CU CAIACELE PE NIL

ANDRÉ DAVY

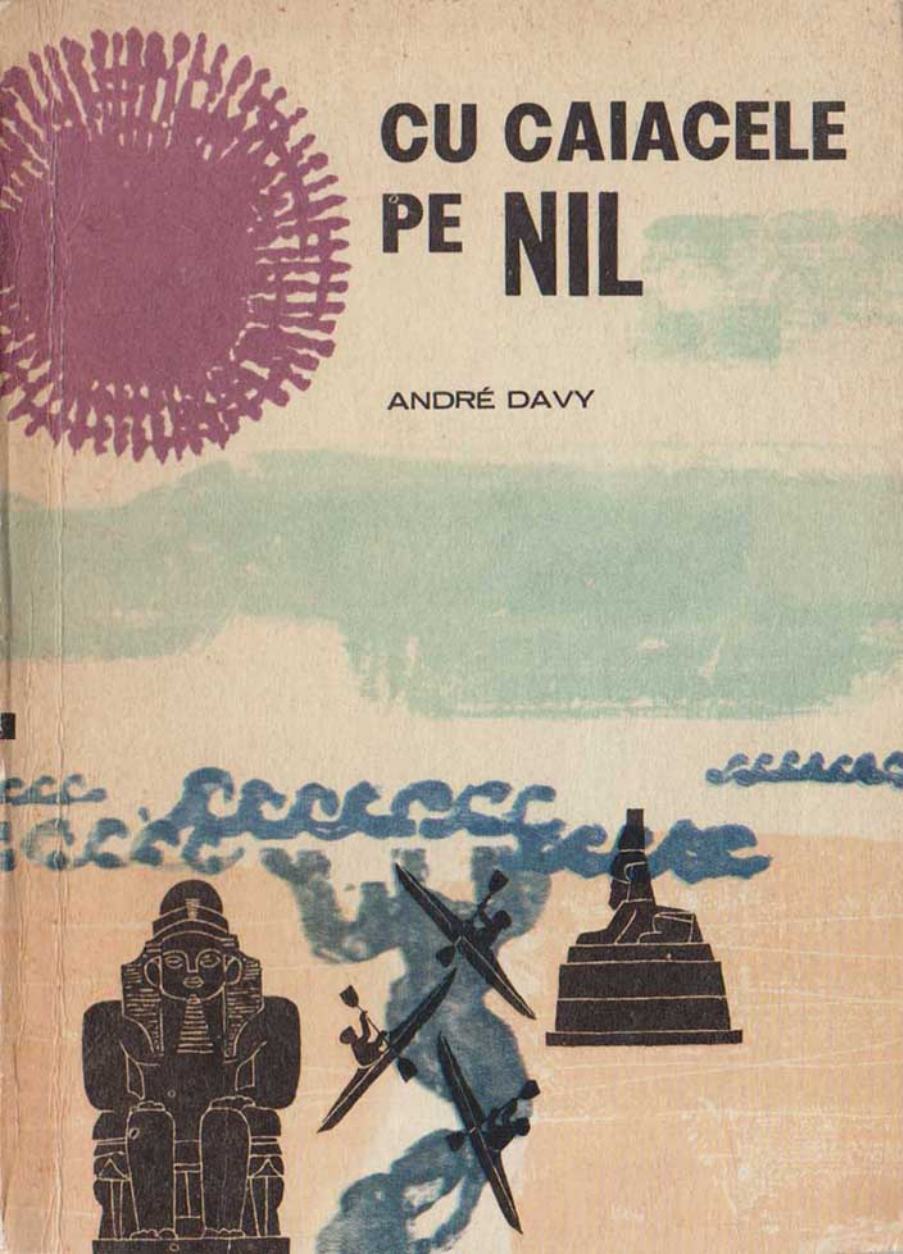

În românește de A. ZELTZER

ANDRÉ DAVY

Cu caiacele pe NIL

Prefață și îngrijire științifică de
ȘERBAN DRAGOMIRESCU

EDITURA ȘTIINȚIFICĂ
București, 1966

Coperta şi supracoperta: T. MIRONESCU

ANDRÉ DAVY
LE NIL
Première descente en kayak
RENÉ JULLIARD
30, Rue de l'Université
PARIS

Dedic această carte celor doi prieteni ai mei,
JEAN LAPORTE şi JOHN GODDARD,
în amintirea călătoriei întreprinse de noi pe
cel mai frumos fluviu din lume.

CELE ŞASE FLUVII MAI MARI DIN LUME

NILUL	6 671 km
MISSISSIPPI	6 418 km
AMAZOANELE	6 280 km
YANGTZE	5 472 km
CONGO	4 370 km
ENISEI	4 130 km

La 11 noiembrie 1950, trei tineri se avîntau cu micuțele lor caiace de pînză în apropierea izvoarelor Nilului, pe rîul Kagera, într-o lungă călătorie, de-a lungul acestui uriaș fluviu.

Pentru prima dată în istoria expedițiilor se încerca pe Nil — cel mai lung fluviu al globului (6 671 km) * — o asemenea călătorie neobișnuită, plină de neprevăzut.

Cu cîteva luni înainte, într-un mic apartament parizian, Jean Laporte, inițiatorul și organizatorul acestei expediții, desenator în expedițiile polare ale lui Paul Émile Victor, împărtășea cu entuziasm lui André Davy, tînăr ziarist de curînd reîntors din Africa — după ce-și alăturase și pe tînărul student american John Goddard din Los Angeles —, planul „unei expediții volante, una dintre cele mai ușoare și mai mobile, care se pot închipui. Voiam să dovedim că se poate efectua în Africa sau în orice parte a globului o expediție pe un traseu lung fără prea mari complicații și prea multă zarvă", notează André Davy cu ușoară ironie.

Astfel a devenit autorul cărții de față cel de al treilea membru al expediției.

Ceea ce-i unea pe acești trei tineri nu era nicidecum o efemeră glorie sportivă, ci mai curînd, în ciuda temperamentelor deosebite (Laporte — „capul așezat pe un gît subțire, fața osoasă, nasul acvilin, pe chip avînd întipărită o expresie hotărîtă și dîrză" ; Davy — „bretonul tăcut și necomunicativ din fire, timid chiar" ; Goddard — „un flăcău înalt și zvelt, cu surîsul veșnic pe buze, simpatic și ștrengar"), o voință perfect solidară de a smulge naturii africane unele din tainele sale încă ascunse. „Am ales Nilul pentru frumusețile lui, pentru bogăția de vestigii istorice legate de cursul său, pentru renumele său", ne mărturisea recent André Davy în scurta sa vizită în România.

* Și prin debit și prin suprafața bazinului, Nilul este depășit numai de Amazon.

Într-adevăr, Nilul, prin civilizaţiile sale milenare statornicite pe malurile sale, este desigur fluviul cel mai strîns legat de istoria umanităţii *. „Egiptul este un dar al Nilului" spunea ilustrul Herodot încă în secolul al V-lea înaintea erei noastre.

Numele său, de origine necunoscută, apare pentru prima dată într-un text al poetului grec Hesiod (sec. VIII—VII î.e.n.) **. Venerat de întreg Egiptul ca zeu al umidităţii dătătoare de viaţă, s-a păstrat din mitologia Egiptului antic *** în reprezentările statuare sub care îl mai putem vedea astăzi în British Museum şi în muzeul Vaticanului.

Încă în timp ce pe cursul inferior al Nilului se dezvolta una dintre cele mai mari civilizaţii ale lumii antice, misterul care înconjura izvoarele fluviului exercita o puternică, fascinantă atracţie. Cunoştinţele nu erau cu mult mai avansate, nici la mijlocul secolului trecut cînd încă se ignorau izvoarele Nilului. Circula chiar dictonul: *caput Nili quaerere* (a căuta izvorul Nilului) cînd era vorba despre ceva evident de neîndeplinit. Numai în efortul de a găsi aceste izvoare a putut apărea acest dicton. De altminteri era şi o cerinţă practică imediată — stabilirea cauzelor revărsărilor Nilului — căci de revărsările lui din timpul verii depindea fertilitatea Egiptului. În drumul spre izvoarele Nilului se interpuneau însă numeroase obstacole: cataracte, praguri, triburi sălbatice, fiare din nepătrunsa pădure ecuatorială, nesfîrşitele mlaştini „Sudd", care creau un hotar natural dificil.

Operele scriitorilor antici păstrează încercări de a-şi imagina izvoarele, de a explica revărsările Nilului. Astfel, unii susţineau că revărsarea Nilului nu este altceva decît „mişcarea oceanului", care înconjură pămîntul şi din care izvorăşte şi acest mare fluviu. După alţii, vînturile dominante, care băteau dinspre nord, mînau apele înapoi, împiedicîndu-le să se verse în mare; în sfîrşit alţii presupuneau — în mod just, însă probabil intuitiv — că umflarea apelor este pricinuită de topirea zăpezilor din valea superioară a Nilului ****.

Herodot respinge toate aceste explicaţii totuşi cu destulă naivitate: „Cum se poate să vorbeşti de zăpadă într-o ţară unde şi ploaia e necunoscută, unde căldura soarelui este atît de puternică

* J. Besançon, *L'homme et le Nil*, Gallimard, Paris, 1957.

** Hapi — (egipt.); Chrysonoas (grec.); Bahr (arab.).

*** M. E. Matie, *Miturile Egiptului Antic*, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1958.

**** N. Petrovski, A. Belov, *Ţara marelui Hapi*, Ed. Tineretului, Bucureşti, 1958.

încît pînă şi oamenii au pielea neagră". Enigma acestor ape încărcate cu mîl care fertiliza Egiptul era cu atît mai mare într-adevăr cu cît aceste ape puternice străbăteau deşerturi fierbinţi *.

Mitologia veche egipteană, reflectînd orizontul geografic redus al timpului, plasa lăcaşul lui Hapi fie la Heluan, fie la prima cataractă, de la Assuan, într-o peşteră străjuită de un vultur şi un şoim. În interiorul peşterii, conturată de un şarpe uriaş care este şi paznicul locului, este înfăţişat zeul Hapi — Nilul — care toarnă apă din două amfore, apă ce se prelinge sub forma izvoarelor Nilului. Alţii imaginau la Assuan (Siena antică) un abis, de unde apele curg atît spre nord cît şi spre sud.

Herodot, cu formaţia sa istorică, a plecat în Egipt pentru a întreprinde investigaţii minuţioase. Lui îi datorăm primele informaţii temeinice. Neîncrezător în numeroasele relatări, el a ajuns pînă la Assuan, unde s-a convins că povestea abisului era o născocire, mai mult, că în amunte de Assuan se mai putea călători pe fluviu încă patru luni, precizare ce ne aduce pînă la mlaştinile Sudd-ului, barieră de nestrăbătut.

Alexandru cel Mare, ajuns învingător la Teba, în oraşul celor 100 de porţi unde totul era făcut pentru a proslăvi puterea şi măreţia faraonului, „fiul lui Amon Ra", s-a înfăţişat oracolului zeului Soarelui, Amon, pentru a afla unde se găsesc „Fîntînile Nilului".

Mai tîrziu, Aristotel amintea de Muntele de Argint, *Argyros*, care dă naştere Nilului. Trebuie să identificăm în acesta un munte cu zăpezi veşnice, poate Ruwenzori — pe care abia hărţile din a doua jumătate a sec. al XIX-lea îl consemnează ca atare.

Puţin timp după Aristotel, Eratostene, eruditul bibliotecar din Alexandria, ne-a dat o explicaţie raţională a creşterii apelor Nilului pe care o punea pe seama zonelor calde din Africa.

Din secolul I e.n., Ptolemeu ne-a lăsat o hartă a lumii cunoscute pe atunci, care dovedeşte cunoştinţe de-a dreptul surprinzătoare. *Montes Lunae* (Munţii Lunii) au luat locul „Muntelui de Argint" al lui Aristotel. Cele „Trei fîntîni ale Nilului", plasate cu destulă exactitate, nu sînt după André Davy ** decît cele 3 bazine lacustre din care se alimentează fluviul: Victoria, Albert şi

* În zilele noastre la Wadi-Halfa, în Sudan, a fost pus în evidenţă ţinutul cel mai uscat de pe glob, „polul" uscăciunii.

** André Davy, *Le Nil*, Ie- annexe, La découverte du Nil, Paris, 1957.

Tana. Istoria descoperirilor geografice încearcă să-şi explice care au fost căile prin care antichitatea deţinea informaţii atît de precise asupra cursului superior al Nilului, informaţii ce au fost confirmate abia în ultima sută de ani.

O sursă — de altfel şi singura păstrată documentar — este a centurionilor trimişi de Nero în anul 66 e.n. — pe timpul stăpînirii romane a Egiptului — în căutarea izvoarelor Nilului. Dar nici aceştia nu au putut străbate ţinutul cu „smîrcuri atît de mocirloase şi cu o vegetaţie atît de încîlcită încît este cu neputinţă de trecut fie cu piciorul, fie chiar cu o barcă"...

În acelaşi timp, se presupune că informaţii bogate furnizau populaţiile hamite de păstori, în necontenită migraţie între valea inferioară a Nilului, podişul înalt etiopian şi ţinutul Marilor Lacuri. În ciuda mlaştinilor Sudd, a existat din cele mai îndepărtate timpuri ale antichităţii un flux comercial pe apa fluviului şi pe uscat, între Egipt, ţară cu o civilizaţie superioară, mare consumatoare de produse exotice şi ţinuturile din cursul superior al Nilului, unde se găseau tot felul de mărfuri preţioase, ca aur, fildeş, esenţe de lemn preţios şi chiar şi... sclavi.

Cum nici pe arabi, ca mari geografi, nici ulterior pe portughezi, ca mari călători, nu i-a preocupat cunoaşterea Nilului se poate spune că ţara izvoarelor celui mai lung fluviu al globului a fost redescoperită abia în secolul al XIX-lea de exploratorii moderni.

Bonaparte, prin incursiunile sale militare de la sfîrşitul secolului al XVIII-lea, a adus Egiptul în centrul atenţiei, iar Egiptul s-a dezvăluit din nou Europei mai ales prin cercetările încununate de succes ale lui Champollion, care a descifrat hieroglifele egiptene.

Sudanul — devenit din 1820 posesiune egipteană — s-a deschis la rîndul lui exploratorilor şi negustorilor. Descoperirea în zona ecuatorială a vulcanilor acoperiţi cu o platoşă permanentă de zăpadă, Kilimandjaro şi Kenya, în jurul anului 1850, dădea o confirmare „Muntelui de Argint" al lui Aristotel.

Societatea Regală de Geografie din Londra întocmeşte un plan ambiţios de explorări care, ştergînd „pata albă" din centrul Africii ecuatoriale, să aducă şi supremaţia britanică în aceste ţinuturi.

Livingstone descoperă regiunea fluviului Zambezi şi lacul Nyassa, în timp ce în 1858 John Speke descoperă lacul Nyansa (Victoria) socotit pe atunci izvor al Nilului. *The Nile is settled* (Nilul este descoperit) suna textul telegramei celebre a lui Speke. După indicaţiile acestuia, Baker, un vînător întreprinzător, desco-

peră în 1864, spre vest, lacul Albert (numit de localnici Luta N'zige), pe care îl consideră al doilea izvor al Nilului.

De această regiune este legat şi numele lui Stanley, care în 1875—1876 a identificat în rîul Kagera cel mai important afluent al lacului Victoria, în bazinul căruia germanul Rudolf Kandt, în 1898, stabilea izvorul Nilului. Alţi exploratori au cercetat şi alte izvoare posibile, ridicînd la 15 numărul afluenţilor principali ai lacului Victoria. Abia în 1938, perseverenţa doctorului german Burkhardt Waldecker a determinat *Caput Nili meridianissimum*, în izvoarele Kasumo, izvoarele cele mai îndepărtate ale Nilului, marcate călătorului zilelor noastre de o piramidă modestă, din pietre albe, pe muntele Kikisi din Ruanda. Iată cum descrie André Davy acest ţinut pentru care multe pasiuni s-au aprins într-o istorie palpitantă milenară: „Un podiş stîncos, aproape pustiu, a cărui altitudine nu depăşeşte 2 000 m. Dintr-o stîncă puţin mai înaltă se preling cîteva pîrîiaşe cu apă atît de puţină încît abia de-ar ajunge să alimenteze rezervorul unui grădinar".

Izvoarele Nilului Albastru au fost învăluite în mai puţine mistere. Încă de la 1768, scoţianul James Bruce a ajuns în podişul etiopian la lacul Tana, pe care l-a stabilit izvor al Nilului Albastru. El îşi punea problema dacă s-ar putea îndrepta cumva apele cu regim torenţial ale Nilului Albastru spre ţinuturile uscate din Etiopia. Planuri utopice desigur pentru acele timpuri, aşa cum navigatorul portughez Albuquerque gîndea în secolul al XVI-lea să devieze cursul Nilului Albastru spre Marea Roşie.

Simţim nevoia astăzi de a invoca această privire istorică asupra „cuceririi" izvoarelor Nilului, pentru a fixa această pagină glorios milenară, în efortul tenace al umanităţii de cunoaştere a planetei noastre. Expediţii împînzesc astăzi toate colţurile, pînă mai ieri tăinuite ale continentului african. Solidaritatea trainică a tinerelor naţiuni africane ce şi-au dobîndit independenţa se manifestă şi în studierea minuţioasă şi valorificarea întregului potenţial economic ascuns în marile sale bogăţii naturale. Şi Nilul nu este una dintre cele mai de neglijat.

Tradiţia milenară l-a ataşat prosperităţii Egiptului, căci hotarele vieţii aici sînt trasate cu precizie de marginile văii Nilului. Acolo unde apa lipseşte se întinde pustiul nesfîrşit cu nisipuri mişcătoare ce s-ar părea că sînt gata de a înghiţi şi Nilul şi pe locuitorii săi harnici — milioane de oameni care din timpuri străvechi s-au aşezat pe malurile sale. Fîşia aceasta îngustă, roditoare reprezintă abia 3% din suprafaţa Egiptului (echivalentă cu supra-

fața Belgiei), dar cuprinde 99% din populația țării, cu o densitate medie extrem de ridicată, 770 loc/km².

Importanța Nilului pentru navigația fluvială este simțitor stînjenită de prezența numeroaselor praguri stîncoase, cataracte și cascade, care se vor dovedi însă extrem de avantajoase în amenajările hidroenergetice. Potențialul energetic al Nilului este evaluat la 50 000 MW, din care abia o infimă parte este exploatată. Problemele unei atare valorificări sînt încă foarte complexe. Concomitent cu obținerea hidroenergiei trebuie regularizate inundațiile, asigurată irigarea sistematică a regiunilor agricole din cursul mijlociu și inferior, deficitare în umezeală. Și acestea în condițiile unui regim hidrologic ce pare numai la prima vedere simplu și relativ regulat.

Bazinul său hidrografic, desfășurat nord-sud pe circa 38° latitudine, acoperă o suprafață de 2 867 000 km². Din zone climatice diferite Nilul își culege apele prin cei doi puternici afluenți : Nilul Alb, alimentat din ploile ecuatoriale din podișul Ruandei, „Țara dintre lacuri" * și Nilul Albastru, alimentat din ploile tropicale din podișul abisinian, ceea ce asigură Nilului un dublu regim fluvial.

Încă în secolul I î.e.n., istoricul grec Diodor își exprima uimirea : „În timp ce alte fluvii scad spre solstițiul de vară, Nilul, singurul, începe să crească și apele cresc zi de zi inundînd totul". Într-adevăr, în iunie debitul Nilului ajunge minim. Pînă în septembrie însă, apele lui își ridică nivelul cu 8—9 m și se revarsă pe seama scurgerii rezultate din topirea zăpezilor în bazinul Nilului Albastru. Este așa-numita undă roșie *(le flôt rouge)*, rezultată din spălarea argilelor feruginoase din podișul vulcanic abisinian. Ajunsă în cîmpia Nilului inferior depune în albia largă mîlul fertilizant (se apreciază la 20 000 kg de mîl/ha la o revărsare). Creatorul anonim antic îl slăvea în imnuri, ca de pildă în „Laudă Nilului" ** :

O Nil ! mărire ție ! Zbucnind din astă glie,
Egiptului îi dărui izvor de apă vie !

. . . . . .

Tu reavăn faci ogorul, tu, plăsmuit de Ra,
Făpturilor, la toate, le dai suflarea ta.

* V. Gârbacea, *Africa, geografie fizică*, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1964.

** M. E. Matie, *op. cit*, p.p. 99—100.

Eşti cel ce-adăpi pustiul în zări de necuprins
Cerească-ţi rouă stinge pojarul de nestins.
. . . . . .
Eşti cel ce dărui roade, bucate-mbelşugate,
Şi făurar a toate ce-s mîndre şi curate..."

Prima zi a anului în Egiptul antic, primul Thot al Vechiului Imperiu, era considerată ziua de 15 iunie, marcînd începerea creşterii apelor Nilului. De la 11 mil. m^3 în luna aprilie, debitul Nilului Albastru la Khartoum ajungea în luna august la 503 mil. m^3, pentru a scădea la 45 mil. m^3 în luna decembrie. În acelaşi timp, Nilul Alb avînd obîrşia în zona ecuatorială, cu ploi continue, şi suferind şi influenţa regulatoare a mlaştinilor Sudd, are un debit aproape constant. Aportul Nilului Alb în lunile cele mai deficitare (martie-iunie) permite Egiptului să aibă apă. Unda verde *(le flôt vert)* a Nilului Alb de la începutul lui iunie, premergătoare celei roşii a Nilului Albastru, rămîne încă un fenomen neelucidat: se presupune poluarea apelor crescute, cu alge microscopice, datorită unor condiţii chimice, temporar favorabile în zona mlaştinilor Sudd-ului.

Astfel ne explicăm astăzi acest dublu regim fluvial al Nilului, care a putut fi elucidat abia în urma cercetării întregului bazin hidrografic. În timp ce primăvara aportul Nilului Alb la debitul total al fluviului era de peste 80%, vara el scădea la 10%; situaţia era exact inversă cu Nilul Albastru, al cărui aport creştea de la 17% în timpul primăverii la aproape 90% (împreună cu Atbara) în timpul verii *.

În ciuda acestui regim cu aspect relativ regulat, el totuşi se caracteriza prin variaţii mari în ritmul anual. Inundaţiile erau fie prea puternice, devastatoare, fie prea slabe sau tardive pentru culturile agricole. Ceea ce a impus construirea unor baraje încă din secolul trecut, după 1820, cînd s-au introdus culturile de bumbac şi de trestie-de-zahăr ce necesitau irigaţii. Volumul de apă ce se scurgea, irosit, spre mare, cu prilejul fiecărei revărsări, a fost evaluat la circa 100 mil. m^3.

Astfel a început reţinerea apelor mari, într-o cantitate maximă, şi utilizarea lor atunci cînd lipsa lor ar fi acută în Egipt **. Ca-

* André Davy, *Le Nil*, IIe annexe, Le régime du Nil, Paris, 1957.
** Egiptul păstrează gloria de a fi avut în urmă cu 5000 de ani, lîngă Cairo, primul baraj din lume: lung de 110 m şi înalt de 12 m. Se ştie de asemenea că fiecare mare bazin de irigaţie a format cadrul unei regiuni agricole care a devenit o provincie egipteană, o *nomă*, marcată în hieroglife printr-un cadrilaj.

pacităţile de retenţie ale acestor lacuri rămîn încă reduse [barajul Djebel Aulia, de la sud de Khartoum, construit în 1937, este dintre cele mai mari cu cele peste 3 mil. m^3, iar barajul de la Sennar (Sudan) cu o capacitate de numai 800 000 m^3 asigură irigarea a 400 000 ha].

Şi mai redusă însă a rămas valorificarea uriaşului potenţial hidroenergetic, restrînsă numai la două centrale : cea de la cascada Owen (Ripon) în Uganda (150 MW) şi cea de la Assuan, pusă în funcţiune în 1902 şi care, cu două supraînălţări ulterioare, în 1912 şi 1933, atinge 260 MW, asigurînd, prin cele 5 miliarde de m^3 reţinute şi irigarea a 800 000 ha.

În ultimul deceniu, în noul context al vieţii social-politice a Egiptului, construcţia unui baraj cu mare capacitate de retenţie şi potenţial hidroenergetic pe Nil s-a impus cu tărie. Republica Arabă Unită, cu sprijinul Uniunii Sovietice, a păşit în 1960 la construirea marelui baraj de la Assuan (Sadd el Aali), la cca. 6 km în amunte de primul baraj de la Assuan. În istoria sa milenară netulburată, o etapă capitală, de încătuşare a apelor uriaşului fluviu pe calea deplinei utilizări a resurselor sale, se făureşte în zilele noastre.

Nici Davy, relatîndu-şi expediţia, nu bănuia la acea dată uriaşele lui dimensiuni. În spatele unui baraj de 111 m înălţime şi de 3 600 m lungime la coronament se va crea un lac artificial care va fi al doilea din lume prin dimensiunile sale : o lungime de 500 km (din care pe teritoriul R.A.U. 350 km) şi o lăţime medie de 8 km, deci 4 000 km^2, şi cu o capacitate totală de retenţie de 156 miliarde m^3 *.

Prin asigurarea apei de irigaţie pentru cca. 800 000 ha şi recuperarea a 300 000 ha terenuri inundate, suprafaţa agricolă a Egiptului va creşte cu cca. 25%. Va spori cu 20—30% şi tonajul flotei fluviale. Dar marele baraj de la Assuan va valorifica şi un însemnat potenţial hidroenergetic. Centrala electrică va cuprinde 12 turbine cu o capacitate totală de 2 100 MW (capacitate asemănătoare hidrocentralei în construcţie la Porţile de Fier). În faza finală, în 1971—1972, va fi atinsă capacitatea maximă prevăzută, de 10 miliarde kWh pe an, ce va servi nemijlocit dezvoltării industriale.

Specialiştii presupun că în 1972, cînd populaţia R.A.U. va atinge circa 36 mil. de locuitori, pe baza unui spor natural ce se

* Taher Abu Wafa, *Le haut barrage d'Assouan, clé d'un avenir*, U.N.E.S.C.O., *Le Courrier*, nr. 12, 1964.

menţine foarte ridicat (26,8‰ în 1963), producţia de energie electrică pe cap de locuitor de cca. 400 kWh va fi de 2,5 ori mai mare ca cea actuală.

O dată cu începerea construcţiei acestui baraj, în 1960, U.N.E.S.C.O. avertiza omenirea asupra pericolului ca apele viitorului lac să înghită monumente de o rară frumuseţe, tezaure artistice şi aşezări de un interes hotărîtor pentru arheologie şi istorie. La chemarea U.N.E.S.C.O. „Tezaure de valoare universală au dreptul la o protecţie universală", au contribuit peste 50 de ţări, printre care şi România. Templele celebre de la Abu-Simbel şi alte numeroase monumente din insula Phile pînă mai la sud de-a doua cataractă, ce va fi înecată şi ea, au putut fi puse la adăpost. Lucrările de salvare au început, ţinînd seama că în mai 1964 digul a închis secţiunea fluviului şi că apele încep să crească încet, transformînd valea Nilului din străvechea Nubie într-un lac imens.

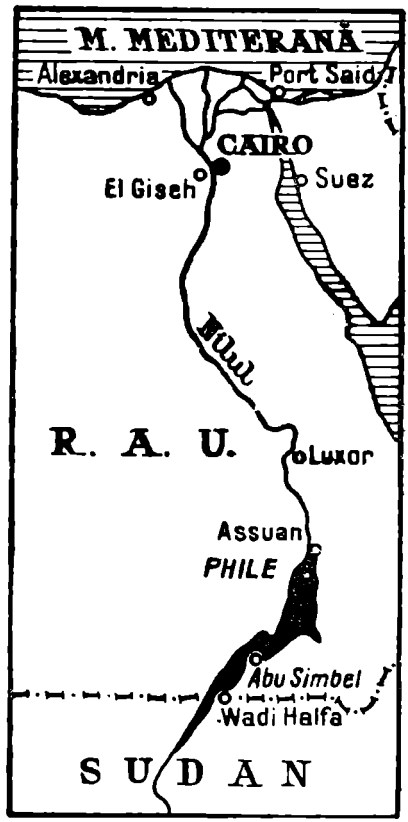

Planul egiptean adoptat, de strămutare a templului lui Ramses al II-lea de la Abu-Simbel, săpat într-o gresie relativ dură, în urmă cu 3200 de ani, prevede desfacerea lui în blocuri, cîntărind pînă la 30 t fiecare şi reconstituirea lui pe o platformă ferită, cu 65 m mai sus. Orientarea identică va îngădui păstrarea aceleiaşi excepţionale iluminări (zeii soarelui din interiorul templului sînt încontinuu în lumina razelor soarelui-răsare, în timp ce zeul infernului, Ptah, este în umbră permanentă). Rămîne încă un mister care erau cunoştinţele constructorilor antici spre a putea îmbina în acest templu atît de perfect simbolul religios cu creaţia arhitecturală.

Lectura paginilor închinate de Davy monumentelor vechii Nubii capătă astăzi un înţeles aparte. Extazul celor trei tineri în faţa acestor grandioase monumente s-a identificat, după ani, cu răspunderea omenirii, care într-o mişcare de solidaritate internaţională, de o asemenea amploare în domeniul culturii, a pus la adăpost atîtea valori. Adăugăm textului lui Davy numai constatarea că în aceşti ultimi ani cercetările arheologice desfăşurate sistematic în Nubia, pe aria viitorului lac, au adus la iveală multe alte noi aşezări înecate sub nisipul care a „fosilizat" o civilizaţie înaintată *.

Este şi cazul civilizaţiei Kush de pe Nilul mijlociu, puţin cunoscută încă, pe care reputatul africanist Basil Davidson o califică drept cea mai africană civilizaţie din antichitate, ce „a reprezentat în mod vădit o sinteză africană a ideilor comune întregii lumi civilizate de atunci" ** (sec. VIII—VII î.e.n.). În tovărăşia lui Davy refacem în minte, în paginile cărţii, locul vechii aşezări Meroe, capitala imperiului kushit, care „înflorea pe Nilul mijlociu, în aceeaşi epocă în care Grecia lui Pericle îşi punea amprenta asupra popoarelor mediteraneene".

Cititorul va sesiza desigur că farmecul cărţii lui Davy constă — îndeosebi în pasajele de relatare istorică şi artistică — în spontaneitatea observaţiei pe care documentarea ulterioară nu face decît s-o aducă la zi.

Relatarea simplă, dar plastică, a tot ceea ce au putut vedea, trăi şi încerca cei trei temerari călători trezeşte interesul cititorului.

Modul cu totul original de călătorie i-a dat posibilitatea ziaristului André Davy să vină în contact cu populaţia locală, cu triburi aflate în Africa ecuatorială într-o cumplită sărăcie, incultură şi ignoranţă. Regimul colonial, încă existent în perioada efectuării călătoriei, deşi nu e numit întotdeauna, este deseori denunţat. Autorul a putut distinge poziţia „aristocraţiei" locale, aflate în slujba colonialiştilor, pe care-i opune omului simplu, de cele mai multe ori exemplu de ospitalitate, corectitudine şi hărnicie.

Informaţiile etnografice, ca de exemplu cele privind pe „nueri" din bazinul Sudd-ului, sînt extrem de preţioase, puţini călători

* Yvonne Rebeyrol, *Découvertes en Nubie égyptienne et soudanaise.* La Nature, iunie 1965.

** Basil Davidson, *Redescoperirea Africii vechi,* Ed. Ştiinţifică, Bucureşti, 1964, pp. 71—72.

aducînd date din acest ţinut greu de străbătut şi la mijlocul secolului al XX-lea.

Călătoria lui Davy şi a tovarăşilor săi rămîne pentru Africa anilor 1950 o informare preţioasă, premergătoare mişcării de cîştigare a independenţei naţionale, care a produs în deceniul următor însemnate transformări, de pe harta politică şi economică pînă în conştiinţa oamenilor. Ea subliniază o dată mai mult pe ce temelii străvechi de civilizaţie îşi întemeiază azi existenţa tinerele state africane. E calea străbătută de la *nilometrul* antic din Memphis la marele baraj de la Assuan.

Reuşita ştiinţifică şi sportivă a expediţiei a fost pe bună dreptate mult apreciată. J. Laporte a primit premiul „L. Liotard", acordat anual de preşedintele Franţei pentru realizări ştiinţifice deosebite obţinute într-o expediţie legată de pericole. Într-adevăr, numai după un an, în expediţia lui Laporte din 1952, tovarăşul său J. Blein dispare pentru totdeauna în vîltorile de la Buyagali ale Nilului Victoria, porţiune rămasă nestrăbătută cu caiacul. Nu cunoaştem, din păcate, rezultatul expediţiei iniţiate de Laporte cu 7 membri ai „Canoe-Club-ului" din Geneva pe Nilul Albastru în 1961—1962, după ce alţi membri ai aceluiaşi club au străbătut Nilul Somerset, porţiunea dintre lacurile Kioga şi Albert, fără a fi putut trece prin cascada Murchison.

Iată dar multiplele aspecte sub care această pasionantă dar şi instructivă descriere a unei călătorii neobişnuite poate interesa pe cititorul român *.

Iar pe cei care se tem că citind relatarea acestei expediţii şi notaţiile noastre prefaţatoare vor fi epuizat subiectul, îi avertizăm cu înseşi cuvintele lui Davy: „Încă mai rămîn de făcut numeroase cercetări înainte ca reţeaua complicată a acestei părţi superioare a Nilului să fie aşternută — negru pe alb — pe hărţile geografice".

ŞERBAN DRAGOMIRESCU

noiembrie, 1965

* În ediţia românească ilustraţia originală a fost îmbogăţită prin numeroase reproduceri fotografice.

CUVÎNT ÎNAINTE
la ediția în limba română

Îmi este deosebit de plăcut să dedic, cu prilejul unei călătorii documentare întreprinsă în România, cîteva rînduri cititorilor mei români.

Patria mea este, desigur, Franța ; în același timp însă ea este, în bună parte, și acel imens și minunat continent african pe care de douăzeci de ani nu contenesc să-l străbat.

În anii 1950—51, împreună cu alți doi tovarăși de drum, mi-a fost dat să împlinesc unul dintre visele tinereții mele : coborîrea unui mare fluviu de la izvor și pînă la vărsare.

Am ales Nilul, pentru frumusețile lui, pentru bogăția de vestigii istorice legate de cursul său, pentru renumele său.

Fără îndoială că mijlocul de locomoție ales a fost lent. În același timp, însă, liniștea cu care am plutit pe undele fluviului ca și cele trei mici caiace acționate cu brațul erau pe măsura naturii africane. În acest fel, pe alocuri am folosit mijloace de drum asemănătoare cu cele ale unora dintre riveranii marelui fluviu, pigmei din pădurile ecuatoriale și uriași din părțile mlăștinoase, negri din sud, oameni cu pielea roșcată din centru, albi din nord. Astfel ne-am putut apropia, am observat și am filmat înfățișarea de neuitat a faunei sălbatice din locurile pe lîngă care am trecut, de la maiestuosul elefant, la păsăretul multicolor și la ciudatele insecte ce roiau pe alocuri.

Aceasta este experiența pe care am vrut să o consemnez în cartea oferită acum cititorului român.

În momentul în care scriu aceste rînduri mă pregătesc să străbat România în cadrul unei călătorii care îmi va îngădui prețioase comparații între Nil și Dunăre, între cele două delte. Sînt fericit de acest drum făcut nu numai în automobil ci și pe apă și care mi-a dat prilejul ca, o dată cu întocmirea acestui scurt cuvînt înainte, să aduc salutul meu României și poporului său.

ANDRÉ DAVY

București, 7 iunie 1965

Prietenul meu André Davy a istorisit, nu fără umor, cum ne-am întîlnit la Neuilly în cursul verii anului 1960.

Aş dori să adaug la istorisirea sa cîteva impresii personale.

Acela care timp de zece luni avea să devină, în tovărăşia lui John Goddard, coechipierul meu pe apele Nilului mi s-a înfăţişat de la prima noastră întîlnire ca un om cu totul neobişnuit. Mic de statură, cu umerii largi, cu trăsăturile bretonului din Finisterre, ochii negri adăpostiţi sub nişte sprîncene încîlcite şi o înfăţişare bătăioasă.

Se întorsese nu de mult din Africa şi pîndea orice ocazie care i-ar fi îngăduit să plece din nou în anumite condiţii pe acest continent pe al cărui teritoriu străbătuse deja mii de kilometri.

Tăcut şi necomunicativ din fire, timid chiar, privirea i se aprindea de îndată ce venea vorba de hăţişurile savanei africane. Devenea atunci uimitor de vorbăreţ. Auzise întîmplător de planurile mele şi a venit să mă caute la Neuilly. Proiectul meu l-a entuziasmat pe dată.

*Am aflat mult mai tîrziu că André Davy călătorea de mulţi ani. Primejdiile războiului îi călăuziseră paşii pînă în Albania. Apoi peregrinase pe drumurile Africii *, din Maroc pînă în Congo şi în Angola. Era aşadar cît se poate de indicat pentru a participa la călătoria pe Nil pe care o pregăteam.*

A reuşit să ducă la bun sfîrşit negocieri „delicate" cu organele oficiale. Aveam, într-adevăr, nevoie pentru plecare de un număr inimaginabil de autorizaţii, de permise şi de vize. André a rezolvat în cîteva săptămîni unele chestiuni pentru a căror soluţionare mie mi-ar fi trebuit cîteva luni. În schimb nu era prea meticulos şi nu-i plăcea de loc să se ocupe de treburi mărunte. Descoperind această latură a caracterului său mi-am asumat toate preparativele

* Cartea a apărut în 1957. Cititorul este rugat să ţină seama de acest fapt ori de cîte ori va întîlni în paginile cărţii de faţă denumirea şi apartenenţa colonială, perimată, a unor teritorii şi ţări africane. — *N.T.*

în legătură cu echipamentul expediției, de care depindea în mare măsură reușita călătoriei noastre.

Cînd americanul John Goddard a sosit la Paris, André a devenit interpretul lui. John, ca de altfel mulți dintre compatrioții săi, nu vorbea decît limba sa maternă, ceea ce nu era de loc comod pentru mine care nu vorbeam engleza.

În sfîrșit, în calitate de bucătar al expediției, André s-a dovedit un tînăr foarte ingenios pe care evenimentele nu-l surprindeau niciodată nepregătit.

Țin să mai adaug că, deși nu eram o echipă desăvîrșită, ne unea totuși voința comună de a izbuti în misiunea ce ne-o asumasem și acest lucru era esențial. Într-adevăr, cu trecerea timpului, ceea ce mă uimește mai mult la această primă expediție a noastră pe Nil este faptul că am reușit s-o ducem pînă la capăt.

De fapt, după cum se va vedea din cuprinsul acestei cărți, era cît pe aci să ni se întîmple o catastrofă chiar de la început. Eșecul suferit la izvoarele Nilului, pe apele vijelioase ale Kagerei, ar fi putut să ne descurajeze, deoarece avertismentul primit a fost brutal și direct. Ne-am convins astfel de la bun început că înfruntam un risc mare și că repetarea unor asemenea accidente ne-ar putea fi fatală. Ulterior, ne-au pîndit în drumul nostru tot soiul de primejdii din partea animalelor sălbatice și mai tîrziu a oamenilor. Cu toate acestea, ne-am urmat drumul spre țelul propus și pe care, în linii mari, l-am atins.

Într-adevăr, obiectivele expedițiilor noastre, printre care se numără și aceea la care a participat André Davy, au fost următoarele :

1) Să încercăm să străbatem pentru prima oară întregul curs al Nilului, de la izvoare pînă la vărsarea lui în mare.

2) Să prezentăm un nou document asupra întregului curs al Nilului.

Țin să aduc un omagiu celor doi coechipieri ai mei, André Davy și John Goddard ; deși lipsiți de experiență în ceea ce privește manevrarea caiacului, ei au dus la bun sfîrșit călătoria pe Nil și în cele din urmă au traversat fără piedici lungul șir de cascade ale fluviului situate la nord de Khartoum.

Prietenul meu a știut să-și formeze o viziune proprie asupra călătoriei noastre pe Nil, plină de peripeții nenumărate, uneori dramatice, adesea hazlii, sau eroic-comice, și s-o istorisească într-o formă vie și spirituală. A știut de asemenea să înfățișeze cu sinceritate bucuriile noastre, greutățile de care ne-am lovit, precum și îngrijorările care ne-au frămîntat.

JEAN LAPORTE

I

UN DEBUT EROIC PE KAGERA

Două pete mici albe zboară cu repeziciune pe undele cafenii ale unui rîu străjuit pe ambele maluri de o vegetaţie ecuatorială şi peste puţin dispar îndărătul papirusurilor.

Un vlăjgan bărbos cu o pălărie de cercetaş instalat pe un promontoriu filmează scena. De îndată ce a terminat operaţia îşi înfăşoară aparatul de filmat în husă, coboară dîmbul în direcţia fluviului, sare într-un caiac şi dispare la rîndul lui.

Ne aflăm la izvoarele Nilului, în inima Africii, la frontiera cu Ruanda, Tanganyika şi Uganda, pe apele unui rîu numit Kagera şi care de fapt nu-i decît cursul superior al marelui fluviu.

11 noiembrie 1950.

Vlăjganul bărbos este americanul John Goddard ; cele două pete mici albe sînt caiacele celor doi coechipieri francezi ai lui, Jean Laporte şi subsemnatul.

Jean Laporte, şezînd impasibil în caiacul său, lunecă vertiginos pe lîngă mine. Borul lăsat al pălăriei sale de nailon îi umbreşte partea superioară a obrazului ; ochelari mari cu lentile fumurii îi maschează ochii. Frînează cu un aer preocupat şi îndreaptă luntrişoara cu lovituri scurte de padelă. Mă simt tîrît cu aceeaşi mare repeziciune. Mă proptesc cît pot de tare în scaun, apoi manevrez într-un fel oarecum nesigur pentru a păstra ambarcaţia în mijlocul curentului Kagerei, a cărei viteză o apreciem la vreo 12 km pe oră.

Sîntem la prima încercare de navigaţie cu caiacele pe fluviile Africii iar pentru doi dintre noi aş adăuga : pe rîuri în general.

N-am străbătut nici o sută de metri cînd zărirăm hipopotami cu boturile scoase din apă. Cel dintîi contact cu aceste animale enorme, despre care se spune că sînt capricioase şi iritabile, nu ne bucură cîtuşi de puţin. Îmi vin chiar în minte poveşti cu hipopotami care se reped la pirogi despicîndu-le în două dintr-o singură izbitură cu fălcile lor. Dacă ceilalţi doi tovarăşi ai mei nu ştiu ce-i frica, despre mine mărturisesc că nu se poate spune acelaşi lu-

cru. Sînt de-a dreptul cuprins de spaimă. Îmi pipăi caiacul fragil. Pe sub învelişul lui subţire de cauciuc simt lunecînd apa Kagerei. Mă gîndesc ce neînsemnată protecţie oferă acest înveliş uşor împotriva izbiturilor la care sîntem expuşi în fiece clipă. Cît despre hipopotami, aceştia ar putea să înghită caiacul într-o clipită. Totuşi, aidoma grenadierilor lui Napoleon care bombăneau, dar mergeau înainte, îmi văd de drum luptîndu-mă să-mi alung din inimă spaima aceasta mizerabilă.

Este vădit că-i stînjenim pe hipopotami din zbenguiala lor în apă. E o impresie pe care nu izbutesc s-o îndepărtez din minte. Animalele acestea stau toată ziua în apă, iar noaptea pasc prin luncile din preajma malurilor. În dimineaţa aceasta de 11 noiembrie, în apele Kagerei sînt adunate laolaltă familii întregi de hipopotami. Se răcoresc cu tot trupul cufundat în apă. Li se zăresc doar enormele boturi cenuşii acoperite cu peri deşi şi ţepeni, cu pete roze, apoi arcadele masive ca nişte viziere şi urechiuşele ascuţite care se mişcă fără încetare.

Hipopotamii ne pîndesc. Ce-or fi gîndind oare despre aceste trei fantome albe care defilează prin regatul lor fără să-i fi prevenit ? Mîrîie zgomotos, se scufundă şi înoată înspre noi, ieşind la suprafaţă puţin mai departe... sau puţin mai aproape. Cîte unii îşi deschid larg fălcile ca şi cum ar vrea să ne înghită : cască. Alţii, după ce s-au scufundat, ies la suprafaţă suflînd zgomotos şi zvîrlind adevărate şuvoaie de apă prin nările lor.

Profităm de cel mai mic răgaz pentru a scoate ploştile şi a sorbi cu înghiţituri lungi apa filtrată, din care ne-am făcut provizii la plecare. Lupta aceasta de fiece clipă, precum şi soarele ecuatorului ne-au uscat gîtlejurile.

Malurile Kagerei sînt înveşmîntate într-un hăţiş de nepătruns alcătuit din arbori, trestii, papirusuri. Papirusurile acestea vestite despre care am auzit atît de des vorbindu-se sînt acum atît de aproape, doar să întindem mîna spre ele. Tulpinile lor verzi cu trei laturi cresc în mănunchiuri dese, înalte de doi sau trei metri, aplecîndu-şi umbrelele fine spre apele tulburi. Peisajul care se perindă prin faţa ochilor noştri cu mare repeziciune este de o frumuseţe sălbatică. Noi însă n-o apreciem ; ne stăruie gîndul la zidul de vegetaţie care ne încătuşează în plin rîu.

John ne-a ajuns din urmă. Mărim viteza cu privirea mereu atentă, ocolind la fiece pas insuliţe verzi care ne răsar în cale, evitînd cu grijă vîrtejurile care ne împing spre malul împînzit de rădăcini şi ţinîndu-ne pe cît ne stă în putinţă departe de turmele

de hipopotami care sforăie şi scot nişte mîrîituri prea puţin liniştitoare.

Curentul îşi accelerează ritmul. Insulele şi stîncile care-şi arată colţii din apă se înmulţesc în chip primejdios. Viteza cu care înaintăm ne împiedică tot mai mult să ne orientăm în vîltoare. Malurile rămîn inaccesibile.

Din cînd în cînd, vîntul ne aduce un bubuit înăbuşit care pare că vine din aval. Vuietul creşte anunţînd prezenţa unei cascade. Un labirint de insule şi de stînci ne astupă vederea, şi ne continuăm drumul pe dibuite.

John pătrunde într-un culoar îngust. Îl pierdem din vedere. Jean rămîne în mijlocul curentului şi eu îl urmez. Tovarăşul meu înaintează cu prudenţă, manevrînd cu lovituri scurte de padelă. Cu toate acestea, nu zăreşte un hipopotam care înoată în curent la o mică depărtare în dreapta lui. Animalul speriat se afundă cu o mişcare lină, dar după cîteva clipe răsare iar din apă drept în faţa mea. Cu o lovitură bruscă de padelă cîrmesc tocmai la timp pentru a nu da peste el. Animalul, tot atît de uimit ca şi mine, se scufundă iar cît ai clipi. Asta nu-mi displace. Din nefericire am ajuns chiar la marginea unei cascade, iar curentul mi-a întors caiacul de-a curmezişul.

Catastrofa este inevitabilă. Înainte de a fi putut schiţa măcar un gest mă pomenesc răsturnat în mijlocul cataractei.

Înşfăcat în chip irezistibil de forţa brutală a apei mă simt antrenat ca un firicel de pai în vîrtejuri, rostogolindu-mă dintr-o cascadă într-alta, răzuind fundul, aproape strivit de stînci, luptînd cu desperare ca să ajung la suprafaţă şi să-mi revin în fire.

Caiacul meu răsturnat cu chila în sus lunecă cu repeziciune în derivă. Îl zăresc cum tresaltă din pricina izbiturilor, afundîndu-se cu prova în apele clocotitoare, dar continuă totuşi să plutească. Simt că aceasta îmi este salvarea. Dacă izbutesc să-l ajung şi să mă agăţ de el sînt sigur că am s-o scot la capăt. Sînt sleit, dar ideea salvării mă ţine încordat. Înot cu înverşunare spre ambarcaţie, o ajung, mă agăţ de ea şi izbutesc s-o îndrept spre o stîncă providenţială de care se sparge curentul şi de care mă prind. Sînt salvat, dar ambarcaţia îmi este în primejdie. Puterea apei este atît de mare, încît armătura ei se răsuceşte puţin cîte puţin după stîncă. Izbutesc totuşi s-o fac să alunece centimetru cu centimetru şi s-o trag sus pe stîncă. E într-o stare jalnică.

Absorbit de manevrele acestea istovitoare nu mi-am dat seama cum mi-am pierdut pălăria, dar soarele nu întîrzie să mă facă conştient de această pierdere supărătoare. Înlocuiesc pălăria cu o

batistă, pe care sînt nevoit s-o înmoi la fiecare cinci minute în apa fluviului pentru a evita insolația.

Mă așez. Răsuflu. Revenindu-mi în fire chibzuiesc la situația în care m-am pomenit: nu-i prea grozavă. Am eșuat pe o stîncă în mijlocul curentului împreună cu caiacul meu sfărîmat. Gîndurile-mi zboară la tovarășii mei. Ce s-o fi întîmplat cu ei în mijlocul acestei cascade blestemate?

În timp ce stau astfel chibzuind la cele întîmplate, îl zăresc pe Jean bălăcindu-se printre papirusurile de pe mal. Așadar nu-i totul pierdut. Jean mă caută, dar nu mă vede, deoarece vegetația mă ascunde privirilor lui. Strig din toate puterile, dar glasul meu se pierde în vuietul formidabil al cascadei.

Tai un papirus din cei cîțiva care cresc pe insulița mea, leg de un capăt al tulpinii batista și o agit cu desperare. Par un naufragiat pe o insulă pustie care zărește o navă în zare. În sfîrșit, Jean m-a descoperit. Se apropie. Îl zăresc acum în tovărășia lui John care este ud leoarcă, aidoma unui rățoi, și mînjit cu noroi din cap pînă în picioare. Pesemne că și el s-a răsturnat pe undeva. Se apropie în cele din urmă de marginea apei, în dreptul stîncii mele. Peste puțin am să-mi dau seama că această mică plimbare a lor a fost un adevărat tur de forță.

Le zvîrl o parîmă peste vîltoare. Avînd astfel legătura cu uscatul prin mijlocirea frînghiei pe care cei doi tovarăși ai mei o țin cît pot de tare mă avînt să înfrunt curentul în caiacul meu care se îndoaie, dar plutește în mijlocul valurilor. Îmi menținu cu greu echilibrul în ambarcația avariată. Din nefericire, apa pătrunde înăuntru și ea se răstoarnă tocmai cînd mă pregăteam să acostez. Curentul este violent, dar izbutesc să mă agăț de tulpinile papirusurilor, în timp ce Jean și John saltă caiacul trăgîndu-l pînă la ei.

Ne regăsim tustrei pe malul mlăștinos. Ne mai rămîne să ajungem pînă la terasa superioară a fluviului cu brațele încărcate de bagaje care cîntăresc peste o sută de kilograme.

Papirusurile care înveșmîntează malul își dezvoltă rizomii într-un nămol gros de circa patru metri. În fiece clipă riscăm să ne scufundăm în el. Singura soluție este să tăiem mănunchiuri din această plantă, să meșterim o platformă destul de solidă pentru a putea păși pe ea. Din fericire, cu puțin înainte de plecare, am cumpărat niște cuțite solide. Mă întreb ce ne-am fi făcut fără ele?

Înaintăm metru cu metru trecîndu-ne din mînă în mînă sacii cu echipament. Într-un timp care mi se pare nesfîrșit am străbătut vreo două sute de metri. Poți să desperi! Văzută cu puțin mai înainte de pe fluviu, terasa acoperită de ierburi dese care domină

Kagera ni s-a părut foarte aproape. Dar mlaştinile nu se mai sfîrşesc.

Uzi şi mînjiţi cu noroi din cap pînă în picioare, învăluiţi în aburi înăbuşitori, ne zbuciumăm căutînd să ne croim un drum prin mlaştină. Băşici mari de gaze se ridică la suprafaţa apei stătute. Nămolul pe care-l mişcăm în drumul nostru exală o duhoare îngrozitoare provenită de la tot soiul de vegetale şi organisme în descompunere. Peste puţin, picioarele ne sînt acoperite cu lipitori de care nu ştim cum să scăpăm. Fiecare dihanie pe care o smulgem de pe pielea noastră lasă în urma ei o mică hemoragie care ne irită.

Din cînd în cînd, cîte un plescăit sonor ne vesteşte că vreun animal acvatic de o mărime respectabilă se scufundă în apă prin apropierea noastră. Ne gîndim la crocodilii care mişună prin locurile acestea (este mediul lor preferat !), dar nu vedem altceva decît desişul papirusurilor, în care ne-am înecat.

Pacostea cea mai îngrozitoare o constituie însă ţînţarii şi insectele de toate speciile care se înalţă în roiuri compacte din mlaştină şi ale căror înţepături dureroase le simţim foarte curînd.

Gîndurile ne poartă la prietenii noştri de la Paris care ne ţinuseră discursuri atît de frumoase despre musca-ţeţe şi despre malarie. Ce-ar spune, dacă ne-ar vedea zbătîndu-ne în mijlocul acestor vîrtejuri de insecte care se reped la noi necruţătoare ?

Iată că dăm totuşi de capătul papirusurilor. După părerea noastră am străbătut mai mult de cinci sute de metri pe un astfel de teren, dar n-am sfîrşit cu necazurile. Abia am părăsit papirusurile că pătrundem într-o zonă de desişuri mărăcinoase prin care este tot atît de greu să răzbaţi.

Este o încîlceală de salcîmi cu spini ascuţiţi şi de liane viguroase pe care recentele creşteri ale apelor fluviului au depus nămol şi resturi vegetale : o pădure s-o tai cu cuţitul. Pămîntul e plin de hîrtoape. John a pus mîna pe macetă * şi croieşte cu mişcări repezi o trecere prin vegetaţia aceasta infernală. Blestemă cît îl ţine gura, căci statura lui înaltă nu-l avantajează în cazul de faţă. Este nevoit să înainteze tîrîndu-se pe brînci prin vălmăşagul de liane şi de mărăcini.

* În limba spaniolă *machete*. Cuţit cu lama lungă şi lată folosit în America de Sud, îndeosebi la deschiderea unui drum prin vegetaţia sălbatică a pampasurilor şi a pădurilor virgine ; de asemenea este utilizat şi pe plantaţiile de trestie-de-zahăr. — *N.T.*

Pe măsură ce John taie o potecă, Jean şi cu mine cărăm bagajele şi tîrîm după noi caiacul sfărîmat. Dar nici acum nu sîntem scutiţi de greutăţi şi de îngrijorări.

Înţepăturilor ţînţarilor li se adaugă muşcăturile furnicilor. Acestea se năpustesc de pretutindeni şi cad peste noi ca o adevărată ploaie. Se răzbună furioase pentru că le-am tulburat. Cele mai îngrozitoare sînt furnicile mici, roşii, ale căror procesiuni lungi pot fi zărite pe trunchiuri şi pe crengi. Muşcătura lor este un adevărat supliciu. Ne vedem nevoiţi să lepădăm la fiecare pas sacii cu echipament şi cu lovituri violente, să zvîrlim furnicile de pe noi. Multe din ele însă nu se dau bătute. Ne înfig mandibulele în piele degajînd totodată un miros puternic de acid formic care ne va urmări ore în şir.

La un moment dat m-am proptit de un trunchi de arbore, pentru a putea trage mai uşor ambarcaţia. Trunchiul putred a cedat şi iată-mă dispărînd pe jumătate într-un noroi vîscos. Mi-a stat inima în loc. M-am afundat pînă la brîu, dar în prima clipă am crezut că am să mă scufund pînă peste cap. John se repede la mine şi după multă caznă sfîrşeşte prin a mă scoate din impas.

Sîntem istoviţi, dar ne păstrăm sîngele rece. În faţa primejdiei ne-am revenit repede în fire. Gîndul la „naufragiul", a cărui victimă am fost recent, mă ţine încă năuc. Totul s-a petrecut atît de repede, încît nici măcar n-am avut timp să-mi dau seama ce s-a întîmplat.

Ne spunem cuvinte puţine. Pînă cînd nu vom fi scăpat de aici nu voi şti ce-a păţit John care este mînjit tot cu noroi. Pe fruntea lui văd un cucui mare şi picioarele-i sînt pline de răni ; trebuie să fi văzut şi el stele verzi. Fără să rostească un cuvînt John croieşte cu lovituri puternice de macetă lianele şi mărăcinişul. Nici Jean nu-i mai guraliv. În asemenea clipe nu-i arde nimănuia de flecărit.

Ne simţim foarte solidari şi asta e de ajuns. Luptăm cot la cot cu vigoare. Nu se aud nici dojeni, nici tînguieli şi nici unul din noi nu-şi exprimă regrete zadarnice. Sîntem trei care înaintăm umăr lîngă umăr şi acest lucru ne conferă o mare putere. Un individ izolat s-ar fi simţit într-o situaţie aproape desperată. Pe omul singuratic îl pîndeşte descurajarea şi ea îi poate fi fatală. O echipă numeroasă n-ar găsi, poate, nici ea coeziunea necesară pentru a învinge greul. Într-un grup mare se găseşte întotdeauna cîte unul sau mai mulţi care să se dea bătuţi din punct de vedere fizic sau moral. În trei însă primejdia ne-a sudat. Ne adunăm laolaltă puterile. Înaintăm pe dibuite, totuşi înaintăm.

Mai luptăm încă două ore şi mai bine, croindu-ne drum prin vălmăşagul infernal al vegetaţiei, fără să ne putem trage sufletul măcar o clipă. Simţim că se apropie înserarea şi ne temem de noapte, care ar putea fi catastrofală în situaţia în care ne aflăm. Din fericire, mărăcinişul începe să se rărească şi ieşim, în sfîrşit, pe terasa joasă a fluviului. Sîntem plini de noroi, indecent de murdari, umflaţi din pricina înţepăturilor ţînţarilor şi a muşcăturilor furnicilor, ciuruiţi de lipitorile nesăţioase, cu picioarele şiroind de sînge, sfîşiaţi de spini, rupţi de oboseală, flămînzi, deoarece n-am mîncat nimic de dimineaţă. Cu toate acestea, sîntem fericiţi fiindcă am scăpat atît de uşor.

Dar caznele noastre n-au luat încă sfîrşit. Pajiştea întinsă în care am ajuns este acoperită cu ierburi ale căror spice purpurii se înalţă la doi sau trei metri de la sol.

Este cu neputinţă să ne instalăm în acest ocean de verdeaţă care ne împiedică să vedem la trei paşi. Ţinutul este bîntuit de fiare sălbatice care ar putea în timpul nopţii să ne răvăşească cortul şi să se năpustească, chiar fără vreun gînd rău.

Ne urmăm aşadar drumul trăgînd după noi caiacul stărîmat şi sacii cu echipament. Urcăm colina şi în cele din urmă dăm de un promontoriu stîncos, degajat de vegetaţie în partea lui superioară, de unde putem să supraveghem cu privirea împrejurimile.

Trebuie să regăsim acum cele două caiace care au supravieţuit şi pe care tovarăşii mei le-au legat undeva de-a lungul malului. De astă dată norocul ne surîde. Jean descoperă un tunel care pătrunde prin desiş în direcţia fluviului. Este o potecă bătătorită de hipopotami ducînd pînă la nişte băltoace adînci, unde urmele lăsate de aceste animale grele sînt încă proaspete de tot. Deschizătura aceasta providenţială ne îngăduie să găsim fără prea mare greutate cele două ambarcaţii şi să le punem la adăpost într-un golfuleţ. Profităm de acest lucru pentru a ne curăţi puţin, măcar atît cît să semănăm iarăşi a oameni. Duhoarea mlaştinii stăruie însă pe noi şi pielea noastră o va mai exala încă timp de mai multe zile.

Noaptea a coborît pe neaşteptate, o noapte brăzdată de o multitudine de linii luminoase trasate de licurici fosforescenţi, animată de miile de zgomote infime, misterioase, ale savanei, înmiresmată de ierburile înalte care ne înconjură. În depărtare se aude murmurul Kagerei...

Ne instalăm. Jean şi John înalţă cortul şi se ocupă de bagaje, dintre care multe au luat apă, iar eu încep să prepar cina. Noroc că descoperim într-o pungă mică etanşă nişte chibrituri care bine-

voiesc să se aprindă. Ne este o foame îngrozitoare şi ne chinuie setea. Aroma reconfortantă a supei ne reînvie curajul. În timpul cinei John ne istoriseşte peripeţiile sale.

Cititorii îşi amintesc că în apropierea cascadei, pricină a tuturor nenorocirilor noastre, John pătrunsese într-un culoar îngust, unde-l pierdusem repede din vedere.

Era un *şenal* întortocheat care se îngusta fără încetare silindu-l să plutească în apropierea malurilor. Peste puţin, şenalul a fost pe jumătate barat de crengile unor arbori crescuţi în linie orizontală chiar la suprafaţa apei. Curentul se avînta pe aici într-o revărsare vijelioasă şi John nu a fost în stare să-şi oprească ambarcaţia. S-a pomenit deodată smuls din caiacul său, zvîrlit în mijlocul unor vîrtejuri de apă, rostogolit din stîncă în stîncă. Cînd a căzut în apă, puşca lui l-a izbit drept în faţă ameţindu-l. În vălmăşagul de crengi cufundate în apă şi de liane care barau trecerea John nu mai reuşea să revină la suprafaţă.

— Vai, *boys* * ! exclamă el cu vocea sugrumată de emoţie, clipa aceasta are să-mi rămînă veşnic în amintire. Am crezut că mi-a sunat ceasul.

Din fericire, John este un excelent înotător şi se îndeletniceşte de multă vreme cu pescuitul submarin pe coasta Californiei sale natale. Asta l-a ajutat să iasă din încurcătură. A reuşit să se degajeze şi să-şi desprindă caiacul care se încîlcise printre rădăcini şi ierburi acvatice. A străbătut apoi înot cîţiva curenţi rapizi, s-a căţărat în sfîrşit pe chila ambarcaţiei sale şi s-a lăsat astfel purtat pînă a ajuns la un loc liniştit, unde l-a găsit pe Jean care izbutise să traverseze cataracta cu bine. Jean bănuia că se întîmplase ceva grav. Văzuse plutind pe lîngă el pălăria mea, zărise padela mea gonind în derivă, dar era foarte mirat că după aceste obiecte nu mai văzuse trecînd pe ape şi pe proprietarul lor.

Întîmpinase şi el o seamă de greutăţi, dar faptul că stăpînea bine canotajul îl ferise de naufragiu. Avusese ghinionul ca pupa ambarcaţiei sale să se înfigă într-o stîncă chiar la marginea unei căderi de apă.

— Eram într-o poziţie nu prea fericită, ne spune el pe un ton calm. În cîteva secunde ambarcaţia mea risca să se umple cu apă ca o cadă. Apăs cu padela înspre pupa şi presez cu toată greutatea mea. Ambarcaţia alunecă, porneşte. Restul drumului l-am străbătut fără nici un alt accident. După cîtva timp observ că malurile fluviului se apropie mult şi apele lui se avîntă într-o

* Băieţi (în l. engleză). — *N.T.*

deschizătură îngustă; vuietul unei alte cascade se face auzit. Trebuie să mă opresc cu orice preţ. Cu prova întoarsă împotriva curentului îmi încetinesc goana şi izbutesc să mă agăţ de papirusul de pe mal. Sînt în siguranţă, dar aş vrea să ştiu ce s-a întîmplat cu voi. În clipa aceasta zăresc plutind pe apă o pălărie şi o padelă. Este pălăria lui André. Aşadar, André s-a rostogolit în apă. Dar de ce nu trece şi el? Peste cîteva secunde îşi face apariţia John într-o postură jalnică: e călare pe caiacul său răsturnat. Lucrurile iau o întorsătură tot mai proastă. Reuşesc să-l înhaţ pe John care face eforturi desperate pentru a-şi orienta ambarcaţia în direcţia mea. El şi caiacul său scapă ca prin minune de o nouă catastrofă, deoarece se aude vuind o a doua cascadă la cîteva zeci de metri în aval.

Cei doi tovarăşi ai mei au lăsat din nou la apă ambarcaţia răsturnată, s-au căţărat pe peretele stîncos al malului şi au pornit în căutarea mea. Din fericire nu eram departe; stam pierdut pe stînca mea într-o poziţie nu prea de invidiat.

După ce ne-am instalat cortul ne trîntim pe sacii noştri de dormit şi procedăm la o trecere în revistă a situaţiei. Sîntem frînţi de oboseală, dar peripeţiile acestei zile, prima din călătoria noastră, ne ţin treji. În plus, puful sacului meu de dormit este umezit de apa Kagerei, ceea ce mă împiedică să dorm. Asta îmi va fi învăţătură; data viitoare îmi voi lega cu mai multă grijă toţi sacii pentru a-i feri să mai ia apă.

Facem bilanţul pierderilor suferite în urma răsturnării ambarcaţiilor: lipsesc două arme de foc, precum şi un cărucior pentru transportul bagajelor. Mai grav este accidentul suferit de aparatul de filmat care a căzut în apă. S-a agăţat însă ca prin minune cu una din curelele husei de o creangă scufundată, ceea ce ne-a îngăduit să-l salvăm de la dezastru. Dar şiroieşte tot de apă şi necesită o revizuire totală. S-au stricat şi primele bobine de filme impresionate.

Debutul nostru cu caiacele pe fluviile Africii nu este prea promiţător. Trebuie să mărturisim că am pornit pe Kagera, rîu cu desăvîrşire neexplorat, cu o îndrăzneală nebună care frizează inconştienţa.

Îmi revine în memorie chipul rezidentului britanic din Mbarara, care-şi înălţase braţele spre cer atunci cînd i-am expus planurile noastre. Era în ajunul plecării. Străbătuse peste o sută de kilometri pentru ca să vină să ne vadă la postul de frontieră, unde pregăteam lăsarea la apă a caiacelor.

— Băieţi, ne spusese el, sînteţi pe cale să săvîrşiţi o triplă sinucidere. Pînă acum nimeni nu s-a aventurat pe rîul acesta blestemat care mişună de hipopotami, abundă în curenţi rapizi şi se pierde într-un şir neîntrerupt de smîrcuri. Vreţi să vă pierdeţi împreună cu el ?

Deşi aceste informaţii pe care ni le dădea erau destul de vagi, ele erau totuşi destul de elocvente. Nimeni prin împrejurimi nu fusese în stare să ne spună ceva mai mult. Credeam că rezidentul exagera într-o măsură oarecare ca să ne înspăimînte. Se considera răspunzător de soarta noastră văzîndu-ne pornind pe acest rîu afurisit.

Rezidentul nu exagerase de loc.

Dar la naiba ! Trebuia să ne începem călătoria. Ştiusem noi la plecare că „o să dăm de dracu", cum ne spunea care mai de care la Paris, şi că o să avem de înfruntat riscuri.

Poposim timp de o săptămînă în hăţişurile din Tanganyika. Ne aflăm într-o regiune nelocuită pe care englezii au transformat-o într-o rezervaţie de animale sălbatice. Printre ierburile înalte se văd peste tot urme de animale mari şi mici. Trebuie să fie numeroase pe aici, dar nu le putem zări de loc din pricina vegetaţiei foarte dese.

Antilope de specii diferite se apropie uneori de tabăra noastră. Cortul nostru verde pe fondul unui peisaj verde nu le nelinişteşte, dar de îndată ce încercăm să ne apropiem de ele se tem. Îşi curmă pe dată plimbarea, întorc capul în direcţia noastră, ne privesc cîteva clipe foarte mirate de apariţia aceasta neobişnuită pe meleagurile lor, adulmecă vîntul şi o iau la goană dispărînd în salturi în desiş. În urma antilopelor vin adesea licaonii *, un fel de cîini sălbatici avînd blana gălbuie cu pete negre, vestiţi prin cruzimea lor. Licaonii atacă în haite mici foarte bine organizate. Unii adulţi, aleşi fără doar şi poate dintre cei mai vicleni, capătă sarcina de a supraveghea turmele de antilope care pasc şi se zbenguie în voie. Profitînd de cea mai mică imprudenţă a animalelor tinere, le abat pe cele care se izolează de turmă, silindu-le să alerge în direcţia unde se află haita la pîndă. La rîndul ei, haita începe urmărirea care se sfîrşeşte aproape întotdeauna cu succes.

Un hipopotam tînăr are îndrăzneala să se plimbe în plină zi prin vecinătatea noastră. Încercăm să ne apropiem de el în fugă,

* Licaon, sau „lup pictat" *(Lycaon pictus)*. — *N.T.*

dar spre marea noastră uimire, animalul coboară colina cu o viteză uluitoare şi dispare în smîrcurile de pe malul rîului. Este de necrezut cît de repede pot alerga la nevoie animalele acestea masive aşezate pe picioare scurte !

Nici leii nu lipsesc prin aceste locuri, dar rămîn invizibili. Ne mulţumim doar să le ascultăm răgetele care în timpul nopţii răsună ore în şir. S-ar părea că se găsesc la doi paşi de cortul nostru, dar în realitate sînt departe. În tot timpul călătoriei noastre prin Africa n-am auzit ceva mai impresionant decît răgetul acesta care se sfîrşeşte într-un sunet tînguitor, înăbuşit.

Cît priveşte turmele de rinoceri care, cu un secol în urmă, baraseră drumul exploratorului Speke * în această regiune de pe cursul superior al Nilului, nu întîlnim nici urmă.

Cîteva zile în şir sîntem ocupaţi cu împachetatul bagajelor. Trebuie să ne întoarcem la punctul nostru de plecare pe Kagera, la o depărtare de 30—40 km de locul unde ne aflăm, dar n-apucăm să demontăm cortul că ne pomenim muiaţi de o aversă. Am nimerit în plin anotimp al ploilor. Cerul e senin de tot, apoi cît ai clipi se acoperă cu nori ameninţători şi şuvoaie de apă se prăvălesc peste întreaga fire. Nu ne mai rămîne altceva de făcut decît să ne adăpostim sub impermeabilele noastre. Seara ne surprinde muiaţi pînă la oase şi dîrdîind de frig.

În sfîrşit, pornim la drum. Dar iată că cele două căruţioare care ne rămăseseră se dovedesc a fi impracticabile. Osiile lor se încovoaie sub povara bagajelor şi, pe terenul presărat cu spini pe care le tragem, pneurile lor de cauciuc plesnesc unul după altul.

Tăcerea noastră îndelungată sfîrşeşte prin a îngrijora autorităţile. Sînt trimise în căutarea noastră două patrule de grăniceri indigeni : una belgiană ai cărei ostaşi poartă fesuri roşii, iar cealaltă engleză cu chipie înalte albastre.

Într-o bună zi, întîlnim cele două detaşamente patrulînd frăţeşte unul în vecinătatea celuilalt. Bucuroşi că şi-au îndeplinit

* Iată ce spune Speke în cartea sa *Journal of the discovery of the source of the Nile* (Jurnalul descoperirii izvoarelor Nilului), publicată în 1863 ; „Abundenţa şi varietatea vînatului fac călătoria foarte interesantă. Rinocerii sînt atît de numeroşi şi atît de obraznici, încît în nenumărate rînduri ne barează de-a dreptul drumul. În astfel de împrejurări este foarte amuzant să priveşti la paznicii noştri neînfricaţi care înaintează în grupuri de cîte trei sau patru spre aceste animale ireverenţioase ; după ce trag cu săgeţi în ele o iau la goană într-o parte, iar fiarele fug în cealaltă parte". — *N.A.*

misiunea, grănicerii negri ne salută cu strigăte puternice şi ne întind o scrisoare din conţinutul căreia ne dăm numaidecît seama că prietenii noştri belgieni şi englezi sînt foarte îngrijoraţi de soarta noastră. Ne bucură că putem să-i liniştim pe toţi şi să-i înştiinţăm că sîntem în viaţă. Cerem doar să ni se dea un mic ajutor pentru transportul bagajelor.

Patrula s-a întors tocmai la timp. Chiar în ziua aceea urma să decoleze de la baza din Kampala un avion de recunoaştere avînd misiunea de a zbura peste Kagera şi a ne descoperi urma. Căutarea noastră nemaifiind necesară, ni s-a trimis doar o caravană mică de hamali.

II

CUM AM AJUNS LA IZVOARELE NILULUI

Scena s-a petrecut în urmă cu patru luni la Paris.

Mă poticnesc de un cărucior pentru transportul bagajului şi ca să nu cad mă prind cu mîinile de o padelă. Era cît pe-aci să mă lungesc pe duşumea şi înjur cît mă ţine gura. Culoarul prin care trecem este întunecos, ticsit cu mormane de lăzi şi de cutii care se înalţă pînă la plafon.

Jean Laporte mă introduce cu un aer imperturbabil într-o încăpere nemobilată în care sînt depozitate, claie peste grămadă, tot soiul de obiecte : bocanci, saci de cauciuc, echipament pentru tabără, borcane cu culori, cutii cu medicamente, unelte, căşti etc... Pe zid atîrnă nişte hărţi imense ale Africii.

Facem cunoştinţă.

Interlocutorul meu vorbeşte cu glas domol şi înăbuşit. Albastrul ochilor săi are reflexe de oţel ; privirea îi este de o uimitoare fixitate. Părul blond îi lasă fruntea larg descoperită. Capul aşezat pe un gît subţire, faţa osoasă, nasul acvilin. Pe chip îi este întipărită o expresie hotărîtă şi dîrză.

Jean Laporte este parizian, în vîrstă de treizeci de ani. A luat parte ca desenator la expediţiile polare ale lui Paul-Émile Victor. Acum lucrează în schimbul de noapte la o uzină situată într-una din suburbiile pariziene, iar ziua se îndeletniceşte cu pregătirea unei expediţii pe Nil. Este membru activ al Societăţii exploratorilor francezi (Grupul Liotard).

Eu sînt ziarist. Am revenit de curînd din Africa Neagră şi sînt dispus să mă reîntorc pe acest continent. De la strămoşii mei bretoni am moştenit o statură scundă şi părul negru. „Un flăcău zdravăn şi îndărătnic", scrie unul dintre confraţii mei, vorbind despre mine.

Aflînd despre proiectele lui Jean Laporte m-am înfăţişat la el, în micul său apartament din Neuilly, pentru a-i face cunoştinţa.

— Nilul, mă lămureşte el, este fluviul cel mai lung din lume : are 6 671 km. M-am documentat. N-a fost străbătut niciodată de la

un capăt la altul cu barca. Ar fi interesant de făcut o încercare cu caiacul. Călătoria ar trebui să dureze aproximativ opt luni. Pregătirile sînt deja avansate. Compania „Messageries Maritimes" a făgăduit să asigure transportul gratuit al exploratorilor pînă în Africa răsăriteană. Un american din Los Angeles se interesează de acest proiect, aşadar participarea lui este asigurată. Va aduce cu sine un aparat de filmat, peliculă, precum şi devizele necesare călătoriei prin teritoriul britanic. Lipseşte cel de-al treilea membru al echipei ; trebuie găsit fără întîrziere.

Astfel am ajuns cel de-al treilea membru al expediţiei. Sîntem trei holtei, deci oameni liberi.

Am o fire oarecum aventuroasă, pe care războiul n-a făcut decît s-o accentueze. În 1946, cîteva luni după ce am fost demobilizat, am plecat în Africa, fiind numit ataşat de presă pentru Africa ecuatorială franceză. Am acceptat, dar am rugat să mi se lase răgaz ca să ajung la destinaţie. Am traversat în decurs de trei luni Sahara, Nigerul, Nigeria, unde inundaţiile sezoniere m-au silit să fac un ocol mare, Ciadul, Camerunul şi Gabonul. În călătoria aceasta am folosit numai mijloace de transport obişnuite : autobuzul, camionul, vaporul, trenul.

Cei trei ani petrecuţi în Africa nu sînt decît un preludiu la cunoaşterea acestui vast continent. Am străbătut mii de kilometri, dar n-am făcut decît să întrezăresc infinita diversitate a regiunilor lui. Am cunoscut doar în trecere întinsele lui savane, pădurile lui nemărginite. Am văzut, tot în trecere şi fără a putea pătrunde în mediul lor, o mulţime de populaţii care m-ar interesa să le cunosc îndeaproape. Am împuşcat cîţiva crocodili pe rîul Chari, am zărit cîţiva bivoli în savanele din Gabon, dar n-am avut prilejul să întîlnesc un elefant, nici măcar un hipopotam, în pofida unor lungi călătorii efectuate pe fluviul Congo sau prin păduri. Trebuie să merg mai departe, tot mai departe, ocolind drumurile bătute şi itinerarele frecventate, pentru a da de aceste animale care îl evită pe om nu fără un motiv îndreptăţit.

Călătoria pe Nil, fluviu care ia naştere în apropierea ecuatorului, străbate ţinuturi din cele mai sălbatice şi mai pustii din Africa, pentru a se desfăşura în furnicarul uman al deltei, oferă perspectivele cele mai ademenitoare. Pe malurile lui care au cunoscut înflorirea uneia din civilizaţiile cele mai vechi şi mai strălucitoare din lume trăiesc populaţii de pigmei şi altele de uriaşi.

Şi apoi mai e ceva.

Nilul, vom vedea acest lucru în decursul călătoriei, nu este un fluviu uşor de străbătut. Cursul lui, lung de aproape 7 000 km

(record mondial), este întretăiat de cîteva sute de praguri şi de cascade ; un mare număr din acestea sînt necunoscute, despre altele se ştie că sînt primejdioase. Nilul se pierde în mlaştini întinse (încă un record mondial) şi trece prin regiuni rămase pînă în zilele noastre aproape neexplorate. Prin urmare, nu este vorba să întreprindem un mare raid turistic, ci să facem o călătorie care ne făgăduieşte multe elemente necunoscute.

Merită să facem această încercare.

Iniţiatorul acestei călătorii neobişnuite, Jean Laporte, a născocit o formulă originală, şi anume : nu vom porni pe Nil cu ambarcaţii mari, cu maşini zgomotoase şi pretenţioase care pot rămîne oricînd în pană, un material bun pentru un studio cinematografic, cu caravane de hamali urcînd şi coborînd pasarela în monom. Expediţia noastră va fi uşoară, cît se poate de uşoară.

Mijloacele noastre de transport vor fi : trei caiace, cîntărind fiecare 30 kg fără încărcătură, pe care le vom face să înainteze prin forţa braţelor noastre, aşa cum sînt propulsate toate caiacele. Restul echipamentului nostru cîntăreşte în total circa 100 kg. La sosirea noastră la punctul de pornire aveam să ne dăm seama însă că o treime din acest echipament ar fi putut să fie eliminat chiar de la început.

Va fi o adevărată expediţie volantă, una din cele mai uşoare şi mai mobile care se pot închipui. Voiam să dovedim că se poate efectua în Africa, sau în orice parte a globului, o expediţie pe un traseu lung fără prea mari complicaţii şi prea multă zarvă. În felul acesta, speram să putem călători fără a înspăimînta sau a trezi îngrijorarea populaţiilor care locuiesc în văile de pe cursul superior al Nilului, populaţii care sînt neîncrezătoare şi trăiesc într-o permanentă stare de nelinişte.

Pe de altă parte, formula aceasta are avantajul de a fi puţin costisitoare. La plecare facem o apreciere a cheltuielilor necesitate de expediţie pentru o perioadă de opt luni, cît sperăm să dureze călătoria. Potrivit acestei evaluări, cheltuielile se vor ridica la 1 500 000 de franci vechi, inclusiv echipamentul necesar. Este adevărat că o parte a acestuia ne-a fost cedat în soop de reclamă de unele firme producătoare de echipament de camping, iar compania „Messageries Maritimes" ne oferă călătoria gratuită (fără întreţinere) la bordul pacheboturilor sale, la dus (Marsilia—Mombasa) şi la întoarcere (Alexandria—Marsilia). Pentru oameni care nu se scaldă în aur şi pe care nu-i subvenţionează nici o organizaţie, formula „ieftin" constituie o regulă fundamentală.

O expediție ușoară nu înseamnă însă una organizată în pripă ; dimpotrivă. Cu cît se ia echipament mai puțin, cu atît este necesar să chibzuiești și să-l selecționezi mai bine. Cea mai mică eroare în această privință poate să ne coste scump. Jean și-a asumat această sarcină de trei ani de zile. A și străbătut, numai în Paris, mii de kilometri cu bicicleta făcînd tot felul de demersuri. De asemenea, într-un biblioraft gros păstrează copiile a 1 500 de scrisori adresate de el unor numeroase persoane în cadrul preparativelor de drum.

Va fi o călătorie cu caracter sportiv, dar și instructiv.

În ceea ce mă privește, aș dori ca la capătul acestei lungi călătorii să prezint o relatare pentru toți acei din țările Europei sau de pe alte continente care năzuiesc să evadeze, măcar prin mijlocirea lecturii, din cotidian. Aș dori să le istorisesc despre eforturile și încercările noastre (nu știm încă ce fel de încercări vor fi, dar nu ne îndoim că nu vor lipsi), să le descriu tot ceea ce vom fi văzut și cunoscut. Fără îndoială că toate acestea nu vor fi lipsite de pitoresc...

În afară de aceasta, cei doi coechipieri ai mei intenționează să turneze un film în culori de 16 mm, o intenție foarte lăudabilă.

După ce ne-am înțeles tustrei asupra tuturor problemelor mai rămîn de făcut o mulțime de demersuri înainte de a trece la înfăptuirea planului nostru și de a fixa data plecării. Ținînd seama de particularitățile climei Africii, hotărîm să plecăm în septembrie. Trebuie să evităm, într-adevăr, atît ploile torențiale care cad vara în regiunea ecuatorului, cît și căldura toridă din timpul verii în deșertul Nubiei, prin care urmează să trecem peste șase luni. Sperăm să sosim la izvoarele Nilului în septembrie-octombrie, iar pînă în primăvara următoare să ajungem la delta lui. Pentru a străbate fluviul (aproximativ 6 700 km) vom avea nevoie de șapte-opt luni. Urmărind firul istorisirii mele, cititorii vor constata că, în pofida accidentelor suferite pe parcurs, am reușit să ne îndeplinim programul aproape în întregime.

La Paris facem demersuri în vederea obținerii vizelor necesare pentru țările Africii răsăritene. La Consulatul britanic ni se cere pe un ton politicos, dar categoric, să ne adresăm Oficiului pentru schimbul valutei. Acesta trebuie să confirme că dispunem de devizele necesare călătoriei. Dăm fuga la acest oficiu. Pe domnișoara blondă și drăguță care tronează la biroul transferurilor pare s-o intereseze sincer proiectul nostru.

— Plecaţi într-o expediţie pe Nil ? ne întreabă cu zîmbetul cel mai fermecător. Ce minunat ! Mahuzier, îl cunoaşteţi pe Mahuzier ? A fost pe-aci nu demult. Ce băiat drăguţ ! Tocmai se pregătea să plece în Ciad ca să turneze un film...

Această amabilă persoană ne sfătuieşte în cele din urmă să trecem mai întîi pe la Quai d'Orsay *, înainte de a depune cererea la Oficiul pentru schimbul valutei, asigurîndu-ne că astfel vom „atrage toate şansele de partea noastră".

Este cazul să amintesc că dispunem de o sumă de dolari şi că am putea prea bine să-i schimbăm pe lire sterline fără avizul Oficiului pentru schimbul valutei. Vrem să ne conformăm însă prescripţiilor legale.

A doua zi păşim pe culoarele lungi aşternute cu mochete plușate ale edificiului din Quai d'Orsay, înarmaţi cu un dosar plin de referinţe date de Clubul exploratorilor, Touring-Clubul Franţei, Muzeul de istorie naturală, U.N.E.S.C.O., Radiodifuziunea franceză, Federaţia franceză de Caiac-Canoe... După opt zile obţinem sprijinul Ministerului Afacerilor Externe, ceea ce este un succes.

Mai rămîne de rezolvat problema spinoasă a vizelor sudaneze. Intrarea străinilor în Sudan, mai ales a acelora care sosesc din teritoriile abia explorate de la sud, cum ne propunem să facem noi, este supusă unor restricţii severe. Încurajaţi de reuşita noastră recentă ne întoarcem la Quai d'Orsay, unde avem norocul să-l întîlnim pe baronul de Cabrol, însărcinatul cu afaceri al Franţei la Khartoum, singurul diplomat străin admis de englezi în capitala Sudanului. Om simplu şi amabil, baronul de Cabrol ne făgăduieşte ajutorul său.

Terenul se netezeşte puţin cîte puţin. Folosim timpul scurt care ne mai rămîne pînă la plecare pentru a ne pune la punct echipamentul, mai ales Laporte care de mai multe luni îi consacră toată grija sa.

Caiacele noastre

Să vorbim în primul rînd despre caiace.

Ne-am dat întîlnire într-o dimineaţă pe malul Senei, la Saint-Cloud, la atelierul constructorului Jean Chauveau.

* Denumirea dată în Franţa Ministerului Afacerilor Externe, după numele străzii pe care-şi are sediul. — *N.T.*

Cele trei caiace ale noastre sînt aproape terminate ; se odihnesc răsturnate pe cavaleţi cu chilele în sus. Sînt o plăcere să le mîngîi bordurile alungite. Au o lungime de 5 m, lărgimea de 0,80 m şi cîntăresc 30 kg fără încărcătură, ceea ce reprezintă într-adevăr o greutate minimă. Cînd sînt demontate şi împachetate în husele lor sînt reduse la mărimea unui colet lung de 1,75 m şi larg de 0,50 m. Pot fi deci transportate cu uşurinţă.

Vom avea caiace cu cîte două locuri de tipul celor produse în serie. Fiecare din noi va ocupa un caiac, iar locul disponibil va fi rezervat pentru bagaje. În vederea călătoriei noastre constructorul le-a adus cîteva modificări. Scaunul din faţă a fost suprimat, iar cel din spate a fost adus mult în faţă. Mulţumită spaţiului astfel obţinut vom putea aşeza majoritatea sacilor noştri la pupa. Dacă vom avea vreun bagaj suplimentar, îl vom strecura la prova.

Pînza care îmbracă partea inferioară a celor trei caiace este cauciucată şi vopsită într-o culoare argintie pentru a o face rezistentă la uscăciune, atunci cînd ambarcaţiile sînt aşezate pe uscat ; pînza care îmbracă partea superioară, precum şi punţile, este albă, pentru ca absorbţia căldurii în timpul zilei să fie minimă şi ambarcaţia mai uşor vizibilă noaptea.

Fiecare ambarcaţie posedă o garnitură dublă de padele : una din lemn, cealaltă din duraluminiu.

Materialul pentru reparaţii este cît se poate de simplu. Iată ce scrie în instrucţiunile pe care mi le-a înmînat Jean Chauveau :

„*Trusă pentru reparaţii.* Dintre toate ambarcaţiile, caiacul este cel mai puţin fragil şi, prin urmare, are construcţia cea mai sigură.

Învelişul lui cauciucat, foarte rezistent, este invulnerabil. Doar o izbire violentă de un obiect ascuţit poate să-i producă vreo avarie. O spărtură prin care pătrunde apa poate să fie reparată repede şi cursa poate fi reluată numaidecît.

Să aveţi întotdeauna puţin solvent şi o fîşie de bandă de cauciuc sau mai bine o trusă.

Trusa de reparaţii cuprinde : 1 cutie cu solvent, 1,50 m de bandă de cauciuc de 60 mm, aţă de in şi un ac mare.

Pentru a aplica un petic exterior, trebuie să se cureţe în prealabil locul respectiv cu benzină şi să se întindă solventul deasupra. Să se aştepte aproximativ 15 minute fără a se atinge locul. Să se taie porţiunea de bandă necesară şi să se aplice hîrtia care o acoperă, desfăcînd-o în prealabil, pe măsura aplicării ei.

Dacă ruptura este mare să se apropie marginile, să se coasă conturul lor, executîndu-se o cusătură în cruce, apoi să se lipească o fîşie de bandă în interior şi alta în exterior, aşa cum s-a arătat mai sus.

Pentru a evita dezlipirea benzilor, este necesar să li se îndoaie colţurile".

Echipamentul mai cuprinde o duzină de saci etanşi din cauciuc de culoare argintie : şase mari şi şase mici. Sacii aceştia umflaţi cu aer şi bine amaraţi la prova şi la pupa ambarcaţiilor joacă rolul de flotori. Ei asigură flotabilitatea caiacelor în caz de răsturnare. În sfîrşit, mai fac parte din echipament trei cărucioare pliante alcătuite din tuburi cotite de oţel şi prevăzute cu pneuri. Acestea sînt destinate transportului ambarcaţiilor în stare asamblată sau demontată, precum şi al tuturor bagajelor fiecărui echipier. După cîteva zile de la vizita făcută la Saint-Cloud intrăm în posesiunea caiacelor.

Pentru prima oară în viaţa mea mă aşez în această mică şi ciudată ambarcaţie care-mi va deveni cu timpul atît de familiară. Debutul meu nu este prea strălucit. Caiacul se clatină şi pare gata să se răstoarne la cea mai mică mişcare. Fac cu padela mişcări largi împroşcînd apa care inundă ambarcaţia revărsîndu-se apoi în şuvoaie pe spinarea mea. Mă zbucium înaintînd în zigzag sub privirea plină de mîhnire a lui Jean Laporte care practică acest gen de canotaj din copilărie şi se întreabă cum poate să fie cineva atît de stîngaci.

Un american la Paris

Urmează acum evenimentul cel mare : sosirea la Paris a celui de-al treilea coechipier al nostru, americanul John Goddard.

El vine tocmai din California, mai precis din Los Angeles, oraş de dată recentă avînd peste două milioane şi jumătate de locuitori şi întinzîndu-se cale de 100 km în lungul coastei Pacificului.

Într-o frumoasă dimineaţă a lunii august iată-l coborînd din trenul transatlantic la gara Saint-Lazare. E îmbrăcat într-o splendidă cămaşă pestriţă, din acelea al căror secret îl posedă America, poartă o cască colonială de un alb orbitor şi învîrte în mînă cu mîndrie o puşcă pentru pescuitul submarin de culoare albastră-verzuie, care pare să-i fie un accesoriu nelipsit în călătoriile sale.

John este un flăcău înalt şi zvelt, de un blond aproape roşcat, care în ciuda mustăţii sale mici şi elegante nu pare să aibă cei douăzeci şi cinci de ani ai săi. Femeile sînt de părere că este un „băiat frumos" şi îndeobşte nu rămîn nepăsătoare la farmecul lui de june prim. Are veşnic surîsul pe buze, este simpatic şi ştrengar, un ştrengar poznaş. Optimismul lui tineresc este întreţinut şi de faptul că nu-l frămîntă probleme serioase, mai ales probleme financiare şi din acest punct de vedere este tipic american.

Cu toate acestea, tovarăşul nostru (ne-o va istorisi mai tîrziu) a fost în copilărie bolnăvicios. Fiind, din această pricină, un copil alintat de părinţi a suferit mult timp de un îngrozitor complex de inferioritate. La cincisprezece ani şi-a jurat să ajungă bărbat, un bărbat adevărat. A început să se îndeletnicească cu pasiune cu sportul, mai ales cu înotul şi cu pescuitul submarin, aşa cum îi stă bine unui locuitor de pe minunata coastă californiană. Apoi, după ce i-a ajuns din urmă pe ceilalţi şi chiar i-a întrecut adesea, după ce a căpătat încredere în propriile sale puteri, l-a întovărăşit pe tatăl său, P. Lundberg, numit şi Jack Goddard, într-o serie de expediţii grele prin mlaştinile din Florida şi prin junglele din Nicaragua. Cu acest prilej el s-a specializat în tirul cu pistolul şi cu carabina. Trebuie să adaug că, înainte de război, tatăl său a fost un explorator vestit în Statele Unite.

Spre sfîrşitul războiului, John a ajuns pilot al aviaţiei de vînătoare americane. Tocmai împlinise douăzeci de ani. Şi-a reluat apoi studiile întrerupte la capătul cărora ar urma să devină medic, dacă planurile sale de explorări îi vor lăsa răgazul necesar.

Este unul din membrii cei mai tineri ai Clubului exploratorilor din Los Angeles. Legătura cu Jean Laporte i-a făcut-o un francez, René Belbenoit, care trăieşte retras pe coasta californiană. Acesta a devenit vestit în Statele Unite în urma unei cărţi de mare succes pe care a publicat-o. René Belbenoit a evadat de la ocna din Insula Dracului (Guyana). Ce mai personaj!

De îndată ce amicul nostru John a coborît pe peronul gării Saint-Lazare, l-am condus la unul din acele mici restaurante cu tavanul scund din Saint-Germain-des-Prés, frecventat de un tineret cosmopolit pe care nu-l mai poate uimi îmbrăcămintea originală a lui John.

În seara aceea, obosit întrucîtva după cei 10 000 km străbătuţi pentru a ajunge pînă la noi, John s-a mărginit să ne vor-

bească doar despre Hollywood, care se află la doi paşi de localitatea lui. Ne arată fotografii ale unor prietene, actriţe de cinema, femei nespus de frumoase. Avem prilejul să-l admirăm şi pe el în ipostaza de vînător submarin ţinînd cu putere de cleşti un stacoj * uriaş pe care l-a scos din fundul apei. În cele din urmă contemplăm frumosul steag de mătase pe care i l-a înmînat la plecare preşedintele clubului său. Pe flamură este brodată cu verde şi roşu „Santa Maria", vestita caravelă la bordul căreia Cristofor Columb a descoperit America.

Sîntem tustrei foarte bine dispuşi şi profităm de această stare pentru a-l iniţia pe John în vinurile franceze. El ne explică însă că este mormon ** şi, prin urmare, alcoolul şi tutunul îi sînt interzise ; ceaiul şi cafeaua de asemenea. Cere să i se dea un pahar mare de lapte rece de la gheaţă. Într-un restaurant parizian obişnuit este cu neputinţă să găseşti o asemenea băutură, astfel că în seara aceea John este nevoit să-şi moaie buzele în vin. Cred însă că a fost singura dată cînd a făcut-o în tot timpul cît s-a aflat prin ţări vinicole.

Paharele cu lapte pe care John le dă pe gît îi oferă prilejul lui Jean Laporte să facă glume ieftine pe seama lui, numindu-l „bebeluşul explorator". De fiecare dată, glumele acestea îl scot din fire pe John ; o dată chiar a fost cît pe-aci să se înece înghiţind greşit.

Primele noastre întîlniri ne procură tot soiul de surprize dintr-o parte şi din cealaltă. Ceea ce face aceste surprize şi mai savuroase este faptul că cei doi coechipieri ai mei vorbesc fiecare doar limba lor maternă. Nici eu nu stăpînesc prea bine limba engleză. Atunci cînd în convorbirea noastră sînt necesare explicaţii mai amănunţite în legătură cu mînuirea aparatului de filmat sau cu folosirea unor produse cum este bunăoară tetraclorura de carbon, de care vom avea nevoie în cursul călătoriei noastre, mă împleticesc la fiecare frază, ceea ce nu are darul de a înlesni comunicarea între noi.

John nu prea reuşeşte să se descurce în noianul greutăţilor de tot soiul cu care ne luptăm în preajma plecării ; îşi roade zăbala şi nechează nerăbdător ca un mînz nărăvaş. Îl lăsăm deci să plece în Elveţia. După cum scrie un ziarist de la „New York Herald", „John nu poate să îndure vecinătatea unui munte fără a arde de dorinţa de a-l urca".

* Crustaceu de mare semănînd cu racul *(Homaris vulgaris)*. — *N. T.*
** Membru al unei secte religioase din S.U.A. — *N.T.*

În Elveţia a făcut ascensiunea masivului Mont Cervin şi, după cîteva zile, s-a întors la Paris entuziasmat de munţii înalţi ai Europei.

Mari manevre pe Marna

Am aşteptat întoarcerea lui John pentru a lansa la apă cele trei ambarcaţii ale noastre.

Alegem în acest scop Marna. Timp de trei zile facem exerciţii de demontare şi de reasamblare a ambarcaţiilor, de cărat şi de manevrat echipamentul, precum şi de conducere a caiacelor, exerciţii de care John şi cu mine avem foarte mare nevoie.

Învăţăm să demontăm, să îndoim şi să înfăşurăm un caiac în husa lui de pînză în decurs de zece minute ; să rînduim vreo zece saci într-un cărucior cu două roţi şi să ridicăm un cort pe orice fel de teren. Cortul nostru, colorat într-un verde frumos, este spaţios, prevăzut cu un acoperiş dublu şi cu indispensabila perdea împotriva ţînţarilor. Trei saci mici conţin paturile demontabile, cît se poate de uşoare (cîntărind fiecare 2 kg), fiind construite din tuburi de aluminiu. Paturile acestea prezintă numeroase avantaje, cu excepţia aceluia de a putea fi montate cu uşurinţă. Primele încercări sînt însoţite de sudălmi rostite cu glas tare de amicul nostru John, care-şi pierde răbdarea şi ne ameninţă că preferă să se întoarcă în California decît să fie nevoit să monteze în fiecare seară astfel de paturi. Din fericire, Jean intervine la timp sfîrşind el această operaţie.

Întrucît am acceptat să fac pe bucătarul expediţiei am luat în primire bucătăria de campanie ; este o valiză lungă de cauciuc conţinînd întreg arsenalul unui bucătar desăvîrşit : un primus, filtre pentru apă, cratiţe, gamele etc...

La întoarcerea de pe Marna ne aşteaptă o ştire importantă : compania „Messageries Maritimes" ne anunţă plecarea pe ziua de 20 septembrie. De astă dată sîntem gata de drum. Nu mai avem altceva de făcut decît să ne lăsăm transportaţi pînă la Mombasa, pe coasta răsăriteană a Africii. De aici, cu ajutorul unor mijloace de transport ce ni se oferă benevol, gonim spre Ruanda-Urundi *, pe al cărei teritoriu se află izvoarele Nilului.

* Ruanda-Urundi, teritoriu aflat în trecut sub tutela Belgiei, şi-a dobîndit independenţa la 1 iulie 1962, fiind împărţit în două state : regatul Burundi şi republica Ruanda. — *N.T.*

Peste cîteva zile ajungem la Kampala, capitala Ugandei, unde lăsăm cea mai mare parte a bagajelor noastre. Apoi, profitînd de camioneta unui comerciant belgian, ne urmăm călătoria spre sud-est pe un drum care ocolește lacul Victoria.

Traversarea podișului Ugandei ne ia o zi întreagă. Întîlnim pe tot parcursul plantații verzi de banani care furnizează locuitorilor cea mai mare parte a hranei lor.

A doua zi, urmînd un drum plin de rîpi, urcăm spre văile din regiunile înalte. Întîlnim coloane de camioane grele care transportă pînă la gara din Mombasa produsele cultivate pe podiș.

În fundul văilor, jos de tot și foarte aproape, niște pete mari strălucesc ca argintul la soare : e un șirag de lacuri alimentate de apele munților.

Cînd ajungem la trecătoarea Kanaba, situată la o altitudine de 2 550 m, atingem cumpăna apelor dintre bazinul Congoului și cel al Nilului, de-a lungul căreia vom călători aproape în permanență pînă la izvoarele Nilului. Priveliștea este admirabilă, dar un vînt violent care stîrnește vîrtejuri de praf negru și încovoaie vegetația alcătuită din arbori piperniciți ne taie entuziasmul. Păstori negri, înfășurați în mantale largi fără mîneci, pasc niște cirezi de vaci.

În depărtare, șapte vulcani își profilează conurile deasupra craterelor năruite ale altor vulcani mai vechi. Dincolo de trecătoare, spre vest, regiunea este înveșmîntată în verdeață, pe care doar stîncile abrupte și prăpăstiile adînci pun pete întunecate. Peste tot pămîntul sfîrticat scoate la iveală blocuri mari de lavă și strate de cenușă vulcanică.

Soarele în asfințit învăluie în razele sale piezișe conurile vulcanilor. La ecuator crepusculul este foarte scurt. Noaptea coboară instantaneu. Cînd bezna a cuprins toată firea, licărirea pe care o răsfrînge Nyiragongo devine vizibilă înălțîndu-se sus de tot pe cer și luminînd în depărtare orizontul. Este singurul vulcan din nordul Ruandei, astăzi activ.

Vulcanii din această regiune se trezesc rînd pe rînd la viață pentru a recădea brusc în somnolență. În 1948, cu doi ani înainte de trecerea noastră pe aici, oamenii de prin partea locului au văzut cu teamă formîndu-se un nou crater. Șuvoaie de lavă incandescentă s-au revărsat de-a lungul povîrnișurilor ajungînd peste puțin la lacul Kivu. Apele lacului au început să clocotească pînă la o depărtare de 40 m de la mal, și nori compacți de aburi au

întunecat luni de zile cerul de obicei albastru în regiunea lacului Kivu. După ce a dăruit peisajului profilul unui nou con vulcanul a adormit.

Vîrful cel mai înalt al lanţului Ruanda, Karisimbi, atinge o altitudine de 4 500 m. Este adesea acoperit cu zăpadă şi cu gheaţă, deşi se află aşezat chiar la ecuator.

La picioarele vulcanilor se întinde lacul Kivu, ale cărui maluri fertilizate de lavă sînt acoperite de o vegetaţie luxuriantă. Aici ne instalăm prima noastră tabără. În zori, lacul ni se înfăţişează învăluit într-o ceaţă uşoară. Soarele care răsare o colorează într-o nuanţă diafană. Un adevărat peisaj de Watteau.

De îndată ce soarele s-a înălţat, apele lacului Kivu împrumută culoarea cerului de un albastru intens. Stîncile de pe malul lacului sînt colorate în verde şi în roşu. Culoarea roşie le-o dau florile unui arbust denumit erytrin-coral, ale cărui crengi seamănă cu cele ale coralului. Stoluri de colibri cu penajul multicolor, îmbătate parcă de lumină şi de transparenţa aerului, se fugăresc cu o iuţeală ameţitoare prin coroanele stufoase ale acestor arbuşti. Din cînd în cînd se aşază pe florile stacojii, îşi afundă ciocul subţire şi încovoiat în caliciul lor, le sorb cu nesaţ nectarul, apoi îşi reiau vesela lor sarabandă.

De aici, de la malul lacului Kivu, trebuie să pătrundem în interiorul teritoriului Ruanda-Urundi, la o depărtare de 800 km de lac. De astă dată, norocul ne surîde în persoana unui administrator, care se oferă să ne găsească cît mai repede un vehicul. Nu trebuie să se ostenească prea mult. Este suficient să posteze pe şosea pe doi dintre paznicii săi pentru a opri cea dintîi maşină care se îndreaptă spre sud. Mulţumită acestei persoane influente urcăm curînd într-un camion indian încărcat pînă la refuz cu baloturi de ţesături şi saci cu orez. De la înălţimea acestei terase ambulante cercetăm în voie cu privirea peisajul.

Ţinuturile pe care le-am străbătut pînă aici erau foarte puţin populate, cele mai multe fiind chiar pustii. Priveliştea care ni se înfăţişează acum este cu totul alta. Ţara aceasta mică şi muntoasă, situată departe de marile căi de comunicaţie, este, lucru uimitor, unul din teritoriile cu populaţia cea mai densă din Africa Neagră.

Regiunea pe care o străbatem este cultivată în întregime. Ogoarele lucrate se caţără adesea în terase pe povîrnişurile cele mai abrupte. Colibele ţăranilor sînt răspîndite în mijlocul cîmpu-

rilor. Pe ogoare, oamenii trudesc din greu. Bărbaţi şi femei, purtînd doar nişte cingători peste şolduri sau piei înfăşurate în jurul mijlocului, scurmă pămîntul cu săpăligile, seamănă mazăre şi fasole, alimentele de căpetenie ale localnicilor. De la înălţimea picioroangelor lor, cocori moţaţi supraveghează cu un aer grav muncile cîmpului.

Anotimpul secetos se apropie de sfîrşit. Agricultorii zoresc să termine lucrul înainte de începutul marilor ploi de toamnă care, în decurs de cîteva săptămîni, vor face să încolţească recolta procurînd hrană populaţiei acestei regiuni.

Ploaia a început să cadă în averse răcoroase, de parcă ar fi dat un avertisment celor rămaşi cu muncile în urmă. Apa binefăcătoare a scăldat arborii acoperiţi de flori minunate care cresc prin văgăunile colinelor, singurii supravieţuitori ai pădurilor virgine ce-au înveşmîntat cîndva teritoriul Ruanda-Urundi.

Pe drum întîlnim şiruri lungi de localnici. Îmbrăcaţi sumar, ţinînd în mîini ţăpuşe sau suliţe, ei se îndreaptă spre tîrgurile aflate uneori la o depărtare de cîteva zeci de kilometri, purtînd în echilibru pe capetele lor mari şi rotunde, rase chilug, calebase *, coşuri şi piramide întregi de obiecte înfăşurate în rogojini.

Majoritatea acestor ţărani, negri bantu, trăiesc în colibe făcute din trestie şi acoperite cu paie. Fiecare familie trăieşte în mijlocul ogoarelor sale, izolată de celelalte, într-o curte în care noaptea se închid şi vitele. În jurul curţii se află o mică plantaţie de banani slujind la hrana familiei.

La drept vorbind, pe podişul din Ruanda nu se întîlnesc sate propriu-zise. Fiecare familie (termen care trebuie privit în accepţia lui cea mai largă) ** îşi are *kraal*-ul *** său alcătuit din cîteva colibe împrejmuite cu un gard din tulpini de bambus. El este legat de celelalte *kraal*-uri prin poteci.

Dispersarea aceasta a locuinţelor pe povîrnişurile colinelor este un fapt despre care îţi poţi face anevoie o idee corectă dacă nu cunoşti ţinutul. De asemenea, este greu să-i explici unui ţăran negru din Ruanda-Urundi care n-a trecut niciodată dincolo de hotarele districtului său ce anume este un oraş ca Parisul. Un medic al administraţiei locale explică astfel unui grup de băştinaşi, cărora prezenţa noastră le-a stîrnit curiozitatea : „Aceşti doi

* Vas confecţionat dintr-un dovleac golit de conţinut şi uscat. — *N.T.*

** Autorul se referă la familia mare nedivizată. — *N.T.*

*** Sat în Africa cu colibele depuse în cerc locuite de o familie mare patriarhală. — *N.T.*

domni albi au venit de dincolo de Nyanza * ca să vă vadă. Au sosit de la un deal mare de tot care se cheamă Paris", şi adaugă arătîndu-l pe prietenul nostru John Goddard: „Ăstălalt a trecut de două ori Nyanza ca să vină pînă la voi. El trăieşte pe un alt deal foarte mare care se cheamă Los Angeles".

Oamenii, pe care aceste explicaţii i-au satisfăcut, ne cercetează din cap pînă în picioare. Îi interesează îndeosebi barba lui John Goddard, a cărei culoare roşcată reprezintă pentru ei un fenomen din cele mai ciudate.

Acelaşi medic care cunoaşte bine ţara acceptă să ne conducă la pigmei. În nordul Ruandei s-au mai păstrat cîteva grupuri de pigmei care duc o existenţă mizeră.

Urmînd un drum îngust şi povîrnit care şerpuieşte la marginea unei prăpăstii, ajungem într-o bună zi pe o înălţime cu înfăţişare tristă, biciuită de averse de ploaie şi învăluită toată în nori.

Pigmeii au fost anunţaţi în ajun de sosirea noastră şi, în ciuda timpului urît, îi vedem sosind pe potecile junglei zdrenţăroşi şi uzi pînă la piele. Ei ştiu că nu vor pleca fără a fi căpătat daruri şi că li se va da tuturora să bea bere.

S-au adunat în număr de vreo cincizeci: bărbaţi, femei şi copii. Căpetenia lor este un bătrînel cărunt şi zbîrcit, foarte sprinten încă. Se înfăţişează împreună cu soţia lui, îmbrăcată în zdrenţe şi la fel de zbîrcită. Alcătuiesc împreună un tablou extraordinar. În afară de cingătoarea făcută dintr-o scoarţă de copac pe care o poartă peste coapse, bătrînul şef are pe umeri o treanţă de vestă europeană de care este foarte mîndru. Am vrea să-l fotografiem, dar pentru a nu strica efectul fotografiilor încercăm să-l convingem să-şi lepede vechitura, ceea ce nu-i cîtuşi de puţin uşor. Recurgem la ajutorul unui interpret negru, dar acesta e nemulţumit. Consideră nedemn pentru el să stea de vorbă cu un pigmeu, fie chiar şi cu o căpetenie, şi nu l-ar atinge pentru nimic în lume. În cele din urmă mă duc singur şi, cum bătrînelul face pe surdul (se teme, poate, să nu-i fie frig ?), îi trag vesta de pe umeri. Toată lumea izbucneşte în rîs şi începe dansul, un dans care pare răsărit din adîncul veacurilor.

Nu se aude cîntînd nici un instrument muzical. Acompaniamentul sonor îl alcătuiesc strigăte guturale şi mai ales tropotul înăbuşit al călcîielor bătînd pămîntul în cadenţă. Aliniaţi într-un semicerc, pigmeii se agită, îngînînd o melopee lentă şi mohorîtă.

* Denumirea locală a lacului Victoria; în limba localnicilor înseamnă „întindere de apă". — *N.T.*

Femeile îşi răsucesc braţele slabe înălţîndu-le spre cer, se tîrăsc şi gem de-ţi sfîşie inima. Bieţi pigmei, jalnici supravieţuitori ai uneia din cele mai vechi rase de pe glob, vestigii preistorice ivite în plină lume modernă!

Primul oraş din Ruanda pe care-l întîlnim în drumul ce duce spre izvoarele Nilului este Kigali, situat în centrul ţării. Kigali mi-a rămas în amintire sub forma unei străzi comerciale largi de-a lungul căreia se înşiruie dughenele cu streaşini ale indienilor şi ale altor negustori orientali. Sînt nişte magherniţe strîmte şi întunecoase înţesate cu cele mai ciudate obiecte de bazar, cu saci şi borcane pline cu articole alimentare, cu tot felul de boarfe şi bucăţi de stofă învechită. Toate acestea stau expuse claie peste grămadă pe trotuar, oferind privirilor lacome ale ţăranilor comorile micului negoţ oriental cu vechituri.

Dar asta nu-i totul. Kigali mai are şi o piaţă plină de clocotul vieţii, unde-şi dau întîlnire localnicii ţinutului.

Sute de ţărănci şezînd pe pămîntul gol, înconjurate de odraslele lor, expun spre vînzare grămezi mici din roadele grădinilor lor: fasole, ceapă, mazăre uscată, ardei, batate, ouă, calebase pline cu făină de manioc sau de arahide.

În fundul pieţei, la umbra unor arbori maiestuoşi, mici meşteşugari lucrează într-o tihnă deplină. Unul confecţionează brăţări-amulete din păr de girafă şi păr de mistreţ african. Şade pe rogojina sa ţinînd între degetele de la picioare, pe care le are foarte agile, cele două feluri de păr şi le înfăşoară îndemînatic cu mîinile în jurul unei sîrme groase de alamă. Multe frumoase din localitate privesc cu jind la etalajul de nimicuri. Şi-ar putea oare îngădui să-şi cumpere vreuna din minunile acelea care le-ar feri de duhul rău? Una din ele se hotărăşte în sfîrşit. Alege îndelung din colecţie, pune pe tarabă cîteva monezi mititele şi se depărtează zorită cu comoara achiziţionată.

Pentru localnicii rafinaţi care au pierdut deprinderea de a umbla desculţi, un alt meşteşugar confecţionează sandale din fîşii de cauciucuri uzate. Pentru 30 de franci puteţi să vă procuraţi o pereche de sandale. Lîngă el, un bătrînel meşterește cingători din bucăţi de scoarţă de copac, pe care le coase cu fibre de urzică. Scoarţa, în prealabil bătută, a devenit suplă ca o piele de capră sălbatică.

Grupuri mici de femei înfăşurate în somptuoase veşminte roşii flecăresc la umbra arborilor. Sînt soţiile unor mici plantatori negri pe care îndeletnicirea lor i-a îmbogăţit. Ele poartă în

spinare prunci adăpostiţi în faldurile veşmintelor lor, de unde li se zăresc doar căpşoarele golaşe ce rotesc priviri mirate la mulţimea din jur.

La piaţa din Kigali se mai întîlnesc şi altfel de femei : înalte şi zvelte, cu pielea oacheşă bătînd în arămiu, cu trăsăturile feţei fine amintind pe cele ale vechilor egipteni. Părul lor înfoiat este aranjat frumos, iar corpul îl au drapat în pînzeturi lungi albastre şi albe, împodobite adesea cu steluţe roşii. Păşesc agale, cu capul semeţ, în mijlocul mulţimii agitate, urmate de un mic servitor care le duce coşul cu provizii. Femeile acestea aparţin castei nobile din această ţară, făcînd parte din neamul watuşilor. Watuşii nu sînt negri puri, ci de rasă hamită.

Hamiţii, popor de păstori care se prea poate că au venit din Asia prin Marea Roşie, au coborît în vremuri îndepărtate de pe podişurile etiopiene pentru a se răspîndi în Africa răsăriteană. În Ruanda-Urundi au cîştigat o poziţie dominantă asupra ţăranilor bantu, fiind mai bine organizaţi şi posedînd cirezi de vaci cu coarne mari care alcătuiesc o adevărată bogăţie în valea cursului superior al Nilului.

Ruanda şi Urundi, ţări surori reunite sub tutela Belgiei, şi-au menţinut fiecare sultanul care este denumit *muami*. Ambii sultani sînt de neam watus.

Cu puţin înainte de a ajunge la izvoare facem cunoştinţă cu Muambutsa, *muami*-ul din Urundi. Reşedinţa acestuia este la Kitega, la extremitatea sudică a ţării.

Sosim din Usumbura *, important centru comercial situat pe malul lacului Tanganyika, unde am fost primiţi în chipul cel mai amabil de dl. Leduc, consulul Franţei, şi de soţia acestuia. Un colonist de prin partea locului ne-a luat în camionul său. Înaintăm pe un drum care urcă muntele în serpentină. Povîrnişurile sînt acoperite cu ferigi arborescente şi cu laptele-cucului ale cărui tulpini se ramifică în formă de candelabru. Indigenii folosesc latexul acestuia din urmă pentru a-şi otrăvi săgeţile de vînătoare.

Cirezi de vaci cu coarne imense ne împiedică înaintarea. Ţărani cărînd poveri pe cap păşesc în monom prin ierburile înalte, pe potecile care şerpuiesc de-a lungul colinelor. În mai multe rînduri avem plăcerea să întîlnim watuse frumoase, întinse în nişte lectici purtate de către servitorii lor.

* Astăzi capitala statului independent Burundi. — *N.T.*

Se lasă noaptea. Prin faţa farurilor camionului aleargă porci ghimpaţi cu toţi ţepii înfoiaţi ; riscăm să ne plesnească pneurile camionului şi să rămînem în pană în mijlocul savanei. Ajungem totuşi la Kitega fără incidente şi coborîm în faţa clubului european, unde urmează să poposim.

Într-o încăpere cîţiva negri joacă cu pasiune tenis de masă. Faptul este destul de neobişnuit şi ne atrage atenţia. Atît în teritoriul belgian, cît şi în cel britanic nu se obişnuieşte ca localnicii să frecventeze cercurile europene. Unul dintre jucători este un om destul de gras cu chip de păpuşă. Trăsăturile feţei lui nu sînt prea fine, dar regulate. Culoarea pielii este de un negru-ciocolatiu. Este îmbrăcat într-un costum sport. Acesta este Muambutsa, regele din Urundi.

În spatele lui stă un om înalt, uscăţiv, în vîrstă de vreo cincizeci de ani, al cărui chip lung şi slab are tipul specific hamit. Omul acesta de o statură impunătoare poartă un costum european care atîrnă pe corpul lui slab ; este o concesie cu atît mai regretabilă făcută modei cu cît watuşii ştiu să se drapeze în stofe lungi de culori sobre care le dă un aer cu adevărat nobil. Aflăm că este unchiul regelui şi fostul regent al regatului.

După ce şi-a sfîrşit partida, Muambutsa se aşază la masa noastră în chipul cel mai democratic din lume. Paharele cu bere alternează cu cele de whisky într-un ritm susţinut şi conversaţia nu mai conteneşte.

A doua zi, regele dorind să ne facă onorurile palatului său vine să ne ia de la club. Conduce personal o somptuoasă maşină americană. Gonim cu mare viteză pe uliţa străjuită de o parte şi de alta de eucalipţi.

Locuinţa regală în care sîntem primiţi este o vilă confortabilă. O colecţie impresionantă de suliţe atrage privirea vizitatorului chiar de la intrare. În salon, numeroase portrete ale membrilor familiei regale, de aspect foarte modern, dovedesc, dacă mai era nevoie, că suveranul ştie să trăiască în ritm cu epoca sa. Pe etajere sînt etalate daruri căpătate de el în Europa, porţelanuri pretenţioase şi obiecte de artă stridente, care ne dau o idee despre gustul dubios al contemporanilor noştri.

Cufundaţi în fotolii moi, odihnindu-ne picioarele pe splendide piei de lei şi de pantere, savurăm pentru prima oară în viaţa noastră plăcerea de a fi primiţi de un suveran a cărui grandoare se întemeiază pe două milioane de supuşi.

La 2 noiembrie 1950, după ce am străbătut 2 000 km prin Africa răsăriteană, ajungem în sfîrşit în vîrful unui munte care poartă numele de Kikisi. Este un podiş stîncos, aproape pustiu, a cărui altitudine nu depăşeşte 2 000 m. Dintr-o stîncă puţin mai înaltă se preling cîteva pîrîiaşe cu apă atît de puţină, încît abia ar ajunge să alimenteze cisterna unui grădinar. Sînt izvoarele Kasumo, izvoarele cele mai îndepărtate ale Nilului, *Caput Nili Meridianissimum*.

La sud, privirea îmbrăţişează vastele întinderi ale savanei acoperite cu desişuri spinoase care se desfăşoară pînă la lacul Tanganyika. Acestea alcătuiesc versantul congolez al Muntelui Kikisi.

Spre nord se întinde regiunea pe care urmează s-o străbatem pînă la Mediterana cu firavele noastre caiace de pînză : bazinul Nilului avînd o suprafaţă de 3 000 000 km².

Podişul stîncos pe care ne aflăm este încununat de o piramidă modestă din pietre albe pe care un călător german, dr. Burkhardt Waldecker, a construit-o, cu ani în urmă, cu propriile sale mîini. Jean Laporte, care aşteaptă de ani de zile clipa aceasta solemnă, îşi ascunde cu greu emoţia în timp ce contemplă cu privirea avidă panorama întregii regiuni. Pe John Goddard îl surprind scotocind cu febrilitate prin rucsacul meu. Scoate dinăuntru o cană şi... ne oferă să bem apa abia născută a Nilului. De acum înainte, luni de-a rîndul apa aceasta va fi aproape unica noastră băutură.

Izvoarele Kasumo care curg la picioarele noastre dau naştere unui rîuleţ ce coboară în cascadă povîrnişurile Muntelui Kikisi, pentru a forma un rîu mai mare, Ruvubu, „rîul cu hipopotami". Acest rîu este principalul afluent al Kagerei care-şi varsă apele bogate în lacul Victoria. La nord de acest lac, Nilul porneşte din nou la drum formînd căderile de apă Ripon.

Descoperirea izvoarelor Nilului îi aparţine în mare parte doctorului Burkhardt Waldecker. Prin 1930, acesta şi-a pus în gînd să studieze reţeaua încîlcită a rîurilor din Ruanda-Urundi şi să urce pînă la izvoarele cele mai depărtate ale Nilului spre sud. Doctorul Waldecker nu era un om bogat, în schimb era perseverent. A cutreierat ţinutul ani în şir ca un biet pribeag urcînd şi coborînd munţii cu rucsacul în spinare, hrănindu-se cu mazăre, batate şi banane, aidoma indigenilor.

După ce, în 1938, a descoperit în sfîrşit ceea ce căuta, faimoasele izvoare ale Nilului, pe ultimele dintre piscurile din Urundi înainte de a se ajunge la lacul Tanganyika şi la o depărtare de peste 6 000 km de Marile Piramide, a înălţat cu pioşenie, din pietre, o umilă piramidă.

Izvoarele Kasumo sînt situate exact pe 3°55′ latitudine sudică, la aproximativ 400 km sud de ecuator.

De la 4° latitudine sudică pînă la 34° latitudine nordică, adică de la izvorul care curge la picioarele noastre şi pînă în deltă, Nilul străbate 6 671 km. Este cel mai lung fluviu din lume. Cei doi concurenţi imediat următori rămîn cu mult în urma lui: Mississippi-Missouri cu 6 418, iar imensul Amazon cu 6 280 km.

Izvoarele Kasumo reprezintă doar începutul simbolic al expediţiei noastre. Nu ne mai rămîne acum decît să găsim locul unde Nilul nou-născut are apă suficientă pentru ca ambarcaţiile noastre să poată pluti pe ea. Alegem în acest scop Kakitumba, un simplu punct de vamă la frontiera dintre Ruanda şi Africa răsăriteană britanică * şi traversăm pe uscat în sens invers teritoriul Ruanda-Urundi.

Postul Kakitumba este pierdut în inima savanei. De îndată ce coboară noaptea, vameşul belgian se retrage în căsuţa lui înconjurată de flori în mijlocul unei adevărate grădini zoologice. Este suficient să se plimbe cu o lanternă în mînă, la doi paşi de casă, sub protecţia paznicilor săi înarmaţi, pentru a zări tot soiul de fiare sălbatice care trăiesc în Africa. Apele vijelioase ale Kagerei curg prin apropiere, croindu-şi drum printr-o încîlceală de vegetaţie luxuriantă.

La Kakitumba, grija noastră principală este să obţinem cîteva informaţii sigure referitoare la cursul Kagerei. Ştim că este un rîu primejdios, tăiat de curenţi repezi, dar ceea ce nu cunoaştem este forţa şi poziţia aproximativă a acestor curenţi. Nimeni însă nu e în stare să ne ofere date cît de cît precise în această privinţă. Indigenii nu se aventurează niciodată pe Kagera, cel puţin în partea aceasta agitată a cursului ei. Cît îi priveşte pe cei doi europeni ai sectorului în care ne aflăm, nici ei nu sînt mai curioşi. Sîntem nevoiţi să ne bizuim pe propriile noastre presupuneri.

A doua zi după sosirea noastră la Kakitumba avem plăcerea, aşa cum am arătat în paginile precedente, să primim vizita rezi-

* Nume sub care au fost cunoscute în trecut, sub dominaţia britanică, teritoriile actualelor state independente: Kenya, Uganda şi Tanzania. — *N.T.*

dentului britanic din Mbarara, localitate aşezată la 100 km spre nord, în Uganda. Rezidentului i s-a comunicat din Kampala despre trecerea noastră. El ne arată teancuri de telegrame oficiale, ceea ce ne dovedeşte că în anumite locuri sus-puse nu sîntem uitaţi. Această solicitudine a autorităţilor ne măguleşte şi totodată trezeşte îngrijorarea noastră.

Rezidentul ne avertizează împotriva primejdiilor navigaţiei pe Kagera, însă hotărîrea noastră este luată şi nu sîntem dispuşi să ne-o schimbăm. Vizitatorul nostru nu mai stăruie. Şi-a făcut datoria de administrator conştiincios. Acum îşi declină orice răspundere şi pleacă urîndu-ne... noroc bun.

La 10 noiembrie ne instalăm bivuacul pe malul fluviului. A doua zi, 11 noiembrie, la ora cînd fanfarele sună sub Arcul de triumf *, lăsăm caiacele noastre la apă într-un golfuleţ şi ne avîntăm spre necunoscut.

Ce-a urmat se ştie.

* Este vorba de Arcul de triumf din Paris. — *N.T.*

III

DE LA LACUL VICTORIA PÎNĂ LA MUNTELE RUWENZORI

Cîteva zile după peripeţiile noastre pe apele Kagerei ne-am întors la Kampala. Am găsit un negustor indian care a fost atît de amabil să ne transporte cu camionul său pînă acolo, dar călătoria aceasta pe drumuri pline cu hîrtoape ne istoveşte mai mult decît un drum făcut zile de-a rîndul prin smîrcuri acoperite cu papirus.

Pentru a ne putea relua călătoria spre nordul Ugandei, una din regiunile cele mai izolate din toată Africa, trebuie să ne procurăm numeroase autorizaţii. O parte din birourile administraţiei se află la Kampala, care este mai curînd o metropolă comercială, iar cealaltă parte la Entebbe *. Distanţa dintre cele două oraşe este de vreo 50 km, ceea ce nu are darul să ne înlesnească sarcina. De la primul contact pe care-l avem cu autorităţile ne este limpede că vom avea mult de furcă cu ele.

Mai întîi analizăm situaţia împreună cu specialiştii, şi în primul rînd cu şeful serviciilor sanitare, un medic care se bucură de mult prestigiu aici. Ne primeşte în biroul său pe pereţii căruia sînt atîrnate grafice impresionante. Ravagiile pricinuite de malarie, de boala somnului şi de pian ** sînt înfăţişate prin curbe multicolore. Pot fi urmărite la scară mărită mutaţiile pe care le suferă ţînţarii anofeli şi alte insecte purtătoare ale endemiilor locale.

Fără să rostească un cuvînt, doctorul ne trage în faţa schemelor sale. Le contemplă cu aerul satisfăcut al unui om care şi-a făcut datoria şi-şi plimbă degetul în voie pe liniile încîlcite care nu ne spun mare lucru.

— Hm! Foarte prost, rosteşte el în cele din urmă, foarte prost. Cu trei ani în urmă am fost nevoit să evacuez cinci sate din regiunea cataractei. Băştinaşii au fost nemulţumiţi, dar n-am

* În prezent capitala Ugandei este Kampala. — *N.T.*

** Boală de piele contagioasă, despre care se crede că este cauzată de un spirochet. — *N.T.*

avut încotro. Piereau ca mustele şi în scurt timp n-ar mai fi rămas nici unul în viaţă. Înţelegeţi că ţeţe nu iartă. Uitaţi-vă pe hartă.

Ne arată harta cascadei Ripon, de unde trebuie să ne reluăm navigaţia. Observ cu coada ochiului în grădina vecină vînzoleala unei perechi de colibri. S-au lăsat în zbor pe frunza cărnoasă a unei plante viguroase. Îşi afundă ciocurile mici şi subţiri în caliciul unei flori de un galben aprins sorbindu-i cu nesaţ nectarul. Freamătă la fiecare sorbitură. Guşile lor multicolore şi codiţele lor răsfirate tresaltă de plăcere.

Entebbe (în Uganda) este un oraş din cele mai frumoase. Englezii, care se pricep la gazon şi la peluze, au reuşit să facă din el un parc imens, împodobit cu plantele cele mai fermecătoare. O armată întreagă de grădinari şi de culi întreţin, curăţă, răzuiesc de zor. Peste tot flori, păsări, o multitudine de păsări cu penajul în culori vii, setoase de lumină şi de soare par să-şi fi dat întîlnire aici pentru a se oferi drept spectacol.

Din încăperea în care ne aflăm avem panorama lacului Victoria ale cărui ape colorate într-un albastru intens sînt presărate cu insule verzi şi cu stînci. În timp ce contemplu împreună cu Jean prin fereastra larg deschisă acest paradis pierdut în inima Africii, medicul şef a pornit o discuţie lungă cu John asupra primejdiilor de moarte care ne pîndesc în această ţară ciudată în care infernul se învecinează nemijlocit cu paradisul. Ne este greu să înţelegem engleza împestriţată de termeni tehnici pe care o vorbeşte. Dar la urma urmei puţin ne pasă. Păsările îşi văd de vînzoleala lor şi apoi la ce bun toate aceste discuţii nesfîrşite, de vreme ce oricum sîntem hotărîţi să ne urmăm călătoria ?

Din păcate ne convingem foarte curînd că lucrurile nu merg atît de uşor. N-a apucat să-şi sfîrşească medicul şef avertismentele şi iată că trece la rînd inspectorul de vînătoare, un omuleţ cu părul roşcat, gras şi rumen la faţă, îmbrăcat în şort şi cămaşă de culoare kaki. Sub paza lui se află rezervaţia animalelor sălbatice din Uganda.

Omul acesta ne pune la dispoziţie date uluitoare cu privire la ravagiile săvîrşite de crocodilii şi hipopotamii care trăiesc pe malurile fluviului. El ne informează că scafandrii care lucrează la fundaţiile marelui baraj ce se construieşte la cascada Owen pe Nil, la o depărtare de 100 km de Kampala, nu se scufundă niciodată în apă decît după ce crocodilii au fost îndepărtaţi de la locul lor de muncă cu ajutorul exploziilor de dinamită. „Ceea ce nu împiedică, adaugă el, să se producă frecvente accidente, atît de numeroşi sînt crocodilii în acest sector. Cît despre elefanţi nici nu mai vorbesc !"

În birourile administrației din Kampala și Entebbe au loc adevărate conferințe. Reprezentanții autorităților se apleacă cu un aer grav asupra imenselor hărți multicolore, clătinînd din cap cu un aer sceptic. Anumite trasee sînt interzise fiind bîntuite de boli endemice care decimează populația ; altele din pricină că prin ele mișună fiarele sălbatice.

Regiunea Nilului Somerset, care se întinde la nord-est de lacul Victoria, a devenit o rezervație pentru animale sălbatice, un „sanctuar", cum scrie prin broșurile de turism, în care accesul este interzis sub amenințarea celor mai grave sancțiuni. Pe hărțile cele mai recente, desfăcute în fața noastră este menționat : „Regiune nelocuită, neexplorată, fluviu nenavigabil". Este pasionant din toate punctele de vedere. Din păcate, toate elementele se opun călătoriei noastre cu caiacele prin acest sector lung de 80 km.

După multe ezitări, foarte fireşti dacă se ține seama de ciudățenia cazului nostru, autoritățile care, în pofida încăpățînării noastre, dau dovadă de răbdare și înțelegere acceptă să ne elibereze autorizațiile necesare pentru a vizita nordul țării, cu excepția a două sectoare de pe fluviu vestite ca fiind inaccesibile. Acestea sînt : regiunea căderilor de apă Ripon, care, pe o distanță de 60 km, este o succesiune de cascade și de curenți rapizi, locurile fiind pe deasupra infestate cu țețe, și regiunea Nilului Somerset, la o depărtare de 200 km spre nord-est. Pe lîngă particularitățile prezentate de prima regiune, cea de-a doua este în plus nelocuită, aproape neexplorată ; este o rezervație pentru animalele sălbatice a căror pace este interzis s-o tulburi.

În ansamblu, cele două sectoare reprezintă mai puțin de 200 km. Este puțin, dacă se ține seama numai de distanță (lungimea totală a Nilului fiind de 6 671 km). Din păcate, cele două regiuni tabu fac parte din rîndul celor mai interesante de pe cursul superior al Nilului, tocmai fiindcă sînt prea puțin sau de loc cunoscute și am fi dorit nespus să le vizităm. Dacă nesocoteam regulile stabilite de autoritățile Protectoratului *, riscam să fim expulzați, ceea ce ar fi însemnat eliminarea noastră definitivă din acest sector al Nilului. Sîntem așadar nevoiți să ne supunem. Chestiunea fiind soluționată într-un fel care ne satisface numai pe jumătate, mai avem de rezolvat problema echipamentului deteriorat de curenții rapizi ai Kagerei.

În ceea ce privește caiacul sfărîmat n-avem altă soluție decît să-l informăm pe constructorul Jean Chauveau din Paris. Întrucît

* Pînă la 9 octombrie 1962, cînd și-a dobîndit independența, Uganda a fost protectorat britanic. — *N.T.*

nu putem aştepta la Kampala piesele de schimb pe care i le cerem, îl rugăm să ni le expedieze cu avionul la Juba, la frontiera cu Sudanul. Pe traseul de la Kampala pînă la Juba, lung de 500 km, sperăm să putem înlocui ambarcaţia absentă cu o pirogă băştinaşă.

De asemenea, John se va ocupa de aparatul de filmat care necesită o revizie generală. După ce şi-a revenit din emoţiile prin care a trecut şi i s-a reaprins entuziasmul s-a repezit la Nairobi (cale de 1 500 km dus şi întors), unde a reuşit să-l repare în scurt timp. După opt zile vom avea un aparat care va funcţiona normal.

În aşteptarea întoarcerii lui John, Jean şi cu mine hotărîm să facem o mică excursie în direcţia Muntelui Ruwenzori, care se înalţă la 300 km spre vest de Kampala. Este unul din cele mai îndepărtate surse de alimentare cu apă a Nilului şi din acest punct de vedere ne interesează nespus.

Urcăm într-un autobuz local care zdrăngăne anevoie pe potecă, abia mai putînd să-şi ţină suflul. Este plin de călători negri încărcaţi cu nenumărate boccele. Aceia care nu şi-au putut găsi un loc în interior au urcat pe acoperiş. M-am aşezat lîngă o matroană rotofeie care a reuşit să plaseze sub bancheta ei (şi sub a mea) un coş cu găini care scot ţipete stridente la fiecare hurducătură a maşinii. Şoferul îşi mînă maşina agale, de parcă ar avea înaintea lui veşnicia. În afară de opririle pe care i le impun călătorii, el stopează cu regularitate din jumătate în jumătate de oră. Cînd maşina s-a oprit, ajutorul şoferului coboară, desface capota peticită a maşinii şi cercetează motorul. Inspecţia pe care i-o face îl duce aproape fără greş la concluzia că nivelul apei din radiator este scăzut la maximum. Atunci înhaţă un bidon vechi şi pleacă în căutarea preţiosului lichid. La începutul călătoriei totul a mers foarte bine. Treceam prin smîrcuri şi nu era greu să dăm de apă. Cînd am ajuns însă pe podiş, situaţia s-a schimbat în rău. Jean şi cu mine am avut impresia netă că pînă la urmă va trebui să ne sfîrşim drumul pe jos. Călătoria a durat mai mult de 24 de ore. Am avut astfel răgaz suficient ca să contemplăm peisajul, plantaţiile verzi de banani din vale, pădurea şi imensele plantaţii de ceai ocupînd înălţimile de pe ultima sută de kilometri pe care o străbatem.

Tribulaţiile noastre iau sfîrşit la fortul Portal, un simplu post pierdut în inima savanei instalat la poalele masivului Ruwenzori. Un industriaş parizian, sătul de vicisitudinile la care războiul şi perioada postbelică i-au supus întreprinderea, construieşte aici un hotel pentru amatorii de vînătoare şi de turism în stil mare. Pentru noi este un noroc neaşteptat, deoarece francezii sînt destul de rari în Uganda ; cred că ar putea fi număraţi pe degete. Hotelul se află încă în

stadiul de şantier, dar compatriotul nostru ne instalează cu multă amabilitate într-un vagon de camping foarte confortabil care i-a fost lăsat de cineva, în custodie. Prilejul ce ni se oferă este cu atît mai binevenit, cu cît n-am socotit necesar să ne încărcăm bagajele cu un cort pentru călătoria aceasta scurtă.

Ni se mai oferă încă un prilej plăcut: la fortul Portal îşi are sediul o importantă misiune catolică a unor preoţi canadieni de limbă franceză. Lui Jean, care se exprimă foarte greu în limba engleză, nu-i mai tace gura şi astfel petrecem amîndoi o seară plăcută în tovărăşia acestor preoţi. A doua zi ei ne pun la dispoziţie doi ghizi băştinaşi pentru ascensiunea primilor munţi din masivul Ruwenzori.

Întrucît timpul de care dispunem este limitat, nu ne putem îngădui decît un mic urcuş care nu merită să fie denumit ascensiune. Această excursie ne va oferi totuşi prilejul să facem cunoştinţă cu bakanjo, o populaţie primitivă, şi să aruncăm în treacăt o privire asupra unei vegetaţii unice în lume.

Urmînd sfatul preoţilor, alegem pentru urcuşul nostru Muntele Karangora, înalt de peste 3 000 m. Un fel de ţară a nimănui alcătuită din primele povîrnişuri ale muntelui îl separă pe bakanjo de oamenii de la şes care duc un trai tihnit, hrănindu-se cu fructele bananilor şi cu alte roade oferite de un pămînt darnic. După ce am trecut de această ţară a nimănui largă de cîţiva kilometri, ne pomenim în mijlocul unor ogoare mici de grîu. Fiecare ogor este împrejmuit în chip ciudat cu garduri înalte de doi metri. Bănuim că aceste împrejmuiri au menirea de a proteja ogoarele împotriva stricăciunilor pe care le-ar putea pricinui animalele sălbatice. Pentru a trece de pe un ogor pe altul se escaladează gardurile cu ajutorul unor scări, deoarece nu există porţi. Nu-i prea practic, în schimb este foarte pitoresc. Mica noastră caravană urcă şi coboară fără încetare peste cîmpuri.

Ne aflăm în perioada secerişului şi bakanjo tocmai trudesc pe ogoarele lor. Pentru a se apăra împotriva frigului pătrunzător, s-au înfăşurat în piei de animale, ceea ce le dă o înfăţişare întrucîtva fioroasă. Cu toate acestea, oamenii pe care-i vedem nu sînt răi. Sînt nişte munteni aspri, dar totodată ţărani de treabă care se îndeletnicesc cu strînsul recoltei lor, aşa cum fac ţăranii în toate ţările lumii.

În ultimul timp au învăţat să-şi înlocuiască bietele lor culturi tradiţionale cu cea a grîului care creşte bine la această altitudine şi cu cea a orezului pe care o practică în fundurile jilave ale văilor. S-au deprins repede să cultive aceste cereale, ceea ce dovedeşte

că sînt oameni deştepţi. Ce e drept, uneltele lor de muncă nu sînt încă prea dezvoltate. Oamenii pe care-i vedem lucrînd îşi recoltează grîul cu mîna ajutîndu-se cu cuţite mici de fier. Apoi desprind pe rînd spicele de pe tulpini fără a se zori şi alcătuiesc cu ele jerbe mici pe care le cară pînă la coliba lor aninată de capătul unei prăjini. N-au ajuns încă în stadiul folosirii unei secerători-treierători. Tehnica lor se aseamănă mai curînd cu cea din epoca preistorică. În sat, mănunchiurile de spice de grîu se usucă la soare atîrnate de sfori în faţa fiecărei colibe.

Pe poteci întîlnim femei bakanjo purtînd în spinare coşuri cu poveri grele. Coşurile nu sînt prinse pe umeri cu legături aşa cum se obişnuieşte în ţinuturile de la şes, ci cu o curea de piele înfăşurată în jurul frunţii femeilor. Poverile fiind foarte grele, femeile bakanjo umblă încovoiate cu capul la o depărtare de 50 cm de la sol, semănînd mai curînd cu nişte animale de tracţiune decît a fiinţe omeneşti.

Fetele tinere îşi încercuiesc gîtul, braţele, gambele, gleznele cu cercuri de aramă sau de alamă cîntărind multe kilograme. Cu cît bărbatul e mai bogat, cu atît soaţele lui au mai mult drept la acest giuvaer stînjenitor care le face să semene cu nişte mormane umblătoare de metal.

Dincolo de 2 300 m altitudine povîrnişurile muntelui devin foarte abrupte şi ogoarele bakanjo-ilor dispar. Peste puţin pătrundem în regiunea unor întinse desişuri de bambus. Pădurile de bambus sînt un refugiu pentru gorile, oferindu-le într-adevăr dublul avantaj că sînt aproape de nepătruns şi în plus conţin o hrană abundentă şi gustoasă : mlădiţele de bambus. Nu trebuie să ne temem de vreo întîlnire neplăcută, deoarece gorilele, animale fioroase, dar se pare fricoase, nu riscă să se arate prin apropierea potecilor. Într-adevăr, în tot timpul ascensiunii, animalele acestea nu ne vor tulbura.

Pe poteca pe care o urcăm agăţîndu-ne cu mîinile de crengile arborilor întîlnim din loc în loc capele minuscule ridicate de către bakanjo din crengi, în care sînt aşezate ofrandele oferite de localnici spiritelor pădurii şi ale muntelui : flori, spice de grîu, banane. Rozătoarele şi păsările au aici cămări bine aprovizionate, dar bakanjo ne asigură că de fapt nu animalele le golesc capelele de conţinut, ci spiritele care s-au încarnat în trupul acestor animale. În felul acesta, toată lumea este mulţumită.

La altitudinea de aproximativ 3 000 m peisajul devine golaş. Ajungem pe înălţimi bătute de vînturi care au devenit foarte reci. Unul dintre tinerii noştri ghizi care n-a avut grijă să-şi ia cu el

pielea de animal este atît de rebegit, încît îi împrumut hanoracul meu. Preoţii ne preveniseră de această schimbare a temperaturii, astfel că noi ne-am încotoşmănit bine de tot. Sîntem învăluiţi în straturi groase de nori care fac să ne pătrundă umezeala pînă la piele. Între doi nori îşi face apariţia un soare sfios. În clipa aceea ni se dezvăluie în faţa ochilor un peisaj nemaivăzut. Pămîntul este acoperit cu lobelii * uriaşe. Aceste plante care ating adesea înălţimea de 2,50 pînă la 3 m au înfăţişarea unor cactuşi mari cu frunzele de un verde-metalic, din mijlocul cărora se înalţă o tulpină lungă acoperită de flori mari liliachii semănînd cu lalelele. O altă specie are tulpina acoperită cu peri lungi coloraţi într-un albastru deschis şi par pudraţi. Ne afundăm pînă peste cap în desişuri de petimbroase *(Senecio)*, plante care seamănă cu anghinare uriaşe ale căror frunze s-au desfăcut. Trecem cuprinşi de încîntare prin locuri prin care creşte siminocul ** de un galben strălucitor. În sfîrşit, tot urcînd povîrnişuri din ce în ce mai abrupte, pătrundem într-o pădure de ferigi arborescente, de ale căror crengi răsucite atîrnă muşchi şi licheni ca nişte jurubiţe lungi de aţă. În ceaţa care învăluie vîrfurile tufelor, aceste jurubiţe par fantomatice.

Unul dintre preoţii misiunii de la fortul Portal care se pricepe la botanică ne-a explicat că această vegetaţie unică în felul ei este o rămăşiţă a epocilor geologice străvechi. În urma mişcărilor Pămîntului, care au dus la formarea Muntelui Ruwenzori şi a altor cîtorva munţi din Africa răsăriteană, cum sînt bunăoară Kenya şi Kilimandjaro avînd înălţimea între 5 000 şi 6 000 m, au fost izolate vaste regiuni muntoase, ceea ce le-a îngăduit să-şi păstreze vegetaţia din era mezozoică. Aceste lobelii, petimbroase şi ferigi arborescente ar fi aşadar adevărate fosile vii, la fel ca şi peştele *Coelacantha* din Oceanul Indian, despre care se vorbeşte atît de mult în ultimii ani. Nici una dintre plantele care cresc pe Ruwenzori n-a putut fi aclimatizată în vreo grădină botanică, spre deosebire de alte plante de munte, cum sînt cele de pe Himalaya, fapt care face să sporească şi mai mult interesul ce li se acordă în lumea ştiinţifică.

Din păcate, din vîrful Muntelui Karangora nu vom avea putinţa să zărim Muntele Stanley, de 5 125 m, punct culminant al masivului şi unul din cei mai înalţi din Africa. Muntele Stanley este aproape veşnic învăluit în nori şi din această pricină numeroase

* Plantă care secretă un suc lăptos otrăvitor. — *N.T.*
** Imortele *(Helichrysum arenarium)*. — *N.T.*

expediţii europene au trecut pe la sfîrşitul secolului al XIX-lea prin vecinătatea lui fără să-i bănuiască măcar existenţa. Stanley, care venea din Congo în 1888, a zărit pentru prima oară povîrnişurile stîncoase şi gheţarii din vîrful care-i poartă astăzi numele. Noi nu vom avea norocul lui şi din înălţimea masivului Ruwenzori nu vom putea contempla decît pantele muntelui învеşmîntate în desişul junglei.

Versantul vestic al masivului dă naştere unui rîu important, a cărui panglică argintie o vom zări şerpuind prin mijlocul pădurii în cursul unei alte ascensiuni. Rîul acesta este Semliki.

Semliki se varsă în lacul Albert care, la rîndul lui, joacă rolul de rezervor al Nilului, slăbit foarte mult de trecerea sa prin smîrcurile lacului Kioga. În felul acesta, Ruwenzori este una din sursele cele mai importante de alimentare cu apă ale marelui fluviu. S-ar putea ca tocmai acest masiv să fie acei legendari „Munţi ai Lunii", pe care anticii îi situau în centrul Africii şi din care, după cum afirmau ei, ia naştere Nilul.

Lacul Victoria şi cascada Ripon

La 2 decembrie, John s-a întors de la Nairobi cu aparatul de filmat în stare de funcţionare. Ne luăm rămas bun de la Kampala şi pornind de-a lungul malului lacului Victoria, înecat într-o vegetaţie luxuriantă, ajungem la cascada Ripon, prin care lacul Victoria îşi revarsă surplusul apelor sale spre nord. De aici ia naştere un nou Nil, Nilul Alb, care curge pînă la Khartoum. Pentru a evita o confuzie trebuie precizat că sectorul Nilului Alb care curge între lacul Victoria şi lacul Kioga se numeşte Nilul Victoria. În amunte de lacul Albert se numeşte Nilul Somerset, după aceea Bahr el Jebel, sau Fluviul Muntelui, care curge între acest din urmă lac şi marele şes sudanez.

Lacul Victoria, căruia băştinaşii îi spun Nyanza, adică „întindere de apă", este unul din lacurile cele mai mari din lume, avînd o suprafaţă de două ori mai mare decît cea a Belgiei. Este o adevărată mare interioară care umple depresiunea centrală a podişului Ugandei. Este puţin adînc (maximum 80 m), dar este adesea agitat de furtuni cu atît mai periculoase, cu cît izbucnesc pe neaşteptate. Datorită imensităţii sale, lacul Victoria suferă influenţa fluxului şi refluxului. Băştinaşii afirmă că creşterea şi descreşterea apelor, fenomen curios pe care-l remarcă zilnic, sînt provocate de numărul imens al hipopotamilor care se afundă în

fiecare dimineaţă în el şi ies abia seara pentru a paşte pe malurile lui.

Lacul Victoria a fost descoperit de Speke în urmă cu o sută de ani.

John Speke este unul dintre călătorii cei mai interesanţi ai secolului trecut. Vînător pasionat de fiare sălbatice, el este prototipul descoperitorului de ţinuturi noi şi al căutătorului neobosit de plante, minerale şi animale necunoscute. S-a născut în 1827 în Anglia în comitatul Somerset (de unde denumirea de Nil Somerset pe care a dat-o acelei părţi a fluviului care curge în amunte de lacul Albert). În calitate de ofiţer în armata britanică din India, Speke străbate mai întîi regiunea munţilor Himalaya şi Tibetul. Explorează apoi Somalia împreună cu Burton, un alt mare călător din secolul al XIX-lea, şi cîtva timp mai tîrziu ia parte la războiul din Crimeea... în armata turcă. A profitat de acest prilej pentru a studia fauna specifică a Caucazului. Apoi a plecat din nou împreună cu prietenul său Burton, de astă dată în Africa centrală, cînd a descoperit (în 1858) lacul Nyanza căruia i-a dat numele reginei Victoria a Angliei.

În cursul unei a doua călătorii, Speke a descoperit cascada Ripon (dîndu-i numele ministrului său de război care l-a ajutat să-şi întreprindă călătoriile). A emis atunci ipoteza că această cascadă ar fi izvorul Nilului. În acea perioadă nu se cunoştea încă locul unde ia naştere Nilul. Toţi călătorii care veneau dinspre nord, trecînd prin Egipt şi Sudan, fuseseră opriţi în drumul lor de mlaştinile întinse *Sudd*, care taie în două Sudanul şi pe care vom avea peste puţin prilejul să le cunoaştem.

Speke însă a venit dinspre sud, dar i-au lipsit mai multe elemente pentru a se putea pronunţa fără risc. El a descoperit un imens bazin fluvial la o depărtare de 2 000 km de Nilul cunoscut şi întemeindu-se pe consideraţii de ordin geografic şi climatologic a tras imediat concluzia că aceste ape care se scurg din lacul Victoria sînt de fapt apele Nilului. Emiţînd această ipoteză, el a dat dovadă de o intuiţie excepţională.

Reîntors în Anglia, Speke şi-a susţinut cu tărie descoperirea, dar nimeni n-a vrut să-l creadă, mai ales domnii orgolioşi de la Societatea de Geografie din Londra care l-au luat în derîdere, învinuindu-l că a făcut o glumă de prost gust. Se istoriseşte că Speke a fost atît de abătut de această lipsă de înţelegere, încît la o vînătoare s-a sinucis.

Lucrurile s-au petrecut în 1864. În acelaşi an, un alt călător cutezător, uriaşul Samuel Baker, a descoperit lacul Albert şi veri-

gile necunoscute pînă atunci ale Nilului, dînd astfel o strălucită confirmare intuiţiei geniale a sărmanului Speke.

Iată-l pe acesta din urmă descriind cum a descoperit cascada Ripon :

„După nenumărate suferinţi îndurate în timpul traversării unei ţări pustiite de elefanţi care, după ce au devorat tot ce se putea mînca, nu au lăsat în picioare nici o colibă, nici un banan, am ajuns la ţinta călătoriei noastre... Peisajul, oricît de frumos ar fi fost, nu era chiar aşa cum mi-l închipuisem, căci vederea lacului imens ne era ascunsă de o culme, iar cascada care măsoară aproximativ douăsprezece picioare înălţime pe patru-cinci sute de picioare lărgime era tăiată ici-colo de stînci. Cu toate acestea, vuietul apelor, salturile numeroşilor peşti călători, pescarii din Usoga şi Uganda veniţi în pirogile lor şi care stăteau cu undiţele în mîini pe toate proeminenţele stîncii, hipopotamii şi crocodilii care-şi plimbau pe unde lenevia lor somnolentă, cirezile mînate la adăpat la malul lacului, toate aceste amănunte care-şi adăugau farmecul pitoresc celui al unei naturi pitoreşti alcătuiau un tot cît se poate de atrăgător".

Noi înşine contemplăm îndelung privelişte a apelor lacului Victoria care năvălesc furioase printre sute de stînci căzînd apoi de la o înălţime de cîţiva metri cu un vuiet formidabil.

Stînd la marginea cascadei urmărim îndelung cu privirea prin apa străvezie manevrele mrenelor din Nil care încearcă să înoate împotriva curentului şi să traverseze cascada. Îşi fac vînt lovind cu putere din coadă, sar, ajung pînă sus, apoi cad iar la picioarele cascadei. Sînt rare exemplarele care-şi ating ţinta, dar se pare că toate îşi reiau încercările pînă la epuizare.

Ce putere misterioasă le mînă ?

Cîte unele sînt zvîrlite afară din apă pe stînci. Aici cad pradă crocodililor şi cormoranilor care dispun astfel de un heleşteu veşnic împrospătat.

Cormoranii sînt păsări cu penajul de un negru strălucitor, cu un gîtlej lung ca de şarpe şi un cioc prelung ca o sabie. Cînd pescuiesc li se zăresc ieşind din apă doar capul şi gîtul. Înoată cu repeziciune, ajutîndu-se de aripi în aceeaşi măsură în care se folosesc de labe şi afundîndu-se în fiece clipă îşi urmăresc prada în fundul apei, o străpung cu ciocul şi o înghit cu lăcomie înainte chiar de a ajunge la suprafaţă. După ce s-au săturat, se cocoaţă pe o stîncă sau pe un arbore şi-şi desfac larg aripile pentru a şi le usca.

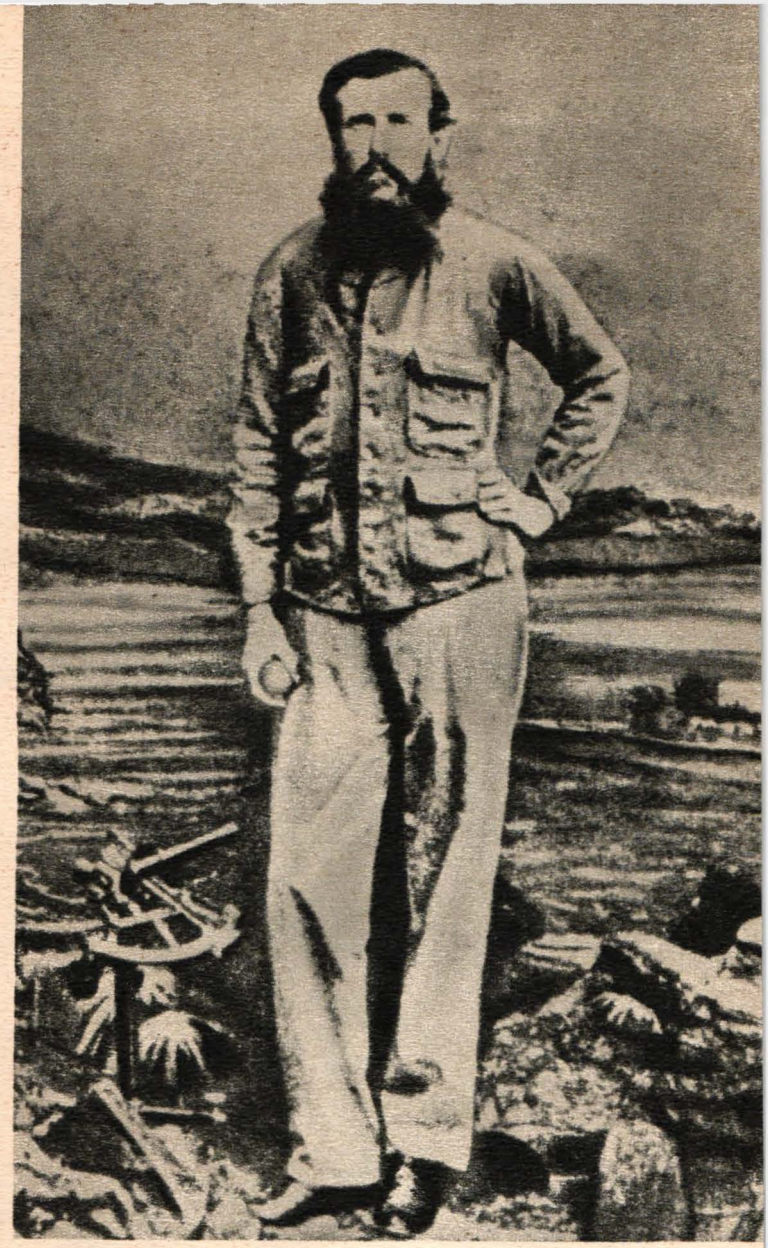

Portretul lui J. H. Speke (după Histoire des explorations, vol. IV).

Lacul Eduard din bazinul superior al Nilului (după Westermanns Haus-atlas).

Cascada Ripon (după Histoire des explorations, **vol. IV).**

Nilul Victoria la ieşirea din lacul Victoria (după Histoire des explorations, **vol. IV).**

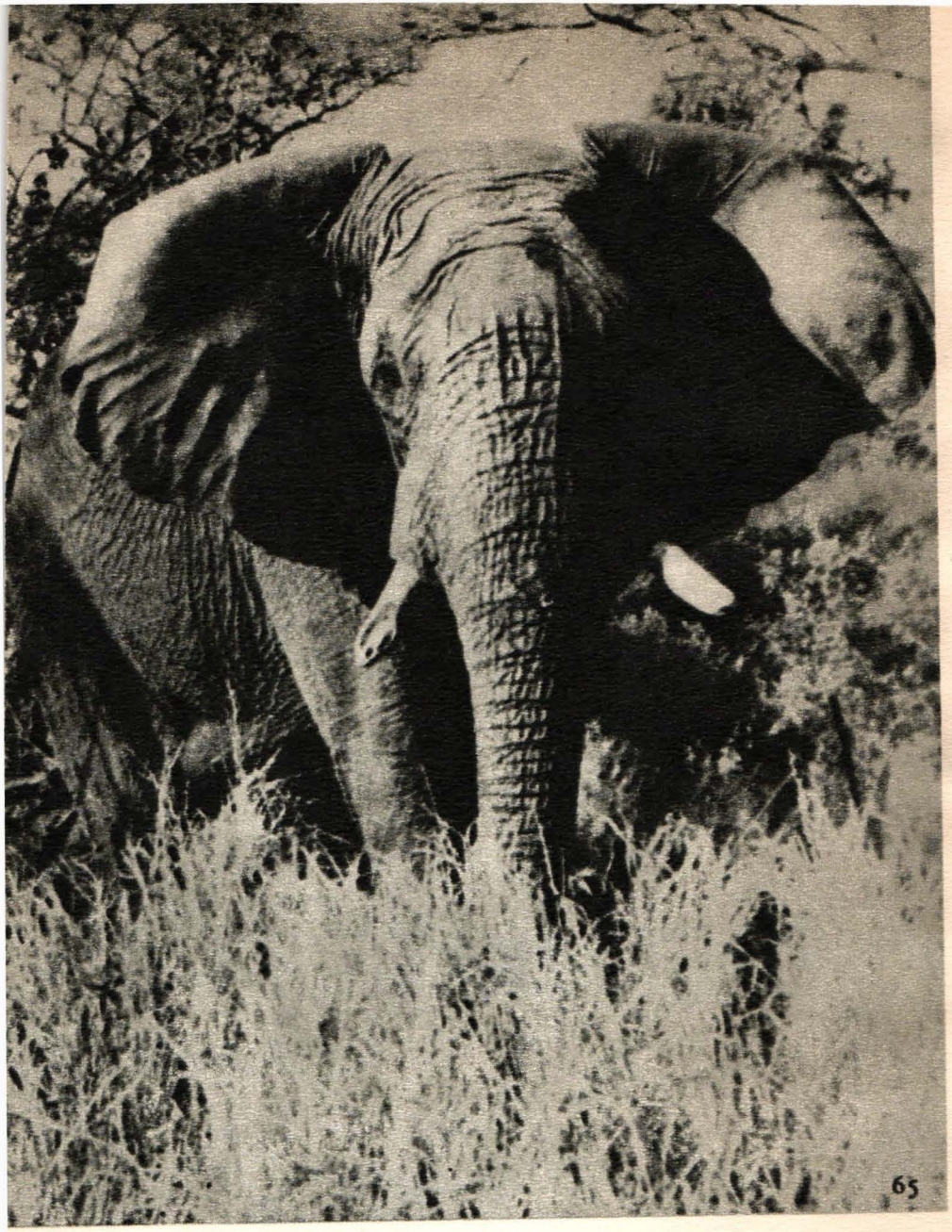

Elefant african (după National Geographic, 1960).

Balaeniceps rex, pasăre rară de circa 80—100 cm înălțime, care trăiește exclusiv în mlaștinile Nilului superior (după Jean Laporte).

Tinere sudaneze (după National Geographic, **1963)**

Cascada Murchison (după National Geographic, **1960**).

Cascadă pe Nilul Albastru în Sudan
(după Atlas Mondial).

Hipopotami în apele Nilului (după Les Animaux **de Herbert Wendt).**

Nilul Alb pe teritoriul Sudanului (după Atlas Mondial).

Barajul Sennar pentru irigație de pe Nilul Albastru
(după Géographie universelle Larousse).

A doua cataractă a Nilului (după Der grosse Brockhaus Atlas).

Statuia zeului Nil din British Museum (Histoire des explorations, **vol. IV**).

Aşezare în Nubia (**după** National Geograpgic, **1963**).

Templul de la Abu Simbel de pe malul Nilului (după National Geographic, 1963).

Intrarea în templul lui Ramses al II-lea de la Abu Simbel (după L'Égypte de Cl. Aveline).

Uscăciune la Assuan (după National Geographic, **1963).**

O lespede cinstind memoria lui Speke este așternută pe o stîncă și acoperită cu saci de nisip.

Cascada Ripon, una dintre cele mai frumoase de pe Nil, este de fapt osîndită să dispară. Ea va fi curînd înecată de apele unui baraj care se construiește mai departe în aval la cascada Owen. Debitul extraordinar al acestei cataracte (50 000 000 m^3 pe zi) a fost o tentație prea mare pentru om.

Ingineri adunați aici din toate părțile Europei ne conduc pe șantierul uriaș al unei hidrocentrale proiectate pentru a furniza electricitate ieftină Ugandei * și reprezentînd un prim pas spre reglementarea apelor cursului superior al Nilului, reglementare de care Egiptul și Sudanul, dar mai ales Egiptul, au neapărată nevoie.

Ne gîndim, nu fără melancolie, că ar fi necesar aproape o sută de ani pentru a transforma această regiune atît de sălbatică într-una activă, industrială.

* Cascada Ripon și-a încetat existența în 1954 concomitent cu cascada Owen. Barajul are o lungime de 750 m și este larg de 30 m. Hidrocentrala, inaugurată în 1954, are o capacitate de 150 000 kW pentru a alimenta din belșug țara și a face să funcționeze noile industrii. S-a evaluat că amenajarea tuturor cascadelor de pe Nilul Victoria pe o distanță de 60 km, proiect prevăzut, dar despre care nu se știe cînd va fi executat, va furniza 2 500 000 kW, tot atîta electricitate cît consuma Marea Britanie înainte de război. — *N.A.*

IV

ZI ŞI NOAPTE PRIN SMÎRCURILE LACULUI KIOGA

Sîntem singuri în unicul vagon rezervat pentru „albi" din trenuţul care gîfîie prin savana Ugandei superioare. Am îngrămădit pe banchete, pînă şi pe platformele din faţa şi din spatele vagonului, cele trei caiace demontate şi strînse în husele lor, precum şi sacii cu echipament. Nu le purtăm de grijă, deoarece în această ţară pustie nici un călător din categoria noastră nu va urca pe drum.

Cîntăm. În dimineaţa aceasta am pornit într-o nouă etapă. S-a sfîrşit cu atmosfera deprimantă a oraşului şi a birourilor. Sîntem liberi.

Poate că mîine vom putea lansa din nou la apă ambarcaţiile noastre în direcţia nord. Un singur amănunt ne umbreşte buna dispoziţie: piroga ce va trebui să înlocuiască vremelnic caiacul meu sfărîmat. Vom găsi oare una uşor? Dar asemenea griji se ivesc doar în treacăt printre gîndurile noastre, căci am redevenit brusc optimişti. Am pornit iar la drum, asta-i principalul. Cît priveşte restul ne vom descurca întotdeauna.

Trenuţul trece printr-o regiune de mărăcinişuri şi ierburi înalte destul de mohorîte. Nici urmă de sate. Întîlnim animale puţine. Este adevărat că trenul acesta, care se tîrăşte anevoie, gîfîie tare şi scuipă fum cu nemiluita, are darul să-i îndepărteze pe locuitorii savanei. Trenuţul se opreşte la staţia terminus: Namasagali, o modestă staţie fluvială la capătul pragurilor Nilului Victoria. Vapoare cu fundul plat dau putinţa călătorilor nu prea zoriţi să traverseze lacul Kioga în direcţia lacului Albert, paradisul pescarilor de peşti mari.

În localitatea aceasta, din care nu se zăreşte decît cheiul vechi pe piloni, se află un singur european: „comandantul" şef al navigaţiei pe lacul Kioga. Trebuie să-i dăm onorurile cuvenite: ne ducem să-i facem vizita de curtoazie care se impune. Comandantul este un bătrîn marinar englez, pensionar, de tipul cel mai clasic,

tăbăcit de vînturile mărilor, congestionat de consumul excesiv de rachiu, gălbejit de fumul pipei, flegmatic şi taciturn.

Descurcăreţ ca de obicei, John a ştiut să-l dezgheţe pe bătrînul marinar. A obţinut de la el îngăduinţa să ne instalăm la bordul unui vechi vapor cu zbaturi care-şi sfîrşeşte în tihnă zilele lîngă debarcader. Adăpostul acesta ne oferă avantajul nepreţuit de a ne feri perfect de ţînţari. În aceste ţinuturi în care făptura cea mai primejdioasă dintre toate vieţuitoarele este stăpînă atotputernică, europenii sînt într-adevăr nevoiţi să trăiască în adevărate cuşti şi noi ne străduim să-i imităm pe cît ne stă în putinţă.

În ceea ce-i priveşte pe băştinaşi, nefericiţii sînt nevoiţi să se descurce cum pot neavînd văluri apărătoare de ţînţari. Se spune că au pielea groasă care face atacurile ţînţarilor neputincioase, dar este inexact, deoarece sînt necesare alte remedii pentru a alunga aceste insecte infernale. Nu le descurajează nici pielea dură ca blindajul unui tanc al hipopotamului. Pentru a scăpa de supliciu băştinaşii îşi ung corpul, în lipsa esenţei de lămîiţă, cu produse locale, cum ar fi cenuşa rezultată din arderea lemnului, lut sau baligă de vacă. Aceasta din urmă este un remediu excelent ; fără doar şi poate că nu emană mireasma lămîiţei, dar se spune că este foarte eficace.

În căutarea unei pirogi

De cum ne-am instalat în casa noastră plutitoare ne aşezăm la lucru. John pleacă în căutarea unei pirogi, iar Jean s-a apucat să facă o revizie a întregului echipament. Mie îmi revine sarcina de a mă ocupa de aprovizionarea cu alimente în vederea călătoriei şi de bucătărie.

Cei doi tovarăşi ai mei au binevoit să-mi adreseze complimente în privinţa activităţii mele, aşadar voi continua să mă ocup de bucătărie pînă la sfîrşitul expediţiei. Trebuie să mărturisesc de la bun început că în materie culinară atît Jean cît şi John nu sînt prea pretenţioşi. Jean acceptă tot ceea ce i se dă, cu condiţia ca mîncarea să fie consistentă. Or, în materie de bucătărie, mai ales în cursul unei expediţii de explorare, abc-ul artei culinare a fost întotdeauna pregătirea unei mîncări consistente. În ceea ce-l priveşte pe John, lucrurile nu stau chiar aşa, sînt puţin mai complicate poate, dar mai uşor de rezolvat. El mănîncă puţin, nu suferă

felurile prea consistente şi cînd aspectul unei mîncări nu-i surîde se abţine în tăcere să se atingă de ea. Îi cunosc slăbiciunea : îi trebuie lapte. Laptele era băutura lui preferată la Los Angeles, el rămîne acelaşi şi pe Nil. Este o băutură sănătoasă şi hrănitoare. Am cutii cu lapte praf. Diluez praful acesta în apă provenită din Nil, care a ajuns repede băutura noastră obişnuită şi astfel John îşi are porţia zilnică de lapte.

Problema apei ne-a dat multă bătaie de cap la început. Luasem, ce e drept, cu noi nişte filtre, dar ele purificau apa într-un ritm atît de lent, încît practic nu ne erau de nici un folos. Ne-am deprins repede să bem apă de-a dreptul din Nil, încurajaţi de sfatul unor misionari. Ei ne-au asigurat că de la sosirea lor aici n-au băut altfel de apă şi n-au avut de suferit din această pricină.

La Namasagali posibilităţile de aprovizionare cu alimente sînt foarte restrînse. Găsim portocale, coşuri pline cu portocale la preţul de 20 de gologani kilogramul, şi la asta se rezumă totul. Se mai găsesc cantităţi mici de banane şi foarte puţine legume verzi. Ouăle şi găinile, care în Africa Neagră sînt alimentele cele mai comune, aici nu se găsesc. Nu sînt totuşi prea îngrijorat, ştiind că voi găsi peşte la pescari.

După multe căutări care pun la încercare răbdarea lui John, el a descoperit în sfîrşit un pescar de prin partea locului, doritor, pare-se, să ne întovărăşească în pirogă la traversarea lacului. Este un bătrîn cărăuş care are mai curînd înfăţişarea unui lup de rîu decît cea a unui pescar blajin, dar n-avem de ales. Dimpotrivă, va trebui să facem uz de tot darul nostru de convingere pentru a-l hotărî să pornească. Lui Huma, aşa îl cheamă, îi trebuie trei zile ca să se hotărască, trei zile în cursul cărora dispare, revine, iar dispare, trimite emisari şi se joacă de-a v-aţi ascunselea cu John. Ne stăpînim anevoie nerăbdarea, dar ce putem face ? Pescarii sînt bănuitori şi nu se arată de loc dispuşi să ne întovărăşească pe lacul Kioga.

Tocmeala ţine trei zile în cap. Africa este o admirabilă şcoală a răbdării, un ţinut în care timpul nu contează. În sfîrşit, Huma îşi aduce piroga. Îl însoţeşte un biet negru bătrîn cu picioare tremurătoare, căruia Huma îi rezervă rolul de vîslaş.

Pentru două cămăşi kaki, o lanternă electrică şi un aconto de 35 de şilingi, pe care pretind că vor să-i lase familiilor lor înainte de plecare, reuşim să-i convingem să se urnească. Voinicii noştri ştiau bine că n-aveam încotro.

De îndată ce s-a încheiat tîrgul hotărîm să plecăm. Ora nu-i prea fericită, căci amiaza a trecut de mult, dar ne temem ca luntraşii noştri să nu se răzgîndească şi ne grăbim s-o luăm din loc.

Urmăriţi de privirile oarecum batjocoritoare ale localnicilor adunaţi pe mal pentru a asista la acest eveniment memorabil, încărcăm caiacul avariat în pirogă şi, ridicînd cu precauţie cele două ambarcaţii valide, le coborîm la marginea apei. „Bărci destul de mititele pentru un fluviu atît de mare", gîndesc pesemne cei de faţă.

Între timp, Jean şi John pornesc ţinînd padelele strîns în mînă. Fac o mică demonstraţie a calităţilor de cursă ale caiacelor lor care pare să schimbe dispoziţia publicului în favoarea noastră.

În ceea ce mă priveşte, mă pomenesc într-o postură mai puţin glorioasă, îmbarcat pe un trunchi de arbore niţeluş scobit, înaintînd pe apă cu viteza ridicolă de trei kilometri pe oră. Piroga lui Huma este fără doar şi poate cea mai greoaie şi mai urîtă din toată regiunea lacului Kioga. Mă simt ruşinat şi năuc. Răsuflu uşurat abia cînd Namasagali dispare în zare. Cei doi tovarăşi ai mei îmi înţeleg mîhnirea şi-mi propun mărinimoşi să facă schimb cu mine. Trunchiul de arbore care-mi serveşte drept ambarcaţie are o lungime de cinci-şase metri. Un ciot de lemn înfipt în faţă ţine loc de catarg. Două bucăţi mari de stofă servesc drept pînze pentru eventualitatea că ar sufla vîntul.

Huma s-a instalat cu de la sine putere în spatele ambarcaţiei. Ţine mînerul cîrmei, ceea ce-l dispensează de vîslit. Tovarăşul lui vîsleşte cu înfocare, iar eu îl ajut pe cît mă ţin puterile în această sarcină istovitoare.

Cei doi oameni, vorbăreţi ca nişte coţofene, nu mai contenesc să tot schimbe păreri asupra celor trei fiinţe ciudate pe care le însoţesc. De cîte ori întîlnim o pirogă de-a băştinaşilor Huma le istoriseşte nemaipomenita sa poveste. Strigă tare de tot pentru a se face auzit, punctînd fiecare frază cu ţipete scurte care par să spună: „M-aţi înţeles bine?" Din păcate nu sîntem în stare să urmărim aceste conversaţii care se poartă în limba localnicilor.

În Uganda, această ţărişoară care nici nu atinge jumătate din suprafaţa Franţei şi care numără aproape 7 000 000 de locuitori, trăiesc numeroase triburi, dintre care unele n-au decît cîteva mii de membri. Toate aceste triburi au obiceiuri şi vorbesc dialecte foarte diferite. Au fost identificate pînă în prezent circa trei sute

de dialecte şi lista nu se încheie aici, deoarece studierea acestei ţări se află abia la început. Ţinînd seama de situaţia aceasta socotim că nu are raţiune să căutăm să învăţăm ceva din limbile locale, cu atît mai mult cu cît există o limbă de legătură care te ajută să te descurci în toate locurile populate de aici. Aceasta este limba suahili.

Limba suahili este un sabir *, avînd la bază limba bantu şi foarte multe elemente arabe. Este vorbită în toată Africa răsăriteană. Am învăţat cîteva expresii elementare luate la întîmplare pe care am început să le folosim.

Îi salutăm pe pescari cum ne pricepem :

— *Djambo sana* (Bună ziua).
— *Habari ?* (Ce-i nou ?)
— *Muzuri sana* (Toate-s bune).
— *Somaki Mingui ?* (Ai mult peşte ?)
— *Kidoko* (Puţin).
— *Kouaeri* (La revedere).

Încet, încet o să ajungem să ne descurcăm în limba aceasta, dar deocamdată sîntem la primele bîiguieli. Cînd însă o s-o stăpînim puţin mai bine nu vom mai întîlni în drumul nostru limba suahili (la frontiera cu Sudanul) şi-i va lua locul araba.

Fluviul îşi lărgeşte fără încetare albia. La plecarea noastră din Namasagali ajunsese de două ori mai larg, cum este bunăoară Ronul la Arles. A doua zi, stînd pe unul din maluri abia dacă-l putem desluşi pe celălalt. Malurile joase acoperite cu papirus şi trestie nu se mai zăresc decît ca o linie la orizont.

Pătrundem într-un adevărat ocean de verdeaţă : este lacul Kioga. Lacul îşi întinde ramificaţiile mlăştinoase ca o stea de mare pe sute de kilometri. Este prima zonă mare de revărsare a apelor Nilului. În cursul acestui accident, Nilul îşi epuizează forţele, iar prin evaporare, datorită soarelui nemilos, îşi pierde cea mai mare parte din apă. **

Plutim de-a lungul unor imense pînze de apă tapisate cu nuferi liliachii şi aurii, cu nuferi albi imenşi, cu muşchi, lintiţă şi o plantă

* Un jargon în care se întîlnesc cuvinte arabe, franceze, italiene, spaniole, vorbit în unele regiuni ale Africii. — *N.T.*

** Există un proiect de amenajare generală a apelor Nilului care prevede dispariţia lacului Kioga şi canalizarea fluviului pe o lungime de peste 100 km pentru a-i mări debitul în avantajul Sudanului şi al Egiptului. Dar aceste proiecte sînt de o asemenea amploare, încît hipopotamii pot să doarmă liniştiţi. Vor mai trăi încă multe generaţii înainte de a fi expulzaţi de pe aceste meleaguri. — *N.A.*

plutitoare cu frunze cărnoase care seamănă cu o căpăţînă de varză, din care pricină a fost denumită de englezi *watercabbage* (varză-de-apă).

Lacul Kioga este paradisul păsărilor.

Cormoranii lacomi, negri ca nişte corbi, pescuiesc fără răgaz. Pelicanii cu guşile lor enorme, cu ochii acoperiţi de o membrană, cu penajul de un galben-murdar trăiesc în cete numeroase pe apele libere. Au o înfăţişare neasemuit de gravă şi tristă. Tulburaţi de trecerea celor trei caiace îşi deschid ciocul lor enorm ca şi cum ar intenţiona să le înghită. Apoi se înalţă greoi în văzduh pentru a ameriza în zbor planat puţin mai departe.

Prin desişul papirusurilor se foiesc numeroşi bîtlani cenuşii ale căror ţipete stridente se aud din depărtare, egrete albe, însoţitoarele obişnuite ale hipopotamilor şi elefanţilor de pe epiderma cărora ciugulesc căpuşile şi alţi paraziţi, diferite specii de pescăruşi, unele dintre ele de o rară frumuseţe. Unul de culoare deschisă cu dungi cenuşii-argintii, mic cît un piţigoi, are o manieră cu totul aparte de a prinde peştii. Bătînd din aripi cu viteza unei elice de avion, el rămîne suspendat în aer la vreo zece metri deasupra apei. Cu moţul înfoiat şi cu ciocul îndreptat în jos în linie verticală îşi caută prada. Deodată se repede în jos ca un bolid. Se aude un plescăit surd şi păsărica a dispărut în unde pentru a ataca peştişorul ochit.

Un alt pescăruş este pasărea cea mai gingaşă şi cea mai frumos colorată pe care am întîlnit-o în acest paradis al păsărilor. Are ciocul stacojiu, penele de pe corp portocalii şi labele de un roşu-aprins. Stă cocoţat pe tulpinele de trestie lăsîndu-te să te apropii de el. E o plăcere să-l priveşti. Cînd ne arătăm prea îndrăzneţi, zboară ca o săgeată instalîndu-se puţin mai departe. Prezenţa noastră îl interesează foarte mult şi zburînd din desiş în desiş ne ţine de urît pe drum.

Aş vrea să vorbesc şi de jacana *, o pasăre mică cu picioroange, cu capul alb şi corpul de un roşiatic frumos, avînd ciocul lung şi ascuţit, iar degetele şi ghearele foarte lungi semănînd cu picioarele unui păianjen. Aleargă cu repeziciune pe frunzele plantelor acvatice şi, săltînd de pe o insuliţă de vegetaţie pe alta, îşi petrece astfel pe apă cea mai mare parte a timpului în căutarea micilor vietăţi acvatice. Le vedem adesea cocoţate pe spinările hipopotamilor ciugulindu-le căpuşile.

* *Jacana jacana.* — *N.T.*

Trecem tot timpul pe lîngă insulițe de plaur care se lasă purtate alene de curent : sînt mănunchiuri de papirusuri și de trestii pe jumătate putrezite care s-au desprins de pe maluri sub presiunea vîntului. Unele dintre aceste insulițe cărora li s-au adăugat crengi de copaci și un strat gros de humus sînt destul de voluminoase și grele pentru a suporta povara noastră. Sub acțiunea vînturilor și a contracurenților mănunchiurile acestea se unesc devenind tot mai mari. Ele se agață de maluri și sfîrșesc prin a bloca trecerea. La cea dintîi vijelie insulițele se desprind, iar altele se agață puțin mai departe. Astfel, fizionomia lacului se schimbă în permanență, ceea ce ne face navigația pe el dificilă. Din fericire, avem ca punct de reper o serie de înălțimi care se zăresc tot timpul și sînt indicate pe hartă ; ele sînt situate puțin mai la vest de Masindi-Port, mic post fluvial așezat la ieșirea din lacul Kioga, la o depărtare de patru zile de navigație cu piroga de la Namasagali.

Sîntem urmăriți de hipopotami

Se lasă noaptea, o noapte senină, plină de freamăte misterioase, de scrîșnituri, de clinchete de clopoței. Papirusurile se încovoaie și foșnesc în bătaia ușoară a vîntului. Apa clipocește molcom. O reptilă se scufundă cu un plescăit sonor. Peștii țîșnesc de pretutindeni ; se întîmplă să cadă și pe ambarcațiile noastre.

Tulburate din odihna lor prin desișurile de pe maluri, păsărelele se înalță în zbor într-un fîlfîit precipitat.

Sîntem impresionați de frumusețea aceasta stranie a nopții, dar obosim repede tot admirînd-o. Pe întinderile mlăștinoase ale lacului Kioga anevoie se poate găsi un loc de poposit. Se întîmplă să vîslim ore în șir prin beznă de-a lungul unui zid nesfîrșit de papirusuri. Este cu atît mai neplăcut, cu cît în jurul nostru mișună hipopotamii. Ziua, animalele acestea pot fi evitate ușor. Lacul este mare și se găsește loc destul pentru toți. Noaptea însă este cu totul altceva. Încercăm de bine, de rău să le reperăm prezența după sunet, dar nu reușim să determinăm cu exactitate poziția lor.

Nu știu de ce au hipopotamii o plăcere răutăcioasă să se țină după noi înot de cum s-a lăsat noaptea pe o distanță de mulți kilometri. Se scufundă în apă, ies la suprafață reluîndu-și zgomotos răsuflarea, sforăind și mîrîind cînd în dreapta, cînd în stînga noastră. Noaptea, mîrîiturile acestea au o sonoritate cu totul aparte. Mania lor de a ne escorta nu-i lipsită de primejdie pentru noi. Ne întrebăm în fiece clipă dacă animalele acestea proaste

vor împinge curiozitatea pînă acolo, încît să vrea să ne é caiacele şi să joace polo cu ocupanţii lor. O răsturnare în nă în mijlocul hipopotamilor şi în imposibilitatea aproape absoă în care ne aflăm de a pune piciorul pe uscat este o perspectivă care nu ne putem gîndi cu prea mare plăcere.

Iată însă că în depărtare licăreşte o luminiţă vestindu-ne aproierea unui sălaş de pescari, unde vom putea poposi noaptea. Reînvie speranţa. Vîslim cu mai multă putere fără să ne pese de amicii noştri, hipopotamii. Nimic însă nu este mai înşelător decît aceste lumini care par foarte aproape, dar care de fapt se află la o depărtare de mulţi kilometri. Apar şi dispar ca printr-o vrajă. Vîslim timp de o oră, timp de două, dar se pare că n-am înaintat de loc.

În sfîrşit, lumina pare să crească şi să se contureze. Îl strig pe John care se află în dreapta mea la bordul greoaei pirogi. Îmi răspunde un mîrîit. Este un hipopotam. Ciulesc urechea. Alte mîrîituri mai îndepărtate îi ţin isonul. Prin preajma noastră se află o ceată mare. Mă îndepărtez în grabă, dar nu prea ştiu în care direcţie s-o iau. Bezna este atît de opacă ! Deodată, un mîrîit groaznic mă face să mă cutremur. Caiacul meu este zguduit puternic şi mă pomenesc împroşcat cu apă. Fără doar şi poate că este un hipopotam. Îi simt acum respiraţia zgomotoasă în spatele meu. Inima-mi bate gata să plesnească. Oricît ai fi de deprins cu vecinătatea acestor pahiderme, prezenţa lor în întuneric nu poate să nu te impresioneze. Poţi fi atacat oricînd. Picături mari de sudoare mi-au îmbrobonat fruntea. Deschid ochii mari încercînd să desluşesc ceva în întuneric, dar în zadar. Simt totuşi prezenţa lor atît de aproape, încît i-aş putea atinge cu padela. În jurul meu aud mîrîituri ameninţătoare şi văd parcă boturile lor imense închizîndu-se peste ambarcaţia mea minusculă şi totodată peste mine. Îmi fac vînt şi împing caiacul înainte, aidoma unui cavaler care atacă fără a se gîndi la vreun obstacol, apoi cotesc uşor înspre ceea ce cred că este malul. Hipopotamii au amuţit. Parcă s-au spulberat. Profit pentru a naviga prin apropierea malului în sfîrşit regăsit. Acum a dispărut însă blestemata aceea de luminiţă. S-a pierdut în desişul papirusurilor. Cu toate acestea, nu intenţionez să mă depărtez de mal ; prea a fost mare spaima pe care am tras-o. Continui să navighez pe lîngă papirusuri, ca şi cum ele ar fi salvarea mea. Aud plescăitul, care mă linişteşte, al apei răscolite de o padelă şi desluşesc vag profilîndu-se în obscuritate forma întunecată a unui caiac şi a ocupantului ei. Răsuflu uşurat.

De astă dată nu mai sînt singur. Nu greşesc : este Jean care un loc de acces spre mal.

Dar unde-i piroga ?

Nici urmă de pirogă.

Strigăm.

— Iată-ne, *boys*. Aţi găsit ceva ?

John a răspuns. Vocea lui pare că răsună destul de departe. Prin strigătele noastre repetate orientăm piroga spre noi.

— Hii hii... Hii hii !

Este Huma care caută să ia contact cu pescarii de pe mal, ale căror focuri le zărisem nu de mult. Dar aceştia, bănuitori, rămîn tăcuţi. Nu mai avem vreo speranţă să ieşim la liman. Ne urmăm drumul navigînd foarte aproape de mal.

— Asta-i, exclamă Jean. Am găsit ceva.

Ne apropiem. Zidul de vegetaţie pare că se desface. Un şenal îngust pătrunde în linie şerpuită printre papirusuri. Oare nu riscăm să ne pierdem într-un labirint ? Asta ar fi culmea ! O luăm totuşi spre interior, căci trebuie să încercăm ceva. La o cotitură zărim o luminiţă, apoi două, apoi încă trei. Ardem de nerăbdare. Ne aflăm în faţa unui sălaş de pescari ; duhoarea de peşte ne-o spune.

— Hii hii... Hii hii !...

Huma îşi reia încercările de a stabili un contact cu ei. De astă dată pescarii îi răspund.

Canalul se lărgeşte. Într-un golfuleţ se văd, prinse de mal, cîteva pirogi. Coborîm pe uscat. Peticul acesta de uscat pe care putem în sfîrşit să punem picioarele ni se pare minunat.

La pescarii Bakedi

Negrii ne primesc cu o curiozitate copilăroasă. Este adevărat că sîntem prezentaţi de unul de-ai lor şi, prin urmare, nu-i surprinde prea mult faptul că ne văd apărînd din noapte ca nişte fantome. Mai tîrziu ni se va întîmpla să nimerim pe neaşteptate, singuri şi neînarmaţi, în mijlocul unor triburi de negri din cei mai izolaţi, din cei mai „sălbatici", vom petrece noaptea prin sălaşurile lor cele mai pierdute în junglă, fără a avea de suferit cea mai mică neplăcere din partea lor. Chiar şi furtişagurile vor fi o excepţie.

Pescarii din regiunea lacului Kioga sînt din neamul bakedi, un trib numărînd cîteva mii de oameni care trăiesc prin smîrcuri în condiţii nespus de grele. Cu toate acestea, sînt oameni veseli şi foarte primitori. Strîngem cea dintîi mînă care ni se întinde. Ni

se întind apoi toate celelalte mîini şi nu mai sfîrşim cu bineţele. Este ceva cu totul neaşteptat şi sîntem înduioşaţi.

Tragem la mal caiacele noastre lîngă pirogi, debarcăm ladă-bucătărie, cortul apărător de ţînţari şi cei trei saci ai noştri cu bagajele personale. Mai înainte însă Jean a avut grijă să umple un burduf cu apă în plin curent pentru pregătirea cinei.

Locul unde-am poposit nu e prea confortabil. Este peste măsură de aglomerat şi accidentat. Ne alegem un ungher în spatele celui mai mare dintre focurile pescarilor, în aşa fel încît fumul să alcătuiască un ecran între mirosurile urîte şi noi.

Pescarii veghează în jurul focurilor. Desluşim acum prin preajma sălaşului nenumărate reţele înalte de un metru împletite din crengi, pe care sînt aşezaţi peştii la afumat; oamenii trebuie să supravegheze focurile toată noaptea. Grămezi de peşti îşi aşteaptă rîndul într-un ungher al sălaşului. Unii mai palpită încă, alţii au început să se înverzească şi sînt acoperiţi de muşte. Resturile putrezesc în desişul papirusurilor în condiţii prea puţin igienice. N-avem însă încotro şi nu putem să facem pe mofturoşii.

Despachetarea echipamentului şi instalarea cortului stîrnesc curiozitatea generală. Pescarii ne privesc tăcuţi cu un respect aproape religios, ca şi cum am fi nişte vrăjitori care oficiază un ritual magic. Din cînd în cînd cîte unul arată cu mîna un obiect care pare să-l intereseze îndeosebi. Le atrag mai ales atenţia cele două primusuri pe care le aprind pentru prepararea cinei şi care scuipă foc şuierînd ca nişte drăcuşori.

Prezenţa noastră în mijlocul acestor oameni al căror trai este atît de diferit de al nostru, ale căror preocupări sînt atît de departe, dar care totuşi ne sînt atît de apropiaţi prin gesturile, rîsetele şi uimirile lor este o adevărată destindere şi plăcere. Limbile pe care le vorbim sînt diferite şi totuşi ni se pare că ne putem înţelege perfect.

Din păcate, nu putem să prelungim atît cît am dori această primă seară în mijlocul prietenilor noştri pescari. Ţînţarii ne asaltează în batalioane atît de strînse, încît dăm zor să preparăm cina şi ne retragem în grabă în cort cu gamelele noastre pline de orez şi peşte. Aşezaţi pe paturile noastre de campanie ne terminăm, la lumina unei lanterne electrice, însemnările asupra evenimentelor din ziua aceea şi încercăm să fixăm pe hartă locul unde ne aflăm. După aceea, ne strecurăm în sacii noştri de dormit, dar nu ne putem odihni, deoarece ţînţarii ne urmăresc pînă în cort şi tîrziu noaptea, în ciuda oboselii, mai sîntem ocupaţi să-i alungăm înjurînd şi blestemînd cît ne ţine gura. Poţi să înnebuneşti de-a bine-

lea ! Pesemne că pescarii care dorm sub cerul liber, protejaţi doar de focurile lor, au pielea foarte rezistentă, dacă pot ţine piept acestor asalturi.

A doua zi dimineaţa cînd ne trezim soarele este sus de tot pe bolta cerului. Ne aruncăm privirea în jur. Cele mai multe dintre pirogi au dispărut ; pescarii sînt duşi la lucru. Au rămas să se ocupe de afumatul peştelui doar bătrînii şi cîţiva tineri. Mulţumim bătrînilor pentru ospitalitate cu gesturile cuvenite şi ne pregătim de plecare. Tinerii ne-au luat în spinare sacii, foarte mîndri că ne pot face acest ultim serviciu şi toată lumea ne întovărăşeşte pînă la micul golf, din apropiere.

Cele două ambarcaţii albe cu formele alungite, cu căptuşeala lor subţire, le stîrnesc uimirea poate mai mult încă decît tot ceea ce au văzut la noi. Este limpede că ele se deosebesc foarte mult de pirogile lor greoaie scobite în trunchiuri de arbori. „*Muzuri sana, muzuri sana*“ (sînt foarte bune), repetă ei într-una cu o adîncă convingere care ne face plăcere. Îi lăsăm să cîntărească în mîini padelele de aluminiu. Nu-şi mai vin în fire de uimire. Scot exclamaţii pline de admiraţie, îşi înalţă braţele spre cer şi un zîmbet larg le luminează chipurile negre. De cînd sînt n-au văzut aşa ceva în ţara lor.

Unul dintre ei dispare cîteva clipe şi se întoarce cu economiile sale înfăşurate într-o cîrpă jegoasă. Ne întinde 5 şilingi arătîndu-ne prin gesturi că vrea să cumpere un caiac. Refuzul nostru îl miră nespus, deoarece în ochii lui aceşti 5 şilingi sînt o adevărată comoară. Pare foarte dezamăgit şi priveşte cu jind la mica ambarcaţie. Încercăm să-i explicăm că ar putea construi o ambarcaţie asemănătoare folosind pieile unor animale sălbatice, dar nu pricepe o iotă.

Iată-ne porniţi iar pe lac.

În ziua aceea întîlnim în mai multe rînduri pirogi foarte frumoase conduse de negri care fac parte dintr-unul din triburile din Uganda mai dezvoltate decît bakedi. Aceste ambarcaţii sînt confecţionate din scînduri cusute cu ajutorul unor liane şi călăfătuite cu cauciuc autohton. Bordurile lor sînt ridicate şi desenate cu figuri geometrice în culori albe, verzi şi ocru. Prova în formă de pinten este împodobită cu o pereche de coarne de antilopă.

Pirogile acestea sînt ocupate fiecare de o duzină şi mai bine de negri care vîslesc într-o cadenţă uluitoare, însoţindu-şi mişcările cu cîntece intonate într-un ritm la fel de repede. Strigătele lor ritmice răsună departe în spaţiile libere ale lacului Kioga însoţindu-ne cîtva timp în drumul nostru. Apoi se lasă iar tăcerea

grea a mlaştinilor abia tulburată de plescăitul apei răscolite de padelele noastre şi de ţipetele păsărilor. Aproape că a dispărut chiar şi mîrîitul hipopotamilor în partea aceasta centrală a lacului, unde am ajuns.

Într-un rînd provoc la întrecere una din pirogile care trec pe lîngă noi. Negrii se lasă antrenaţi la joacă şi acceptă cursa. Îi văd cum îşi accelerează ritmul. Torsurile lor goale strălucind la soare se apleacă şi se îndreaptă într-un ritm precipitat. Cele douăsprezece vîsle mititele din lemn uşor pătrund simultan în apă. Vîslaşii şi-au curmat cîntecele şi nu se mai aud decît strigăte puternice : Oho ! ieşind din adîncul piepturilor lor şi bătînd măsura. E o plăcere să-i priveşti vîslind. Lupt din toate puterile mele, dar puţin cîte puţin pierd teren şi sînt nevoit să mă dau bătut. În mijlocul lor izbucneşte o explozie de bucurie copilărească : îşi salută triumful cu strigăte puternice. Apoi îmi ţipă tare ceva. Nu-i greu de ghicit ce vor. Îmi cer tutun mimînd gestul fumatului. Piroga cea mare se apropie de caiacul mititel şi le împart ţigări, în timp ce John filmează scena.

Tutunul este pentru noi o monedă de schimb ideală din care am făcut la Kampala o provizie serioasă. Este un tutun ieftin al cărui gust usturător arde gîtlejul, dar tocmai de aceea le place pescarilor.

Noaptea ne surprinde în mijlocul smîrcurilor

Trei zile după ce am părăsit Namasagali ne aflăm tot în mijlocul mlaştinilor. După aprecierea noastră, în aceste trei zile am străbătut 75 km. Înaintăm încet de tot. Curentul este lent şi trebuie să ţinem seama de vînt care mai mult ne stînjeneşte decît ne împinge. Pe de altă parte, cele două caiace ale noastre nu pot înainta prea repede din pricina pirogii ale cărei calităţi nautice sînt jalnice. Huma a încercat în mai multe rînduri să-i ridice pînzele (două bucăţi de stofă peticită cusute la un loc), dar fără vreun rezultat apreciabil. Piroga îşi vede de drum cu alunecarea ei molcomă. După calculele făcute de Jean dacă înaintăm în ritmul acesta ne va trebui un an şi jumătate ca să ajungem la Alexandria. Din fericire, sperăm să putem lăsa din nou la apă cel de-al treilea caiac al nostru la frontiera cu Sudanul, mulţumită pieselor de schimb trimise de la Paris, şi să beneficiem de un curent mai repede.

Deocamdată, avem impresia că batem pasul pe loc. Papirusul şi trestia se întind cît vezi cu ochii înaintea noastră, ca şi pînă acum. Pirogile cu pescari şi vîslaşi se răresc, iar hipopotamii au dispărut aproape cu totul, ceea ce contribuie la monotonia peisajului. Păsările, la fel de numeroase, sînt singurele care populează singurătatea mlaştinilor.

Se apropie înserarea. Am vizitat singurul sălaş de pescari întîlnit în cursul zilei, aşezat în mijlocul papirusurilor pe un teren puţin mai ridicat deasupra apei. Este un adăpost vremelnic ocupat de vreo zece pescari bakedi. Am dori foarte mult să ne oprim pentru a înnopta aici, dar este aproape cu neputinţă să ne instalăm cortul pe un astfel de sol. Decît să poposim fără să ne desfacem cortul este mai bine să rămînem pe apă, deoarece aici numărul ţînţarilor este mai mic. Cît am putut pricepe din gesturile pescarilor, aceştia ne-au indicat un loc de popas pe teren solid la o depărtare de o oră sau două de mers pe apă, ceea ce ne convine, fiindcă noaptea nu s-a lăsat încă.

Ne îndoim aşadar eforturile şi peste puţin ajungem într-un golf destul de mărişor. În fundul lui şi mai la adăpost zărim fumul unei aşezări. Dacă avem un pic de noroc vom ajunge la liman. Cercetăm cu privirea bariera de papirus, dar nu putem descoperi vreun şenal care să ducă spre uscat. Strigăm din răsputeri timp de vreo zece minute, dar zadarnic. Pescarii sînt cu ochii în patru şi nu răspund. Plecăm dezamăgiţi cu speranţa vagă de a găsi altceva. S-a înnoptat de-a binelea, dar noi ne aflăm tot pe apă vîslind fără încetare. Nu se zăreşte nici un foc şi pierdem nădejdea să mai putem acosta undeva.

Fiind sfîrşiţi de oboseală, hotărîm să ne odihnim puţin. Hipopotamii au dispărut cu totul, astfel că nu avem a ne teme de curiozitatea lor periculoasă. Tragem caiacele şi piroga lui Huma aproape de tulpinile unor papirusuri mai rezistente. Fiecare din noi se acoperă cu ce are : un tricou sau o manta de ploaie, căci ceaţa care se înalţă din mlaştini nu prea are darul de a ne încălzi. Încercăm să ne odihnim puţin ghemuiţi în fundul ambarcaţiilor noastre.

Întîmpinăm zorile cu un sentiment de uşurare. Sîntem cu desăvîrşire anchilozaţi şi articulaţiile degetelor care s-au încordat ore nenumărate pe padelă ne dor. Mîinile noastre jegoase sînt înăsprite şi ţepene. Ne-ar trebui un duş rece ca să ne dezmorţim, dar nu avem altă putinţă decît să ne stropim corpurile cu apa călduţă a Nilului.

În cursul dimineții constatăm cu plăcere că papirusurile, încep să se rărească. Malurile lacului Kioga se apropie. Lacul redevine fluviu.

Singurătatea apăsătoare a mlaștinilor a luat sfîrșit. La orizont se profilează cîteva piscuri, iar malurile stîncoase permit acostarea. Își fac iar apariția arborii maiestuoși și ospitalieri. Cocoțați în vîrfurile lor, vulturi-pescar cu gîtul de un alb imaculat plecîndu-și capetele ne privesc trecînd. Ne salută cu un țipăt ascuțit care străbate tăcerea adîncă a naturii sălbatice. Este un strigăt pătrunzător pe care-l mai aud și astăzi de parc-ar fi fost ieri și care trebuie să semene groaza printre micile vietuitoare.

Întîlnim bărcuțe ciudate cu fundul plat în care se află cel mult cîte doi băștinași; unul din ei vîslește șezînd la prova în genunchi. Bărcile acestea se aventurează adesea foarte departe în larg. Am văzut unele urcînd și coborînd creasta valurilor pe un vînt violent, în timp ce noi luptam anevoie ca să înaintăm.

Zilele petrecute pe lacul Kioga ne-au bronzat și acum arătăm ca niște adevărați orientali. Expuși cît e ziua de mare razelor unui soare nemilos, fără a avea putința de a găsi cel mai mic petic de umbră, ne-am fript și răsfript; semănăm cu niște homari.

Am luat obiceiul de a umbla aproape goi. N-avem nevoie de fapt decît de o pălărie cu borul mare și de ochelari cu lentile fumurii. În toiul arșiței ne protejăm umerii și pieptul cu o cămașă sau cu un tricou. Ne ungem nasul și buzele cu pomadă pentru a le feri de dogoreala soarelui, dar asta nu ne împiedică să avem nasurile cojite, buzele umflate și crăpate și fețele roșii. Avem acum aerul unor adevărați exploratori.

Mîncăm din oră în oră portocale. Am adus o cantitate destul de mare de la Namasagali, unde sînt foarte ieftine și acum binecuvîntăm cerul pentru spiritul nostru de prevedere. Avem chiar putința să ne facem sucuri de portocale foarte gustoase cu ajutorul apei din lacul Kioga.

Orele lungi petrecute pe acest lac imens înecat în verdeață nu sînt lipsite de monotonie și oboseală. Caiacele noastre au, țin să reamintesc, 5 m lungime și 80 cm lățime. Prea puțin spațiu ca să-ți poți destinde mădularele. Aproape toată ziua, uneori chiar mai mult, stăm înșurubați pe scaunele noastre de lemn lustruit, capitonate cu burete de cauciuc. Buretele supraîncălzit și îmbibat de sudoarea care ni se prelinge pe spinare desenînd cercuri mari albicioase pe cămășile noastre tinde și el să se topească.

În mlaștinile acestea posomorîte prin care de patru zile vîslim ca niște ocnași de pe galere simțim că enervarea începe să pună

stăpînire pe noi. Trebuie să ne aerisim cu orice preţ mintea. Ne apucăm să cîntăm. De fapt nu cîntăm, ci urlăm cît ne ţin plămînii. Între două duşti de suc de portocale facem uz de întregul nostru repertoriu : cîntece din tinereţe, refrene de la regiment, arii din opere...

Putem să ţipăm, să urlăm, să ne spargem gîtlejul, să dăm frîu nostalgiei care a pus stăpînire pe noi gîndind la tot ceea ce am părăsit acasă şi care acum ne pare că aparţin unei alte lumi ; în faţa noastră se întinde un ţinut pustiu.

Mai tîrziu, cînd malurile Nilului se vor contura iar şi-şi vor face apariţia stîncile, ecoul ne va îngădui să ţinem monologuri nesfîrşite cu noi înşine.

V

ÎNSOȚITORII NOȘTRI DE FIECARE ZI, ELEFANȚII, HIPOPOTAMII ȘI CROCODILII

Am traversat în cinci zile lacul Kioga.

În fața noastră se întinde o regiune sălbatică și nelocuită, regiunea cascadei Murchison. Din păcate nu putem ajunge la ea intrînd pe poarta mare, aceea a Nilului Somerset, deoarece autoritățile acestui teritoriu au interzis-o oamenilor, rezervînd-o animalelor sălbatice. Sîntem nevoiți să facem un mic ocol spre vest și să traversăm lacul Albert.

La Masindi-Port, unde am poposit în acest scop, găsim fără prea mare greutate un mijloc de transport în direcția lacului Albert. Străbatem într-o singură etapă cei 100 km ai podișului Masindi, pietros și acoperit cu mărăcinișuri uscate. S-au mai păstrat doar cîteva păduri mari și frumoase.

Pe neașteptate, drumul ajunge în preajma unei depresiuni întinse și adînci, cu marginile foarte povîrnite care coboară la cîteva sute de metri în adîncime. În depărtare, la vreo 60 km spre vest, se deslușește marginea opusă prin ceața ușoară a arșiței. Acolo este frontiera dintre Uganda și Congo.

În ultimul plan, cît văd ochii spre nord și spre sud, se întinde pînza strălucitoare a unui lac. Este lacul Albert, ale cărui dimensiuni sînt pe măsura continentului african: 160 km lungime, 40 km lărgime, depășind de o sută de ori suprafața lacului Annecy *.

Depresiunea care se întinde la picioarele noastre are o adîncime de 500 m. Ea face parte dintr-o zonă de prăbușire a scoarței terestre lungă de 6 000 km, din Palestina (Izrael) pînă în Mozambic, pe al cărei fund se află o mulțime de lacuri mici și mari: Marea Moartă, lacurile Tanganyika și Nyasa, precum și lacul Albert pe care-l avem acum în fața noastră **.

* Lac în Franța, în departamentul Haute Savoie.

** Lacul Albert a fost descoperit de englezul Samuel Baker, vînător cutezător, mare amator de aventuri și explorator pasionat. Speke, descoperitorul lacului Victoria, îi auzise pe indigeni vorbind despre celălalt lac, dar n-a avut niciodată posibilitatea să ajungă pînă la el. I-a semnalat

În fundul acestei pîlnii înconjurate de stînci înalte soarele dogoreşte tare, iar vîntul suflă rar. Zăpuşeala este înăbuşitoare. Avem impresia că ne coacem pe un foc domol într-un cuptor. De dimineaţă sudoarea şiroieşte pe noi şi ne trecem timpul ştergînd-o într-una. Ne aminteşte de căldura toridă şi umedă de pe coastele Oceanului Indian, unde marea îmbîcsită cu alge şi moluşte pare o baie fierbinte.

Din fericire, apele verzi ale lacului Albert sînt mai proaspete, mulţumită afluxului de apă din rîul Semliki, care coboară drept din înălţimile mari ale Muntelui Ruwenzori. Ne scăldăm în apropierea unor plaje frumoase cu nisip fin, mărginite cu palmieri-borassus ale căror fructe pufoase par să fie mult gustate de elefanţi.

Butiaba, unde ne instalăm pentru cîteva zile, este un mic port lacustru, care ar putea deveni paradisul pescarilor sportivi,

existenţa acestuia lui Baker care pe atunci se afla împreună cu soţia sa în regiunea cursului superior al Nilului, fiind trimis acolo de către kediv-ul Egiptului într-o misiune antisclavagistă.

Perechea Baker era una din cele mai uimitoare din cîte se pot întîlni. Baker era de statură uriaşă, iar soţia lui mititică; curajul şi voinţa ei de neînfrînt îi înlocuiau forţa fizică. I se părea aşadar foarte firesc să-şi întovărăşească soţul în expediţiile lui istovitoare prin preajma ecuatorului. Cînd Baker s-a îmbolnăvit grav, fiind scuturat de friguri în mijlocul savanei, ea l-a îngrijit cu un devotament neobosit.

De îndată ce a primit sugestiile lui Speke, Baker nu a mai avut decît un singur gînd: să descopere Marele Lac. Descrierea descoperirii sale merită să fie reţinută, ea fiind o dovadă a entuziasmului cu care se dăruia un explorator de pe vremuri cauzei sale:

„14 martie 1862. Ziua se anunţa frumoasă şi senină, istoriseşte Baker. Ne tîram anevoie prin fundul unei văi adînci, apoi am început să urcăm povîrnişul opus. Zoream să ajung pe culme. Bucuria descoperirii noastre a ţîşnit pe neaşteptate. Jos spre extremitatea sudică a vastei întinderi de apă aidoma unei pînze de mercur se desfăşura un orizont fără margini strălucind sub razele soarelui sudic. Spre vest, la o depărtare de 50 sau 60 de mile, Munţii Albaştri se înălţau la sudul lacului la o altitudine de 3 300 de picioare deasupra nivelului său.

Îmi este cu neputinţă să descriu triumful acelei clipe. Ea a fost recompensa întregului nostru efort, a anilor de căutări îndîrjite în timpul cărora ne-am zbătut din greu în Africa. Anglia cîştigase bătălia izvoarelor Nilului. Cu mult înainte de a ajunge în acest loc visasem că voi striga de trei ori ura în cinstea descoperirii. Acum însă, contemplînd această uriaşă mare interioară cuibărită în inima Africii, mi-am dat seama că nu eram decît un umil instrument datorită căruia a putut fi dezvăluită o parte a marelui mister. M-am simţit prea pătruns de o adîncă reculegere pentru a-mi putea manifesta sentimentele prin aclamaţii deşarte şi i-am mulţumit din inimă lui Dumnezeu pentru că ne-a călăuzit şi susţinut în mijlocul tuturor primejdiilor pînă la deznodămîntul acesta fericit".

dacă drumul pînă la el le-ar fi accesibil. Aici se pescuiesc peşti de dimensiuni uriaşe, mai ales bibanii-de-Nil, ale căror migraţiuni le vom observa pe cursul superior al Nilului. Specimene cîntărind 100 de livre * nu sînt rare. Se pare că greutatea record a acestui peşte este de 140 de livre.

La Butiaba trebuie mai întîi să căutăm un mijloc de transport pînă la cascada Murchison. Apoi, după ce vom ajunge la punctul nordic al lacului Albert, vom lăsa caiacele noastre la apă în locul unde Nilul părăseşte lacul îndreptîndu-se spre nord. Voi încerca eu însumi să găsesc o pirogă pentru a înlocui caiacul scos vremelnic din funcţie.

Meandrele pe care le face Nilul în nordul Ugandei sînt foarte complicate din pricina barierelor stîncoase de care se loveşte şi care-l silesc să-şi schimbe de mai multe ori direcţia. Consultăm tot timpul harta pentru a ne putea orienta prin acest labirint. L-aş ruga pe cititor să binevoiască a face la fel, căci acest lucru îmi va înlesni explicaţiile.

Rămînem cîteva zile la Butiaba pînă cînd se iveşte prilejul mult aşteptat. Un inginer hidrolog englez care pleacă cu o şalupă în partea nordică a lacului Albert în vederea efectuării unor releveuri, iar de acolo se va repezi pînă la cascada Murchison, ne ia, fără prea multe rugăminţi, la bordul ambarcaţiei sale. După trei ore de navigaţie fără peripeţii pe noi întinderi de apă năpădite de papirus regăsim cursul Nilului pe care urmează să-l străbatem pe o distanţă de 40 km.

Maiestatea sa elefantul

Aceşti 40 km de-a lungul cărora fluviul îşi îngustează puţin cîte puţin albia reprezintă cea mai mare rezervaţie de animale sălbatice din lume. Pe tot întinsul celor 40 km nu vom conteni să ne minunăm şi să admirăm. Priveliştea ce ni se înfăţişează este cu atît mai rară, cu cît ne aflăm în plin anotimp secetos. Întrucît interiorul ţinutului este aproape cu desăvîrşire lipsit de apă, prin preajma fluviului s-au adunat numeroase animale din savană.

Malurile sînt mai întîi joase şi mlăştinoase. Ele se înalţă apoi pentru a coborî spre fluviu cînd în pante domoale, cînd în povîr-

* Unitate de măsură de aproximativ o jumătate de kilogram. — *N.A.*

nişuri abrupte, oferind privirilor mari întinderi de savană acoperite pe jumătate cu păduri.

Animalele care-ţi atrag numaidecît atenţia prin dimensiunile şi numărul lor sînt elefanţii ; în această regiune, numeroase turme trăiesc pe malurile Nilului.

În apropiere de locul unde Nilul se varsă în lacul Albert, elefanţii traversează mari întinderi acoperite cu papirus venind să se scalde în apele limpezi. Îi privim cum se bălăcesc cu mişcări greoaie, prin nămol, ridicîndu-şi enormele picioare de dinapoi pentru a ieşi din terenul mocirlos. Corpurile lor sînt acoperite cu noroi albicios, cenuşiu sau ciocolatiu, după cum e solul prin locurile frecventate de ei.

De îndată ce au ajuns la malul fluviului, animalele îşi fac un duş copios cu ajutorul trompei lor. Aidoma oamenilor, ei suferă de arşiţa cumplită a zilei şi simt nevoia să se răcorească. După aceea se adapă îndelung : aspiră apa cu trompa lor flexibilă, apoi îşi răstoarnă litri întregi în gura mică. Apoi îşi fac iar duş. Dar turma nu se mulţumeşte cu atît. Locurile sînt liniştite, nu se simte vreo primejdie şi apa e atît de îmbietoare. Elefanţii înaintează pînă în mijlocul curentului, răgînd şi mormăind de plăcere. Mormăitul lor răsună pînă în depărtare în tăcerea adîncă a savanei. Apoi, unul cîte unul, se trîntesc în apă. Pot fi văzuţi răsturnîndu-se ca o singură masă în rîu, stîrnind valuri circulare care fac să se unduiască şi să foşnească papirusurile. Nu li se mai zăresc decît pîntecele care par nişte butoaie uriaşe plutind la suprafaţa apei. După o clipă de buimăceală, puii de elefant rămaşi pe mal dau buzna şi ei în apă, afundîndu-se şi dispărînd aproape cu totul în vîltoare. Se văd doar micile lor trompe înălţate la suprafaţă ca periscoapele unor submarine. Este o privelişte uimitoare. Toţi aceşti pui ştiu de bună seamă să înoate bine şi se simt aici ca în elementul lor.

După ce-au sfîrşit cu scăldatul, elefanţii se întorc cu pas greoi pe malul înalt, escortaţi de o puzderie de păsări. De cum au ajuns pe uscat adună cu trompa ţărînă din jurul lor, presărînd-o apoi din belşug pe toate părţile trupului. Trompa se dovedeşte a fi, fără doar şi poate, o unealtă din cele mai utile. Mamele nu uită să-şi acopere cu ţărînă puii, precauţie înţeleaptă, desigur, împotriva roiurilor dense de insecte care zumzăie fără încetare în jurul pahidermelor.

Pe măsură ce înaintăm spre cascada Murchison desişul se lărgeşte. Îşi face apariţia pădurea cu înfăţişare de parc. Aici cresc salcîmi spinoşi cu scoarţa roşie, palmieri-borassus şi arbori-de-

cîrnat. Arborele-de-cîrnat * este un foarte curios specimen al vegetației de pe cursul superior al Nilului. În acest anotimp, de pe crengile lui atîrnă, agățate de pedunculi lungi, păstăi mari în formă de cîrnați. Din păcate, cîrnații aceștia nu sînt comestibili nici măcar pentru elefanți.

Aceștia se despăgubesc în schimb cu salcîmii pe care-i despoaie de frunzișul lor cu o dibăcie uimitoare. Unii înșfacă frunzele cu trompa și le-ndeasă într-una între colți și buza lor ascuțită. Alții rup crengi mari de parcă ar fi niște trestii. Își așează pe arbori picioarele grele, frîngînd, pare-se, cu ușurință, crengile încărcate cu frunze. Dacă creanga rezistă folosesc colții drept pîrghii, făcînd astfel dovada unei inteligențe deosebite. Se întîmplă însă uneori ca în urma efortului colțul folosit în felul acesta să se spargă. Am avut prilejul să vedem elefanți ghinioniști pe care asemenea accidente i-a privat de ambii colți, ceea ce-i face pe jumătate infirmi.

Sînt elefanți foarte puternici care smulg arbori din rădăcină pentru a le devora cu mai multă ușurință frunzișul și ramurile. În drumul nostru vom întîlni păduri din savană în care toți arborii tineri, uneori destul de mari, vor fi smulși, sfărîmați sau răsuciți și despuiați cu desăvîrșire de frunzele lor ; este opera elefanților. Dacă ținem seama de faptul că un animal adult mănîncă zilnic circa 400 kg de verdeață vom înțelege ce ravagii lasă în urma ei o turmă de elefanți. Cînd nimeresc într-o plantație de banani sau în vreo altă plantație cu pomi ale căror fructe le plac nu-i nici urmă de îndoială că nu se vor sfii să se servească din plin, stricăciunile pe care le fac fiind considerabile.

Din șalupa care despică acum apele Nilului cu o încetineală înțeleaptă urmărim cu atenția încordată mișcările acestor animale nobile. Puii umblă cuminți lîngă mamele lor, aproape lipiți de ele. Cei mai răsăriți fac un galop de recunoaștere prin savană, cheltuindu-și astfel energia juvenilă, dar nu se pot depărta prea mult ; părinții lor îi cheamă la ordine cu răgete răgușite care par să-și facă efectul.

Pe la amiază, adulții își fac în liniște siesta la umbra arborilor. Își rumegă hrana în picioare rîgîind fără nici o sfială, legănîndu-și trompele cu un aer fericit sau scărpinîndu-se de trunchiurile arborilor-de-cîrnat care se apleacă și scîrțîie de parcă ar fi niște copăcei. Stoluri de păsări zboară de colo-colo, se așază pe spinările lor ciugulindu-le căpușile și alți paraziți cuibăriți prin zbîrciturile

* *Kigelia.* — *N.T.*

pielii lor aspre. În jurul animalelor, pe pămînt se zăresc alte cete de păsări care se ţin tot timpul pe urmele paşilor lor. Cînd păşesc, elefanţii stîrnesc din ţărînă o sumedenie de insecte pe care păsările le devorează cu lăcomie. Cele mai multe din aceste păsări sînt *Buphagus erithrorhynchus*, nişte păsări mici cu picioroange care se disting uşor prin frumosul lor penaj alb. La cea mai mică alarmă, aceşti însoţitori ai elefanţilor se agită şi scot ţipete stridente, asumîndu-şi rolul preţios al unor sirene de alarmă şi plătindu-şi astfel datoria faţă de elefanţi.

Asocierea strînsă dintre mamiferele mari şi păsări (hipopotamii îşi au de asemenea păsările lor parazite), care o aminteşte pe aceea dintre rechin şi peştele-pilot *, ne va deveni repede familiară. Pe ulicioarele satelor din Sudan vom vedea egretele cocoţate caraghios cu picioarele lor înalte pe spinările caprelor.

De crengile unor salcîmi atîrnă o mulţime de cuiburi ale ţesătoarelor, păsări ** cu penajul galben. Din depărtare seamănă cu canarii, fiind aproape de aceeaşi mărime cu aceştia din urmă. Trăsătura caracteristică a ţesătoarelor o constituie faptul că trăiesc în colonii numeroase. Poţi găsi cîteodată într-un desiş sute din aceste păsări ţipînd şi făcînd o zarvă asurzitoare. Îşi ţes cuiburile din paie şi fibre de copaci pe care le atîrnă de crengi. Unele colonii au cuiburile de formă ovoidală, altele în formă de mici amfore cu gîtul lung alcătuind în ansamblu o privelişte foarte pitorească. Îndemînarea cu care-şi ţes cuiburile le-a atras numele de „ţesătoare". Dacă un elefant se apropie de un salcîm ocupat de o colonie de ţesătoare, păsările încep să se agite şi scot ţipete atît de stridente, încît gigantul îşi vede demn de drum şi nu mai stăruie.

Elefanţii au un aer de superioritate senină care ne trezeşte invidia. Întreaga lor făptură emană pacea, demnitatea, aş putea spune maiestatea. Sînt siguri de ei şi de puterea lor, dar nu par să simtă nevoia de a şi-o manifesta faţă de alte animale. În această privinţă se deosebesc fundamental de oameni.

Elefantul este unul din exemplarele cele mai originale ale naturii. Simţi că este făcut pe măsura lumii care-l înconjură şi în acest sens pare să fie unic în felul său. Omul se pierde în ierburile înalte, se pierde în mlaştini, se pierde în pădurea care-l striveşte. Elefantul însă are dimensiunile savanei. El domină ierburile mari de la înălţimea celor patru metri, cît măsoară (cu capul ridicat),

* *Naucrates ductor.* — *N.T.*
** *Philetaerus socius.* — *N.T.*

traversează mlaştinile de parcă s-ar juca şi pătrunde în pădurea cea mai deasă cu aceeaşi uşurinţă cu care cineva s-ar plimba în Bois de Boulogne *.

Înfăţişarea elefantului este înşelătoare. Cu el se întîmplă la fel cum se petrec lucrurile cu unele picturi moderne. Totul se schimbă în funcţie de locul de unde este privit. Îndărătul barierelor impuse de o grădină zoologică elefantul pare greoi, apăsat de propria lui greutate. Din depărtare, în savană, efectul este contrar. Pare admirabil proporţionat, perfect echilibrat. S-a făcut remarca justă că profilul lui se înscrie într-un cerc. Centrul de greutate al animalului corespunde aproape exact centrului cercului, de aceea efortul pe care-l face mişcîndu-se este minim. Poate să străbată mai bine decît calul distanţe enorme fără să gîfîie. Nici n-ai bănui acest lucru văzîndu-l de aproape în captivitate.

Elefantul, cel mai nobil dintre animale, nu are duşmani în natură. Numai omul, mai ales de cînd a început să folosească puşca, această născocire diabolică, constituie o primejdie pentru el. Băştinaşul îl ucide pentru a-l mînca, dar armele lui sînt primitive. La rîndul lui, elefantul îi pustieşte plantaţiile. De o parte şi de alta este lupta pentru viaţă, iar forţele angajate în luptă sînt egale, nimic de spus. Lucrurile se schimbă însă atunci cînd este vorba de omul civilizat. Pentru plăcerea de a vîna şi pentru a pune mîna pe colţii animalului (care pot cîntări pînă la 75 kg fiecare), europenii şi arabii au făcut revoltătoare hecatombe de elefanţi. După unele evaluări, pe la sfîrşitul secolului trecut, cînd masacrele ajunseseră la apogeu, erau ucişi între 60 000 şi 70 000 de elefanţi pe an. Prin urmare, nu este de mirare că într-un interval de cincizeci de ani animalul acesta a dispărut din numeroase regiuni ale Africii şi că numărul lor s-a împuţinat în celelalte părţi ale globului. Pot fi întîlniţi în număr mare doar în imensele rezervaţii naturale, aşa cum am avut prilejul s-o facem noi.

Astăzi, din fericire, materialele plastice au înlocuit fildeşul la fabricarea bilelor de biliard şi animalul care a fost vînat mult timp cu cruzime pentru a-i permite omului să joace acest joc demodat este astăzi protejat cu rigurozitate. Întrucît elefantul este un animal foarte prolific, atunci cînd vînătorile nu-l decimează nu mai este ameninţat să dispară. În ritmul în care era vînat se poate spune că a scăpat ca prin minune de la o exterminare totală. Dispariţia lui de pe suprafaţa pămîntului ar fi fost o adevărată crimă şi nu

* Loc preferat de recreere la marginea Parisului. — *N.T.*

ezit să afirm că aceia care-l vînează numai din sport sînt niște ucigași orbi.

În zilele noastre, marile rezervații din Africa centrală și răsăriteană adăpostesc fiecare mii de elefanți care au astfel posibilitatea de a trăi și de a se reproduce în pace. Se apreciază că numai în rezervația din regiunea cascadei Murchison, prin care călătorim în clipa de față, trăiesc vreo 30 000 de indivizi. Este rezervația cea mai bogată din Africa și din lumea întreagă.

După cîteva zile, cînd vom pluti iar cu caiacele spre frontiera sudaneză, ne vom putea apropia foarte mult de elefanți.

De cîte ori îi zărim și malul ne îngăduie să debarcăm, coborîm pe uscat. Avem astfel cîteodată prilejul să-i contemplăm de la o depărtare de mai puțin de 30 m. De îndată ce ne-au simțit, trebuie să fim prudenți. Unii indivizi se depărtează fără să ne acorde atenție, dar alții nu iau lucrurile atît de ușor. Par să nu aprecieze de loc incursiunea noastră pe teritoriul lor. Încep să-și agite urechile, să-și înalțe trompele și iau o atitudine amenințătoare, manifestîndu-și mînia prin răgete care ne neliniștesc. Nu stăruim și ne întoarcem în goană la caiacele noastre.

La postul Packwach întîlnim un număr de negri care pescuiesc cu undița în fluviu, întocmai cum se obișnuiește în Franța. Stau imobili de-a lungul malului printre papirusuri și trestii. Îi privim cîtva timp cum pescuiesc, cînd deodată ierburile înalte din spatele lor se agită. Este o turmă de elefanți care-și caută hrana prin apropiere. Animalele uriașe se deslușesc vag în desișul de pe mal, totuși ne putem da lesne seama că elefanții nu sînt departe, cam la vreo cincizeci de metri în spatele pescarilor. Aceștia se ridică iritați scoțînd țipete ascuțite, cam așa cum s-ar face la noi la țară pentru a alunga niște vaci rătăcite prin vreun cîmp de lucernă. Pahidermele, cumsecade, pricep apostrofările pescarilor și se depărtează cu demnitate fără a face tărăboi...

Boierul hipopotam

Hipopotamul, însoțitorul nostru de fiecare zi pe cursul superior al Nilului, se comportă cu totul altfel. Turme nenumărate de hipopotami împînzesc apele fluviului. Nu exagerez afirmînd că de la rîul Kagera și pînă la ieșirea din mlaștinile Sudd, pe o distanță de 2 000 km pe care o vom străbate în trei luni și ceva, vom întîlni *zilnic* sute de exemplare.

Pînă atunci îi văzusem cufundaţi în apă, din care le răsăreau doar boturile acoperite cu peri deşi şi urechile mici şi ascuţite. În rezervaţia de la cascada Murchison vedem hipopotami plimbîndu-se ziua în amiaza mare pe malurile fluviului, contrar obiceiului lor. Explicaţia o găsim în faptul că în această întinsă rezervaţie se simt la adăpost de primejdii. De aceea îşi fac apariţia ziua umblînd în căutarea păşunilor sărăcăcioase pe timp de secetă.

Un hipopotam adult cîntăreşte aproximativ trei tone. Circumferinţa taliei lui poate depăşi patru metri. Trupul îi stă înfipt pe picioare mici care par proptite în pămînt pentru a-i putea susţine masa impunătoare a corpului. S-ar zice că este un burduf plin care stă gata să plesnească. Ar părea un porc uriaş, dacă craniul lui mare şi botul pătrat înarmat cu colţi ameninţători nu i-ar da o înfăţişare sălbatică şi hidoasă (bietul hipopotam, nu-i vina lui), cu totul deosebită de cea a micului şi bravului porc domestic. Se pare că botul lui este cel mai mare din cîte cunoaştem printre vieţuitoare. Doar balena are gura mai mare, dar datorită frumosului ei şirag de fanoane nu-i poţi zări niciodată fundul gurii. Aşadar, în ceea ce priveşte botul, hipopotamul este regele necontestat al animalelor.

În schimb puii lui sînt făpturi mici şi drăgălaşe. Din păcate nu i-am putut zări des, deoarece mamele lor sînt foarte prevăzătoare şi caută să-i protejeze ţinîndu-i cît mai bine ascunşi de privirile indiscrete. Am văzut uneori pui cocoţaţi pe spinarea namilelor lor de mame arătînd ca nişte miniaturi ale acestora. Alţii mai mărişori, dar a căror înălţime nu atingea 40 cm, îşi urmau îndeaproape părinţii cînd aceştia urcau pe mal seara pentru a se duce să pască în desişul ierburilor înalte.

Se pare că animalul acesta are vederea slabă. Putem să venim foarte aproape de el, la vreo 30 m, fără ca el să-şi dea seama de prezenţa noastră. De îndată ce ne-a simţit aţinteşte spre noi o privire mioapă. Pesemne că nu desluşeşte decît o umbră vagă. La cea mai mică mişcare a noastră se repede în apă, mediul său natural. În asemenea cazuri, prudenţa ne impune să ne ferim din calea lui.

Hipopotamul este admirabil adaptat mediului acvatic. Respiraţia lui are un ritm excepţional, iar plămînii un volum anormal de mare, fiind prevăzuţi în partea lor superioară cu nişte pungi cu aer. Se pare că sîngele se acumulează în unele părţi ale corpului în mari cavităţi constituite în detrimentul sistemului nervos şi servindu-i drept rezervă de oxigen. Aceste particularităţi par să explice de ce hipopotamul poate să stea un timp îndelungat sub apă.

La începutul călătoriei noastre urmăream îngrijorați scufundările acestor animale: opream caiacele așteptînd să le vedem ivindu-se iar la suprafață. Dar nu ne alegeam cu nimic, deoarece hipopotamii își făceau rareori apariția în fața ochilor noștri. Sînt în stare să rămînă necrezut de mult sub apă, prin care se mișcă aidoma peștilor și pot chiar să umble repede pe fundul apelor. Nu-i de mirare deci că pot să iasă la suprafață la mari depărtări de locul unde s-au scufundat și pe care nu-l putem repera decît întîmplător.

Vînători de profesie ne-au afirmat că atunci cînd este speriat, hipopotamul poate să rămînă sub apă mai mult de un sfert de oră mulțumită sistemului său respirator care n-are echivalent în regnul animal. În condiții normale își reia respirația la intervale relativ distanțate de două, trei și chiar patru minute.

Dar cum se explică totuși faptul că animalul acesta poate să umble sub apă? Hipopotamul este un fenomen. Greutatea lui specifică este superioară cifrei unu, ceea ce-i îngăduie să se mențină fără dificultate pe fund, să umble și chiar să alerge în acest loc, cu condiția, bineînțeles, ca albia rîului să nu fie mîloasă. Hipopotamii își aleg astfel anumite locuri și cînd sînt în ceată se grupează după volumul lor: tinerii prin apropierea malurilor sau pe un promontoriu stîncos, iar adulții în apa adîncă.

Animalele acestea ciudate caută îndeosebi băile de nămol în care se tăvălesc cu plăcere, chiar dacă au la îndemînă apă curată. Zărim tot timpul indivizi care se zbat din greu să iasă din mocirlele adînci pentru a evita întîlnirea cu noi. Poate că aceste băi de nămol sînt un mijloc de a scăpa de paraziții care le ciuruiesc fără încetare pielea și-i înțeapă în locurile unde pielea este mai sensibilă.

În apă, unde-și petrec aproape toată ziua, sau în mocirla lor, hipopotamii nu fac altceva decît să-și digere cele 200 kg de ierburi pe care le-au ingerat în timpul nopții. Este o operație formidabilă care acaparează ore întregi activitatea organismului lor și explică de ce în aceste clipe ei nu sînt agresivi. În timp ce digeră astfel în mediul lor natural, peștii-sanitari pasc algele și planctonul pe care curentul le depune pe pielea lor.

Cînd soarele apune, hipopotamii își părăsesc locurile, ies unul cîte unul din apele fluviului ducîndu-se să pască pe mal. De aceea sînt atît de supărăcioși cu noi după ce se lasă noaptea, riscînd să ne răstoarne caiacele.

Nu de mult s-a constatat că hipopotamul nu se duce să pască oriunde, deși în genere are la dispoziție mari întinderi de cîmpie

acoperită cu ierburi. Între turmele de hipopotami se iscă o concurenţă. Fiecare turmă se comportă în aşa fel, de parcă ar poseda un teritoriu anume pe care-l păzeşte şi-l apără împotriva incursiunilor vecinului cu tot atîta îndîrjire precum este apărată proprietatea privată de către specia umană. La ieşirea din apă turma se duce să pască, sub conducerea probabilă a unui mascul, într-o anumită zonă pe care o „delimitează cu excremente împrăştiate cu piciorul şi stropite cu jeturi abundente de urină". În decursul cercetărilor efectuate asupra vieţii în mare parte misterioase a hipopotamului, observatori atenţi au constatat acest fenomen.

Şeful turmei nu admite decît pe femela sau pe femelele sale împreună cu puii lor şi eventual pe părinţii bătrîni. Toţi intruşii sînt alungaţi fără cruţare, ceea ce generează uneori încăierări înspăimîntătoare. În schimb se pare că alte animale: elefanţi, bivoli, antilope şi chiar animale de pradă pot să traverseze zonele lor de păşune şi chiar să zăbovească mai mult pe ele, fără a avea vreo neplăcere.

În nordul lacului Albert, băştinaşii se îndeletnicesc cu vînarea hipopotamilor care pentru ei reprezintă o sursă extraordinară de carne, grăsime, piele, intestine, tendoane, copite etc... Procedeele lor vînătoreşti sînt însă prea puţin eficace, dacă judecăm după numărul mare de hipopotami care mişună în apele Nilului.

Întîlnim adesea acest gen de vînători uşor de recunoscut după echipamentul lor. Într-adevăr, în fundul pirogilor acestora se află întotdeauna un arsenal întreg de suliţi şi de bile de lemn. Suliţele au lamele îndoite şi servesc drept harpoane, iar bilele cioplite din ambacia, lemn care are proprietăţile plutei, servesc ca atare.

Atunci cînd vînătorii surprind un hipopotam izolat şi într-o poziţie favorabilă aruncă harponul de la o depărtare cît pot de mare. Dacă este atins, animalul se scufundă refugiindu-se sub apă. Vînătorii se depărtează grabnic în partea opusă pentru a evita un atac oricînd posibil din partea fiarei rănite. Datorită plutelor ei îi urmăresc mişcările în adîncime şi de îndată ce socotesc că a sosit clipa prielnică reîncep atacul. Străpuns de suliţe, pahidermul masiv sfîrşeşte prin a sucomba. Îndeobşte cade la fund şi cadavrul revine la suprafaţă abia după cîteva ore, după ce se umflă datorită fermentării gazelor din stomac. Vînătorii îl trag atunci pe mal şi-l ciopîrţesc. Se înţelege că o asemenea vînătoare nu este întotdeauna încununată de succes, deoarece hipopotamul are o putere înspăimîntătoare; poate fi deci foarte primejdioasă. În faţa unui hipopotam înfuriat din cauza rănilor căpătate o pirogă indigenă nu înseamnă mare lucru. Am încercat

adesea să asistăm la una din aceste vînători de pe cursul superior al Nilului, dar localnicii n-au acceptat niciodată ca prezența noastră să le stînjenească vînătorile.

Noi privim vînătoarea ca pe un sport sau ca pe o distracție de duminică, pe cînd pentru indigeni este o îndeletnicire foarte serioasă pe care fără doar și poate că n-ar practica-o, dacă n-ar fi mînați de o nevoie imperioasă, aceea de a mînca. Nu-i interesează cîtuși de puțin spectacolul în sine și nici spectatorii care le-ar stînjeni mișcările, fiindcă cea mai mică stîngăcie ar putea să-i coste viața.

Dacă uneori riscăm totuși să-l stînjenim pe băștinaș în timp ce vînează, acesta ne plătește cu aceeași monedă rănind mai mulți hipopotami decît ucide. Un animal al cărui pîntece a fost sfîșiat de harpon, care a fost hăituit cu cruzime și cu toate acestea a reușit să scape cu viață nu păstrează o amintire plăcută despre clipele prin care a trecut. Devine sperios și poate să se năpustească fără veste spre tot ce-i stă prin preajmă. Noi care defilăm în fiece zi prin fața a sute de hipopotami în minusculele noastre caiace sîntem tocmai la îndemîna unui asemenea animal care ar vrea să se răzbune. Credem totuși că hipopotamii știu să deosebească prietenii de dușmani, deoarece nu vom fi niciodată obiectul vreunei agresiuni din partea lor. E drept că în mai multe rînduri viața ne va fi primejduită de ei, dar, după cum se va vedea în paginile următoare, n-o vor face niciodată din răutate *.

Un animal viclean și fricos: crocodilul

Cel de-al treilea animal întîlnit mai frecvent în regiunea de pe cursul superior al Nilului este crocodilul. Contrar hipopotamilor, crocodilii se hrănesc în apă cu pești și cu animale acvatice și-și petrec cea mai mare parte a timpului lungiți pe limbile de nisip sau pe terasele lipsite de vegetație de pe malurile fluviului.

* Cititorul pe care-l interesează viața hipopotamului poate să consulte, așa cum am făcut și eu, lucrările următoare: Albert Jeannin, *La Faune africaine* (Fauna africană), Ed. Payot, 1951; Sir Samuel Baker, *Les animaux sauvages et leur comportement* (Animalele sălbatice și comportamentul lor), Ed. Payot, 1951; H. Hediger, *Observations sur la psychologie animale dans les parcs nationaux du Congo belge* (Observații asupra psihologiei animalelor în parcurile naționale din Congo belgian), Institut des parcs nationaux du Congo belge, Bruxelles, 1951.— *N.A.*

Îngrămădiți unul lîngă altul și uneori chiar unul peste altul, cu pîntecele lor galben lățit pe pămînt își digeră hrana cu botul larg deschis. Păsări carnivore le scormonesc cu un aer degajat prin maxilarele căscate, curățindu-le de resturile de mîncare.

Crocodilii prezintă o particularitate curioasă : n-au limbă. Din această pricină nu pot să sfîșie prăzi mari și să le mestece carnea proaspătă. Le trebuie carne putredă pe care o obțin lăsînd prada să macereze într-o groapă cu apă de pe mal sau în vreun colț liniștit al fluviului în care s-au adunat ierburi și crengi. Devorează stîrvul abia după ce s-a descompus suficient.

Crocodilii sînt animalele cele mai prudente din cîte am întîlnit pe fluviu. Dacă se încălzesc la soare pe mal dorm, cum se spune, iepurește. De îndată ce ne facem apariția, se ridică pe labele lor din față ca niște monștri preistorici și se scufundă pe dată în apele fluviului.

Vedem adesea crocodili înotînd tăcuți la suprafața apei și dispărînd ca prin minune cînd trecem pe lîngă ei. Dintr-un punct de vedere poate că e mai bine așa, dar pentru cel care filmează este foarte supărător.

După cîte se știe, crocodilii au un creier foarte mic, cam de mărimea unui ou de porumbel. Acest lucru însă nu trebuie să ne facă să credem că sînt foarte proști. Neîncrederea lor instinctivă este de fapt o dovadă de înțelepciune, și vigilența pe care o manifestă nu este cîtuși de puțin de prisos într-o epocă în care pielea lor servește la confecționarea atîtor lucruri.

În ceea ce ne privește, ei ne zădărnicesc mereu încercările pe care le facem de a ne apropia de ei, dovedindu-se astfel mai vicleni decît noi. Nici un animal nu dispare cu atîta repeziciune din fața obiectivului aparatului de filmat.

Crocodilul este viclean și totodată fricos. În orice caz nu prea este agresiv. Niciodată nu și-a manifestat vreunul intenția de a ne juca o festă urîtă. Luăm, firește, măsuri de precauție și nu împingem niciodată cutezanța pînă acolo încît să ne scăldăm sub nasul lor, dar nici ei nu ne caută. De-ar dori, ar putea să pună laba pe noi fără nici o greutate făcînd praf într-o clipită caiacele noastre cu ocupanții lor cu tot.

N-am auzit niciodată ca vreun om adult să fi fost răpit de un crocodil. Băștinașii se tem totuși de el, deoarece animalele acestea viclene pot să le înhațe cu repeziciune la malul apei prăzi mici : o capră sau un copil. Peste cîteva zile, cînd vom trece iar prin regiuni locuite, vom constata că locurile de pe mal unde băștinașii

vin să ia apă sînt împrejmuite cu garduri semicirculare din pari pentru a proteja femeile, copiii şi vitele mărunte.

Priveliştea cea mai uimitoare ce ne-a fost dat să vedem în timpul interesantei noastre călătorii spre cascada Murchison a fost aceea a unei cete de babuini * care se zbenguiau în mijlocul unui grup de crocodili lungi de cinci metri. Scena se petrecea pe o plajă mică de nisip umbrită de arbori mari. Maimuţele au ieşit din pădure îndreptîndu-se spre malul apei ca să bea şi s-au apucat de giumbuşlucuri. Par să nu le pese de prezenţa crocodililor, de parcă ar fi nişte butuci de lemn răspîndiţi pe jos. Se fugăresc de la un capăt la altul al plajei, scoţînd strigăte stridente, sărind peste crocodili fără a provoca cea mai mică reacţie din partea monştrilor care rămîn imobili. Puii de maimuţă, agăţaţi de pîntecele mamelor lor, iau parte la sarabandă cu o plăcere vădită. Mai la o parte de ceată şi părînd că dispreţuiesc această vînzoleală deşartă, doi babuini bătrîni cu fălcile atîrnîndu-le ţin sfat cu un aer grav aşezaţi pe partea lor posterioară şi cu labele odihnindu-se caraghios pe genunchi.

Nu am intenţia să descriu în aceste pagini decît animalele mari întîlnite în cursul călătoriei noastre. Pe maluri mişună literalmente antilope de specii diferite (Africa este patria antilopelor), mistreţi, nenumărate rozătoare şi insectivore, păsări multicolore şi broaşte-ţestoase.

În schimb bivolii şi fiarele de pradă rămîn invizibili ; în cele zece luni, cît a durat călătoria noastră, nu vom avea niciodată plăcerea să le facem cunoştinţa, cu excepţia cîtorva specimene pe care le vedem în parcurile din Kenya. Bivolii se ascund bine în ierburile înalte, iar fiarele de pradă, mai ales leii, ies doar noaptea la vînătoare.

De asemenea, să nu creadă cineva că în savana africană se întîlnesc atît de mulţi pitoni, cobre şi alţi şerpi veninoşi, încît n-ai unde să pui piciorul. În timpul călătoriei noastre prin regiunile din Africa, cele mai propice acestor reptile, vom întîlni doar o singură viperă cu corn, specie din cele mai primejdioase, a cărei muşcătură provoacă moartea în cîteva ore. A fost descoperită de John care a găsit-o încolăcită în crăpătura unei stînci şi a prins-o cu un băţ. Vrînd să ne-o aducă pentru ca s-o admirăm şi neştiind unde s-o pună, a strecurat-o în... bocancul lui. Vipera are pîntecul umflat. A înghiţit nu de mult o pradă şi acum stă toropită. John o ucide. Amintindu-şi de cursurile de anatomie de

* Specie de maimuţe cinocefale mari din Africa. — *N.T.*

la Facultatea de medicină din Los Angeles, îi face o incizie desăvîrşită. Scoate din interior un şobolan de apă zbîrcit şi acoperit cu un înveliş de salivă, dar intact. Animalul înghiţit era de trei sau de patru ori mai gros decît cel care-l înghiţise.

Cascada Murchison

Iată, în sfîrşit, cascada Murchison, cea mai frumoasă şi mai sălbatică de pe tot parcursul Nilului. Poticnindu-se de o barieră de micaşist, fluviul şi-a tăiat în stîncă un canal lung de vreo 100 m, a cărui lărgime nu depăşeşte 7 m.

Aproape că s-ar putea sări de la o margine la alta. Apele Nilului ecuatorial se precipită într-un torent prin acest canal, apoi se prăvălesc într-o masă compactă în vid de la o înălţime de 40 m.

Întrucît sosim din aval zărim mai întîi cascada : nori de stropi se înalţă, sînt apoi luaţi de briză şi mînaţi spre vale. Jos, apa a săpat stînca, adunînd o masă considerabilă de sfărîmături printre care se încîlcesc resturi vegetale aduse de fluviu. Malurile udate de burniţeala permanentă sînt acoperite de o vegetaţie luxuriantă care conferă acestui peisaj, şi aşa grandios, o frumuseţe nemaipomenită.

Într-un golfuleţ liniştit, retras, din drumul tumultuos al apelor, un hipopotam îşi scoate capul din apă şi cască prelung, apoi se afundă iar. Zărindu-ne, mai mulţi crocodili se agită şi părăsesc cu repeziciune plaja.

Urcăm stînca.

În vîrful cascadei spectacolul este la fel de impresionant. Năpustindu-se în fundul unui canal cu pereţii verticali, pe care l-a săpat încetul cu încetul în stîncă, Nilul împroaşcă jeturi de apă înalte de cîţiva metri. O ploaie de stropi fini se abate asupra noastră muindu-ne pînă la piele. Este cu neputinţă să auzi altceva decît vuietul cascadei care seamănă cu bubuitul continuu al unui tunet.

În amunte încep cheile neexplorate ale Nilului Somerset. În aceste chei, Nilul coboară panta cea mai povîrnită de pe parcursul lui. Din păcate, nu avem autorizaţia de a coborî în aceste chei.

Seara, amărîţi la gîndul de a nu le fi putut vizita, urcăm iar în şalupa inginerului care ne poartă spre lacul Albert. La cererea noastră sîntem debarcaţi pe un mal pustiu pe care ne instalăm tabăra. A doua zi ne vom relua navigaţia cu caiacele şi cu piroga (dacă vom avea una) spre Sudan.

VI

CĂLĂTORIM PE CURSUL LUI BAHR EL JEBEL

De la lacul Albert avem de străbătut o etapă de 400 km pînă la Juba, important centru pe teritoriul Sudanului.

Prima jumătate a traseului este uşoară. Nilul curge fără a întîlni obstacole în cale cu o viteză relativ lentă de 5—6 km pe oră, pe un podiş acoperit cu savane ierboase. Din cînd în cînd se întîlnesc păduri în care-şi duc tihnit traiul animale sălbatice mari. Aşezările omeneşti sînt rare.

Jean şi John parcurg în caiac acest prim traseu de 200 km, iar eu am dibuit o pirogă în care voi călători împreună cu cei doi proprietari ai ei, negri acioli, care nu s-au lăsat prea mult rugaţi ca să ne însoţească. Ambarcaţia lor este, din fericire, mai rapidă decît piroga lui Huma cu care am călătorit pe lacul Kioga. Înaintăm cu o viteză destul de mare, astfel încît cei doi tovarăşi ai mei nu sînt nevoiţi să şi-o reducă prea mult pe cea a caiacelor lor.

Ospitalitatea africană nu este o vorbă deşartă

Petrecem crăciunul la Arua, centru administrativ aşezat la frontiera cu Congo.

În ajun am sosit la Rhino-Camp, o simplă staţie pentru egrenat bumbacul. Nu se află aici nici cea mai elementară posibilitate de cazare pe care te aştepţi s-o găseşti în cel mai modest dintre satele africane. Culme a ghinionului, fabrica este închisă, deoarece ne aflăm în plin anotimp secetos, într-o perioadă în care bumbacul a fost recoltat de mult şi supraveghetorul staţiei a încuiat-o, punînd cheia sub poarta vilei sale.

Prin apropiere se află un sat sărăcăcios al cărui sector comercial este reprezentat prin doi indieni costelivi care-şi ţin dughenele în nişte barăci de scînduri. Pe rafturile lor colbuite nu se află nici măcar sticla de bere (caldă) pe care-o găseşti peste tot.

John s-a făcut nevăzut cu o înfăţişare misterioasă. În situaţia în care ne aflăm aşteptăm cu o vagă speranţă să se producă o minune. După ce a făcut de mai multe ori înconjurul împrejurimilor, bietul de el se întoarce plouat aducînd trei ouă şi două portocale verzi, înfăşurate cu grijă în batista lui mare în carouri. Este atît de mîhnit, încît n-avem curajul să-l luăm în zeflemea. Jean, întotdeauna nepăsător la bunurile acestei lumi, primeşte această nouă lovitură a destinului cu flegmatismul lui obişnuit şi, resemnat, se apucă să-şi revadă însemnările de călătorie. Pe mine însă, în calitatea mea de responsabil cu bucătăria, mă cuprinde desperarea şi n-am de loc chef de glumă. Rezervele mele se reduc la puţin orez, biscuiţi, o tabletă de ciocolată şi... apa Nilului pentru a uda toate acestea.

În timp ce meditam dezamăgit la precara aprovizionare cu alimente pe teritoriul african, aud zgomotul unui motor. Îl aude şi John, şi ne repezim amîndoi să vedem ce se întîmplă. La vreo 200 m vedem staţionînd pe şosea un camion. El produce asupra noastră efectul pe care l-ar avea o navă zărită în zare de nişte naufragiaţi eşuaţi pe o insulă pustie. Din maşină coboară un vînător. Facem cunoştinţă. Aflăm că este iranian, că tatăl său are o prăvălie foarte frecventată la Arua, la o depărtare de 60 km de locul unde ne aflăm, şi că se întoarce de la vînătoare, unde s-a dus în vederea mesei din seara de crăciun, la care avea numeroşi invitaţi. În fundul camionului său, zărim două splendide antilope-oryx cu coarnele în formă de liră. Ali, aşa se numeşte norocosul vînător, ne propune cu multă amabilitate să urcăm în camionul lui şi să petrecem sărbătoarea în mijlocul familiei sale. Primim fără a ne lăsa prea mult rugaţi.

Ne pomenim astfel de sărbătorile crăciunului într-un orăşel din Uganda, la frontiera cu Congo.

Ali şi fraţii săi (sînt patru la număr : Ahmed, Salim, Mohamed şi Ali, mezinul) se fac luntre şi punte ca să ne facă plăcere : sînt politeţea şi ospitalitatea întruchipate.

Venirea noastră în mijlocul familiei lor stîrneşte totuşi cea mai mare tulburare. Abia am apucat să zărim femeile, că s-au făcut pe dată nevăzute. Femeile musulmane nu obişnuiesc să se arate în faţa străinilor. Prietenii noştri persani sînt într-adevăr musulmani, ceea ce nu-i împiedică să sărbătorească crăciunul şi toate celelalte sărbători care le oferă prilejul de a se veseli, fie ele creştine sau ale altui cult. Ne simţim totuşi foarte stînjeniţi că le-am tulburat reuniunea familială, dar nu mai putem da înapoi.

A doua zi ne ducem să facem o vizită administratorului britanic, şeful acestui district. Îl rugăm pe Ali să ne ducă cu maşina, drumul fiind lung. Ali ne îndeplineşte dorinţa, dar simţim că nu o face cu plăcere. Peste puţin înţelegem cauza reticenţei sale: se teme că va fi lăsat să stea afară, deoarece englezii nu obişnuiesc să primească la ei oameni de culoare.

Întrucît nu împărtăşim asemenea prejudecăţi, stăruim ca Ali să ne însoţească în interiorul „augustei locuinţe". Prietenul nostru nu merită să fie tratat ca un servitor.

Surprins de această intrare neaşteptată a noastră, comisarul districtului se simte stînjenit şi nu ştie ce atitudine să adopte. Gîndeşte, pesemne, că sîntem prost crescuţi şi nu ştim cum să ne purtăm, dar îşi învinge resentimentul şi-l pofteşte pe Ali să ia loc. Acceptă chiar să nu-i ignoreze cu totul prezenţa, punîndu-i întrebări referitoare la familia şi la îndeletnicirile sale. Ali care şade stîngaci pe un colţ al fotoliului aidoma unui actor nu prea se simte în apele lui. Pentru a destinde atmosfera începem repede o conversaţie, făcînd o descriere amănunţită a călătoriei noastre.

În cele din urmă, comisarul ne invită cu cea mai desăvîrşită politeţe (cu excepţia lui Ali, bineînţeles) la o recepţie pe care o dă chiar în aceeaşi seară şi la care sînt invitaţi toţi europenii de prin partea locului.

Sîntem puşi în cea mai mare încurcătură. Ştim că englezii sînt protocolari în materie vestimentară la acest gen de reuniuni, dar costumele noastre care stau îndesate de cîteva luni în fundul sacilor noştri de cauciuc sînt îngrozitor de mototolite, tocmai bune să ne prezentăm cu ele la un bîlci de ţară.

— Nu vă faceţi griji, ne spune Ali, avem acasă tot ce vă trebuie. O să vă îmbrăcăm.

Sîntem trei la număr. Nu-i de loc o treabă uşoară să îmbraci din cap pînă în picioare trei vlăjgani, mai ales pe John a cărui statură depăşeşte cu mult pe aceea a prietenilor noştri persani.

— Ce-ar fi să cerem ca reuniunea să fie transformată într-un bal consumat, sugerează Jean. În echipamentul nostru de drum ne-am prezenta de minune.

Dar Ali ne duce acasă la el. Scotocim prin garderoba celor patru fraţi şi ne gătim, de bine de rău, cum putem.

Iată că a sosit şi seara. Vila comisarului străluceşte feeric. Parcul este luminat de focurile roşietice ale unor torţe. Maşinile sosesc una după alta, mari şi mici, autoturisme şi camionete, revărsîndu-şi fiecare contingentul de invitaţi. Ai crede că te afli la balul reginei. Doamne sosite din cele mai îndepărtate colţuri

ale savanei pătrund în anticameră în toalete de bal foarte decoltate, acoperite de bijuterii. Bărbaţii sînt în haină neagră sau în smoching. Chiar şi misionarii catolici şi-au pus sutanele cele mai frumoase. Nu lipseşte decît sărutatul mîinilor, dar este ştiut că englezii nu practică moda aceasta învechită.

Credeam că vom fi într-o ţinută cît se poate de cuviincioasă. La drept vorbind, lui John haina îi vine cam scurtă şi nefericitul nu izbuteşte să şi-o încheie, iar pantalonii lui Jean sînt cam largi, dar avînd în vedere că este noapte sperăm că aceste amănunte vor trece neobservate.

Din nefericire, seara aceasta de crăciun nu este atît de întunecoasă pe cît ne-am fi aşteptat şi mania mondenităţii amicilor noştri englezi complică mult situaţia. În faţa atîtor toalete strălucitoare, micile defecte ale veşmintelor noastre iau proporţii catastrofale. Avem o clipă de ezitare.

— *My goodness* * ! exclamă John, n-are rost să ne codim. Am străbătut tot lacul Kioga, o să păşim fără să ne poticnim şi pragul acestei locuinţe.

Am mai avut prilejul să constatăm că John nu-i omul care să dea înapoi în faţa unei greutăţi, iar Jean, ocupat să calculeze în minte numărul kilometrilor ce ne mai rămîn de străbătut pînă la Mediterană, pare să nu bănuiască drama pe care am stîrnit-o şi ai cărei eroi involuntari sîntem.

Intrăm. Apariţia noastră provoacă, ceea ce am putea numi, o oarecare agitaţie, dar persoanele elegante din jurul nostru se stăpînesc repede şi se comportă ca şi cum am fi nişte gentlemeni adevăraţi.

— Ştiţi, îşi comunică unul altuia, aceştia-s *boys* ** care au traversat lacul Kioga pe ale lor *little canoes* ***.

În ultimele zile telefonul a funcţionat intens prin savană şi prea puţine lucruri au rămas neştiute despre escapada noastră.

Sîntem chiar foarte miraţi şi puţin îndoioşaţi aflînd că o tînără pereche engleză din Arua, auzind că am sosit aseară la Rhino-Camp, s-a sculat astăzi în zori şi a plecat ca să ne culeagă de pe malul fluviului, ceea ce reprezintă 120 km dus şi întors. Între timp însă, mulţumită lui Ali, ajunsesem la Arua. Bieţii oameni au făcut drumul de pomană, dar această nouă manifestare a ospitalităţii ce ni s-a arătat în Africa ne-a mers drept la inimă.

* Dumnezeule ! (în limba engleză). — *N.T.*
** Băieţii (în limba engleză.) — *N.T.*
*** Canoe mici (în limba engleză). — *N.T.*

Gheaţa se sparge repede în salonul comisarului districtului, cu atît mai mult cu cît bufetul este îmbelşugat şi băuturile excelente. John nu mai conteneşte să istorisească peripeţiile călătoriei noastre, vorbeşte îndeosebi despre naufragiul pe care l-am suferit şi despre întîlnirile noastre cu hipopotamii şi cu elefanţii. Este foarte guraliv din fire şi acum este nespus de fericit că-şi poate scoate pîrleala pentru lungile tăceri la care este constrîns pe apă. Jean face şi el, într-un jargon franco-englez, cele mai savuroase precizări despre caiacele noastre, despre echipamentul nostru, despre paturile noastre din duraluminiu şi cortul nostru apărător de ţînţari... Mie îmi mai rămîne să dau explicaţii asupra felului în care asigur aprovizionarea şi cum prepar mîncărurile.

Pe scurt, a fost o seară folosită din plin.

Ni se propune să ne prelungim şederea la Arua pentru a vizita regiunea, dar cu părere de rău sîntem nevoiţi să refuzăm, deoarece trebuie să mergem mereu înainte, dacă nu vrem să ajungem cu un an întîrziere la Mediterana. De la plecarea noastră nu ne-au lipsit ocaziile de a hoinări.

A doua zi după întoarcerea noastră la Rhino-Camp, un incident supărător ne alungă buna dispoziţie. Cercetînd bagajele pe care le depozitasem în absenţa noastră în vila neocupată a supraveghetorului staţiei de egrenat bumbacul, Jean constată dispariţia tripiedului metalic al aparatului de filmat. Lovitura este grea, deoarece nu poţi să filmezi unele scene fără ajutorul acestui accesoriu. Cercetarea riguroasă la care este supus bătrînul paznic al acestor locuri nu dă nici un rezultat. Nu ne mai rămîne altceva de făcut decît să trimitem la Paris o scrisoare, în care să semnalăm cazul şi să cerem ajutor. O încredinţăm unui emisar local, rugîndu-ne lui Dumnezeu ca ea să ajungă fără dificultăţi la oficiul poştal din Arua.

Acesta este singurul furt de oarecare importanţă de care aveam să ne plîngem în cursul călătoriei noastre. Adevărul este că sîntem din fire neglijenţi. Foarte adesea ne lăsam caiacele pline cu echipament, fără nici o supraveghere, nopţi în şir prin sălaşuri de pescari sau prin apropierea satelor. Ni se spune adeseori că asta înseamnă să-l ispitim pe diavol, dar trebuie să credem că diavolul se manifestă destul de slab în aceste ţări, aşa-numite „sălbatice", căci în cursul lungii noastre călătorii a avut de mii de ori prilejul să-şi arate năravul. Populaţiile „primitive", în mijlocul cărora ne vom afla luni de-a rîndul, nu vor dovedi nici cea mai mică intenţie de a ne jefui. Lucrul acesta este cu atît mai remarcabil, cu cît vom fi în permanenţă singuri, nepăziţi de

nimeni, cu totul la discreţia lor, poliţia fiind inexistentă în majoritatea locurilor unde sîntem nevoiţi să poposim. Ce ispită trebuie să reprezinte aceste obiecte, mai mult sau mai puţin misterioase, îngrămădite la îndemîna lor pe nişte ambarcaţii lăsate pe mal! Le trece oare măcar prin gînd să ia ceva? Se socot oare fericiţi cu puţinul pe care-l au? Este cert că oamenii aceştia n-au instinctul furtului şi că în această privinţă ar putea constitui un exemplu pentru numeroşi oameni „civilizaţi".

La frontiera cu Sudanul

Cîteva zile după ce am părăsit Rhino-Camp am ajuns fără nici o peripeţie la Nimule, la frontiera cu Sudanul.

Aici Nilul pătrunde într-o regiune de munţi stîncoşi, Munţii Kuku, escaladează numeroasele praguri Fola, despre care se spune că sînt foarte periculoase, dar cu privire la care n-avem, ca de obicei, nici un fel de informaţii şi, cu puţin înainte de a atinge oraşul Juba, ajunge în marele şes sudanez, unde va avea de trecut, în scurt timp, prin noi aventuri. Acest traseu este lung de aproximativ 200 km.

Este a treia întrerupere a cursului Nilului după ce acesta părăseşte lacul Victoria, deci după ce a străbătut 600 km. Prima întrerupere este reprezentată de pragurile Nilului Victoria, avînd ca punct de plecare cascada Ripon; a doua întrerupere — pragurile Nilului Somerset, avînd ca punct de sosire cascada Murchison, iar a treia întrerupere o formează pragurile Fola.

Pe lîngă faptul că este tăiat de cataracte, Nilul îşi schimbă în permanenţă direcţia. Este aidoma unui bolnav cuprins de febră care se răsuceşte tot timpul în aşternut. Febra Nilului o constituie barierele de stînci care-i aţin în permanenţă calea în înaintarea lui spre nord, silindu-l să-şi schimbe de cinci ori în şir direcţia de-a lungul celor 600 km.

Călătorul care vrea să ajungă din Uganda în Sudan pe altă cale decît pe cea a aerului este nevoit să se supună aceloraşi tribulaţii. Trebuie să ia pe rînd trenul (60 km), vaporul (250 km), autobuzul (100 km), din nou vaporul (300 km), apoi iar autobuzul (200 km), fiind în cele din urmă silit să facă ocoluri totalizînd peste 300 km.

Nilul, departe de a sluji drept cale de comunicaţie, izolează toată regiunea, descurajînd astfel pe cei care ar încerca să se instaleze pe malurile lui. Pe tot cursul Nilului de la lacul Victoria

şi pînă la Juba, nu vom întîlni mai mult de zece europeni care de fapt nu vor fi coloni, ci agenţi ai autorităţilor sau misionari. Populaţia băştinaşă este de asemenea foarte rară. În schimb, mişună o puzderie de animale sălbatice : elefanţi, hipopotami, crocodili, antilope, maimuţe, mistreţi, rozătoare şi tot felul de păsări. Într-un cuvînt, o regiune prea puţin favorabilă omului, dar în care poţi respira în voie mireasma savanei. Nici nu cerem mai mult.

La Nimule ne aşteaptă o mare dezamăgire. Am vîslit toată ziua cu încordare vrînd să apropiem clipa cînd vom putea intra în posesiunea poştei noastre de crăciun, deoarece s-a împlinit luna de cînd am pierdut legătura cu oficiile poştale. Din păcate, constatăm că nu există un asemenea oficiu la Nimule care, în pofida numelui său scris cu litere mari pe hărţile geografice, nu-i altceva decît o simplă barieră vamală.

Lipsa poştei este una din loviturile cele mai grele pe care le-am îndurat de cînd ne aflăm pe drum. Ne întoarcem amărîţi la debarcader. Ne instalăm tăcuţi cortul pe malul fluviului, rumegîndu-ne gîndurile sumbre. Amînăm pentru a doua zi primul contact cu pragurile Fola, al căror vuiet îl auzim din locul unde-am poposit.

Ziua următoare este ca de obicei copleşită de o lumină strălucitoare. Dezamăgirea noastră s-a spulberat o dată cu noaptea. Pornim la drum stăpîniţi cu totul de grijile etapei următoare a călătoriei.

Facem din nou bilanţul drumului străbătut. De la izvoare pînă aici am parcurs circa 1 700 km. Pînă la Mediterana mai avem, aşadar, de făcut încă 5 000 km.

Ne-am deprins cu viaţa aceasta pribeagă pe apă şi sîntem în stare să facem zilnic un număr respectabil de kilometri care variază după puterea curentului şi a vîntului favorabil sau potrivnic. Muşchii noştri s-au oţelit, iar mîinile ni s-au înăsprit destul pentru a putea mînui padela zilnic ore nemăsurate.

Am slăbit mult în ultimile două luni, dar în genere sîntem sănătoşi. Jean suferă totuşi de o sinuzită cronică, ceea ce ne îngrijorează întrucîtva, fiind o boală foarte stînjenitoare care-l oboseşte şi poate da loc la complicaţii.

Curentul este atît de puternic la pragurile Fola, încît trebuie să renunţăm la gîndul de a le traversa cu caiacele.

Nilul se izbeşte aici de o nouă barieră stîncoasă prin care-şi croieşte drum cu o violenţă irezistibilă. Năvăleşte mai întîi printre stînci nenumărate lărgindu-şi albia şi devenind puţin adînc.

Insulele plutitoare şi tot soiul de resturi vegetale se îngrămădesc în cantităţi atît de mari, încît în unii ani formează în anotimpul secetos un pod aproape continuu de la un mal la celălalt. Băştinaşii ne asigură că podul acesta îngăduie animalelor sălbatice mari, mai ales elefanţilor, să-şi urmeze migraţiunile lor misterioase de la est spre vest.

Nilul pătrunde apoi prin nişte chei adînci. Îşi taie în pereţii stîncoşi o trecere care în anumite puncte nu atinge nici 12 m în lărgime (cascada Murchison are 7 m). Apele, cu forţa obişnuită a vîrtejurilor lor, sapă în piatră marmite adînci. Urmează apoi un lanţ de praguri care se suoced pe o distanţă de 200 km, traseu care ne este cu totul necunoscut.

Urmînd cursul lui Bahr el Jebel

După ce ţinem sfat hotărîm să străbatem pe jos cei 200 km ai cursului Nilului, porţiune pe care sudanezii au botezat-o *Bahr el Jebel*, Fluviul Muntelui. Pînă acum am văzut savana doar dinspre Nil. Avem acum prilejul s-o cunoaştem din perspectiva opusă.

Mai întîi, trebuie să ne punem bagajele la loc sigur. Profităm de bunăvoinţa unui inginer englez de poduri şi şosele care ne iese în cale cu camioneta lui, şi pornim pe şoseaua care duce spre Juba.

La Juba găsim numeroase scrisori, iar prietenul nostru, inginerul, ne oferă ospitalitate în casa lui bine apărată împotriva ţînţarilor. Prilejul este cu atît mai binevenit, cu cît Jean a contractat o bronşită care-l sileşte să stea în pat. Transpiraţia şi curentul de aer la care sîntem supuşi în timpul nopţii i-au biruit organismul extenuat. Pe deasupra, un puternic acces de malarie ne trînteşte la pat, pe John şi pe mine. Tratamentul energic pe care ni-l aplică *tubib*-ul (medicul) localnic ne pune pe picioare în două zile. Din nefericire, Jean mai trebuie să stea în pat o săptămînă încheiată. Hotărîm aşadar să ne întoarcem la Nimule numai noi doi, tot cu o maşină a Departamentului de poduri şi şosele care pleacă într-acolo. Cu ajutorul şoferului nostru, reuşim să angajăm trei hamali la tariful semioficial de 5 piaştri pe zi.

Bagajele noastre care au fost reduse la minimum cîntăresc doar vreo 50 kg. Ele cuprind cortul şi două paturi pliante, cîteva rufe, o carabină şi 30 de cartuşe, aparatul de filmat, două aparate de fotografiat, un pachet gros conţinînd filme şi lada-bucătărie care acum este foarte uşoară cuprinzînd doar puţine provizii de

orez, biscuiți și cîteva cutii cu conserve. Am făcut din toate acestea trei baloturi de greutate aproape egală, pentru a nu ne crea complicații cu hamalii.

După ce am organizat mica noastră expediție, pornim drept spre Nil, luînd-o printr-un defileu al Munților Kuku. Acești munți, ale căror culmi nu depășesc 2 000 m, nu sînt altceva decît niște surpături stîncoase prin care cresc mărăcini piperniciți. În jur totul este îngrozitor de arid. Ploaia n-a căzut de cîteva luni și pămîntul este crăpat. Ierburile arată ca paiele și se frîng sub pașii noștri de parcă ar fi sticlă.

Ajungem în fundul unor chei adînci, prin care Nilul se năpustește urlînd din cascadă în cascadă. Apoi valea se lărgește. Cele două maluri sînt învești mîntate într-o vegetație relativ rară de arbuști: tufișe de salcîmi cu spini ascuțiți sau tufe de mimoze delicate, crînguri de sicomori și de arbori-capoc *, plantații sălbatice de palmieri-rafia, colonii de ciulini mari pline de spini primejdioși.

Nilul domolit curge acum printre papirusuri și trestii. Abia putem să zărim din cînd în cînd prin vegetația deasă de pe maluri oglinda strălucitoare a apelor lui. Ne călăuzim după vuietul lui înăbușit și după sforăiturile zgomotoase ale hipopotamilor, ale căror turme numeroase îi împînzesc și aici apele.

Ici-colo, pădurea cedează locul ierburilor înalte. Ne strîngem atunci unul lîngă altul instinctiv și înaintăm în monom, deoarece ierburile înalte sînt lăcașul favorit al turmelor de bivoli. Fiind literalmente înecați în mijlocul unei vegetații care atinge cu ușurință o înălțime de doi metri jumătate și înaintînd pe dibuite, ne putem trezi în fiece clipă nas în nas cu una din rumegătoarele acestea care cu siguranță că n-ar ezita să ne atace și să ne străpungă. Pe un asemenea teren n-avem nici o putință să fugim. Singura armă de care dispunem este o pușcă cu țeava lungă de calibrul 22 care, în împrejurările de față, este absolut ineficace. Țin să menționez că, în tot timpul drumului nostru de-a lungul acestui sector al Nilului, nu ne-am pomenit niciodată față în față cu vreun bivol. Le simțim prezența prin apropiere, dar nu-i vedem, ceea ce ne face foarte nervoși. La fiece pas descoperim urmele lăsate de copitele lor și baliga lor proaspătă. În inimi ne mișeste o speranță tainică (în pofida primejdiei) că ne vom putea apropia de ei. Bivolii rămîn însă invizibili, deoarece ne-au simțit

* *Ceiba pentandra*, arbore din fructul căruia se obține un fel de lînă mătăsoasă, folosită la umplutul saltelelor și al plăpumilor. — *N.T.*

prezența cu mult înainte de a fi simțit-o noi pe a lor și s-au făcut nevăzuți cu multă discreție.

După ce am ieșit din ierburile înalte, urcăm o colină acoperită cu arbori rari și cu iarbă deasă. Într-o vîlcea o șuviță de apă mlăștinoasă este pe cale să sece de tot, căci ne aflăm în plin anotimp secetos. La marginea șuviței de apă paște o turmă de antilope mari. Masculii pot fi recunoscuți cu ușurință după coarnele lor mari, cu forme elegante. Femelele care n-au coarne de loc, dar în schimb au blana mult mai frumoasă, își înalță din cînd în cînd capetele aruncînd cîte o privire puilor care aleargă prin preajma lor, lingîndu-i cu dragoste și împingîndu-i încetișor cu boturile în direcția dorită. Privelișteа acestor animale atît de frumoase care se plimbă în liniște prin desișurile savanei ne încîntă.

Aproape toate pîraiele întîlnite în cale sînt secate, ceea ce ne înlesnește înaintarea. Chiar și rîurile mari (mari, dacă judecăm după albiile lor așternute cu prundiș) sînt secate. În nisipul de pe maluri sînt imprimate nenumărate urme de păsări, de reptile și de mamifere atrase de vecinătatea Nilului.

Savana este brăzdată în toate sensurile de poteci croite de animale, de la urmele mărunte lăsate de rozătoare pînă la cele mari ale elefanților și hipopotamilor. Multe din aceste urme duc la mocirle acum secate, unde se văd imprimate adînc în solul întărit urmele pașilor acestor pahiderme.

Tot felul de animale se ivesc și dispar în desiș. Dintre speciile mici, cele mai ciudate sînt veveriețele zburătoare. Familii întregi din aceste animale coboară în zbor planat din creangă în creangă și saltă de la un arbore la altul la distanțe respectabile. Secretul ușurinței saltului lor rezidă în cîte o membrană întinsă peste cele patru labe ale lor, pe care le desfac atunci cînd sar, ceea ce mărește suprafața lor portantă. De asemenea, sînt foarte curioși damanii *, mamifere mici care au copite la fel ca și copitatele, iar dentiția asemănătoare celei a elefanților. Băștinașii îi vînează mult pentru carnea lor care are gustul cărnii purcelului de lapte, precum și pentru copite cărora le atribuie o putere magică și din care confecționează brelocuri foarte frumoase.

Prin desișuri gunguresc turturele, pe care nu ne-am fi așteptat să le găsim în mijlocul acestei naturi sălbatice. Întîlnim de asemenea numeroase pîlcuri de bibilici care dispar repede de îndată ce ne apropiem. Bibilicile africane nu-și iau zborul, cum fac cele

* *Hyracoidea. — N.T.*

mai multe dintre păsări, pentru a scăpa de urmăritori. Ele o iau la goană, fugind cît de repede la ajută picioruşele lor. Am încercat de mai multe ori să prind vreuna, dar nu-i chip să le ajungi din urmă. Au zborul greoi, dar aleargă foarte repede pe sol şi posedă arta de a fugi în zigzag în aşa fel, încît le pierzi foarte repede din vedere.

Mistreţii, maimuţele şi antilopele de toate dimensiunile se simt de minune în oceanul acesta de ierburi în care omul este aproape absent.

Am ţinut să rămînem în şorturi ca să avem picioarele libere şi să putem umbla mai uşor, dar nu ne-am gîndit la ciulinii şi la spinii care ni se înfig în piele la fiecare pas şi pe care ni-i smulgem anevoie. Dăm la tot pasul peste plante ale căror urzicături sînt foarte usturătoare. În scurt timp, braţele şi picioarele ne sînt pline de răni supurînde. Din fericire, avem la noi alifii cu penicilină, a căror acţiune este foarte eficace. În tot cursul lungii noastre călătorii, medicamentul acesta ne va fi salutar în multe ocazii.

Cu toate că pielea ne este ciuruită de tăunii care ne sîcîie, cu toate că ierburile tăioase ne sfîşie picioarele şi mîinile şi sîntem plini de ciulini, cu toate că gîtlejurile ne sînt uscate şi sîntem ameţiţi, căci umblăm în orele cele mai dogoritoare ale zilei, cînd întreaga fire pare căzută în letargie pradă mîngîierii fierbinţi a soarelui — facem doar un scurt popas pentru a lua o gustare rece în loc de prînz — înaintăm de-a lungul fluviului stimulaţi tot timpul de privelişte încîntătoare ce ni se desfăşoară în faţa ochilor şi dornici de a vedea mereu altele.

Toată ziua ne chinuie o sete sfîşietoare. Din fericire, nu ne este prea greu s-o potolim. Nilul curge aproape de tot, iar dacă malurile sînt acoperite de papirusuri, fiind foarte adesea inaccesibile, descoperim din cînd în cînd poteci lăsate de pahiderme, care ne îngăduie să ajungem la fluviu fără un efort prea mare. Potecile acestea se lărgesc întotdeauna şi se sfîrşesc la marginea apei prin nişte rovine întinse, aşternute cu papirusuri şi trestii strivite şi fărîmiţate. Ne dezbrăcăm, ne îmbăiem şi bem de-a dreptul din fluviu. După un sfert de oră ne reluăm drumul răcoriţi şi bine dispuşi, dar de îndată ce setea ne sugrumă iar gîtlejul şi găsim un prilej favorabil, o luăm de la capăt. Ochiul s-a deprins repede să descopere în zidul de papirus calea de acces spre fluviu. Mă întreb ce ne-am

face, dacă n-am avea putinţa să ne scăldăm şi să ne potolim setea. Dacă n-ar fi apa, fără doar şi poate că n-am putea rezista, fiind prea puţin antrenaţi pentru un astfel de marş.

Hamalii noştri bari

Hamalii noştri nu sînt prea curajoşi.

În primele două zile am angajat hamali din tribul madi. Am trecut mai întîi prin ţinutul lor şi ar fi fost de neconceput să alegem pentru această muncă oameni de alt neam. Madi alcătuiesc un trib de oameni destul de turbulenţi şi puţin sociabili, cu care triburilor vecine nu le place de loc să aibă de-a face. De îndată ce am trecut de teritoriul madi, hamalii noştri ne-au părăsit, din pricină că cei din acest trib nu sînt primiţi cu prea multă plăcere în alte sate, lucru lesne de înţeles. Am fost preveniţi de acest lucru şi am luat măsuri. Sîntem informaţi că într-un anumit punct al traseului, folosind ajutorul unei căpetenii locale cu care ne-a pus în legătură şoferul nostru pe drumul spre Nimule, vom putea găsi fără greutate alţi hamali. Într-adevăr, în dreptul unui loc de trecere peste fluviu am găsit ceea ce căutam.

Cei trei hamali noi se numesc Akim, Ogone şi Ignatio. După nume ghicim că acesta din urmă este un fost învăţăcel al unor misionari italieni care posedă cîteva misiuni pe cursul superior al Nilului. În pofida educaţiei alese pe care a primit-o, Ignatio nu-i nici mai bun, nici mai rău decît cei doi tovarăşi ai săi : un om căpăţînos hotărît să lucreze cît mai puţin şi să tragă cît mai mult folos din situaţia ce i se oferă.

Micul nostru grup porneşte la drum. Cei trei negri păşesc în monom ţinînd în mîini suliţi, purtînd pe cap poverile noastre nu prea grele şi o bocceluţă în care şi-au pus straiele lor şi ceva de-ale gurii : o gamelă cu făină de mei şi batate. Ei umblă desculţi cu pasul elastic, făcînd să le joace muşchii pulpelor, cu şalele cambrate sub cingătoarea lor scurtă. Carabina pe care John şi cu mine o purtăm cu rîndul le-a insuflat pe dată încredere. Ne lipseşte curajul să le mărturisim că arma aceasta nimereşte cu o precizie uluitoare vînatul mic (după cum am arătat mai înainte, este o armă cu ţeava lungă de calibrul 22), de care n-avem de fapt a ne teme, dar este absolut ineficace pentru vînatul mare care poate să ne joace în orice clipă o festă urîtă.

Căutăm să menţinem în timpul mersului un ritm regulat (umblăm o oră, apoi poposim zece minute, ca la manevrele militare), în mă-

sura în care ne îngăduie conformaţia terenului, fantezia lui John căruia îi plac escapadele şi setea care ne îmboldeşte să coborîm malul fluviului mai des decît ar trebui.

Facem cam treizeci de kilometri pe zi.

În timpul popasurilor hamalii noştri se aşază pe vine, deschid o tabacheră din scoarţă de copac, scot puţin din acel tutun umed care pesemne nu se poate fuma, îl îndeasă cu evlavie în pipa lor confecţionată de meşteşugari locali şi trag cu nesaţ din ea cu un aer de adîncă voluptate.

Panică în desişurile savanei

Cînd trebuie să pornim iar la drum e o adevărată poveste. Cei trei se lasă rugaţi, căutînd să rămînă pe loc cît mai mult. Pierzîndu-şi răbdarea, John profită şi dispare împreună cu carabina.

Într-o zi mă pomenesc eu însumi scotocind prin desişuri un timp mai îndelungat în căutarea unui pîlc de bibilici, cînd deodată mă fulgeră un gînd nebunesc că m-am rătăcit. Grăbesc pasul căutînd să ajung din urmă grupul, dar nu mai aud nimic, nici măcar murmurul fluviului.

Mă cuprinde o adevărată panică, una din acele panici care pun stăpînire pe omul cu nervii zdruncinaţi. Mă văd pe neaşteptate rătăcit într-un ţinut pustiu, murind de sete şi de istovire. Pierzîndu-mi stăpînirea de sine alerg cîtva timp ca un ieşit din minţi, îmi pierd pălăria de soare, dar nu mai am curajul să mă întorc ca s-o caut. Mă opresc abia ţinîndu-mi suflarea, nădăjduind să aud vreo chemare, apoi pornesc în goană şi mai mare, fără să iau seama la mărăcinii şi la spinii care-mi sfîşie pielea, poticnindu-mă de pietre şi zdrelindu-mi destul de adînc genunchii.

Cu sufletul la gură, şiroind tot de sudoare, mă opresc, mă aşez pe jos şi încerc să mă liniştesc. Hotărăsc să aştept puţin gîndindu-mă că fără doar şi poate am luat-o înaintea celorlalţi. După cîteva minute văd într-adevăr trecînd la o depărtare de trei sute de metri micuţa caravană a hamalilor cu suliţele în mîini şi cu boccelele pe cap, precedată de John a cărui siluetă de uriaş bărbos cu pălărie de cercetaş evocă destul de bine pe aceea a aventurierilor din secolul trecut. Mă dojenesc în gînd, botezîndu-mă cu tot soiul de nume... dar de acum înainte sînt cu ochii în patru, ferindu-mă să mă mai depărtez prea mult de grup.

Nu este pentru prima oară că sînt stăpînit de frică, dar de astă dată este o frică stupidă, lipsită de orice temei, fără vreun motiv

valabil. O frică ce-mi scurmă măruntaiele ca un junghi dureros, o adevărată panică animalică, o sminteală care din fericire nu durează mult. Este în orice caz un semn de încordare nervoasă de care va trebui să ţin seama în viitor.

Elefanţii

Pe înserate începem să căutăm un loc potrivit, unde să poposim noaptea.

De cîte ori putem ne instalăm cortul pe un teren liber de ierburi, de preferinţă pe malul fluviului, dar mai la o parte de drumurile urmate de turmele de animale sălbatice care coboară să se adape la marginea apei.

De îndată ce ne-am ales locul, ne aşezăm pe treabă. John împreună cu hamalii se ocupă de cort şi de căratul apei şi al gătejelor pentru foc. La rîndu-mi, despachetez lada-bucătărie şi mă pregătesc să-mi încep activitatea.

Ne uimeşte absenţa aproape totală a ţînţarilor, fenomen datorat pesemne faptului că aceste meleaguri sînt foarte secetoase. Aşadar, în primele zile putem să ne bucurăm în tihnă de aceste minunate seri în inima savanei, seri răcoroase şi senine, scînteind cu miriadele lor de stele, fremătînde de acea lume a vieţuitoarelor care abia aşteaptă apusul soarelui pentru a se trezi la viaţă.

Lîngă noi, Akim, Ogone şi Ignatio dorm înfăşuraţi în cingătorile lor subţiri, cu suliţele lîngă ei, la îndemînă.

Într-o noapte însă Ogone ne trezeşte pe neaşteptate :

— *Bwana, Nsofu, nsofu mingui!* (Domnule, elefanţii, mulţi elefanţi !)

Prin apropiere trece o turmă de elefanţi. Pare că se apropie de noi. Se aud mormăituri prelungi. Peste puţin, trosnetul sec al crengilor smulse de către pahiderme şi al ierburilor înalte şi uscate călcate în picioare nu ne mai lasă vreo îndoială că primejdia este aproape.

Ce-i de făcut ?

Ieşim tiptil din cort şi ne pitim după un arbore. Deschidem ochii mari, încercînd să desluşim ceva în vălmăşagul vegetaţiei, dar bezna este totală şi nu izbutim să vedem nimic.

Cu toate acestea, animalele sînt aici, aproape de tot. Pămîntul începe să tremure. Un elefant smulge cu trompa un arbore din rădăcină pentru a-i devora frunzişul. Un foşnet puternic de frunze strivite ne dovedeşte că încercarea i-a izbutit. Sîntem tot mai ne-

liniştiţi. Stăm încremeniţi şi ne ţinem suflarea. Ne temem pentru noi şi pentru hamalii noştri, ne temem şi pentru cort, pentru întreg echipamentul care poate fi călcat în picioare şi nimicit.

Trebuie să fie orele două sau trei de dimineaţă. Noaptea este friguroasă, sîntem rebegiţi, dar nu îndrăznim să facem nici o mişcare. Ni se pare că elefanţii ne înconjură din toate părţile şi că sînt atît de aproape, încît ne pot atinge. Ne gîndim că dacă nu-i zărim noi, în schimb sînt ei în stare să ne simtă şi să se înfurie. Trăim cîteva clipe de groază. N-avem altceva de făcut decît să tăcem chitic şi să aşteptăm.

În asemenea clipe îţi aduci aminte de credinţa din copilărie şi începi să te rogi. Înalţ spre cer o rugă fierbinte, ceea ce n-am mai făcut de multă vreme, cerîndu-i să ne cruţe.

În sfîrşit, după cîtva timp ce ni se pare o veşnicie, se pare că animalele intenţionează să se depărteze. Se duc, fără îndoială, să se adape la fluviu, căci auzim mai jos de noi trosnind papirusurile. Pocnete puternice, ca cele produse de nişte ventuze uriaşe, şi plescăituri sonore ne dovedesc că animalele traversează mlaştinile de pe mal.

Mai rămînem cîteva minute cu auzul încordat, apoi nu mai distingem nimic. Tăcerea s-a lăsat iar peste savană. Elefanţii sînt deja departe. Coşmarul s-a sfîrşit, dar am tras o spaimă zdravănă. Ne ducem din nou la culcare şi adormim aproape numaidecît, atît sîntem de extenuaţi.

În zori, pădurea răsună de urlete. Sărim din somn. De bună seamă că mai sînt vietăţi prin apropiere. De astă dată se pare că este o haită de hiene care ţopăie în jurul vreunui stîrv. În zadar ne spunem că hiena nu este un animal de temut, că n-avem a ne teme de ea atîta timp cît sîntem în viaţă ; urletul ei lugubru, prelung, repetat, care răsună în savană, ne îngheaţă sîngele în vine.

Sîntem sătui pînă peste cap şi hotărîm să ne strîngem tabăra cît mai repede. Mai întîi ne ducem să inspectăm împrejurimile. Hamalii noştri, aidoma unor indieni sioux care se apropie de un cîmp de luptă, cercetează desişurile pentru a afla încotro au luat-o elefanţii.

În jurul nostru peisajul este transformat cu totul. S-ar zice că un ciclon a pustiit pădurea. Pe o rază de cinci sute de metri, arborii mijlocii şi mici sînt răsuciţi şi rupţi ca nişte fire de paie, despuiaţi de frunzişul lor, prefăcuţi în schelete. Mulţi dintre ei, şi nu dintre cei mai mici, au fost pur şi simplu dezrădăcinaţi. Trunchiurile golaşe şi crengile frînte zac în mijlocul desişului alcătuind o privelişte din cele mai jalnice. Pe o întindere mare solul a fost

despuiat de mantia lui de ierburi înalte şi de tufişuri. Ici-colo se zăresc nişte adînciturі în sol, de parcă ar fi trecut un buldozer pe acolo : pămîntul afînat a cedat sub greutatea animalelor (cinci tone şi chiar mai mult). Numărul mare al urmelor lăsate, cît şi baliga răspîndită peste tot dovedesc că pe aici a trecut o turmă numeroasă. La mai puţin de douăzeci de metri de cortul nostru un arbore a fost rupt şi despuiat de tot frunzişul lui. În jurul cortului nostru sînt imprimate în sol urme uriaşe. E o minune că nu ni s-a întîmplat nimic. Se pare că elefanţii nu atacă niciodată o vietate imobilă, chiar atunci cînd sînt extrem de furioşi. Bună idee am avut să ne prefacem în statui tot timpul cît a durat vizita lor. O singură mişcare de-a noastră, dictată de spaimă sau de curiozitate, şi am fi fost pierduţi.

Hotărîm ca în viitor să ţinem focul aprins în tot cursul nopţii, ceea ce ne va sili să veghem cu rîndul pentru a-l întreţine. Prietenii noştri, animalele, care sînt nişte adevăraţi noctambuli şi nu încetează să hoinărească noaptea prin savană, nu se aventurează niciodată pînă în apropierea unei flăcări.

Plecăm pe urmele unui rinocer şi ucidem... un mistreţ

Fiecare etapă a drumului ne aduce ceva nou. Ieri au fost elefanţii, iar astăzi descoperirea, mai puţin patetică, este adevărat, a unor izvoare de apă caldă, de fapt nu caldă, ci atît de fierbinte, încît puţin a lipsit să nu ne opărim picioarele. Mîine vor fi ruinele unei aşezări belgiene. Zărim scheletul metalic al unei bărci lungi (s-a sfîrşit cu pragurile) pe plaja pe care se îngrămădesc mii de păsări de toate speciile : gîşte şi raţe sălbatice, cormorani, ibişi, bîtlani cenuşii, pelicani, ciconiforme mici necunoscute etc. ... Cele mai multe dintre ele vin de fapt de pe meleagurile noastre, adică din Europa. Au străbătut în zbor mii de kilometri, folosind cel mai adesea itinerare cunoscute numai de ele.

Ruinele belgiene sînt aşezate la confluenţa cu un rîu acum secat, dar care, judecînd după lărgimea albiei sale, trebuie să fie foarte mare în anotimpul ploios. Mergînd în aval de-a lungul malului lui, dăm peste un vălmăşag de bolovani care-i barează cursul. Cînd apele cresc mari, pesemne că în acest loc se formează o cascadă frumoasă. Numeroase urme lăsate de animale mari dovedesc că acest ungher este foarte frecventat, însă în timpul zilei animalele stau ascunse prin desişul pădurii.

John, care înainte de plecare s-a documentat serios în legătură cu fauna africană, descoperă în nisip urme de rinocer : s-ar părea că sînt urmele unei femele şi ale puiului ei. Atîta ne trebuie ca să ne stîrnească interesul, căci regiunea prin care trecem este unul din ultimele refugii ale rinocerului alb, animal ajuns extrem de rar şi care trăieşte într-o zonă foarte restrînsă de pe cursul superior al Nilului.

Rinocerul alb este o varietate a rinocerului bicorn african. Este mai masiv decît specia comună şi are botul mai pătrat. Animalul nu-i nici mai alb, nici mai puţin alb decît cel comun, calificativul datorîndu-i-se se pare traducerii nu prea reuşite a unui cuvînt indigen. Este un animal relativ blajin, în orice caz mult mai puţin agresiv decît rinocerul comun. Acest lucru explică poate de ce a devenit atît de rar, deoarece vînătorii de altădată nu lăsau să le scape prilejul de a-şi încerca precizia pe pielea lui. Este nespus de greu să-l descoperi, deoarece rarele specimene se ascund toată ziua în desişurile de nepătruns şi nu ies decît noaptea la păscut şi la adăpat.

Deşi nu ne putem îngădui să zăbovim mult prin aceste locuri, hotărîm totuşi să ne încercăm norocul.

Îl luăm pe Akim, cel mai dezgheţat dintre hamalii noştri, lăsîndu-i pe ceilalţi să păzească bagajele. Mai luăm cu noi aparatul de filmat şi aparatele de fotografiat şi pornim prin savană în direcţia indicată de urme.

Ne pomenim repede înecaţi în mijlocul unei vegetaţii foarte dese. Cu greu putem înainta fără să ne trădăm prezenţa. Dacă vreo familie de rinoceri se află prin preajma noastră, atunci cu siguranţă că ne va repera numaidecît. Pierdem orice speranţă de a surprinde aceste animale în locul lor de refugiu şi încă mai puţin de a le fotografia sau filma. Hotărîm să facem cale întoarsă. Am pierdut o jumătate de zi.

La înapoiere avem o surpriză plăcută. Zărim într-o poiană o ceată de antilope-impalas păscînd laolaltă cu o turmă de mistreţi. Văzîndu-ne, antilopele rămîn o clipă uluite, dar îşi revin repede în fire şi din cîteva salturi repezi dispar în desiş. Mistreţii, mai puţin perspicaci, stau la gînduri dacă s-o ia din loc. În timp ce eu fotografiez, John îşi reazemă carabina de umăr pentru a face faţă oricărei surprize. Masculii şi puii se hotărăsc în sfîrşit s-o ia la goană în grupuri mici grohăind furios. O femelă ne înfruntă cu curaj. Avem nevoie de alimente proaspete pentru noi şi hamalii noştri. Ocazia care ni se înfăţişează este prea ademenitoare, cu atît mai mult cu cît rezervele mele alimentare sînt aproape epuizate.

John ezită, gloanţele fiindu-i pe sfîrşite şi, în afară de aceasta, animalul este prea masiv pentru carabina lui uşoară. Stărui totuşi să tragă.

Nefericitul mistreţ primeşte un glonţ drept în frunte, totuşi are destulă putere ca să fugă. Ne repezim pe urmele lui.

Alergăm prin desiş cîteva sute de metri. Fiara este la capătul puterilor. Cu genunchii îndoiţi la pămînt, face un efort suprem ca să se ridice. John o izbeşte în craniu cu un bolovan, iar Akim îi dă lovitura de graţie înfingîndu-i suliţa în grumaz.

Tovarăşul meu îmi arată încărcătorul carabinei sale : e gol. Abia acum înţeleg de ce n-a tras încă o dată ca să doboare fiara : nu mai avea nici un cartuş. Pînă la Juba, arma noastră nu mai poate să fie folosită. Despre acest lucru însă nu suflăm nici un cuvînt hamalilor care ar putea să se neliniştească, tocmai cînd au căpătat o confirmare strălucită a eficacităţii ei.

John s-a dovedit încă o dată un trăgător excelent. Îmi făcuse dovada doborînd turturele prin tufişuri cu o uşurinţă uimitoare. Atunci însă protestasem, fiindcă tulbura liniştea care domneşte în savană.

De astă dată însă ne bucurăm de pradă.

Examinăm animalul. Seamănă cu un mistreţ mare european cu perii scurţi. Doi colţi îndoiţi în semicerc îi ies dintre maxilare. Rîtul este acoperit cu negi mari prea puţin atrăgători. Animalul este enorm şi ne va furniza carne suficientă pentru ultimele zile ale drumului ce avem de făcut pînă la Juba.

Cei trei hamali ai noştri jubilează, ţopăie în jurul prăzii scoţînd strigăte triumfătoare. Facem cîteva fotografii şi o lăsăm pe mîna lor. Pentru ei, să deschidă animalul, să-l jupoaie, să-l golească de măruntaie şi să desprindă carnea de pe oase e un fleac. Se folosesc în acest scop de lamele suliţelor lor care taie ca un brici şi sfîrşesc treaba în mai puţin de o oră.

Au pus deoparte cu grijă măruntaiele, apoi le fierb chiar acolo în oalele lor micuţe. Le cer să ne frigă şi nouă cîteva bucăţele pe care le aleg şi ne îndopăm cu fripturi în sînge.

Ca prin farmec şi-au făcut apariţia mai mulţi vulturi. Ne privesc cocoţaţi pe crengi înalte şi aşteaptă să plecăm pentru a se năpusti să-şi ia tainul. În văzduh se rotesc şoimi descriind cercuri mari, apoi cu o îndrăzneală nemaipomenită se reped fulgerător la gamelele noastre încercînd să fure bucăţi de carne. Vînzoleala lor ne amuză. Le întindem farfuriile şi apropiindu-se în zbor ei ne ating cu aripile lor.

Din desişul savanelor vedem ivindu-se sfios tot ca prin farmec doi băştinaşi, primii zăriţi de cîteva zile încoace, ţinutul fiind

aproape pustiu. Atraşi de pocnetul împuşcăturii, au traversat fluviul cu piroga şi au venit să vadă dacă n-ar putea trage cumva vreun folos şi ei. Păstrăm ciosvîrtele şi muşchii mistreţului, lăsîndu-le restul cărnurilor în cantităţi voluminoase. Vulturii vor rămîne astăzi flămînzi, dacă nu vor găsi un alt prilej.

Pornim iar la drum, oarecum moleşiţi în urma ospăţului. Cei trei hamali ai noştri, pe care reuşita vînătorii i-a însufleţit, se urnesc fără a se lăsa prea mult rugaţi adăugînd la povara lor o halcă mare de carne.

Seara, cînd poposim, începem preparativele. Toată carnea aceasta trebuie afumată, apoi uscată în vederea conservării.

Cei trei oameni s-au aşezat tăcuţi pe treabă. Unul taie frigări din arbuştii savanei, altul meştereşte nişte capre, iar cel de-al treilea prepară carnea şi are grijă de foc. Nu se pierde timpul, nu se fac mişcări de prisos. Totul este prevăzut, totul este pregătit cu grijă şi executat cu repeziciune.

Ciosvîrtele sîngerînde sînt atîrnate la înălţimea cuvenită. Muşchii sînt tăiaţi în fîşii subţiri care sînt întinse peste capre. Toată noaptea este întreţinut un foc domol care afumă pe îndelete carnea. A doua zi dimineaţa avem şuncă afumată şi bucăţi de carne transformate într-o pastramă excelentă. Prînzul zilnic ne este asigurat pentru etapele ce le avem de făcut pînă la Juba.

Avem foc berechet fără să recurgem la amnar

Băştinaşii aceştia se descurcă de minune în mediul lor natural. Nu rămîn niciodată în încurcătură. Cunosc toate plantele, toate animalele folositoare, cît şi pe cele vătămătoare şi ştiu să se descurce în orice împrejurare.

Bunăoară, cerem hamalilor noştri să ne facă focul cu mijloacele de care dispunem : nimic nu-i mai uşor pentru ei. Folosesc ca material o bucată de lemn tare cu vîrful rupt, o altă bucată de lemn moale despicată în două pentru a-i scoate la iveală măduva. Freacă cu putere în palmele ambelor mîini lemnul tare deasupra celui moale aşezat pe sol, în aşa fel încît vîrful să pătrundă în măduvă. Aceasta se încălzeşte şi după un minut sau două un fum uşor şi un miros de pîrlit dovedesc că operaţia este pe cale să reuşească. Focarul este alimentat apoi cu puţină baligă de hipopotam, de bivol sau de elefant (n-ai decît să te apleci ca să aduni de pe jos), la care se adaugă puţin muşchi, totul foarte uscat. O flacără se înalţă : operaţia a reuşit. Demonstraţia n-a durat nici cinci minute ; vorbesc

despre demonstrația lor, cît ne privește pe noi asta-i altă poveste. Am încercat în mai multe rînduri, dar fără succes. Ne lipsea îndemînarea, precum și o anumită agilitate de care eram incapabili.

Le trebuie un vas oarecare ? Pătrund în primul desiș și aleg un dovleac bine uscat. Dovlecii din ținut le oferă o gamă completă de vase ușoare și destul de solide pentru nevoile care le satisfac.

Este interesant de constatat cît de prompți și de sprinteni pot să fie atunci cînd un prilej li-l cere și cît sînt în viața cotidiană de domoli, calmi, zgîrciți în mișcări și în cuvinte, pe scurt, cu totul opuși felului nostru de a fi, al lui John și al meu, care sîntem veșnic agitați și în fierbere.

După două-trei zile, sosind într-un ținut puțin mai locuit, întîlnim pe drum călători negri cu bocceluțe pe cap și cu sulițe în mîini. Aflăm că întîlnindu-se călătorii se salută, își comunică știrile. La nevoie se opresc și fumează împreună o pipă. Dacă se întîlnesc la ora dejunului, cei care sînt mai bine aprovizionați cu merinde împart conținutul gamelei lor cu ceilalți. În asemenea cazuri, invitatul are întotdeauna precădere. Frumos obicei pe care n-ar strica să-l adopte și unii „civilizați".

Sate bari

Dacă prima parte a traseului dă impresia unei regiuni aproape pustii, se pot observa totuși numeroase urme ale unor vechi așezări : lespezi din șisturi înfiptę vertical, reprezentînd vechi stîlpi de sprijin pentru pătule ; pietre mari de gresie pentru măcinatul grăunțelor, scobite adînc din pricina uzurii, din acelea care se mai întîlnesc încă prin sate ; tumuli împodobiți cu pietre netede rînduite în semicerc. Aceste vechi sălașe amintesc de așezările neolitice din țările noastre europene.

Așezările pe care le întîlnim aici sînt de dată foarte recentă. Satele de negri se mută într-adevăr cu regularitate în căutarea unor pămînturi noi. Administrația le mută și ea din oficiu la marginea drumurilor pentru a-și înlesni controlul pe care-l efectuează, precum și perceperea impozitelor. În sfîrșit, arabii sclavagiști au săvîrșit numeroase incursiuni pustiitoare pînă la extremitatea sudică a Sudanului, unde au lăsat amintiri proaste despre ei. S-ar putea prea bine ca distrugerile pe care le avem în fața noastră să fie opera lor.

În ultimile zile ale călătoriei pe care-o facem de-a lungul lui Bahr el Jebel ținutul se transformă cu repeziciune. După ce am

traversat o savană aproape cu desăvîrşire nelocuită, în care foiesc animalele sălbatice, am ajuns acum într-o regiune în care satele bari se succed la intervale regulate. Pe măsură ce ne apropiem de Juba întîlnim sate tot mai mari. La început, întîlnim cătune sărace cuprinzînd cel mult o duzină de colibe, urmează apoi sate mari care numără aproape o sută de vetre.

În jurul aşezărilor se întind ogoarele de mei. Această cereală creşte înaltă de trei metri dînd nişte grăunţe mici, roşietice şi tari la măcinat. Populaţiile locale o consumă în mari cantităţi sub formă de lipii şi de fiertură. Cînd pătrunzi într-un ogor de mei ai impresia că te afli mai curînd într-o pădure deasă decît pe un cîmp cultivat. În Africa dimensiunile diferă de cele din Europa.

În inima pădurii de mei dăm de un sat bari. Pe un teren măturat curat se înşiruie vreo cincisprezece colibe de formă rotundă ridicate de-a dreptul pe sol, aşezate cîte două faţă în faţă ; mai la o parte se văd pătulele ridicate pe piloţi.

Apariţia noastră în primele cătune stîrneşte o stupoare vecină cu panica. Femeile se ascund pe dată în colibele lor, bărbaţii se fac ca prin farmec, nevăzuţi pe cîmp, iar copiii încep să scoată urlete cărora le ţin isonul cîinii, păsările şi orice vietate în stare să ţipe prin împrejurimi. Trecem mai departe fără să ne oprim, căci nu vrem să-i tulburăm pe locuitori. În satele pe care le întîlnim mai departe, oamenii se arată, din fericire, mai puţin înspăimîntaţi.

De îndată ce ţinem pe unul sau doi dintre ei sub vraja aparatelor noastre (John le arată silueta mea colorată în oglinda opacă a aparatului său „Rolleiflex", ceea ce le stîrneşte rîsul), toţi ceilalţi îi urmează ; chiar şi ştrengarii se agaţă de pulpanele hainelor noastre, vrînd să-şi aibă şi ei partea la distracţie.

Într-o zi asistăm, într-un golfuleţ al Nilului, la scăldatul fetelor unui sat. John îşi fixează pentru orice eventualitate aparatul de filmat spre această scenă pitorească. Sîntem prea obişnuiţi să vedem femeile luînd-o la sănătoasa sperioase şi nu ne facem prea multe iluzii cu privire la reuşita încercării noastre. Toate femeile pe care le-am întîlnit pînă atunci în drumul nostru o luau la fugă de îndată ce ne zăreau, lepădîndu-şi poverile pe jos, de parcă l-ar fi văzut ivindu-se pe dracul în persoană.

Lucru surprinzător, femeile care se scaldă se lasă filmate fără a manifesta cea mai mică emoţie, oferind privirilor lacome ale operatorului pieptul lor cafeniu cu sînii drepţi şi tari pe care razele soarelui strecurate prin frunziş pun pete jucăuşe de lumină. Este un subiect ideal pentru filmat.

Femeile bari poartă drept veşmînt doar un şorţ din piele frumos brodat cu mărgele roşii. Şorţuleţul acesta, de mărimea unei batiste, le slujeşte drept *cache-sexe* (prea puţin suficient, de altfel). Fetiţele poartă o podoabă încă şi mai ciudată alcătuită din mici vergele de metal atîrnate de o curea de piele. Cînd umblă, lamele de metal zornăie cît se poate de plăcut.

Fetele sînt înalte, zvelte şi bine făcute. Au piepturi frumoase cu sînii de tipul „conic" specific populaţiilor africane. Chipurile lor au adesea trăsăturile destul de fine, de aspect prea puţin negroid, deoarece populaţiile bari sînt corcite cu elemente de rasă hamită. Într-un cuvînt, ar fi fete cu adevărat drăguţe, dacă n-ar avea obiceiul deplorabil de a-şi rade tot craniul şi de a-şi trece un fir de pai prin buza superioară. Cînd deschid gura, paiul se mişcă în acelaşi sens producînd un efect mai curînd comic.

Practica aceasta are pesemne scopul de a împiedica intrarea duhurilor răufăcătoare în gură şi este răspîndită la majoritatea populaţiilor puţin dezvoltate din lume. Practica este extinsă la toate orificiile corpului: introducerea de verigi în lobul urechilor, în membrana care desparte nările nasului etc. ... La anumite triburi din regiunea Ciadului, femeile îşi introduc o bucată de lemn în anus în acelaşi scop.

Mamele îşi poartă pruncii în spinare înfăşuraţi într-o piele moale de animal apărîndu-le capul de razele fierbinţi ale soarelui cu o jumătate de calebasă. În felul acesta, din mica făptură nu se mai zăresc decît cele două picioare care atîrnă şi de care sînt prinşi zurgălăi.

La treizeci de ani, femeile bari apar urîţite din pricina lăuziilor lor succesive şi a muncilor grele de cîmp pe care le îndeplinesc: cu gura ştirbă, cu trupul descărnat, cu sînii căzuţi nu sînt de loc arătoase.

Bărbaţii nu-şi rad capul ca femeile; îşi ung părul lînos cu un strat de ocru roşu lubrifiat cu ulei de susan, ceea ce-i arată ca şi cum ar purta o calotă pe cap.

Ocrul roşu joacă un rol de seamă în găteala bărbaţilor şi a femeilor bari. Într-un sat ne stîrneşte curiozitatea un băştinaş care stă în umbra unei colibe avînd alături o calebasă mare plină cu o pulbere roşie foarte fină. Hamalii noştri ne informează că este un negustor ambulant care-şi vinde prin sate produsul cosmetic (ocrul roşu) şi că acest negoţ este rentabil. Într-adevăr, localnicii bari folosesc această pulbere în mari cantităţi, mai ales femeile care-şi colorează peste măsură corpul. Bărbaţii, mai moderaţi, şi-o rezervă mai ales pentru păr.

Localnicii bari extrag pulberea roşie dintr-o argilă bogată în oxid de fier, întocmai cum făceau strămoşii noştri din preistorie, îndeosebi oamenii Neanderthal, care-şi colorau cu această substanţă cadavrele morţilor lor, sau indienii din America ; aceştia din urmă găseau foarte distins să-şi vopsească obrazul, ceea ce le-a atras denumirea de piei-roşii.

De îndată ce ţăranii bari s-au familiarizat cu noi, profităm ca să le cerem ceva alimente. Ne-am cam săturat de carnea de mistreţ pe care o consumăm de cîtva timp şi la prînz, şi la cină. Ei ne oferă ouă pe care le adună la întîmplare de prin toate ungherele satului. Cele mai multe sînt sau clocite, sau stricate. Indigenii bari consumă prea puţin acest produs al găinilor, care reprezintă o mană cerească pentru cel ce călătoreşte prin Africa, iar dacă-l consumă nu le pasă de starea prospeţimii lui. Aş putea spune chiar că preferă ouăle stricate. N-avem, aşadar, nici un motiv să le facem reproşuri, căci n-au de unde să ştie că avem gusturi diferite de-ale lor. Ne mulţumim deci cu fructe, banane sau papaya, care au meritul de a fi proaspete, fiind culese de-a dreptul din pom.

Plătim cumpărăturile în moneda ţării, monedă din metal, bineînţeles, căci dacă am oferi bancnote nu ni s-ar da cu siguranţă nimic. Am întotdeauna la cingătoare o pungă plină cu monezi mărunte pentru plata cumpărăturilor noastre şi pentru a răsplăti micile servicii pe care ni le fac indigenii.

Bănuţii pe care li-i dăm : cenţi găuriţi şi şilingi de bronz din Uganda, miimi şi piaştri din Sudan, le slujesc deopotrivă pentru a-şi face cercei, brelocuri şi coliere, cît şi drept monedă propriu-zisă, deoarece pentru ei metalul îşi păstrează valoarea în sine, întocmai cum se petrec lucrurile la noi cu aurul şi argintul care sînt folosite ca podoabe.

Preţurile în această ţară sînt foarte accesibile : 50—75 de franci un pui, 30 de franci duzina de ouă. E drept că puii africani nu sînt nici prea mari, nici prea fragezi, iar ouăle de găină nu-s mai mari decî cele ale porumbelului european. În schimb peştele, din care consumăm cantităţi mari (lucru foarte firesc, deoarece trăim pe malul unui fluviu), este întotdeauna de dimensiuni respectabile şi pentru 50 de franci în moneda noastră putem să avem specimene admirabile care să ne îndestuleze prînzurile.

Se întîmplă uneori să ne lipsească monezile. Atunci, în schimbul unui pui, al unei cantităţi de banane sau al unui peşte, le oferim sare sau ţigări de fabricaţie locală care ne costă foarte ieftin. În

Africa fumează toţi, femeile ca şi bărbaţii, precum şi puştii din vîrsta cea mai fragedă. Tutunul este unul din produsele cele mai preţioase folosite la troc care pot fi luate într-o călătorie ca a noastră.

Focuri în savană.

În apropiere de Juba, regiunea este de-a dreptul pustiită de focurile din savană. În Africa Neagră dăinuieşte din vremuri străvechi obiceiul de a da foc savanei în anotimpul secetos : aceasta serveşte la defrişarea şi îngrăşarea unor terenuri, cenuşa slujind drept îngrăşământ. Este de asemenea un procedeu de vînătoare foarte comod, vînatul fiind astfel alungat de flăcările incendiilor în plasele vînătorilor. În cursul acestor operaţii trebuie să ai grijă să nu nimereşti tu însuţi în pălălaie.

Contemplăm de cîteva ori pe zi spectacolul unor nori groşi de fum înălţîndu-se la cer şi revărsîndu-se în scîntei peste capetele noastre. Animalele mici ale savanei : veveriţele, şobolanii, mangustele *, damanii etc. ţîşnind din desişuri aleargă ca fulgerul trecînd pe lîngă noi, printre picioarele noastre înainte ca noi să prindem de veste. Turme de antilope mari înnebunite de flăcări galopează drept înaintea lor descriind salturi fantastice peste desişiuri, abia abătîndu-se din traiectoria lor pentru a evita ciocnirea cu noi. S-ar părea că dacă ar greşi numai puţin în ocolul pe care-l fac ne-ar doborî la pămînt.

De îndată ce auzim foşnetul focului şi lemnul arborilor mistuindu-se cu trosnete, începem să ne luăm măsurile de precauţie, căci flacăra activată de suflul vîntului poate să înainteze foarte repede în savana cu vegetaţia uscată şi să cuprindă dintr-o dată mari întinderi de pămînt. Ne bizuim pe hamalii noştri care veghează atît pentru ei, cît şi pentru noi. Nefiind dispuşi să se lase fripţi, ei cercetează direcţia în care bate vîntul şi ne silesc să facem ocolurile necesare.

Cînd ajungem la Juba aflăm că un sat din regiunea estică a ţinutului a căzut pradă unuia din aceste incendii dezlănţuite cu atîta imprudenţă, cîţiva dintre locuitorii lui căzînd victime pîrjolului.

Apropierea incendiilor din savană ne oferă plăcerea de a ne mînji cu funingine în cîteva clipe de parcă am fi nişte mecanici de

* *Herpestes ichneumon*. Mamifer carnivor care vînează mai ales reptile şi batracieni ; în Egiptul antic era considerat animal sacru. — *N.T.*

locomotivă. Cînd traversezi regiuni de pădure pîrjolite de incendiu nu poţi scăpa nemînjit. Din fericire, avem putinţa să ne ducem să ne spălăm la Nil pe care nu-l pierdem nici o clipă din vedere.

La o depărtare de circa 50 km de Juba profităm de faptul că găsim o pirogă şi traversăm fluviul pe malul stîng. Drumurile devin foarte bătute de băştinaşi şi vînatul dispare aproape cu desăvîrşire.

Cîţiva pescari se întorc de la pescuit cu harpoanele în mîini sau cu plasele pe umeri. Femei urcă de la fluviu purtînd pe cap urcioare imense, urmate de copii care-şi poartă micile calebase în acelaşi fel. (În Africa orice povară este purtată pe cap. Am văzut un negru aducînd stăpînului său o marcă poştală pe craniul său ras ; avusese grijă să aşeze o piatră peste marcă pentru ca să nu-şi ia zborul.) Alte femei se întorc de pe ogorul unde au muncit din greu o parte din zi, cărînd coşuri cu batate şi legături de uscături.

Profităm de faptul că oamenii se arată prietenoşi şi le vizităm în voie colibele prin sate. Acestea sînt nişte adăposturi de formă cilindrică din vălătuci, cu clasicul acoperiş ascuţit din paie. Se pătrunde înăuntru printr-o deschizătură rotundă, la care este adaptată o uşă din trestie. Interiorul este de o curăţenie meticuloasă, ceea ce nu se poate spune despre numeroase alte triburi de pe cursul superior al Nilului. Podeaua este bătătorită cu vălătuci, şi prevăzută cu nişte adîncituri dispuse în şah, în care gospodina poate să-şi păstreze diferitele ingrediente necesare bucătăriei. De-a lungul peretelui se înşiruie calebasele şi ulcelele de lut de toate formele şi dimensiunile. De grinzile care susţin acoperişul sînt atîrnate suliţele, harpoanele şi plasele de pescuit. În fund, îndărătul unui paravan sau al unui perete din trestii se află un culcuş din papură aşezat pe patru buturugi la o înălţime de 20 cm de la sol. Cîteva zdrenţe ţin loc de pătură. După cum e obiceiul în ţinutul negrilor, indigenii bari sînt poligami. Fiecare femeie îşi are coliba sa, iar soţii îşi vizitează soţiile cu rîndul.

În exteriorul colibelor femeile se îndeletnicesc cu treburile lor zilnice : unele strivesc în pive de lemn grăunţele mici şi dure de mei. Îndoite din şale, cu picioarele proptite solid pe pămînt, îşi saltă cu putere pisălogul lăsîndu-l să cadă greu în piuă. Altele, îngenuncheate pe pămînt, sfîrşesc de strivit grăunţele pe piatra de măcinat înainte de a le trece în vînturătoare.

Tolăniţi alene la umbra colibelor, bărbaţii adunaţi în grupuri mici stau la taifas sau dorm, în timp ce copii cu pîntece enorme fugăresc păsările cu nuiele.

Ţăranii ne arată pătulele lor cărora le spun *gugu*. Aceşti *gugu* sînt nişte panere voluminoase din răchită aşezate pe piloni la o

înălțime de un metru de la sol, acoperite cu o căciulă de paie. Toate găurile pe care le prezintă panerul sînt bine astupate cu baligă de vacă, iar în lipsă de acest material, cu lut. Pilonii sînt înfășurați cu mărăcini pentru a împiedica accesul șobolanilor și al altor rozătoare care mișună prin savană și a evita distrugerile pe care le fac. Fiecare familie posedă 4—5 *gugu* în care-și depozitează meiul, susanul din care prepară ulei, manioca, boabele de arahide, batatele, mazărea, lintea etc. ..., plante care se cultivă pe fiecare ogor.

Întîlnirea cu un „aducător de ploaie"

Într-o zi, pe cînd traversam un cîmp de mei, am întîlnit un bătrîn lîngă un mic altar făcut din tulpini de trestie și împrejmuit cu un gard din pari. Omul este îmbrăcat ciudat. O piele de capră îi înfășoară șalele, iar o fîșie de leopard îi împodobește pieptul. La gît poartă un colier alcătuit din fire de păr de elefant și împodobit cu o gheară de animal de pradă ; la glezne și încheieturile mîinilor poartă numeroase brățări de alamă, iar pe cap o tocă din blană de maimuță.

— Ăsta șef pentru apa din cer, ne spune Akim în jargonul său pidgin *.

Auzisem vorbindu-se de aducătorii de ploaie, dar nu ne așteptam să întîlnim unul, așa pe neașteptate, la o cotitură a drumului într-un cîmp de mei. Pun să se despacheteze un balot, din care scot un cuțit nou și-l ofer bătrînului în semn de prietenie.

Cîștigîndu-i încrederea, acesta, după discuția de rigoare, ne conduce pînă la o movilă golașă pe care se înalță un par lung, plin de crestături înconjurat de pietre netede înfipte în pămînt. Bătrînul ne lămurește că movila aceasta este mormîntul tatălui său, un foarte puternic aducător de ploaie, un fel de sfînt bari foarte venerat. Mormîntul singuratic marcat de parul crestat are ceva înduioșător în simplitatea lui.

Ne întoarcem apoi în cîmpul de mei și el acceptă să ne facă onoarea de a-i auzi descîntecele. Pe altar sînt rînduite o serie de pietre de măcinat din gresie conținînd cîte un pumn de pietricele, cuarț comun și pietre opace găsite în albiile rîurilor. Toate aceste pietricele au o anumită semnificație, posedînd fără doar și poate anumite virtuți.

* Limbă engleză scîlciată vorbită de băștinași. — *N.T.*

În prima piatră de măcinat se află pietricele lungi și ascuțite semănînd vag cu forma unui falus *. În a doua sînt pietricele rotunde închipuind elementul feminin, iar în celelalte se văd alte pietricele închipuind copiii, sclavii etc. ... într-un cuvînt, diferitele elemente sociale ale populației bari.

Ardem de dorința de a-i cere lui Koni (așa se numește vrăjitorul nostru) să ne facă o mică demonstrație a talentelor sale de aducător de ploaie, cu atît mai mult cu cît n-am mai primit o picătură de apă de cînd am părăsit Kampala, deci de mai mult de o lună. După puțină chibzuială ne dăm însă seama că este un subiect delicat și renunțăm la această idee. Chiar dacă Koni ar fi acceptat să ne satisfacă dorința ar fi trebuit să așteptăm prilejul favorabil (în Africa lumea nu-i grăbită) și, o dată cu consimțămîntul vrăjitorului, să cîștigăm și participarea satului, ceremonia aceasta avînd un caracter colectiv.

Iată, în orice caz, felul în care se desfășoară acest ritual:

După ce se alege o zi anumită, vrăjitorul sosește în satul care solicită binefacerile ploii, aducînd cu sine pietrele de măcinat și pietricelele. Sătenii oferă drept jertfă pentru a-i împăca pe zei o vacă, o capră sau o pasăre, după cum le este starea materială. Animalul oferit trebuie să fie de culoare neagră. Este înjunghiat și apoi se depun cîteva bucăți de măruntaie aburinde pe altarul pe care sînt rînduite pietrele. Se adaugă cîteva ierburi din savană. După aceea, vrăjitorul vine în fața altarului și rostește descîntece cînd înălțîndu-și capul spre cer, cînd aplecîndu-l spre pămînt. Ia apă în căușul palmei și stropește altarul despre care se crede că transmite mesajul către apa cerului.

Se purcede apoi la un ospăț vesel consumîndu-se carnea animalului sacrificat, după care oamenii se răspîndesc pe la casele lor încrezători în bunăvoința cerească. Ritul are loc dimineața și urmează să dezlănțuie ploaia în decurs de douăzeci și patru de ore. Dacă totuși nu plouă, lucrurile pot lua o întorsătură proastă pentru vrăjitor.

Într-o țară bîntuită de secetă ca aceea pe care o străbatem, aducătorii de ploaie erau pe vremuri ființe sacre. Fiecare familie, fără deosebire de rang, cea a căpeteniei ca și cea a țăranului sărac, dădea cu rîndul un tribut în alimente necesare întreținerii ghicitorului și asistentului său, tămăduitorul: grăunțe, fructe pădureț, termite prăjite etc. ... și, cu prilejul fiecărei ceremonii, dăruia o vacă sau o capră pentru ospățul ritual.

* Simbol al naturii creatoare la popoarele primitive. — *N.T.*

Uneori, în pofida tuturor implorărilor, ploaia refuza să cadă. Ţăranii bari chinuiţi de foame îşi întorceau atunci mînia împotriva ghicitorului neputincios. Acesta trebuia s-o ia cît mai repede din loc, dacă nu voia să fie sfîşiat.

La Juba, nişte misionari ne-au istorisit povestea înfiorătoare a aducătorului de ploaie Nigulo.

Întîmplarea a avut loc în 1860, cînd în ţinutul Bari a izbucnit foametea. În cătune nu se găsea nimic de mîncare şi indigenii începură să-l caute pe cel care era răspunzător de calamitate. Dacă nu ploua era vădit că cineva încătuşase prin farmece ploaia. Privirile lor se opriră rînd pe rînd la strîngătorii de biruri arabi, sosiţi de puţin timp în ţinut în căutare de fildeş şi de sclavi, apoi la misionarii instalaţi nu de mult în ţinut. Dar nu puteau să le facă nimic, nefiind ei cei mai tari. Răspunderea pentru calamitate căzu atunci asupra lui Nigulo, care se făcu repede nevăzut. Turma lui fu jefuită, iar coliba lui arsă pînă în temelii. Pînă la urmă l-au găsit şi pe el în savană. L-au sfîşiat şi i-au aruncat cadavrul vulturilor.

Nu e mult de cînd aceeaşi soartă era rezervată ghicitorilor ghinionişti şi n-aş pune mîna în foc afirmînd că obiceiurile acestea au dispărut cu totul din savană. Din această pricină, aducătorii de ploaie au grijă întotdeauna să-şi satisfacă pe cît pot mai bine clientela, după cum o dovedeşte o altă întîmplare în care a fost amestecat personal un administrator din acest ţinut :

„În regiunea Redjaf plouase puţin, istoriseşte administratorul, şi căpetenia locală se plîngea că un oarecare Jada încătuşase ploaia din pricina unei poveşti cu o femeie.

Am trimis să-l cheme pe Jada, i-am atras atenţia asupra situaţiei şi a neplăcerilor foarte serioase pe care şi le-ar putea atrage.

În douăzeci şi patru de ore a stîrnit o ploaie bună şi fiecare a fost mulţumit. I-am spus atunci că poate să se întoarcă acasă, dar el a hotărît să rămînă, pretextînd că mai avea de adus ploaie şi în alte locuri din acest sector, şi într-adevăr a adus-o".

Lucru ciudat, europenii, care ne istorisesc poveştile acestea par să creadă în ele ca în nişte minuni inexplicabile şi pe care nu le pun la îndoială.

Dansuri bari pe malul Nilului

Întrucît nu putem asista la o ceremonie aducătoare de ploaie îi cerem lui Koni (a cărui bună dispoziţie John a obţinut-o dăruindu-i o splendidă batistă în carouri) să organizeze pentru noi un dans local. Spectacolul ne este oferit în aceeaşi seară.

Dansul se desfăşoară pe un teren întins avînd ca fundal mai mulţi sicomori. În centru s-a instalat orchestra alcătuită din tobe, vergele de metal şi gonguri mici, toate laolaltă prinse pe doi pari înalţi de statura unui om.

După ce soarele asfinţeşte, dansatori şi dansatoare venind din satele şi cătunele învecinate se adună în grupuri mici pe terenul afectat ceremoniei. Bărbaţii poartă pe cap căşti din pene multicolore. Unii, pesemne avînd un rang înalt, au pieptul acoperit cu o blană de leopard. Mulţi dintre ei şi-au colorat corpul cu ocru roşu, în timp ce alţii s-au mînjit cu cenuşă şi arată parcă ar fi daţi cu făină ca nişte paiaţe. Femeile şi-au pus toate colierele şi s-au vopsit în întregime în roşu.

Bărbaţi şi femei se rînduiesc în cerc şi jocul începe.

Un bătrîn cîntăreţ intonează primul cuplet pe care ceilalţi îl reiau în cor. Dansatorii se pun în mişcare şi încep să se rotească încetişor în cerc. Glasul şefului răsună tot mai tare urmat de isonul corului. Se succed refrene triste şi refrene vesele. Dansatorii şi dansatoarele iuţesc ritmul bătînd din mîini, lovind pămîntul cu călcîiele lor, făcînd să sune zecile de zurgălăi prinşi de picioarele lor. Mereu alţi sosiţi intră în dans şi cercul creşte într-una. Muzicanţii se agită ca nişte turbaţi. Unii folosesc beţişoare de lemn cu care-şi lovesc tobele, alţii fac să răsune instrumentul lor plesnindu-l cu palma sau cu încheieturile degetelor. Vergelele şi gongurile scot note sonore sau înăbuşite.

O fată cîntă :

„Laudele mele să se înalţe spre tine,
Să se reverse în şuvoaie pe umerii tăi
Tu, pe care te iubesc, cu toate că alţii te urăsc".

Un băiat răspunde :

„Mlădioase-ţi sînt braţele şi drept ţi-e pieptul.
Cînd surîzi îţi arăţi dinţii albi
Care o vestesc pe cea binevenită".

Urmează apoi dansul femeilor, denumit Nyala.

Bărbaţii poartă atîrnate de cotul stîng cozi de bivoli, trofee din vînătorile recente la care au participat. Se apropie în salturi de cercul femeilor şi-şi aleg pe cea preferată, mîngîind-o cu smocul de păr ce le atîrnă de cot.

Una dintre femeile alese înaintează şi, în timp ce celelalte lovesc frenetic pămîntul cu călcîiele lor, cîntă :

„Un pretendent îmi dă tîrcoale,
Lokeur ar vrea să se însoare cu mine,
Tongun Kake îmi caută dragostea,
Iar tatăl meu se amuză pe socoteala lor.
Dacă vitele lor n-ar fi pierit
Aş fi fost măritată de mult".

Se întoarce spre un pretendent spunîndu-i :

„Adă zece vaci tatălui meu, Djila,
Şi-mi vei căpăta dragostea".

După ce poveştile de dragoste au fost tratate din plin, intră în joc războinicii dîndu-şi frîu liber vechii lor însetări de sînge :

„Modi, nu mai avem arme
Pentru bătălia care se anunţă ca o încercare... ?"*

Serbarea se prelungeşte pînă noaptea tîrziu. Băieţi şi fete îşi cîntă dragostea fără răgaz, la fel ca în toate ţările lumii, iar războinicii îşi cîntă dorul după luptele din vremea de demult.

* Am cules aceste cîntece la Juba graţie bunăvoinţei directorului Educaţiei din Provincia Ecuatorială. — *N.A.*

VII

ÎN SMÎRCURILE DIN REGIUNEA NILULUI SUDANEZ TRĂIESC URIAŞI GOI

La Juba îl găsim pe Jean vindecat complet de bronşita lui şi îndeletnicindu-se cu copierea unor planuri pentru gazda noastră, inginerul de la Departamentul de poduri şi şosele. Jean este un desenator excelent. Inginerul are aprecieri pline de admiraţie pentru munca lui şi ar vrea să-l ţină cîtva timp la el. Noi însă n-avem decît un gînd : să plecăm cît mai repede cu putinţă spre nord.

— Şi piesele de schimb pentru caiace ?

— N-a sosit încă nimic de la Paris, ne spune Jean.

Sîntem foarte dezamăgiţi. Cît timp o să mai batem pasul pe loc la Juba ?

Vrînd să ne consoleze, inginerul ne propune să-l însoţim într-o călătorie de trei-patru zile pe care trebuie s-o întreprindă la frontiera cu Congo, în regiunea locuită de abukai, unde se duce să inspecteze lucrările de construcţie a unui pod : 500 km dus şi întors, o ocazie pe care nu se cuvine s-o pierdem.

Avem nevoie de o autorizaţie specială eliberată de şeful poliţiei din Juba, în tot sudul Sudanului fiind impuse restricţii severe de circulaţie.

Ne ducem la poliţie la celălalt capăt al oraşului. Prietenul nostru, inginerul, ne oferă cu multă bunăvoinţă maşina sa, dar preferăm să ne ducem pe jos pentru a cunoaşte mai îndeaproape regiunea. Peste puţin timp ne facem o idee despre ea. Juba, care are aproximativ 10 000 de locuitori, se întinde pe o suprafaţă cît a Parisului. Are străzi largi mărginite din loc în loc de cîte o vilă împrejmuită cu grilaj pierdută în mijlocul verdeţei. În Africa perspectivele sînt mari. Acum pricepem de ce se circulă aici numai cu maşina.

Trecem pe lîngă clădirea administraţiei locale, o construcţie demodată cu balcoane de lemn căzute într-o rînă pe care sînt arborate drapelul britanic şi cel verde cu semilună al Egiptului. Această din urmă ţară este reprezentată aici doar simbolic, Sudanul fiind cîrmuit în realitate de către două mii de funcţionari britanici care sînt stăpînii absoluţi ai ţării. Ei se arată la faţă cît mai puţin cu putinţă,

punîndu-i pe funcţionarii locali să le execute dispoziţiile potrivit prea înţeleptelor principii ale administraţiei indirecte *.

După ce mai parcurgem un kilometru dăm de o piaţă mare în care gradaţi sudanezi cu obrajii tatuaţi instruiesc cu urlete, ca toţi gradaţii din lume, pe noii recruţi ai poliţiei indigene. Un, doi, un, doi... Nori de praf... Ne îndreptăm paşii zoriţi spre bazar, un furnicar de oameni negri de toate obîrşiile. Facem aici cunoştinţă pentru prima oară cu niloţii, uriaşi goi, mînjiţi cu cenuşă şi înarmaţi cu bîte solide. Şed adunaţi în grupuri mici pe scăunele mititele de care nu se despart niciodată în cursul peregrinărilor lor. Oriunde i-ai întîlni îi găseşti întotdeauna cu bîtele şi scăunelele lor. În piaţa din Juba şed imobili şi tăcuţi absorbiţi în gîndurile lor. La întoarcere îi găsim în aceeaşi poziţie. Timpul n-are însemnătate pentru ei.

Niloţii se împart în trei grupuri principale : dinka, nuerii şi şillucii, trăind pe vaste întinderi de smîrcuri la nord de Juba. Singurul lor avut sînt cirezile de vaci. Sînt oameni mîndri şi sumbri, refractari la influenţe dinafară. Au fost ultimii negri africani care s-au supus penetraţiei europenilor şi n-au făcut-o decît constrînşi cu forţa. Nuerii, mai ales, s-au refugiat în adîncurile vastelor mlaştini Sudd şi nu s-au supus decît în 1930. Administraţia colonială, prudentă, nu i-a tulburat pînă la acea dată. Misionarii care caută să facă prozeliţi în această ţară, după ce niloţii s-au supus, ştiu cît de inaccesibili sînt : nu reuşesc să convertească decît un număr infim dintre ei, contrar celor ce se întîmplă în restul Africii Negre.

Sîntem nerăbdători să cunoaştem aceste popoare ciudate vizitîndu-le în ţinuturile lor mlăştinoase.

Continuîndu-ne plimbarea prin Juba, ajungem în cartierul prăvăliilor care se aliniază în rînduri strînse lîngă malul Nilului. Cele mai multe din aceste prăvălii aparţin unor arabi.

În estul Africii domina comerţul exercitat de indieni care monopolizau 80% din activitatea comercială a acestei întinse regiuni. De cum pătrundem în Sudan, indienii dispar cu totul cedînd locul prăvăliaşilor arabi cu capetele înfăşurate în turbane şi înveşmîntaţi cu totul în alb. În Sudan îşi mai exercită comerţul şi mici negustori greci, cei mai mulţi dintre ei veniţi din Cipru şi din Alexandria, posedînd familii numeroase şi ducînd un trai din cele mai modeste

* Toate acestea fac parte din domeniul trecutului, deoarece Sudanul şi-a dobîndit independenţa la 1 ianuarie 1956. — *N.A.*

după moda sudaneză, pentru ca într-o zi să se poată întoarce în ţara lor cu o sumă frumuşică economisită.

În Sudan ne mai aşteaptă şi o altă schimbare. Limba suahili, cu care începusem să ne familiarizăm, cedează locul în prăvălii limbii arabe care va domina de aici înainte pînă la Mediterana. Din păcate, limba lui Mohamed are numeroase dialecte ; între araba sudaneză şi cea vorbită în Egipt sînt deosebiri mai mari decît între franceză şi italiană. Din fericire, în toate birourile se vorbeşte engleza.

Iată, în sfîrşit, şi clădirea poliţiei din Juba. Am pătimit destul pînă să ajungem aici. Decît să fac şapte kilometri pe o atare arşiţă pe străzi unse cu gudron, prefer să parcurg paisprezece kilometri prin savana udată de Bahr el Jebel.

Şeful poliţiei este fără doar şi poate englez, dar un englez de o specie destul de rară. Este un Hercule cu grumaz de taur care nu prea face exces de politeţe, aş putea spune chiar că ne primeşte destul de prost. Primirea aceasta este cu totul excepţională, deoarece peste tot am avut relaţiile cele mai bune cu autorităţile britanice.

— Domnilor, ni se adresează el întrerupîndu-l brusc pe John care-i expunea proiectele noastre. Aici vă aflaţi într-o zonă militară de frontieră a Sudanului. Pe acest teritoriu am răspunderea menţinerii ordinii. Nu vă permit să plecaţi.

— Dar nu vedem cum anume putem tulbura această ordine, dacă însoţim în maşină un funcţionar al maiestăţii sale care pleacă într-o călătorie de inspecţie în interiorul ţării.

— Funcţionarul acesta ştie prea bine că-i este interzis să ia turişti cu el (ţine cu orice preţ să ne considere turişti). Nu puteţi să plecaţi cu el în vest. Aici nu-i California (şi întorcîndu-se spre Jean şi spre mine) şi nici Coasta de Azur. Autorităţile din Khartoum v-au dat autorizaţia să traversaţi Sudanul urmînd cursul Nilului. Şi asta-i prea mult, însă fiindcă aşa a hotărît Khartoum-ul mă supun. În ceea ce priveşte plecarea dumneavoastră în vest, refuz. E limpede ? Gata, am terminat.

Comisarul de poliţie nu glumeşte, cînd e vorba de respectarea regulamentului. Primirea aceasta neobişnuită ne lasă buimaci. Ne retragem cu coada între picioare hotărîţi să ne luăm revanşa cu vîrf şi îndesat asupra acestui personaj neînduplecat.

Prilejul nu se lasă aşteptat.

A doua zi sîntem invitaţi la o serată la Clubul societăţilor de radio din Juba. Aici îl întîlnim — întîlnire cum nu se poate mai nimerită — pe Sir Andrew W..., guvernatorul Provinciei Ecuato-

riale, care ne făgăduieşte cu cea mai graţioasă bunăvoinţă biletele de liberă trecere necesare.

Ne ducem astfel să vizităm ţinutul abukailor, vizită care ne va lăsa o amintire amară pentru un motiv cu totul străin de abukai. Am avut neglijenţa să ne aventurăm în această excursie fără a lua cu noi cortul-apărătoare de ţînţari. În taberele Departamentului de poduri şi şosele, unde am sperat să petrecem nopţi liniştite, nu putem închide ochii toată noaptea ; ţînţarii ne devorează literalmente. E un adevărat coşmar. În timp ce noi ne perpelim astfel, amicul nostru, inginerul, sforăie de parcă s-ar afla într-un loc răcoros. Este de neîndurat. În timpul zilei nu sîntem buni de nimic : dormităm în fundul camionetei, ceea ce nu constituie o condiţie prea propice pentru a observa locurile prin care trecem. Singura noastră consolare este gîndul că nu mai trebuie să ne temem de musca-ţeţe, această insectă înspăimîntătoare, care se pare că nu trăieşte în sudul Sudanului. Cel puţin aşa ne spune inginerul ca să ne consoleze. În orice caz, ne mai rămîne perfida malarie care face să planeze asupra noastră o ameninţare permanentă.

La întoarcere s-a produs minunea. Piesele de schimb pentru caiacul avariat în cascadele Kagerei au sosit de la Paris şi ne aşteaptă la vamă.

Se porneşte pe dată o zarvă în lege. Ambarcaţia demontată este scoasă din husa ei de pînză, aşezată piesă cu piesă pe peluză, iar Jean, mare meşter în materie de caiace, purcede la lucru.

O singură nenorocire : una din piesele de lemn trimise de la Paris este pentru partea dreaptă, iar nouă ne trebuie pentru partea stîngă. Dăm fuga la atelierul Departamentului de poduri şi şosele care acceptă să ne confecţioneze această piesă în cursul zilei. Vom fi salvaţi, dar vom întîrzia plecarea cu douăzeci şi patru de ore.

Noi întîlniri cu crocodili şi cu hipopotami

A doua zi, la 30 ianuarie, pregătirile de drum sînt gata. Plini de bucurie transportăm la debarcader cele trei caiace ale noastre care au fost renovate. John arborează pentru prima oară fanionul lui mare de mătase de la Clubul exploratorilor din Los Angeles, pe care este brodată în verde şi roşu „Santa Maria" a lui Cristofor Columb. Fanionul i-a fost oferit solemn la plecarea sa din acest oraş de către preşedintele asociaţiei sale şi John este foarte mîndru de el. Nevrînd să rămînem mai prejos scoatem şi noi la iveală, Jean şi cu mine, fanioanele tricolore ale Touring-Clubului Franţei.

Prietenii noştri au venit în număr mare să ne însoţească pînă la mal. În rîndul din faţă stă o lorenă, căsătorită cu un englez, singura făptură de naţionalitate franceză din Juba. În afară de urările lor înduioşătoare de drum bun, toţi ne-au adus daruri utile şi anume alimente. Caiacele noastre sînt încărcate pînă la refuz cu banane, portocale şi pamplemuse *, ciocolată şi prăjituri de casă.

Înarmaţi cu acest mic stoc de alimente vom putea suprima timp de cîteva zile halta de la prînz, care durează întotdeauna mult, şi astfel să recuperăm timpul pierdut. Într-adevăr, la prînz avem nevoie de două ore în cap pentru a ne regrupa (căci înaintăm cele mai adeseori împrăştiaţi), a ne instala, a desface sacii, a prepara prînzul cald, a mînca, a spăla gamelele şi a împacheta totul la loc.

Cu un prînz simplu alcătuit din biscuiţi, ciocolată şi fructe, rămînem în caiacele noastre economisind un timp preţios. Revanşa ne-o luăm seara la cină.

Sîntem în întîrziere cu o lună şi mai bine faţă de programul pe care ni l-am întocmit la plecare. Ne obsedează cei 4 780 km ce ne mai rămîn de străbătut, cît şi numărul mic de luni care ne despart de vara sahariană ; trebuie să traversăm deşertul Nubiei înainte de luna iulie, dacă nu vrem să cădem pradă căldurii şi vînturilor aducătoare de nisip.

Calculăm : ne aflăm în 30 ianuarie. Aşadar, ne rămîn mai puţin de şase luni pentru a parcurge cei 4 780 km. Ne revine în medie de făcut 30 km pe zi, pe care îi vom putea efectua doar dacă vom călători într-un ritm susţinut. Nu sîntem nişte motoare cu reacţie şi maşinile noastre obosesc repede.

Dincolo de Juba, Nilul îşi lărgeşte albia. Descrie curbe mari şi apele lui puţin adînci scot la iveală numeroase limbi de nisip pe care crocodilii se grămădesc cu zecile. Datorită unei denivelări destul de accentuate curentul este bun, circa 7 km pe oră. Dar acest lucru nu va dura decît cîteva zile, căci peste puţin timp Nilul va curge leneş pe o distanţă de peste 2 000 km ** prin vastul şes sudanez.

* O varietate de portocale de dimensiuni mari, cu coaja groasă, originară din India. — *N.T.*

** De la Juba pînă la confluenţa cu rîul Atbara, la nord de Khartoum, deci pe o distanţă de peste 2 000 km, diferenţa de nivel nu atinge decît 112 m. O nouă ruptură de pantă se produce după cea de-a patra cataractă, în deşertul nubian. — *N.A.*

Plecarea noastră de la Juba pare să ne prevestească reuşită : curentul este repede şi nu suflă vîntul. Facem astfel 50—60 km pe zi. Căutăm să nu pierdem prea mult timp pe drum. Reducem cît mai mult cu putinţă popasurile şi ne oprim la căderea nopţii. Malurile sînt bine degajate şi găsim cu uşurinţă plaje pe care ne instalăm cortul. Seara, umerii, pumnii şi articulaţiile degetelor ne dor. Sîntem frînţi de oboseală şi adormim buştean. Nopţile sînt calme, deoarece pe malurile fluviului staţionează în mai multe locuri pescari sau păstori, ceea ce determină reducerea considerabilă a animalelor mari de pradă care vin să se adape la fluviu.

În schimb, hipopotamii continuă să fie foarte numeroşi, iar crocodilii mişună. Venind cu viteză mare, ni se întîmplă adesea să surprindem pe la meandrele fluviului crocodili îngrămădiţi pe limbile de nisip, dar, ca de obicei, monştrii nu se arată agresivi şi dispar prudenţi în adîncul apelor. Evităm apropierea malurilor, cînd acestea nu sînt prea înalte, căci se întîmplă să întîlnim crocodili care se încălzesc la soare. Cînd trecem pe lîngă ei îi vedem cum se aruncă în apă de sus ca nişte buzdugane şi nu ţinem de loc să se prăvălească peste capetele noastre.

La puţină vreme după ce am părăsit Juba, un crocodil mi-a jucat o festă pe care o voi ţine minte mult timp.

Trec liniştit pe lîngă o limbă de nisip răzuind fundul albiei cu padelele mele, cînd o izbitură teribilă îmi zguduie caiacul. Şocul este atît de violent, încît mă simt proiectat în aer şi sînt pe jumătate smuls din ambarcaţia mea. Aceasta, pierzîndu-şi echilibrul, se apleacă în chip primejdios pe o parte şi înghite o cantitate frumuşică de apă. Buimăcit cu totul de această izbitură neaşteptată mă străduiesc să îndrept ambarcaţia, cînd o altă izbitură tot atît de violentă mă împinge în partea cealaltă. Caiacul îşi revine într-o clipită în poziţia normală şi eu izbutesc să-mi recapăt echilibrul. După cîteva clipe este iarăşi linişte. Îmi rotesc privirea în jur : nu se zăreşte nici o vietate. Suprafaţa apei este calmă, nimic nu-i tulbură oglinda. Îmi trag caiacul pe nisip, îl examinez, pielea cu care este căptuşit este intactă. A rezistat admirabil loviturii.

Singura explicaţie plauzibilă este că ambarcaţia s-a poticnit de un crocodil care stătea lungit pe fundul apei. Era fără doar şi poate un animal tînăr, fiindcă unul adult (avînd o lungime de 5—6 m) dintr-o singură lovitură de coadă ar fi azvîrlit caiacul în aer şi Dumnezeu ştie ce s-ar fi ales de ocupantul lui. E mai bine să nu mă gîndesc, nici măcar retrospectiv.

În orice caz, situaţia este foarte supărătoare. Acuma trebuie să ne ţinem departe nu numai de maluri, unde riscăm să ne pice crocodilii în cap, ci şi de limbile de nisip, unde tot aceste animale scufundate în apă pot să ne facă praf.

Mai tîrziu vom mai avea de tras asemenea spaime care, din fericire, se vor sfîrşi toate mai mult cu frica decît cu vreun accident, noi fiind astfel obiectul amuzamentului tinerilor crocodili.

Regiunea nu e cîtuşi de puţin liniştită ; ne dau de furcă şi hipopotamii.

Cum am arătat într-un capitol anterior, cursul Nilului este foarte capricios făcînd numeroase meandre. Apele sale sînt puţin adînci lăsînd descoperite limbi lungi de nisip. Curentul fiind repede ne ivim pe neaşteptate ca nişte diavoli la meandrele pe care le descrie fluviul, astfel că hipopotamii nu au timp să se ferească din calea noastră.

Către seara aceleiaşi zile pătrundem într-un culoar plin de insule şi limbi de nisip care formează la rîndu-le alte şenale. Se lasă noaptea şi vizibilitatea noastră este mult redusă. Fiind zoriţi să ajungem la un post indicat pe hărţile noastre şi mereu încrezători în steaua noastră norocoasă gonim cu toată viteza. La o cotitură a fluviului dăm buzna într-o turmă de hipopotami instalaţi în mijlocul trecerii. Animalele au văzut, în acelaşi timp cu noi, pericolul. Se ridică cu trupurile lor mătăhăloase şi ne înfruntă mîrîind furioase. Oricît am fi de obişnuiţi cu priveliştea hipopotamilor ne trec fiori prin tot trupul. Aceste rînturi imense, înarmate cu incisivi îndoiţi ca nişte colţi, ridicate în aer, n-au darul să ne liniştească prea mult.

Frînăm cît de tare putem cu padela. Ce să facem ? N-avem încotro. În dreapta noastră se înalţă zidul papirusurilor care fac acostarea aproape imposibilă ; la stînga este o insulă apărată de un alt zid de papirusuri, iar în mijloc hipopotamii. Lucrul cel mai bun ce-l avem de făcut este să încercăm să ne strecurăm cu băgare de seamă presîndu-i spre margini. De altfel, nici nu mai avem timpul să facem cale întoarsă. Sîntem împinşi de curent şi fiecare secundă ne apropie de turmă.

John înaintează în frunte şi noi îi urmărim neliniştiţi mişcările. O ceată de hipopotami se ridică în faţa lui ameninţători cu boturile căscate, stîrnind valuri care-i zgîlţîie primejdios caiacul. John îşi continuă înaintarea cu lovituri mici de padelă atingînd uşor în treacăt malul. Fiarele se ridică tot mai ameninţătoare. Au de gînd

să se năpustească spre mica ambarcaţie care le-a tulburat singurătatea ? În acest caz s-a sfîrşit cu el. John îşi continuă impasibil înaintarea mînuindu-şi padela cu prudenţă, abia atingînd apa pentru a păstra direcţia cea bună. Îl admir. Hipopotamii sînt cuprinşi de o mare agitaţie. Îşi afundă şi-şi scot boturile din apă suflînd ca nişte diavoli şi împroşcîndu-se reciproc, dar nu se urnesc din loc. Avem impresia că ar fi de ajuns un singur gest imprudent al lui John pentru ca să se repeadă la el, dar nu o fac. John, care acum este pe cale să-i depăşească îşi iuţeşte viteza şi trece. Îl vedem depărtîndu-se repede şi dispărînd peste puţin.

Este rîndul lui Jean acum. Jean a profitat de manevra lui John pentru a înainta în partea cealaltă de-a lungul insulei, unde îl întîmpină o altă ceată de hipopotami. Are însă unul din cele mai afurisite ghinioane. Caiacul lui răzuie o limbă de pămînt şi eşuează pe ea. Ceata de hipopotami se află la vreo zece metri în dreapta lui. Îl aud pe Jean înjurînd ca un apucat. Coboară repede din caiac, îl trage, îl degajează, sare apoi înăuntru şi începe să vîslească cu mişcări viguroase răzuind fundul, mai mai să-şi răsucească penele padelelor. Toate aceste manevre le face sub nasul hipopotamilor furioşi care dau un concert de mîrîituri înfiorătoare. Iată-mă ajuns şi pe mine la vreo zece metri în spatele lui Jean. Sînt leoarcă de sudoare. Oare ceata, după ce a fost astfel provocată, nu-şi va revărsa răzbunarea pe mine ? Mă rog lui Dumnezeu, la fecioara Maria şi la toţi sfinţii să mă cruţe într-o împrejurare atît de îngrozitoare şi, ţinînd padelele în palmele-mi crispate, înaintez pe cît îmi este cu putinţă, menţinîndu-mă la o distanţă egală de limba de nisip şi de hipopotami, ceea ce nu-i lucru uşor.

Bietele animale sînt cel puţin tot atît de speriate ca şi noi, căci deşi manifestă toate semnele unei intense agitaţii nu ne atacă. Ar fi desigur suficient să se repeadă la noi un singur bătrîn burzuluit de-al lor pentru ca excursia noastră pe Nil să ia sfîrşit. Cu ajutorul cerului scăpăm însă şi de astă dată mai mult cu spaima decît cu vreun accident.

După ce insulele au dispărut, Nilul îşi lărgeşte iarăşi cursul, ceea ce ne îngăduie să punem o distanţă apreciabilă între cele trei caiace şi pahiderme. Vîslim cît ne ţin puterile.

Cîteva luminiţe care licăresc în depărtare ne liniştesc : este Mongalla.

Cu trei sferturi de secol în urmă, la începutul ocupației britanice, Mongalla era un important centru administrativ în sudul Sudanului. Ulterior, întîietatea i-a revenit Jubei, astfel că Mongalla a rămas doar un simplu sat dinka.

A doua zi, băştinaşii dinka se adună în număr tot mai mare pe malurile fluviului.

Pe cenuşiul şesului, sălaşele lor aruncă pete mici de un galben-auriu. Colibele cu acoperişurile ascuţite, uşoare ca nişte cuiburi de păsări (sînt construite din paie şi par întotdeauna gata să-şi ia zborul cînd suflă vîntul pe şes), sînt noi de tot.

Dinka nu sînt aşezaţi aici de prea mult timp. Ne aflăm într-adevăr în epoca în care păstorii îşi părăsesc *kraal*-urile (satele lor permanente) din interiorul ţării, unde în această perioadă lipseşte apa şi vin cu cirezile lor de vaci la malurile fluviului.

Dinka şi-au prins pirogile într-o scobitură a malului. Agăţăm şi noi cele trei caiace ale noastre, sărim peste ambarcaţiile grele de lemn care alcătuiesc o punte pînă la mal şi debarcăm.

Dinka se strîng curioşi într-un grup care creşte repede. Îi salutăm :

— *Yibi, Yibi.*

Ei ne răspund în cor :

— *Yabi, Yabi.*

Dialogul continuă :

— *Yinut.*

— *Nut Yi misi Djuok.*

— *Ikal, djuok.*

Acest dialog poate fi tălmăcit astfel :

— Iată-ne, iată-ne.

— Ei bine, iată-vă.

— Sîntem noi.

— Sînteţi voi. Să vă ocrotească cerul !

— Şi pe voi la fel.

Se pare că există vreo treizeci de formule de salut de acest fel care sînt folosite înainte de a atinge orice alt subiect de conversaţie cu dinka. Misionarii pe care i-am întîlnit pe fluviu ne-au învăţat cîteva din ele.

— Cu formulele acestea vă veţi descurca întotdeauna, ne-au spus. Mai cu seamă să nu uitaţi să spuneţi : *Yibi, Yinut* şi să aşteptaţi să vi se răspundă. Dinka sînt oameni ceremonioşi.

Ne străduim să ne îmbogăţim vocabularul cu prilejul întîlnirilor întîmplătoare şi să ne îmbunătăţim accentul (ah ! accentul acesta al niloţilor !), dar sîntem nevoiţi să schimbăm formulele cu fiecare trib nou întîlnit, fapt ce nu are darul să simplifice lucrurile. Întîlnim mai întîi negri dinka, apoi pe nueri. Mai tîrziu vom da de şilluci. Aceste trei grupuri diferite de niloţi, care se succed începînd de la Juba pînă la paralela a 12-a nordică, sînt departe de a vorbi aceiaşi limbă. Se întîmpla uneori să încurcăm saluturile, dar contrar celor istorisite de misionari, flăcăii întîlniţi nu ţin seamă de lucrul acesta, atît sînt de uimiţi văzînd trei oameni albi sosind cu asemenea ambarcaţii în ţinutul lor.

Debarcarea noastră constituie o mare atracţie. Dinka se adună în jurul nostru, ca şi cum am fi o atracţie de bîlci. Unii se înalţă în vîrful picioarelor, alţii se lasă pe vine întinzîndu-şi gîturile la dreapta şi la stînga şi cercetîndu-ne sub toate unghiurile. Unii se aventurează chiar să ne atingă cu băgare de seamă pielea cu vîrful degetelor. N-aş putea spune dacă atitudinea lor trădează respect sau dezgust. Negrilor nu le place de loc pielea noastră albă care le pare decolorată şi palidă ca cea a cadavrelor şi trebuie avut în vedere că am devenit nişte adevăraţi harapi, după cele trei luni petrecute sub fierbintele soare african. Ce-ar fi gîndit, dacă ne-ar fi văzut cum arătam pe bulevardele pariziene ? Picioarele noastre păroase îi amuză foarte mult. Ei, care au pielea spînă, nu-şi pot închipui că poţi avea păr pe corp. Puţin lipseşte ca să se apuce să ne smulgă perii.

Toţi aceşti băştinaşi adunaţi în jurul nostru, bărbaţi şi femei, sînt de o statură puţin comună ; au în medie 1,80 m. O trăsătură caracteristică a tuturor niloţilor este că sînt înalţi şi par cu atît mai înalţi, fiindcă sînt slabi şi au membre uscăţive.

Personal n-am o statură cu care să mă pot lăuda şi în mijlocul acestor uriaşi am mai curînd înfăţişarea unui pitic. Vrînd să înfirip contactul între ei şi noi, întrucît nu ştim ce atitudine să adoptăm, mă apropii de cel mai înalt dintre ei şi cu un gest al mîinii fac să reiasă deosebirea dintre statura lui şi a mea. Gestul meu stîrneşte în rîndurile lor o ilaritate nemaipomenită. Cu asta i-am cucerit. Nu ne mai socot făpturi descinse dintr-o altă planetă, ci oameni de-o seamă cu ei, cu care se pot înţelege.

Băştinaşii dinka pe care-i avem în faţă sînt goi, atît femeile cît şi bărbaţii (la drept vorbind, femeile măritate poartă un *cache-sexe* minuscul). Cînd nu sînt mînjiţi cu ocru roşu sau cu cenuşă iese în evidenţă pielea lor foarte neagră, de un negru foarte fotogenic care străluceşte în lumina focurilor. Goliciunea lor pune o

problemă foarte stînjenitoare pentru operatorul cinematografic, cu atît mai mult cu cît dinka au atributele virile foarte dezvoltate, de care sînt foarte mîndri. Nu-i chip să le cerem să-şi pună vreun petic de pînză. Ce va spune pudica Americă ! John, foarte încurcat, încearcă cu desperare să-şi salveze prim-planurile, împărţindu-le toate batistele cu carouri pe care le are. Dar e ca şi cum ai cere unor femei drăguţe să-şi voaleze obrazul în faţa aparatului de filmat. Oamenii se simt foarte jigniţi.

Într-o zi, îi întrebăm în prezenţa unui misionar, care ne serveşte de interpret, de ce refuză cu atîta îndărătnicie să-şi acopere părţile intime ale corpului lor.

— Pentru un bărbat este o ruşine să vrea să-şi ascundă virilitatea, ne răspund cu un aer de sfidare lăsîndu-ne perplecşi.

John nu izbuteşte s-o scoată la capăt cu ei şi nu-i mai rămîne decît o soluţie : să ţină obiectivul aparatului său la o anumită înălţime.

Toţi aceşti diavoli înalţi care ne privesc fără umbră de răutate sînt cu desăvîrşire goi, dar în schimb sînt gătiţi cu atîtea podoabe, încît ar putea stîrni invidia unei figurante de music-hol.

Bărbaţii, mai ales, dovedesc în această privinţă o fantezie din cele mai bogate. Cingători din mărgele albe şi roşii înfăşoară mijlocul celor tineri. Pe fondul negru al pielei lor, cingătorile acestea sînt de un efect foarte decorativ.

Bărbaţii însuraţi poartă la braţe şi la picioare o mulţime de brăţări din metal, cercuri din fildeş împodobite cu smocuri de păr de elefant sau cu zorzoane de acelaşi gen. Un număr de cercuri foarte strînse le încing ambele braţe de la cot pînă la umăr. Cercurile acestea care le-au fost fixate pe braţe în copilărie şi nu le-au fost scoase niciodată împiedică foarte mult circulaţia sîngelui, provocînd o umflare vizibilă a braţelor. Dar acest lucru nu pare să-i stînjenească de loc.

Unii bărbaţi îşi rad capul chilug, apoi şi-l freacă cu cenuşă sau cu baligă de vacă. Alţii nu-şi rad decît tîmplele păstrîndu-şi în creştet părul lînos pe care-l vopsesc cu ocru roşu. Şi-l ung apoi cu unt rînced sau cu untură animală. Acest gen de coafură nu emană o mireasmă din cele mai suave, dar trebuie să te deprinzi cu ea şi vă asigur că te deprinzi repede. De altfel, toate aceste mirosuri se volatilizează sub răsuflarea largă a cîmpiei sudaneze.

Craniile, rase sau nu, sînt întotdeauna bogat împodobite. Unii dinka îşi înfăşoară capul la nivelul frunţii cu mai multe şiraguri de mărgele de sticlă ; alţii îşi gătesc frizura cu o cască din pene multicolore. Cei mai mulţi dintre ei au deasupra arcadelor sprîn-

cenelor o serie de tumefieri mari cărnoase de aspect bizar. Se pare că operaţia acestui tatuaj în relief este extrem de dureroasă şi se execută întotdeauna de un „vraci" cu experienţă. Acesta crestează mai întîi carnea urmînd linia desenului ales, care variază foarte mult după triburi şi clase sociale. Desenul poate fi o linie continuă, poate fi alcătuit dintr-o serie de puncte sau de trăsături paralele. Vraciul introduce apoi o substanţă iritantă extrasă din ierburi care tumefiază carnea provocînd formarea unor pernţe sau a unor proeminenţe cărnoase, uneori foarte pronunţate. Sînt nişte veritabile tumori artificiale. Ni s-a spus că „vracii" se pricep să controleze şi să dirijeze dezvoltarea tumorii, dar nimeni n-a putut descoperi încă procedeul pe care-l folosesc, deoarece ei păstrează taina cu stricteţe.

Femeile dinka sînt mult mai puţin cochete decît bărbaţii. Fetele tinere poartă la gît şiraguri de mărgele albe şi roşii care le cad în şuvoaie între sîni. Este o modă vestimentară încîntătoare.

Un popor de păstori

Civilizaţia Dinka este tipul specific de civilizaţie păstorească. Aceşti negri trăiesc în mijlocul cirezilor lor de vaci (slabe) şi, ca toţi păstorii din valea Nilului, au un adevărat cult pentru vitele lor.

Vaca era un animal sacru în Egiptul antic şi a rămas ca atare pînă în zilele noastre pentru niloţi. După cum spun dinka, „ea este carnea şi sîngele lor".

O femeie dinka îşi spală vasele şi uneltele de bucătărie cu urină de vacă. După spusele ei nu le spală, ci oficiază ritualul purificării. Îşi purifică la fel şi copilul spălîndu-l cu urină de vacă. La puţin timp după naştere îşi întinde nou-născutul sub jetul urinii unei vaci, aşa cum se procedează la botezul unui prunc creştin. Rănile sînt dezinfectate de regulă în acelaşi fel.

Dacă într-o zi misiuni sanitare în trecere pe aici vor încerca să combată aceste practici puţin igienice vor avea de furcă, ele fiind expresia însăşi a unei religii înrădăcinate în inimile păstorilor.

Wattuşii, o altă populaţie de păstori pe care am întîlnit-o în munţii din Ruanda-Urundi, la izvoarele Nilului, au o zicală care rezumă bine situaţia: „Numai regele se află mai presus de vacă."

Dinka, populaţie care n-are rege, poartă acelaşi respect animalului ce-i ajută să nu moară de foame. Bărbaţii poartă numele taurului lor preferat, femeile pe acela al junincii lor celei mai frumoase, iar vocabularul lor, atît de sărac în numeroase alte do-

menii, este de o bogăţie nemaipomenită în tot ceea ce se referă la vacă.

Vacile nu sînt ucise pentru mîncare. Dinka se hrănesc cu laptele lor, la nevoie cu sîngele lor, făcîndu-le să sîngereze. În împrejurări festive, la o nuntă bunăoară, se sacrifică vaci în cadrul unui ceremonial lung şi complicat în cursul căruia vacile sînt copleşite cu onoruri şi înconjurate cu mult respect. Negrii dinka acceptă doar în aceste împrejurări să consume carnea animalului lor sacru care le va dărui putere şi virtute, dar o fac cu inima grea, de parcă şi-ar cere scuze. În timp ce-şi mestecă biftecul vor face următoarea reflecţie : „Pîntecul meu este mulţumit, dar inima şi ochii îmi sînt trişti."

Se cunosc cazuri în perioade de foamete, cînd dinka au preferat să moară în mijlocul cirezilor lor decît să se atingă de vreun animal.

Aceştia-s amicii noştri dinka, atît de înduioşători cu cultul lor vechi ca lumea, întotdeauna corecţi şi binevoitori cu noi.

Şi totuşi, ce gîndesc la drept vorbind despre noi aceşti uriaşi goi de pe cursul superior al Nilului ? Într-o zi, aflîndu-ne în tovărăşia unor misionari (bunii noştri interpreţi, ca de obicei), profităm pentru a le pune întrebarea care ne frămîntă.

— Ei spun că sînteţi nişte nebuni, ne tălmăcesc preoţii. Nu cred că sînteţi oameni albi. Cînd văd trecînd albi (ne aflăm într-o regiune pe unde trec uneori) aceştia sînt întotdeauna în maşini mari care fac mult zgomot şi umblă singure. Pe voi însă v-au zărit venind în nişte luntre mititele, vîslind din greu, transpirînd ca nişte ocnaşi de pe galere şi înaintînd cu viteza unei broaşte-ţestoase. Nu mai ştiu ce să creadă. Ei spun că nu sînteţi mare lucru sub soare, dar că vă primesc bucuros în mijlocul lor fiindcă nu se tem de voi.

Iată avantajul de a călători cu caiacul prin Africa.

VIII

O NUNTĂ LA NUERI ÎN INIMA MLAȘTINILOR SUDD

La 3 februarie dimineața sosim vîslind de zor la Bor, de unde încep să se întindă mlaștinile Sudd.

În trei zile și jumătate am străbătut distanța de 160 km care separă această localitate de Juba. Viteza medie cu care înaintăm este excelentă : 45 km pe zi. Este viteza cea mai bună pe care am înregistrat-o de la plecarea noastră. Curenții și vînturile ne-au fost prielnici. Popasul pe care l-am făcut la Juba și pe care prietenii noștri englezi s-au străduit să-l facă plăcut ne-a fost de mare folos. Mușchii noștri sînt acum bine antrenați, în stare să facă un efort prelungit. Constatarea aceasta ne face optimiști în privința reușitei călătoriei noastre.

Bor este un simplu post administrativ. Aici se află un comisar de district englez și soldați sudanezi încazarmați : creierul și brațul care execută. Făcînd abstracție de aceasta, Bor este de fapt un sat dinka mare, care în anotimpul creșterii apelor este aproape în întregime cuprins de inundație. În limba dinka *bor* înseamnă inundație.

Ajunși la Bor, cea dintîi grijă a noastră este să ne înfățișăm la D.C. (*District Commissioner*), unicul european de pe aceste meleaguri.

D.C.-ul locuiește într-o vilă mare și frumoasă înconjurată de un parc plin de păsări cu pene multicolore. În fund se zărește o piscină mică la umbra unor arbori Plumeria *.

Pe terasa superioară a locuinței sale, comisarul districtual și-a construit o imensă colibă cu ferestrele acoperite de plase metalice, unde-și petrece cea mai mare parte a timpului. Nefericitul zace scuturat de friguri și istovit de dizenterie. În pofida păsărilor și a florilor sale, Bor, care este înconjurat din toate părțile de mlaștini, constituie unul din locurile cele mai nesănătoase din Africa ; este un adevărat penitenciar.

* *Plumeria*, un arbore care seamănă cu leandrul. — *N.T.*

Comisarul districtual se tîrăşte pînă la parterul vilei sale pentru a ne primi. Cu obrajii scofîlciţi, cu pielea feţei galbenă ca ceara, cu ochii strălucitori de febră are înfăţişarea unui om foarte bolnav. Ne lămureşte că şase luni de trai la Bor au reuşit să-l aducă în halul în care-l vedem.

Ceea ce ne spune nu este prea încurajator. Se interesează mult de călătoria noastră, dar se miră că mai sîntem încă în viaţă. Înclină să-şi închipuie că toţi oamenii sînt ca şi el în pragul morţii. Ne informează că pe fluviu au loc frecvent accidente.

Chiar în urmă cu o zi o pirogă a fost strivită de un hipopotam la cîţiva kilometri în amonte de Bor, într-un loc prin care tocmai am trecut azi de dimineaţă. Fiara, pesemne înfuriată de nişte vînători neîndemînateci, s-a repezit la ambarcaţia care tocmai trecea pe acolo. Era o pirogă lungă de zece metri scobită într-un trunchi de copac. A fost zdrobită dintr-o singură mişcare a botului şi laolaltă cu ea au fost striviţi doi dinka. Alţi trei ocupanţi ai ambarcaţiei s-au înecat. Unul singur a izbutit să scape de furia animalului şi să ajungă pînă la mal.

Povestea aceasta ne pune pe gînduri. Ne întrebam adesea de ce hipopotamii inspirau o asemenea spaimă băştinaşilor. Teama lor ne făcea să rîdem. Bunele animale ne păreau atît de puţin primejdioase, cel mult oarecum sperioase. Acuma ne dăm seama că e bine să te ţii cît mai departe de ele. Tebuie să fii un ageamiu ca noi ca să treci pe sub nasul lor şi să le sfidezi cu atîta inconştienţă.

După ce ne-a răcit astfel elanul, comisarul districtual încearcă să ne facă să renunţăm de bunăvoie la străbaterea cu caiacele a mlaştinilor Sudd. El ne explică îndelung ce reprezintă aceste întinderi mlăştinoase, despre care Gordon spunea că „erau în stare să vindece un om de ambiţie." Pe lîngă mlaştinile ce se întind înaintea noastră, cele de la lacul Kioga pe care le-am străbătut foarte anevoios par nişte băltoace de pe uliţa satului.

Sudd în arabă înseamnă „dop" şi se pronunţă *Seudd*. Ele sînt într-adevăr un dop al Nilului, un dop care din cea mai adîncă antichitate împiedică trecerea călătorilor ce vin dinspre nord.

Comisarul districtual, foarte documentat în acest domeniu, ne aminteşte povestea celor doi centurioni trimişi de împăratul Nero ca să caute legendarele izvoare ale Nilului. Avînd sprijinul regelui Nubiei, ofiţerii romani izbutiră să înainteze foarte departe spre sud. Ajunseră într-o bună zi la nişte mlaştini întinse ai căror locuitori „nu le cunoşteau şi nici nu credeau să le cunoască vreodată capătul. Mlaştinile erau atît de mocirloase şi întreţesute cu ierburi,

încît nu puteau fi străbătute nici măcar cu barca". Cei doi exploratori se împiedicaseră de mlaştinile Sudd.

Sudd se întind pe aproximativ 500 km de la nord la sud şi pe 800 km în partea lor cea mai largă de la est la vest. Suprafaţa lor este apreciată în medie la 60 000 km², cam cît are lacul Victoria, sau de două ori suprafaţa Belgiei. Împreună cu prelungirea lor spre vest (Bahr el Ghazal) alcătuiesc probabil cele mai întinse mlaştini din lume. Se lărgesc sau se îngustează în funcţie de variaţiile de debit ale Nilului, care depind, la rîndul lor, de ploile ecuatoriale. Cînd apa este mică, o parte a regiunilor inundate se transformă într-o imensă mocirlă care este şi mai anevoios de străbătut.

Şesul sudanez al cărui relief este excesiv de neted explică de ce s-au format mlaştinile Sudd. Pe un platou a cărui pantă generală nu atinge nici un metru pe o întindere de sute de kilometri, apele Nilului nu găsesc o scurgere. Ele se răspîndesc, se împrăştie fără să întîlnească obstacole formînd un labirint nemaipomenit de braţe, de şenale şi de lagune.

Se presupune că Nilul pierde în mlaştinile Sudd trei sferturi din apa sa *.

Poţi străbate sute de kilometri fără să întîlneşti vreo moviliţă care ar putea servi drept punct de reper. Chiar şi arborii sînt rari, cu excepţia tufişelor de ambacia, al căror lemn spongios serveşte la confecţionarea plutelor pentru vînarea hipopotamilor.

În mediul acesta jilav şi cald, papirusul, trestia şi tot felul de plante acvatice se dezvoltă în schimb cu o vigoare extraordinară, ceea ce sfîrşeşte prin a imprima ţinutului fizionomia lui cu totul aparte.

Sub presiunea creşterii apelor, pachete întregi de vegetaţie se desprind de maluri. Sporite cu resturi de tot soiul care nu încetează să vină din amunte, împinse de vîntul care suflă aproape fără încetare pe acest şes imens cu relief neaccidentat, insulele plutitoare înaintează domol în curent, umplînd şi barînd şenalurile şi modificînd într-una fizionomia fluviului.

* Există un proiect de asanare a mlaştinilor Sudd. Ar fi de ajuns să se sape o cale de scurgere a apei traversînd direct şesul de la nord de Bor pînă la lacul No şi canalizînd apele Nilului. Acest proiect se numeşte *Jonglei Scheme*, Jonglei fiind localitatea de la care ar porni canalul. Se pare că studiile acestui proiect sînt destul de avansate, dar este cu neputinţă de precizat cînd va fi realizată schema Jonglei, deoarece ar fi necesară o sumă de vreo sută de miliarde de franci vechi pentru a săpa în centrul Africii un canal lung de 300 km şi destul de larg şi de adînc pentru a drena apele Nilului. — *N.A.*

Pentru o barcă este primejdios să se împotmolească printre aceste mase vegetale în mişcare care o pot strivi întocmai cum ar face-o gheţurile polare.

Îngrămădirile de vegetaţie putrezesc şi se îndeasă încetul cu încetul, formînd un fel de turbă compactă care sfîrşeşte prin a alcătui un pod continuu sub care se scurg apele fluviului. Apoi, sub presiunea elementelor totul plesneşte şi peste puţin se formează mai încolo o nouă barieră din sfărîmăturile celei precedente. Astfel, Sudd îşi schimbă continuu aspectul.

— Vă închipuiţi, ne spune comisarul districtual, dacă ambarcaţiile voastre mititele, pierdute într-un ocean de verdeaţă înaltă de 4—5 m, s-ar putea descurca într-un asemenea labirint ?

El ne istoriseşte că aici i s-a întîmplat în 1880 o aventură groaznică italianului Gessi, guvernatorul regiunii Bahr el Ghazal.

Chemat la Khartoum de către guvernatorul general pentru a da raportul asupra revoltei unor negri arabi, pe care o înăbuşise cu un an în urmă, Gessi se îmbarcă în zori pe o corabie luînd la bord numeroşi soldaţi, toţi însoţiţi de rudele lor. Corabia avea rezerve de alimente pentru trei săptămîni.

După cincisprezece zile nu făcuse nici 100 km. În patru rînduri fusese blocată de nişte dopuri de vegetaţie pe care oamenii aflaţi la bord au fost nevoiţi să le înlăture. După ce înaintau vreo zece kilometri dădeau de o nouă barieră.

Peste puţin foamea începu să-şi arate colţii, soldaţii fiind nevoiţi să-şi completeze raţiile reduse cu plante acvatice. Mîncau flori de lotus care i-au îmbolnăvit rău. Corabia plecase la 25 septembrie, iar la 12 decembrie continua să se bălăcească printre papirusuri. Se sfîrşise şi combustibilul. Situaţia devenise îngrozitoare.

Cei de la Khartoum începuseră să se neliniştească. Era şi de ce ! Guvernatorul general ordonă să se trimită o corabie în ajutor, care nu mai găsi decît trei sau patru supravieţuitori, printre care însuşi Gessi. Erau nişte adevăraţi naufragiaţi de pe „Meduza" *, pierduţi în oceanul de vegetaţie de pe Bahr el Ghazal şi din mlaştinile Sudd.

Abia în 1900, ne istoriseşte comisarul districtual în continuare, un ofiţer englez, maiorul Malcolm Peake, al cărui nume merită să rămînă posterităţii, a stabilit o comunicaţie aproape sigură prin

* Referire la vasul „Meduza" care a naufragiat în 1816 lîngă coasta occidentală a Africii. Acest naufragiu a inspirat vestita compoziţie a pictorului francez Géricault *Pluta Meduzei*. — *N.T.*

Sudd, fără a izbuti totuşi să repereze adevăratul curs al Nilului. Maiorul Peake avea la dispoziţia sa o adevărată armată de negri care au fost nevoiţi să taie cu macetele rînd pe rînd nouăsprezece bariere compacte de vegetaţie. Unele din aceste bariere aveau o lungime de mai mulţi kilometri. Altele erau atît de groase şi dese (unele dintre acestea au fost măsurate constatîndu-se o grosime de şapte metri), încît a fost nevoie să fie aruncate în aer cu dinamita. Maiorului i-au trebuit doi ani pentru a sfîrşi această muncă herculeană.

Ultima dramă petrecută în Sudd a avut loc în 1936, la o epocă în care reţeaua braţelor Nilului care brăzdează mlaştinile era încă slab cunoscută.

În drum spre Juba, un vapor a pătruns într-un canal care sfîrşea într-un impas. A înaintat cale de 30 km pînă cînd căpitanul şi-a dat seama de eroarea sa, dar era prea tîrziu. Vaporul fusese imobilizat din toate părţile de vegetaţia plutitoare. Cînd au sosit ajutoarele, cei 23 de oameni aflaţi la bordul vasului muriseră de foame.

În faţa unor asemenea argumente ne vine greu să stăruim. Renunţăm să traversăm cu caiacele partea cea mai primejdioasă a mlaştinilor (adică pînă la lacul No), reprezentînd un traseu de circa 400 km. Acesta va fi ultimul traseu pe care-l vom străbate altfel decît cu caiacele pe Nil.

Comisarul districtual ne informează că un vapor poştal „Redjaf" este aşteptat să sosească peste cîteva zile şi că, mulţumită autorizaţiei sale binevoitoare, ne vom putea îmbarca pe el.

În aşteptarea lui ne pune la dispoziţie casa de oaspeţi care este prevăzută, din fericire, cu două cuşti mari din plasă metalică instalate în aer liber pe o mică proeminenţă situată pe malul fluviului. Aici ne vom petrece nopţile aşteptînd să sosească vaporul „Redjaf".

Timp de opt zile, şeful adjunct al districtului Bor, un sudanez din nord, vine să ne anunţe cu regularitate sosirea iminentă a vaporului poştal. Ne pregătim cu înfrigurare, încheindu-ne sacii şi scoţînd caiacele din adăposturile lor, dar vaporul tot nu soseşte. Să se fi rătăcit oare prin mlaştină ? Sudanezul ne linişteşte. „Redjaf" nu-i grăbit şi-şi vede agale de drum.

În timpul acesta, John face un nou acces de malarie.

Arşiţa devine înăbuşitoare. Totul este putrezit şi viciat din pricina umidităţii. Atmosfera încărcată de miasme este aproape irespirabilă. Doar păsările par să se simtă la largul lor în clima aceasta care te îmbolnăveşte, una din cele mai ostile de pe glob.

Îl deplîngem sincer pe comisarul districtual care este osîndit să trăiască aidoma unui deţinut în asemenea locuri.

Într-o zi, totuşi, se arată un fum în depărtare anunţînd sosirea vasului „Redjaf". Ne năpustim spre locul unde ne sînt depozitate bagajele pe care le trimitem numaidecît spre mal. Comisarul districtual în semn de adio (de 48 de ore este ţintuit la pat) ne-a trimis prin grădinarul său legume luate dintr-o grădină de zarzavat pe care o întreţine cu mari cheltuieli, folosind pompe mecanice într-un loc mai ridicat de pe mal.

Mai trece o zi întreagă pînă cînd „Redjaf" ancorează la debarcaderul din Bor. Îl crezusem deja pierdut, cînd iată-l că-şi face apariţia la căderea nopţii scuipîndu-şi tot fumul pe coş. Este un vas ciudat cu două punţi, apărat în întregime cu plase metalice împotriva ţînţarilor. De bordul lui drept sînt lipite cîteva şalande încărcate cu pasageri negri şi cu mărfuri. Întregul ansamblu este încins masiv cu fier.

Sîntem primiţi cu mare pompă de către căpitan şi ne instalăm fiecare în cîte o cabină mică. Ne începem călătoria prin mlaştinile Sudd.

Apa este la nivelul ei cel mai scăzut — este ultima cursă pe care o face „Redjaf" în acest anotimp — fapt ce nu are darul să înlesnească navigaţia.

Vaporul masiv înaintează tot timpul în zigzag, de la un mal la altul, pentru a evita bancurile de nămol pe care le întîlneşte la fiecare pas şi în care riscă să se împotmolească în orice clipă.

Lăsîndu-se antrenat de viteza sa dă cîteodată buzna în mijlocul vegetaţiei şi atunci de pe puntea superioară, unde ne aflăm, ne amuzăm să apucăm papirusurile şi trestiile ou amîndouă mîinile. Crocodili surprinşi de aceste apariţii neaşteptate se afundă pe dată în vegetaţia deasă legănîndu-şi coada.

Pilotul arab, foarte aferat, ţinînd în mîini o porta-voce pentru a domina zarva de la bord, dă ordine în toate sensurile iar marinarii negri aleargă de-a lungul parapetelor pentru a i le îndeplini. Maşinile trepidează din toate mădularele, iar roata cu zbaturi din spate îşi accelerează viteza. Vaporul se degajează cu un puternic foşnet al vegetaţiei înlăturate, regăsind apa liberă. După cîteva clipe scena se repetă. Auzim cum roata cu zbaturi răzuieşte zgomotos fundul. Răsună un ordin rostit cu glas aspru de pilot. Mers înapoi! Răsună trosnet de papirusuri şi trestii strivite şi vaporul ca beat, vibrînd şi trepidînd furios, îşi zoreşte înaintarea. Înţelegem acum de ce „Redjaf" este atît de solid ferecat cu fier. Dacă

nu s-ar fi luat această măsură de precauţie, carcasa lui n-ar fi ţinut prea mult. Echipajul este în permanenţă cu ochii în patru.

De pe dunetă, unde ne petrecem cea mai mare parte a timpului, priveliştea este de o monotonie îngrozitoare. Întinderi vaste de papirus, trestie şi *umsuff* îmbracă şesul sudanez cît vezi cu ochii. Mici pete lăptoase indică pe alocuri ochiurile de apă liberă. Din cînd în cînd o cireadă de bivoli sau o turmă de elefanţi, abia vizibili în mijlocul acestei vegetaţii, rup monotonia dezolantă a apelor.

Noaptea, sumbrul zid vegetal se desfăşoară domol prin faţa noastră ca o umbră nesfîrşită. În lumina lunii, tulpinile cu trei laturi ale papirusurilor aruncă sclipiri fugare. Nenumărate insecte fosforescente zboară în toate părţile brăzdînd bezna cu luciri pale.

Vibraţia monotonă a maşinilor şi gîfîitul roţii cu zbaturi care răscoleşte fără încetare apa acoperă simfonia lumii animale care mişună prin smîrcuri.

Regretăm caiacele noastre liniştite care ştiu să nu tulbure zgomotele misterioase ale nopţii.

Nuerii

După ce ajungem la lacul No părăsim bordul lui „Redjaf" şi ne reluăm călătoria cu caiacele.

Lacul No, vastă întindere de apă liberă în mijlocul mlaştinilor, este format din confluenţa Nilului Alb şi a unui fluviu lung de 1 500 km care se pierde pe două treimi din traseul său într-un adevărat labirint de smîrcuri. Este *Bahr el Ghazal* sau Fluviul Gazelelor.

Avem de străbătut aproximativ 150 km înainte de a ajunge la următoarea aşezare : Malakal. Cea mai mare parte a traseului se întinde prin inima Sudd-ului. Totuşi, în această regiune, cursul Nilului nu este prea greu de reperat şi dacă ne vom rătăci nu vom putea să mergem prea departe. Cea mai mare parte a mlaştinilor a rămas în urma noastră.

Lacul No prezintă pentru noi un mare interes, mai ales pentru că în această regiune trăiesc nuerii, cele mai izolate şi mai puţin cunoscute dintre popoarele nilotice.

Dinka, pe care i-am întîlnit mai înainte, şi şillucii, cu care vom face cunoştinţă în curînd, trăiesc desigur în regiunea Sudd, dar la cele două extremităţi ale ei : nordică şi sudică. Nuerii însă trăiesc în inima mlaştinilor, din care pricină au fost ultimii pe care i-au supus europenii. Acest lucru s-a petrecut în 1930. Nuerii

sînt aşadar oamenii smîrcurilor, oameni a căror viaţă închinată păstoritului şi trăită aproape în mijlocul apelor a rămas cea mai pură de orice influenţe.

Din păcate, în zilele în care am călătorit de-a lungul malurilor lacului No am întîlnit puţin nueri. Aşezările lor sînt situate departe de căile de comunicaţie pe apă şi nici nu ne dă prin gînd să părăsim malurile Nilului pentru a pătrunde în încîlceala şenalurilor care brăzdează Sudd-ul.

Întîlnim din cînd în cînd păstori sau pescari de-a lungul lagunelor formate de fluviul ale cărui ape scad fără încetare. Îi surprindem stînd în picioare cu un picior proptit pe celălalt, poziţie pe care o au adesea păsările cu picioroange. Este un fel al lor de a se odihni în timp ce-şi supraveghează cirezile de vaci sau... peştele.

În lagunele, ale căror maluri sînt înveşmîntate în lotuşi, peştii mişună ca în nişte heleşteie imense. Peştii cad în cursă după ce apele scad de tot şi ei rămîn să înoate în nămolul adînc. Pescarii stau la pîndă imobili zvîrlind cu o mişcare bruscă şi rapidă, la intervale regulate, harponul pe care-l readuc la ei cu ajutorul unei sforicele prinse de încheietura mîinii. Ei procedează astfel pe dibuite, însă abundenţa peştilor le asigură un pescuit rodnic.

Alţii manevrează uneori de la bordul pirogilor lor confecţionate din bucăţi de lemn înnădite ; vîslaşul stă la pupa, iar pescarul ţinînd harponul la prova. Cu acest mod de pescuit ei reuşesc uneori să aducă peşti-pisică de mari dimensiuni care se zbat furioşi în fundul bărcilor lor.

Nenumărate palmipede, păsări cu picioroange şi alte păsări acvatice populează întinderile mlăştinoase pe care le traversăm : marabu cocoşaţi, guşaţi, cu penajul pe jumătate năpîrlit, de-a dreptul hidoşi ; jabiru, păsări lungi cu picioroange, avînd ciocul şi picioarele de un roşu-aprins, ceea ce le dă înfăţişarea unor bibelouri chinezeşti, precum şi multe alte păsări pe care nu le întîlnim prima oară pe Nil.

O singură dată vom avea prilejul rarisim de a zări o ciudată pasăre cu picioroange prevăzută cu un cioc imens în formă de carenă *. Are aproape un metru înălţime, penajul cenuşiu-deschis şi întocmai ca şi marabu-ul este cocoşată, guşată şi năpîrlită de pene. Are ochi mari rotunzi şi blajini pe care-i deschide şi-i închide cu un aer mirat atunci cînd ne apropiem de ea. Pare că vrea să

* Partea inferioară a unei nave, care stă în apă. — *N.T.*

spună : „Nu mă atingeţi. Nu vreau să vă fac nici un rău, nu-s rea". Este pasărea cu ciocul-sabot, *Balaeniceps Rex* în termeni ştiinţifici. Pasărea aceasta trăieşte din pescuit, ca toate păsările cu picioroange. Are mişcările lente, în concordanţă cu ritmul domol al vieţii din smîrcuri. N-o poţi întîlni decît în mlaştinile Sudd. Este atît de ciudată şi de rară, încît ni se spune că grădinile zoologice oferă sume astronomice, pînă la un milion de franci, pentru un exemplar.

În acest extraordinar mediu acvatic nuerul trăieşte izolat de restul lumii, la adăpost de curiozitatea străinilor. Duce un trai cu totul aparte, specific doar lui şi vecinilor săi din mlaştini — ceilalţi niloţi.

Trebuie avut în vedere că nuerii n-au la dispoziţia lor nici unul din materialele care stau la baza civilizaţiilor umane : lemnul, piatra, metalul. Luntrele lor, bunăoară, nu sînt scobite în trunchiuri de arbori, ca peste tot în Africa Neagră. Întrucît în mlaştini nu cresc arbori de dimensiuni mari, ei îşi confecţionează pirogile din fîşii de scoarţă de copac sau din bucăţi de lemn înădite la cap.

La nueri nu mai găsim acea risipă de ornamente corporale atît de remarcabile la dinka şi, o vom constata în curînd, la şilluci.

Bărbaţi şi femei goi nu numai că trăiesc goi, dar aproape că nu poartă podoabe. Singurul semn care-i caracterizează sînt crestăturile de pe obraji. Nuerii îşi fac pe ambii obraji un număr de tăieturi paralele, reprezentînd un semn tribal care-ţi îngăduie să-i recunoşti numaidecît.

În lipsă de podoabe au luat obiceiul, într-o măsură mai mare decît dinka, să-şi mînjească trupul cu cenuşă albicioasă care le dă aerul unor adevăraţi *pierrot* de comedie. Se protejează astfel împotriva ţînţarilor care sînt marele flagel al mlaştinilor Sudd.

Călătorilor care sînt în trecere pe aici, viaţa nuerului le apare foarte simplă şi primitivă. Zăreşti oameni goi ducînd un trai aspru şi-ţi vine să crezi că ai în faţa ta nişte „sălbatici" care nu sînt buni decît să mănînce, să doarmă şi să procreeze. Dar dacă-i cunoşti mai de aproape, rămîi foarte mirat constatînd că viaţa lor este mult mai complicată decît aceea a unui european de condiţii medii.

Un pastor presbiterian englez, pe care l-am întîlnit peste cîteva zile la Malakal şi care cunoştea foarte bine ţara, deoarece trăia aici de mulţi ani, ne-a istorisit cu multe amănunte cum se desfăşoară o nuntă la acest popor.

După cum vom vedea, nu-i de loc o treabă uşoară.

— Mă aflam, ne istoriseşte pastorul, la Yakwac, la vest de lacul No, în inima mlaştinilor locuite de nueri. Mă dusesem să vizitez o căpetenie foarte respectată din acea regiune, pe nume Dar, cu care întreţineam relaţiile cele mai bune.

Era prin ianuarie. Ploile încetaseră de două luni. Pe păşunile din Yakwac iarba crescuse deasă şi cirezile de vaci nu erau nevoite să se ducă prea departe ca să-şi găsească nutreţul. Aceasta simplifica la extrem munca păstorilor.

Dar avea un fiu, Lual, ajuns la vîrsta însurătorii. Venise timpul pregătirilor de nuntă.

— Lual are să plece mîine în zori, îmi spuse tatăl său. Are să se ducă la un *kraal* din vecinătate ; cunoaşte acolo o fată care-i place. Adăugă că el cunoştea pe toate rubedeniile fetei şi că nici o interdicţie nu împiedica unirea celor doi tineri *.

Lual era în vîrstă de vreo douăzeci şi doi de ani. Avea o fire destul de deschisă pentru un nuer şi eram buni prieteni. Ştiam că de cîtva timp lua parte cu regularitate la dansurile clanului care erau la mare cinste în ţinut.

Cunoşteam *kraal*-ul cu pricina. Se afla, pare-se, la o depărtare de vreo 20 km. Doream foarte mult să urmăresc diferitele etape

* Pastorul ne lămuri că la nueri interdicţiile de căsătorie erau foarte numeroase şi adesea surprinzătoare :

1. Mai întîi interdicţii în ceea ce priveşte neamurile. Oamenii purtînd acelaşi nume nu se puteau căsători între ei. În caz contrar săvîrşeau *Rual*, adică incest. Or, nuerii îşi cunosc de regulă rubedeniile pînă la a şasea sau a şaptea generaţie. Cîţi europeni ar putea să-şi cunoască arborele genealogic mergînd pînă în secolul al XVII-lea ?

2. Apoi interzicerea legăturilor matrimoniale între oameni avînd aceeaşi înrudire directă. Bunăoară, Lual nu avea voie să se căsătorească cu o rudă a unuia din unchii sau a uneia din mătuşile mamei sale.

3. Interzicerea legăturilor matrimoniale între oameni înrudiţi prin aceeaşi vîrstă. Bunăoară : Manbuol este fiica unui „tovarăş de vîrstă" al lui Lual. Aşadar, acesta nu poate să se căsătorească cu ea, căci îi este „fiică", tovarăşii de vîrstă fiind fraţi. Sîngele pe care tovarăşii de vîrstă l-au vărsat împreună pe pămînt în clipa iniţierii lor le conferă o adevărată înrudire.

4. În sfîrşit, Lual nu va putea să se căsătorească cu Nyancion, fiica unui dinka luat prizonier. Acest dinka nu are familie. Familia lui Lual se vede astfel pusă în imposibilitate de a oficia riturile căsătoriei, de a face schimbul de daruri care dau sens ceremoniei şi constituie un angajament de o parte şi de cealaltă. Cine va invoca pentru Nyancion duhurile strămoşilor, de vreme ce Nyancion n-are familie ?

Pastorul ne spune că mai sînt multe alte interdicţii la fel de greu de înţeles pentru mintea noastră europeană, dar care sînt absolut limpezi pentru nueri, constituind pentru ei tot atîtea imperative absolute. — *N.A.*

ale unei nunți nuere. Deși locuiesc de doisprezece ani pe aceste meleaguri, era pentru prima oară că mi se oferea acest prilej. Am așteptat deci să rămîn pînă a doua zi și să-l însoțesc pe Lual.

M-am culcat împreună cu ceilalți în grajd laolaltă cu vacile cirezii. În tot cursul nopții tovarășii mei au întreținut un foc de vreascuri. Îl acopereau cu baligă de vacă uscată pentru a stîrni cît mai mult fum. Era într-adevăr mijlocul cel mai potrivit pentru a ține țînțarii la distanță.

Culcați goi pe piei sau pe rogojini din trestie nuerii erau lungiți în jurul focului pe care-l alimentau din cînd în cînd. Coliba era atît de plină de fum, încît aerul devenea irespirabil.

În zori, vecinii mei începură să se miște. Întinseră cenușa caldă încă pe podeaua grajdului și se tăvăliră care mai de care în ea. Acesta era felul lor de a se încălzi înainte de a ieși la aer și de a se apăra în timpul zilei împotriva țînțarilor. Mi-am frecat și eu mîinile și obrazul cu cenușă, găsind foarte eficace acest procedeu.

După ce ne-am făcut toaleta matinală am pornit la drum.

Lual nu era singur. Îl însoțea prietenul său cel mai bun care trebuia să-l ajute la negocieri. Amîndoi purtau drept „veșmînt" cîte o brățară de fildeș la încheietura mîinii și fiecare din ei ținea în mîini o suliță lungă de aproape trei metri.

Călătorirăm o bucată de drum pe rîu în pirogă, apoi o luarăm prin ierburi pe o potecă ce abia se deslușea.

Cînd ajunserăm aproape de *kraal*-ul lui Nyading (așa se numea fata), Lual îmi spuse :

— Părinte, așteaptă-mă aici.

Se făcu nevăzut împreună cu prietenul său în desișul ierburilor. Știam că se ducea s-o caute pe Nyading care pesemne păzea vacile pe pășune laolaltă cu fetele de vîrsta ei.

După cîtva timp, Lual se întoarse cu înfățișare mulțumită și-mi spuse :

— Părinte, hai la *kraal*. E timpul.

Kraal-ul părinților lui Nyading număra vreo zece colibe conice acoperite cu paie și trei grajduri pentru vite. Numărul locuitorilor putea să se ridice la vreo șaizeci de persoane, toate rude între ele, fie prin legături directe, fie prin alianță.

Lual ne conduse în grajdul cel mare al *kraal*-ului, unde erau deja adunați bătrînii familiei. Ne salutarăm îndelung, apoi toată lumea se așeză pe jos și tratativele începură.

Lual declară că avea intenția să se căsătorească cu Nyading, că o văzuse pe fată care primea să-l ia de bărbat. Dorea să știe

ce gîndea familia fetei. Familia, bineînţeles, nu dădu un răspuns precis. Îl întrebă pe pretendent cît de mare îi era cireada. Lual tăcu. Nu era potrivit ca să răspundă el însuşi la o întrebare atît de delicată. Prietenul lui luă cuvîntul şi expuse situaţia. Ceilalţi părură satisfăcuţi şi acceptară să continue tocmeala.

După aceea, am părăsit *kraal*-ul numaidecît, deoarece Lual nu putea rămîne într-un loc unde trăia logodnica sa ; era o chestiune de bună-cuviinţă.

Ajuns acasă îşi consultă rubedeniile. Au discutat îndelung ce anume daruri trebuiau făcute viitoarei familii-cuscre. Dar făgădui să dăruiască o vacă albă cu capul negru împreună cu viţelul ei şi un bou ales dintre cei mai frumoşi din cireadă. Unchii lui Lual precizară şi ei cu ce anume puteau să contribuie, după care urmară ceilalţi membri ai familiei, fiecare din ei făgăduind un dar potrivit cu gradul său de rudenie faţă de Lual. Se ajunse astfel la vreo cincisprezece capete de vite care urmau să fie împărţite în acelaşi fel între diferitele rude ale lui Nyading.

După o lună, cînd am venit să-l văd pe bătrînul meu prieten Dar, lucrurile erau deja foarte avansate. Lual îi făcuse o a doua vizită lui Nyading. Avusese o întrevedere cu bătrînii familiei fetei, putînd să le ofere de astă dată amănunte interesante asupra vitelor alcătuind zestrea. Bătrînii, satisfăcuţi, i-au cerut lui Lual să aducă vitele în următorul anotimp ploios. La acea epocă aveau să aibă mei din belşug în pătule şi s-ar putea, aşadar, organiza petrecerea.

După trei luni, am avut norocul să asist la *larsieng*, ceremonia predării cirezii.

Ca şi prima dată, Lual a plecat în zori spre *kraal*-ul logodnicei sale, fiind însoţit de astă dată de toţi prietenii săi. Călcînd cu paşi mari prin ierburile înalte, cu suliţele în mîini, ceata mîna din urmă cireada de zestre în fruntea căreia păşea un bou magnific avînd coarnele împodobite cu ciucuri.

Ajungînd la destinaţie intonară cîntece războinice, înconjurară *kraal*-ul prieten şi se opriră în semn de respect în faţa colibei în care locuia mama lui Nyading, cîntîndu-i cîntece de laudă. Terenul din faţa colibei era plin de lume. Fetele *kraal*-ului lui Lual sosiseră şi ele între timp. Cele două familii erau acum adunate laolaltă.

Se aduseră tobele. Începu dansul. Petrecerea avea să ţină pînă la asfinţit.

În clipa aceea, tatăl lui Nyading ceru să i se aducă un bou din cireada sa. Unchiul mai vîrstnic al lui Nyading rosti în faţa

asistenței o cuvîntare lungă, străduindu-se să potolească duhurile invidioase pe fericirea celor vii.

— Primiți boul acesta, li se adresă el, și lăsați-i pe vii în pace !

După ce duhurile fură conjurate i se puse piedică vitei, apoi i se împlîntă un pumnal în inimă. Animalul cu sîngele gîlgîind se zbătu și se prăbuși. Urmă împărțeala la care aveau drept doar rudele lui Lual. Hălcile fură tăiate și împărțite după un ritual foarte precis, fiecare oaspe primind o porție potrivită cu gradul lui de înrudire.

În timpul acesta, tovarășele lui Nyading își făceau de lucru în jurul focurilor aprinse sub cerul liber cocînd lipii, preparînd bere din mei și fierbînd carne pentru invitații lor.

Nuntașii mîncară și băură copios, dansară și cîntară toată noaptea. Perechi se formau și se pierdeau în noapte. Nuerii sărbătoresc făgăduielile de căsătorie ale prietenilor lor, aducînd tribut dragostei.

Dimineața, în timp ce dansul continua, Lual luă o frînghie cu care se leagă vitele și o azvîrli în coliba viitoarei sale soacre care știa prea bine ce voia să însemne gestul acesta : era invitată să sacrifice o vacă în cinstea invitaților săi.

Prin darurile sale, familia lui Nyading trebui să răspundă darurilor făcute de familia ginerelui. Departe de a fi vîndută pentru cîteva capete de vite, Nyading se mărită liber după ce au fost luate o serie de angajamente reciproce.

La cîteva săptămîni după *larsieng*, care reprezintă într-un fel oarecare ceremonia de logodnă, urmează *ngut*-ul, primul act din riturile căsătoriei.

Între *larsieng* și *ngut*, cele două familii continuă fără întrerupere negocierile asupra zestrei. Rubedeniile lui Lual vor trebui să mai cedeze cîteva capete de vite pentru a satisface cererile de ultimă oră : cutare rudă îndepărtată a lui Nyading își revendică dreptul, referindu-se la arborele ei genealogic. Rudele lui Lual n-o pot ignora și totul ia sfîrșit printr-o înțelegere. Tocmeala aceasta poate fi continuată multă vreme după căsătorie. Paralel se poartă și alte discuții cu privire la numele de clan și de neam ale celor două familii. Într-adevăr, numele de identitate ale soților vor fi proclamate cu glas tare în cursul viitoarelor ceremonii și nu se cuvine ca să se găsească la un anumit grad strămoși comuni, căci în acest caz s-ar produce un incest. Știind că nuerii sînt capabili, în virtutea unei tradiții orale, bineînțeles, deoarece ei nu cunosc scrierea, să-și urmărească linia de înrudire pînă la a

şasea sau a şaptea generaţie, vom înţelege că au destul material de discutat.

În timp ce bătrînii se tocmesc la nesfîrşit, Lual nu-şi pierde timpul. Se duce cît de des poate să-şi viziteze logodnica, dar în aceste vizite trebuie să fie însoţit de mai mulţi dintre prietenii săi. În timpul acestor vizite pe care le face Lual, Nyading, la rîndul ei, trebuie să fie înconjurată de tovarăşele ei.

Fetele şi băieţii dorm în aceeaşi colibă, dar Lual este supravegheat îndeaproape şi nu poate s-o oblige pe logodnica lui să aibă relaţii cu el. El poate cel mult să spere că Nyading va veni să-l întîlnească pe ogoare sau în desişul ierburilor, unde se vor putea iubi în voie.

Cînd a sosit ziua *ngut*-ului, toată familia lui Lual soseşte la *kraal*-ul lui Nyading şi ceremoniile reîncep. Una din principalele ceremonii constă în a-şi proclama solemn de o parte şi de cealaltă genealogia pentru a dovedi că nu există nici un fel de rudenie între cele două familii. La ceremonie sînt asociate, bineînţeles, şi spiritele strămoşilor.

Unchiul lui Nyading îndeosebi le ia drept martore că nepoata sa se căsătoreşte în prezenţa tuturora şi nu prin răpire şi ruşine. El mai anunţă că soţul nepoatei sale aduce cincizeci de capete de vite. Cifra este exagerată, dar spiritele, păzitoarele patrimoniului familial, vor fi mulţumite. În timp ce vorbeşte, unchiul toarnă bere şi zvîrle firicele de tutun pe pămînt, cerînd spiritelor să accepte ofranda a ceea ce numeşte „vacii" sale, dar care de fapt nu-i altceva decît bere şi tutun.

Ngut-ul ţine pînă a doua zi, însoţit ca de obicei de dansuri, de ospeţe şi de jocuri amoroase la care se dedau în umbră băieţi şi fete, cu excepţia celor interesaţi, şi anume a viitorilor soţi.

După opt sau zece zile are loc ceremonia denumită *mut*, care se sfîrşeşte de astă dată cu încheierea căsătoriei. Ceremonia aceasta nu încheie însă unirea definitivă a perechii. În ochii nuerilor unirea lor nu este efectivă decît după naşterea primului copil.

Ceremonia *mut* este cea mai lungă din toate. Mi-ar trebui ore întregi, ne spune prietenul nostru, pastorul, pentru a v-o descrie. Mă voi strădui să vă înfăţişez esenţialul.

Lual se duce mai întîi s-o caute pe Nyading la *kraal*-ul ei. Mireasa a fost unsă cu ulei pe tot corpul şi şi-a pus gătelile cele mai frumoase. Mama ei a oferit asistenţei bere de mei din belşug. Nuntaşii cîntă şi dansează. Se face schimb de daruri.

După aceea, Lual o duce pe Nyading la el cu multă pompă. În *kraal*-ul lui Lual se oficiază un prim rit simbolizînd fecunditatea viitoarei soții. Tinerii căsătoriți intră într-o colibă a cărei ușă este barată cu o frînghie ce a slujit la priponirea unei vaci fecunde. Un băiat și o fată îi însoțesc avînd recomandarea de a nu-i slăbi din ochi. Toți patru ies afară aproape imediat. Petrecerea începe și va ține fără întrerupere toată ziua.

Seara, Nyading se retrage într-o colibă care i-a fost rezervată anume purtînd pe cap o bonetă din piele de capră. Se alcătuiește o delegație de tineri care se duce să-l caute pe Lual.

— Du-te, îi spun ei. Toată lumea s-a culcat. Du-te și dezleagă cingătoarea miresei tale.

Se cuvine ca Lual să fie rușinos și să se arate cît mai puțin cu putință. Își părăsește coliba sa și intră pe furiș în cea a lui Nyading.

Simțind că vine bărbatul, Nyading s-a pitit într-un ungher al colibei. Lual o caută prin întuneric și o lovește ușurel cu un bețișor. Se apropie de ea. Potrivit riturilor, Nyading trebuie să-i respingă avansurile. El o lovește atunci cu o frînghie de priponit vitele, îi smulge boneta, îi frînge cingătoarea și îmbrățișînd-o săvîrșește actul căsătoriei.

În ritul acesta statornicit în amănunțime de tradiție, tînăra căsătorită trebuie să se arate foarte sfioasă. Se cuvine să se prefacă tot timpul că se refuză și este dezgustată. Trebuie să se poarte în așa fel de parcă n-ar fi cunoscut niciodată bărbați, lucru cu neputință deoarece moravurile sînt foarte libere în această regiune. N-are nici o importanță dacă este văduvă sau însărcinată, la nueri virginitatea nefiind un fapt fizic, ci unul social. O fată este fecioară în raport cu noul ei soț. Actul căsătoriei pe care se pregătește să-l îndeplinească are darul de a-i reface fecioria.

Trebuie să faci un efort ca să pricepi ce se petrece în mintea unui nuer și pot să vă încredințez, ne spuse pastorul, că multă vreme mi-a fost cu neputință să înțeleg felul lor de a raționa.

A doua zi dimineața este iarăși sacrificat un bou. Vă puteți așadar da seama cît de scump le revine o nuntă unor familii de nueri. De astă dată, tatăl lui Lual trebuie să ofere acest sacrificiu, ceremonia oficiindu-se acasă la el.

În fața rubedeniilor adunate, unchiul mai mare al lui Lual spune, referindu-se la Nyading :

— Acum iată *vaca* voastră. Să fie o soție bună. Să nască numeroși copii, mulți băieți. Să mulgă ea pe celelalte vaci. Să

usuce cu grijă baliga de vacă (substanţă purificatoare şi combustibilă). Să fie fidelă şi nu desfrînată.

Această identificare a femeii cu vaca n-are nimic surprinzător. Este o comparaţie onorabilă pentru Nyading, căci vaca este un animal sacru.

Urmează apoi un nou schimb de daruri. Tovarăşele lui Nyading iau loc în grajdul cel mare al lui Dar. Se aduce o calebasă plină cu apă caldă. Una dintre fete îşi clăteşte mîinile şi lasă să cadă în vas una din brăţările ei. Vasul este dus apoi afară. Un băiat îl apucă, scoate brăţara şi pune în loc una din brăţările lui. Şi aşa mai departe.

Ultimul rit constă în a rade capul lui Nyading. Operaţia este executată de una din rubedeniile lui Lual după plecarea oaspeţilor, fiind o treabă absolut domestică. Aceasta vrea să însemne că Nyading şi-a schimbat starea. Devenind femeie s-a încadrat într-un alt grad de înrudire, fără ca să şi-l piardă totuşi pe cel vechi. În acelaşi spirit îi sînt luate toate gătelile de pînă acum, iar soţul ei îi dăruieşte altele.

Căsătoria nu este însă un fapt pe deplin consumat, lipsindu-i elementul esenţial: copilul. Atîta timp cît Nyading nu va avea copil, ea va continua să locuiască în familia ei.

A doua zi după nuntă s-a întors la *kraal*-ul patern. Părinţii i-au dăruit o colibă care va fi numai a ei; înainte de nuntă dormise în coliba comună a fetelor şi băieţilor. Primeşte în dar o piele de animal pe care va dormi şi două calebase pentru spălările ei religioase.

Nyading îşi reia astfel viaţa de odinioară în *kraal*-ul părinţilor ei, iar Lual face la fel în sînul familiei sale. El poate să vină regulat în vizită la Nyading, să doarmă în coliba ei, dar o face pe furiş, numai la căderea nopţii, după ce toată lumea s-a culcat. Dimineaţa iese înaintea tuturora pentru a nu fi zărit. Toată lumea ştie prea bine ce se petrece, dar aşa-i obiceiul. Dacă un obraznic face vreo aluzie la aceste vizite, Nyading trebuie să se prefacă stînjenită sau să se arate nepăsătoare, căci în ochii tuturora ea nu-i încă măritată cu adevărat.

În cele două familii se aşteaptă cu mare îngrijorare naşterea primului copil. Dacă nu-şi va face apariţia copilul, lucrurile pot lua o întorsătură proastă. Lual va repudia o femeie stearpă, iar vitele de zestre care au fost dăruite familiei-cuscre vor fi restituite. Din fericire, Nyading a născut un băiat, şi mare a fost bucuria de o parte şi de cealaltă.

De îndată ce şi-a părăsit patul de lăuză, Nyading, căreia i se spune acum mamă-doică, vine să înfăţişeze copilul soţului ei. Îl aşază în cenuşa din vatră, în mijlocul grajdului mare al *kraal*-ului.

După ce a rămas cîteva zile la bărbatul ei, Nyading se mai întoarce pentru cîtva timp la părinţii ei. Abia după ce copilul va fi înţărcat şi va ieşi din prima pruncie, ea va veni să locuiască definitiv la domiciliul conjugal. Abia atunci va fi socotită soţie, în stare să zămislească şi să-şi crească copilul. Părinţii ei îi vor dărui o linguriţă din corn de bivol şi o calebasă, pentru a-i arăta că de acum înainte va fi capabilă să prepare o fiertură de mei stropită cu laptele provenit din propria ei cireadă.

Lual va construi o colibă pentru ea şi copilul ei, iar Nyading va modela din lut cu propriile ei mîini un zid mititel în faţa uşii pentru a arăta că se află într-adevăr la ea acasă. Cu ajutorul tovarăşilor săi, Lual îşi va construi un grajd, iar tatăl lui îi va da cîteva capete de vite cu care să înceapă să-şi încropească o cireadă.

Tînăra pereche este în măsură acum să stea pe propriile ei picioare. „Le doresc, încheie pastorul, să trăiască fericiţi şi să aibă mulţi copii".

Ceremoniile acestea ale nuerilor atît de bogate în simboluri ne lasă visători. Cititorii se vor întreba cum pot oare nişte oameni care trăiesc goi să-şi complice atît de mult viaţa. Judecînd după aparenţe, înclinăm să ne închipuim că popoarele africane, aşa-zise „înapoiate", au o viaţă psihică redusă la cea mai simplă expresie. Este o eroare profundă, pe care vom avea de multe ori prilejul să o dezminţim în cursul călătoriei noastre.

Ajungem la capătul smîrcurilor

Pe la mijlocul lui februarie, cînd ajungem aproape de Malakal, dăm de sfîrşitul mlaştinilor.

Redau cîteva pagini din notele mele de călătorie :

20 februarie. Malakal pe Lull. Fluviul larg, malurile joase. Din cînd în cînd se zăreşte cîte un pîlc de arbori. Ierburile înalte dispar treptat. Păsări, maimuţe, crocodili mereu numeroşi, turme de hipopotami mai rare.

Vîntul a început să sufle pe la orele unsprezece ; îi simţim bătaia în obraz. Oglinda fluviului se acoperă pe dată de vălu-

rele care ne stînjenesc mult. Înaintăm anevoie. John, voinicul expediției, a luat-o înainte. Pe la amiază îi zărim caiacul într-o scobitură a malului. A descoperit un mizer sălaș de păstori dinka (în această regiune se găsesc cîteva grupuri) și-și umple cu însemnări carnețelul de note. Își alcătuiește un vocabular de cuvinte uzuale. Din păcate, peste cîteva zile, îi vom părăsi pe dinka. În schimb, îi vom întîlni pe șilluci și va trebui să luăm toată strădania de la capăt, deoarece nu vorbesc aceeași limbă.

Îmbucăm la repezeală cîteva sandvișuri pe care le-am luat cu noi de la Malakal. La plecare, păstorii dinka ne fac o scenă, pentru că nu vrem să le dăm alimente. Le-am fi dat cu dragă inimă, dacă am fi avut rezerve suficiente, dar din nefericire lucrurile nu stau așa. Le întindem țigări, dar nu sînt mulțumiți și se agață de caiace, încercînd să le oprească. Ne facem roșii de mînie și ei se lasă păgubași. Este pentru prima oară că avem de furcă cu niloții.

Seara la Lull. Misiune catolică. Ne primește un părinte olandez, un om jovial. A doua zi îi vizităm instalațiile. În spatele capelei se înșiruie un număr de colibe mici cilindrice din cărămidă roșie.

— Vedeți colibele acestea ? ne arată părintele. Sînt pentru văduvele mele.

Facem ochii mari : văduvele părintelui ! !

— Ei bine, ne lămurește el, e foarte simplu. Aici, cînd moare un bărbat, fratele sau unchiul lui îi moștenește soția împreună cu avutul. Lucrul acesta nu-i întotdeauna pe gustul văduvei, închipuiți-vă în situația ei. Unele dintre ele își caută refugiul la misiune. Ele știu că vor găsi un adăpost și că vor fi apărate împotriva atacurilor familiei. Caut să le găsesc un bărbat creștin și totul se sfîrșește cu bine.

Bunul părinte ne înfățișează cîteva dintre văduvele sale plînse, niște bătrîne știrbe, înfășurate pudic cu cîte o cingătoare veche.

Mai întîlnim din loc în loc de-a lungul fluviului misionari catolici și pastori protestanți de toate naționalitățile : italieni, englezi, irlandezi, americani, olandezi, mai rar francezi. Europenii aparțin vechii școli : sînt săraci, îmbrăcați neglijent, trăiesc în lăcașuri dărăpănate, sînt nepăsători la privațiuni, legați de ținut prin toate fibrele sufletului lor. Au un temperament dinamic și tineresc. Avem surpriza să întîlnim la Malakal un episcop în șort și cămășuță albă. O cruciuliță pe care o poartă la gît ne îngăduie să-i recunoaștem calitatea de misionar. Îl luasem la început drept un tînăr funcționar de provincie.

Americanii sînt cu totul altfel. Fiind sprijiniţi de către organizaţiile avute din ţara lor, s-au instalat confortabil înconjurîndu-se de cărţi, de posturi de radio şi de discoteci. Îţi fac întotdeauna impresia că sînt doar în trecere pe acolo şi că fac misionarism ca amatori.

Îl am încă înaintea ochilor pe Patrick, un tînăr pastor presbiterian din Boston, atît de demn cu ochelarii săi cu lentile fumurii şi cu rame de aur, spilcuit, cu înfăţişare angelică şi distrată în mijlocul bravilor săi „sălbatici".

21 februarie. Vîntul dinspre nord ne-a suflat în faţă cu furie în tot cursul zilei. Sîntem înţepeniţi. Anevoie îşi poate cineva închipui cît este de istovitor să lupţi ore în şir pe un fluviu împotriva vîntului. Ne-am cramponat toată ziua în micile noastre ambarcaţii, pe care valurile le aruncau de colo-colo, cu corpul aplecat înainte aidoma cicliştilor pe bicicletele lor, pentru a opune o rezistenţă mai mică vîntului. Cu degetele crispate pe padelele noastre înaintăm cu viteza melcului. Sîntem siguri că pînă seara nu vom străbate mai mult de 20 km, cifră mult inferioară mediei pe care ne-am fixat-o.

Peisajul n-are nici el darul să ne ridice moralul.

Regiunea este de o monotonie înspăimîntătoare. Fluviul, ale cărui maluri rămîn acoperite de o bordură groasă de papirusuri şi trestii, este aproape pustiu. Din cînd în cînd zărim siluetele unor păstori şilluci pe maluri, dar n-avem curajul să debarcăm ca să ne ducem să-i vedem de aproape. N-am întîlnit nici o pirogă plimbîndu-se pe ape. Am pătruns într-un mare vid. Zile ca acestea şi vidul care ne abrutizează ne fac să ne întrebăm dacă vom mai avea curajul să ne ducem călătoria pînă la capăt.

Hipopotamii şi crocodilii sînt puţin numeroşi, pierduţi în imensitatea fluviului. De la Malakal fluviul s-a lărgit considerabil, în unele locuri se întinde pe o distanţă de aproape un kilometru. Dar ceea ce cîştigă în lărgime pierde în adîncime şi în unele locuri ni se întîmplă să răzuim fundul.

Rămîn credincioase fluviului doar păsările ; par că vor să ne încurajeze să perseverăm. Sînt peste măsură de numeroase pe toate limbile de nisip lăsate de apele în retragere şi prin golfuleţele cu apă liniştită. Multe dintre ele fugind de iarnă au sosit din Europa sau din Asia centrală, după ce au străbătut distanţe lungi.

Încep să-şi facă apariţia numeroase cete de gîşte de Nil. Întîlnim nenumărate colonii de raţe sălbatice, ibişi negri, jabiru, berze, pelicani şi o sumedenie de păsări mici cu picioroange şi de

palmipede, al căror nume nu-l cunoaştem. Priveliştea acestor păsări îngrămădite cu miile unele lîngă altele sau rotindu-se deasupra apelor ne distrează şi ne face să uităm cum trece vremea.

Cu un foc de armă norocos, John a doborît o gîscă de Nil şi mi-o arată triumfător din depărtare. Pare minunată ; trebuie să aibă un metru lărgime între aripele ei desfăşurate. Prea bine, aşadar nu-i totul pierdut. Savurez deja în minte cina pe care o vom avea.

În amurg, vîntul îşi încetează suflarea. Hotărîm să profităm de această acalmie pentru a ne urma cu mai mult spor drumul, cîştigînd astfel cîţiva kilometri. În cîteva clipe, Nilul a devenit o oglindă colorată de reflexele strălucitoare ale soarelui. Savurăm plăcerea de a ne lăsa purtaţi pe firul apei în răcoarea serii. Caiacele noastre lunecă uşurel la suprafaţă. N-avem de făcut alt efort decît să executăm mişcări scurte cu padela, pentru a le menţine orientarea justă. Simţim o voluptate să contemplăm malurile care se perindă cu repeziciune prin faţa noastră, fără ca noi să facem aproape nici un efort pentru a înainta.

Către orele nouă seara zărim clipind nişte lumini pe mal. Este un sălaş de păstori şilluci. Ne oprim aici. Păstorii tocmai stau la masă. Mănîncă din calebase o fiertură din durra *, în care se zăresc înotînd capete mustăcioase de somn, peşte care mişună în toate lagunele formate de Nil de-a lungul cursului său.

Vacile acestor păstori sînt închise într-un ţarc în apropierea focurilor ; le auzim lovind pămîntul cu copitele şi rumegînd în întuneric.

Apariţia noastră cu totul neobişnuită nu provoacă o reacţie vizibilă din partea şillucilor. Ne cercetează cu privirile, dar nu se clintesc. Mă întreb ce-or fi gîndind. Ne vedem de treburile noastre obişnuite. John şi Jean instalează cortul, iar eu prepar cina. Gîsca pe care John mi-o aduce ca pe un trofeu este admirabilă : durdulie, grăsuţă. Hotărăsc să fac o friptură înăbuşită cu puţină margarină şi usturoi. Sînt pe cale să devin un adevărat meşter bucătar.

Mă apropii de unul din focurile de vreascuri şi-mi instalez bucătăria. Păstorii se dau tăcuţi mai la o parte ca să-mi facă loc. Un băiat îmi pregăteşte cu multă amabilitate o mînă de jar. Pun gîsca să fiarbă înăbuşit.

Între timp, Jean şi John îşi fac de lucru cu cortul care pe întuneric se montează anevoios. Ca în fiecare seară, John îşi

* *Sorghum durra.* — *N.T.*

pierde răbdarea, tună şi fulgeră fiindcă se încîlceşte printre frînghii, se poticneşte de o rădăcină sau nu găseşte ţăruşii ; ca în fiecare seară, Jean îi vine în ajutor, ducînd cu răbdare treaba la capăt. După aceea răsună un zăngănit sonor de fiare cioc-nite : paturile noastre demontabile cu încheieturi metalice sînt scoase din husele lor de pînză portocalie. Şi aici se petrece scena binecunoscută. Foarte rar duce John la bun sfîrşit munca aceasta de reconstituire care cere multă răbdare. Din fericire, intervine Jean, căci fără amestecul lui de multe ori n-aş fi dormit în pat.

Amicii noştri şillucii rămîn mai departe impasibili, dar simţim aţintită asupra noastră privirea lor pătrunzătoare. Convorbirile au amuţit. Şed ca la un spectacol şi nu pierd nici un amănunt. Mîine, pesemne că se va comenta pe larg ciudata trecere a celor trei oameni albi şi anul în care au sosit pe aceste meleaguri va rămîne întipărit în memoria tuturora. Peste un sfert de secol şillucii vor spune : „Ştiţi, aceasta s-a întîmplat în anul în care cei trei nebuni au trecut pe Nil".

Între timp le mulţumim păstorilor şilluci pentru neutralitatea lor binevoitoare, oferindu-le o gamelă plină cu ceai îndulcit. Îşi trec gamela din mînă în mînă, fiecare din ei sorbind cu înghiţituri mici din preţiosul lichid. Este darul cel mai frumos pe care putem să li-l facem, ceaiul fiind un aliment inaccesibil pentru mijloacele lor, dar al cărui gust îl cunosc şi-l apreciază.

Fachoda

Ne apropiem de Fachoda stăpîniţi de o vie curiozitate. Fachoda reprezintă o epocă întreagă, nu prea îndepărtată. Părinţii noştri sînt şi astăzi pătrunşi de emoţie la auzul acestui nume care a dispărut de pe hărţile geografice. Astăzi, Fachoda a devenit Kodok, totuşi sperăm să dezgropăm unele amintiri din vremuri trecute.

Fachoda se află la o depărtare de trei zile de călătorie cu caiacul de la Malakal, cu alte cuvinte la vreo 100 km spre nord de mica metropolă din sudul Sudanului.

Doar o umilă pancartă, ţintuită pe un par ros de vreme la capătul unui debarcader părăsit, ne împiedică să trecem pe lîngă acest loc fără să-l luăm în seamă. Kodok (Fachoda) este aşezat puţin mai la o parte de fluviu. Deşi este reşedinţa *mek*-ului şillucilor, adică a marelui lor vrăjitor aducător de ploaie, Kodok nu-i decît un biet tîrguşor cu cîteva sute de suflete.

O luăm pe o potecă ce pătrunde în desişul de ierburi şi ajungem în faţa unei clădiri renovate din cărămizi roşii în care se adăposteşte corpul de gardă sudanez. Pe faţadă se citeşte o inscripţie, pe jumătate ştearsă :

MARCHAND
1898

Este singura amintire pe care ne-o va lăsa Fachoda.

Marchand, 1898. Epopeea Marchand, rivalitatea franco-britanică în Africa. O inscripţie laconică, abia citeaţă, pe un zid de cazarmă, iată ce a mai rămas dintr-unul din evenimentele care au stîrnit cea mai mare vîlvă la sfîrşitul secolului trecut.

În decembrie 1898, Kitchener, care tocmai înăbuşise răscoala dervişilor din Sudan în bătălia care s-a dat lîngă Omdurman, se îndrepta în grabă pe o canonieră spre Khartoum, înaintînd pe cursul superior al Nilului. El ştia că o expediţie militară franceză, sosită în urmă cu cîteva luni din Congo, se instalase la intrarea în mlaştinile Sudd şi că încheiase un pact cu căpetenia şillucilor din Fachoda.

Era expediţia Marchand. Acestuia îi izbutise o operaţie extraordinară. Plecase cu treizeci şi trei de albi şi cinci sute de senegalezi şi forţase trecerea „Ţinuturilor Rîurilor", aceste mlaştini de pe cursul lui Bahr el Ghazal, mai întinse şi mai perfide decît înseşi mlaştinile Sudd.

La 10 iulie 1898, el a ajuns la Nil la postul Fachoda, vechi penitenciar egiptean, unde s-a fortificat. Fortificaţiile nu le-a ridicat de frica englezilor. Se temea mai cu seamă de atacurile faimoşilor partizani ai lui Mahdi, dervişii, care proclamaseră războiul sfînt în Sudan şi ocupaseră Khartoum-ul. Aici plimbaseră prin oraş înfipt într-o suliţă capul lui Gordon, guvernatorul general al Sudanului.

Dervişii au venit într-adevăr cu bărcile ca să distrugă fortul ocupat de albi, dar au fost decimaţi de tunurile lui Marchand. Şillucii impresionaţi s-au pus numaidecît sub protecţia acestuia, iar *mek*-ul a semnat un pact de alianţă cu marea căpetenie albă.

Tocmai atunci Kitchener, învingătorul de la Khartoum, a ajuns la Fachoda însoţit de o mie opt sute de soldaţi sudanezi şi o sută de scoţieni, pe cînd lui Marchand nu-i mai rămăseseră decît două sute de senegalezi. Anglia n-avea cîtuşi de puţin intenţia să-i lase pe francezi să se instaleze pe cursul superior al Nilului, la punctul de intersecţie a celor două drumuri care duceau de la Cairo la Cap şi din Congo la Marea Roşie. Era hotărît la nevoie

să se recurgă la război. După cum era şi de prevăzut, întrevederea între Marchand şi Kitchener a fost rece. Cei doi comandanţi şi-au comunicat unul altuia instrucţiunile primite din partea guvernelor respective pe tonul folosit de doi oameni care au hotărît să se bată în duel.

Kitchener s-a instalat la o depărtare de cinci sute de metri de tabăra adversarului său, înălţînd în faţa drapelului francez drapelele turcesc şi egiptean. Kitchener uza de autoritatea kedivului Egiptului, care din 1820 deţinea posesiunea asupra Sudanului, şi de cea a sultanului otoman, suzeranul nominal al Egiptului, pentru a cuceri noi teritorii în favoarea ţării sale, Anglia.

De la Paris au sosit însă noi instrucţiuni. Guvernul francez, care nu dorea să înceapă un conflict cu Anglia, a cedat.

Cu inima îndurerată Marchand a evacuat Fachoda la 11 decembrie 1898. A refuzat cu mîndrie mijloacele de transport pe care englezii le-au pus la dispoziţia micului detaşament ca să se retragă. S-au depărtat în direcţia est, trecînd prin Abisinia (Etiopia) şi ajungînd după cîteva luni la Djibuti.

Şillucii

Şillucii, a căror modestă capitală se află la Kodok (Fachoda), sînt înrudiţi de aproape cu dinka şi cu nuerii. Ca şi aceştia din urmă, sînt de statură înaltă şi au membre slăbănoage, cu pielea de un negru-întunecat. Faciesul lor este de tip prea puţin negroid şi are trăsăturile fine. A voi să-i înrudeşti cu cutare sau cutare grup de rase africane este un risc foarte mare, dar ceea ce e sigur este că au elemente comune cu popoarele hamite, cum sînt bunăoară massaii din Kenya sau wattuşii din Ruanda, în apropiere de izvoarele Nilului. Şillucii sînt produsul amestecului a diferite elemente hamite, negre etc... Deşi sînt fraţi cu dinka şi cu nuerii sînt mai evoluaţi decît aceştia, legăturile cu nordul fiindu-le mai accesibile.

Şillucii nu umblă goi de tot. Poartă de obicei o bucată scurtă de pînză prinsă pe un umăr, ceea ce le dă un aer de noblеţe antică. Le plac frizurile complicate. Unii îşi împletesc părul în formă de semilună cu preţul unei munci îndelungate, pline de răbdare. Un şilluc gătit în felul acesta doarme cu capul sprijinit pe o pernă de lemn pentru a-şi păstra edificiul intact luni întregi.

În seara cînd trecem prin Fachoda, şillucii tocmai pregătesc o petrecere în cinstea lunii pline. Este un mare noroc pentru noi.

Scena se petrece la malul fluviului, pe un teren mare rezervat acestui gen de exerciţii, mai la o parte de locurile aglomerate.

Pe înserate, războinicii şilluci care sosesc în grupuri mici din toate satele învecinate se adună în jurul tam-tamurilor şi al tobelor. Femeile stau deoparte ; sînt vesele şi însufleţite aidoma fetelor de la noi cînd se duc la bal. Războinicii şi-au împodobit corpul foarte frumos. Şi l-au vopsit cu ocru roşu, avînd cercuri mari albe desenate cu cenuşă pe piept. Sînt acoperiţi cu pene multicolore, cu coliere, brăţări, mărgele de sticlă şi cu tot soiul de alte zorzoane. Suliţi, lănci, scuturi de paradă din piele de hipopotam, nimic nu lipseşte.

De îndată ce soarele dispare la orizont tam-tamurile încep să bată chemarea, dominînd cu sunetul lor înăbuşit zarva pe care o fac grupurile.

Dansatorii şi dansatoarele se rînduiesc într-un cerc imens, fiecare bărbat avînd în faţa lui o femeie. Cercul se pune în mişcare. Bărbaţi şi femei se rotesc încetişor ţopăind în vîrful picioarelor ca la un exerciţiu de gimnastică. Toate trupurile imense, negre, albe sau roşii, gesticulînd în cadenţă în sunetul tobelor, al tam-tamurilor şi al zurgălăilor de la picioare, stimulate de chiotele femeilor şi de strigătele războinice lansate de cel din capătul şirului, se dezlănţuie antrenate de ritmul tot mai accelerat al instrumentelor muzicale grele.

Apoi hora se opreşte brusc. Femeile se depărtează, iar bărbaţii se măsoară din ochi. Săltîndu-şi armele şi scuturile, şillucii se reped unii la alţii într-o învălmăşeală de nedescris, urlînd ca nişte smintiţi.

Seara s-a lăsat de mult. Ţîntarii participă din ce în ce mai activ la serbare. Cu toată via noastră dorinţă de a asista pînă la capăt, sîntem nevoiţi să ne retragem în coliba mititică ce ne-a fost pusă la dispoziţie pentru noapte.

Este ultima seară pe care o petrecem printre niloţi. Ne apropiem de paralela a 12-a care poate fi considerată ca fiind linia de demarcaţie între sudul şi nordul Sudanului.

O ultimă privire asupra Sudanului de sud

Înainte de a părăsi aceste locuri care ne lasă amintiri atît de vii să aruncăm o privire de ansamblu asupra celor trei provincii din sudul Sudanului considerate a fi printre regiunile cele mai puţin cunoscute din Africa.

Sudanul de sud este ţara neagră, ţara păgînă, socotită altădată de către arabi ca ţinut furnizor de sclavi, spre deosebire de nordul în întregime islamizat (după ce fusese creştin) şi constituind un preludiu al Orientului.

La Khartoum vom întîlni un ministru al guvernului sudanez din acea perioadă care ne va spune fără înconjur că tatăl lui a fost un bogat negustor de sclavi. Prin această declaraţie a vrut să scoată în relief evoluţia care a avut loc de la o generaţie la alta. În nordul Sudanului vom afla că cea mai mare jignire ce se poate aduce cuiva este să-i spui că este fiul unei sclave. Această ofensă nu poate fi spălată decît cu preţul sîngelui. Dispreţul arătat faţă de urmaşii sclavilor rămîne adînc înrădăcinat în inima sudanezilor din nord.

Sudul Sudanului depăşeşte de două ori suprafaţa Franţei, dar nu are mai mult de trei sau patru milioane de locuitori, deşi n-avem putinţa să dăm o cifră precisă, evaluările în această privinţă fiind foarte vagi.

De la postul de frontieră Nimule şi pînă la Kodok (Fachoda) am făcut cunoştinţă cu principalele tipuri de populaţii: bantu, agricultori, oameni scunzi, locuind regiunile ecuatoriale limitrofe cu Uganda şi cu Congo, precum şi niloţii, păstori mai mult sau mai puţin nomazi, înalţi de statură, locuind în mlaştinile Sudd şi în cele din regiunea lui Bahr el Ghazal. Mai sînt şi alte populaţii intermediare.

După cum am putut să ne convingem, aceşti bantu şi niloţi se află încă în epoca fierului. În epoca în care vehiculele cu motor de toate categoriile brăzdează drumurile şi rîurile ţării prin care călătorim, oamenii aceştia nu cunosc folosirea roţii. Şi totuşi nu sînt nişte „sălbatici". Societăţile lor au o organizare strictă şi ţin să adaug că tocmai aceşti „primitivi" ne vor pricinui necazurile cele mai puţine. Mai tîrziu, cînd vom călători prin ţinuturi locuite de musulmani se vor produce fricţiuni cu populaţiile respective.

Întinsele regiuni din sudul Sudanului se numără printre teritoriile cele mai inaccesibile din Africa Neagră. Nu există nici o aşezare de coloni, nici o exploatare agricolă sau industrială demnă de acest nume, cu excepţia cîtorva realizări modeste ale guvernului. Activitatea comercială este redusă la expresia ei cea mai simplă. De-a lungul celor 2 000 km pe care i-am străbătut

prin sudul Sudanului am întîlnit doar cîţiva funcţionari englezi şi misionari veniţi din Occident, a căror influenţă este de altfel efectiv nulă asupra unor populaţii care rămîn pătimaş credincioase obiceiurilor lor străvechi.

Astfel se prezintă această extraordinară regiune sudică a Sudanului căreia îi întoarcem acum spatele pentru a pătrunde în ţinuturile islamului, mai deosebite de regiunile de sud chiar decît se deosebeşte ziua de noapte, şi nu le vom mai părăsi pînă la sfîrşitul călătoriei noastre.

IX

PARALELA A 12-a NORDICĂ

Avem de parcurs acum o etapă de 800 km care trebuie să ne ducă pînă la Khartoum, capitala Sudanului, şi pe care trebuie s-o efectuăm în trei săptămîni şi ceva.

De-a lungul acestei etape vom fi martorii metamorfozării totale a Sudanului.

Pe nesimţite se înfiripă un peisaj nou, peisajul din nord, cu totul deosebit de cel din sud.

Însuşi Nilul îşi schimbă mult fizionomia. Ai spune că vrea să se odihnească după aventurile sale de tinereţe. S-a sfîrşit cu mlaştinile în care se pierde epuizîndu-şi în chip primejdios puterile, cu nesfîrşitele schimbări de direcţie a cursului său, cu cheile adînci în care-şi repede apele, cu cascadele înspumate, unde bubuie cu o forţă sălbatică ce ne stîrneşte admiraţia şi adeseori şi spaima. O bucată de drum, Nilul devine un fluviu cuminte, cu ape îmbelşugate care curg domol spre nord urmînd un traseu aproape rectiliniu.

După ce am trecut de paralela a 12-a constatăm că Sudanul şi-a schimbat cu totul înfăţişarea. Mlaştinile s-au transformat în stepă sau în deşert. Hipopotamii au dispărut. Papirusurile au cedat locul curmalilor ; cămilele şi măgarii au luat locul vacilor. În locul uriaşilor despuiaţi care trăiesc prin smîrcuri, întîlnim sudanezi scunzi cu pielea neagră, dar îmbrăcaţi în alb şi musulmani pînă în măduva oaselor.

Într-un cuvînt, Africa Neagră se transformă într-un colţ al Orientului, învestit cu toate farmecele şi cu toate rigorile islamului. După cum spune Emil Ludwig, „Spiritul Asiei vecine ia contact cu Nilul".

Din caiacele noastre, excelente posturi de observaţie, vom urmări zi de zi această transformare uimitoare.

Recitesc în jurnalul meu de drum :

23 februarie. Străbătut 40 km împotriva vîntului. Am ajuns noaptea la postul Detwok. Înaintăm cu orice preţ. Sîntem ob-

sedaţi de gîndul de a străbate în fiecare zi cît mai mulţi kilometri.

Am observat în tot cursul zilei nenumărate stoluri de păsări pe limbile de nisip, precum şi în mocirlele nămoloase rămase descoperite după retragerea apelor.

Cîteva familii de hipopotami, dar fluviul e atît de larg, încît nu avem de loc prilejul să le întîlnim. Zărit o mică turmă de elefanţi într-un loc mlăştinos. Elefanţii au devenit foarte rari.

24 februarie. Ne-am reluat drumul tîrziu. Noaptea a fost rea din pricina ţînţarilor care pătrund, nu se ştie cum, în cortul nostru apărătoare de ţînţari. Mă dor şalele în urma efortului făcut ieri. John îşi tîrăşte un picior, ale cărui zdrelituri s-au infectat. I s-au umflat ambele mîini, dar nu se plînge şi dacă cineva aduce vorba de ele se enervează.

Vîntul, mereu vîntul împotriva noastră. S-a lăsat noaptea. Istoviţi oprim înainte de a ajunge la postul Melut, care totuşi nu trebuie să fie prea departe. Alegem un golfuleţ la adăpostul arborilor. Sutele de păsări care şi-au găsit aici refugiul înaintea noastră îşi iau zborul stropindu-ne cu găinaţul lor infect. Ne scăldăm în apa fluviului pentru a ne curăţi, spălăm pînza caiacelor noastre şi ne ducem să ne adăpostim puţin mai departe. O dată cu lăsarea serii, vîntul şi-a oprit brusc suflarea.

25 februarie. În cursul dimineţii am trecut de Melut. Funcţionari sudanezi caută să ne încurajeze, spunîndu-ne că vîntul dinspre nord nu va sufla mult timp. Ar fi trebuit să fi încetat de mult, dar ne suflă în faţă şi este de o mie de ori mai primejdios decît hipopotamii sau cataractele. Vîntul acesta este în stare să ne facă să abandonăm călătoria.

Aproape că n-am văzut papirusuri. Malurile continuă să fie joase şi acoperite cu ierburi înalte. Pe întinsul stepei se zăresc din loc în loc cîteva colibe uşoare ale unor păstori şilluci ; uneori se aud în depărtare sunete de corn.

Plutim de-a lungul malurilor înveşmîntate în păduri frumoase. Adesea se zăresc pe maluri pîlcuri de palmieri feluriţi : dum,* rafia sau borassus şi curmali sălbatici.

Atras de zarva pe care o face o ceată de maimuţe, mă opresc şi pătrund într-un desiş stufos. La picioarele unui arbore zăresc o bocceluţă, o suliţă şi o bucată de fagure cu miere luată dintr-un

* *Hyphaene Thebaica.* — *N.T.*

stup sălbatic. Proprietarul lor se află în vîrful unui copac centenar ocupat să golească de conţinut un alt stup. Lucrează cu mîinile goale şi mă întreb cum face ca să se ferească de înţepăturile albinelor. Mă întorc la malul fluviului pentru a semnala această mică scenă celor doi tovarăşi ai mei. Ne ducem tustrei la locul amintit, dar omul cu pricina a dispărut cu mierea şi cu lucrurile sale. Apariţia unui necunoscut prin acele locuri pesemne că l-a neliniştit. În savana aceasta sălbatică, băştinaşul este prudent şi cu atenţia mereu încordată.

26 februarie. Nici o acalmie. Vîntul suflă dinspre nord cu o regularitate care ne face să desperăm. Vîslim din greu ca nişte ocnaşi de pe galere pe fluviul cu apa agitată. Încheieturile mîinilor lui John continuă să se umfle, făcîndu-l să sufere într-una. Ce-i de făcut ? Trebuie să înaintăm totuşi. Ţinutul este aproape pustiu.

Pe distanţe mari întîlnim iarăşi papirusuri, dar şi arbori frumoşi, precum şi o vegetaţie variată. Aşteptăm cu nerăbdare asfinţitul soarelui. Ştim că în clipa aceea vîntul se domoleşte, iar Nilul devine din nou o oglindă pe care caiacele noastre lunecă lin.

Este ora la care toate păsările de pe fluviu, gîştele grase de Nil, raţele sălbatice, bîtlanii, ibişii şi cocorii cenuşii părăsesc cu miile limbile de nisip pe care stau toată ziua sub dogoreala soarelui, ducîndu-se să se adăpostească în desiş. Cete de ibişi, pe care-i poţi recunoaşte după ciocurile lor lungi încovoiate, se înşiruie pe fundalul asfinţitului ca un şirag de mărgele negre, iar berzele formează pe cer nişte V-uri imense.

Soarele coboară repede împurpurînd fluviul şi savana cu ultimele sale pîlpîiri. În cîteva minute, cerul colorat violent, împărţit în fîşii roşii, albastre şi liliachii, se întunecă. Noaptea se lasă pe ape ca o lovitură de ciomag.

După orele agitate ale zilei se instăpîneşte o linişte deplină. Cornurile ultimilor păstori şilluci răsună înăbuşit în stepă. În depărtare se aud sunînd tălăngile turmelor. Prin sate, prin sălaşuri de pescari se aprind unul cîte unul focuri şi ţinutul pe care-l credem pustiu se dovedeşte a fi locuit. În seara asta băştinaşi au dat foc savanei şi ierburile înalte ard sfîrîind, proiectînd lumini roşii care dănţuiesc pe apele Nilului ca nişte imenşi licurici.

27 februarie. N-am văzut hipopotami toată ziua. Au oare de gînd să ne părăsească fără să-şi ia rămas bun de la noi ? În

schimb, numeroşi crocodili şi miriade de păsări sînt pentru noi un leac împotriva plictiselii.

Vîntul s-a oprit brusc pe la amiază, mult mai devreme decît de obicei. Am înaintat bine, astfel că ne vom putea opri de îndată ce se va întuneca. De multă vreme nu ne-a mai mers aşa.

28 februarie. Marele eveniment al zilei: am văzut cîteva cămile păscînd împiedicate în stepă. Sînt primele cămile pe care le întîlnim. Pătrundem într-o lume nouă.

Nilul, care acum este mai puţin monoton, descrie coturi mari, silindu-ne să ne schimbăm tot timpul direcţia în funcţie de vînt care ne suflă, cînd din faţă, cînd dintr-o parte, dar vai! niciodată din spate.

Pe mal, ierburile înalte cedează treptat locul unor tufişe de mărăcini în care cuibăresc tot soiul de păsărele.

La trecerea noastră, păsărelele îşi iau zborul stoluri, stoluri, planează misterios deasupra stepei şi se întorc la locul de unde au plecat de îndată ce le-am întors spatele.

Am zărit de asemenea varani* mari, şopîrle care pot ajunge pînă la o lungime de doi metri şi aleargă cu o repeziciune uimitoare. Stau imobili pe crengile salcîmilor aplecate deasupra apei şi cînd ne apropiem dispar dintr-un salt înainte de a ne putea da seama pe unde au luat-o.

Lagunele au dispărut, regiunea se usucă văzînd cu ochii. Lumina care ne înconjură este orbitoare, greu de suportat fără ochelari fumurii.

1 martie. El Renk. Şeful postului, un sudanez cu obrajii crestaţi, îmbrăcat în kaki ca un militar, ne oferă ceai potrivit regulilor ospitalităţii. Ne asigură şi el că vîntul dinspre nord are să înceteze curînd. Trebuia să fi încetat de mai multe zile. Ghinionul nostru.

El Renk se mîndreşte cu un oficiu poştal, o jandarmerie şi diferite oficii guvernamentale instalate în nişte clădiri zidite din cărămidă roşie într-un stil din cele mai comune. Prin clădirea postului rătăcesc cîţiva şiliuci cu lăncile în mîini.

Pornim mai departe.

* *Varanus niloticus*, o şopîrlă mare carnivoră, care trăieşte în Africa de nord. — *N.T.*

2 martie. Primele feluci * pe Nil ale căror pînze mari triunghiulare se zăresc de departe. Ele ne anunţă nordul întocmai cum rîndunelele ne anunţă primăvara.

Puţin mai tîrziu zărim un sălaş de pescari. Foarte deosebit de ceea ce am văzut pînă acum. Nu este un sălaş de niloţi, ci de sudanezi din Omdurman. Aceştia din urmă practică pescuitul meşteşugăreşte lucrînd mai mulţi laolaltă. Pornesc pe Nil în feluci, ajutaţi de vîntul dinspre nord care bate foarte regulat în acest anotimp, după cum am constatat noi înşine pe pielea noastră. Pescuiesc cu plasa timp de două-trei luni, apoi revin la Omdurman favorizaţi de vînturile contrarii, cu felucile încărcate cu peşti uscaţi şi săraţi.

Le examinăm instalaţiile. Cîţiva oameni îşi fac de lucru în jurul unor imense lese întinse pe ţăruşi de-a lungul prundului pe care peştii se usucă zgîrcindu-se sub razele soarelui torid.

Primele feluci de pescari imprimă Nilului o fizionomie mai omenească. În toate epocile, popoarele din nord au ajuns pînă aici, dar niciodată n-au putut să meargă mai departe. Mlaştinile Sudd erau un obstacol de netrecut. Avem impresia că ieşim dintr-o lume necunoscută şi fantastică şi că pătrundem într-o ţară aproape surîzătoare şi familiară.

De două zile, bunii noştri prieteni, hipopotamii, au dispărut cu desăvîrşire, iar papirusurile nu mai formează decît nişte insule întîrziate în peisaj.

Este interesant de remarcat că înainte hipopotamii se întîlneau pe tot cursul Nilului. Soldaţii lui Bonaparte, cînd au debarcat în Egipt, au zărit poate aceste animale prin mlaştinile din deltă, dar, după cum afirmă Emil Ludwig, nu-i cu neputinţă să mai fi întîlnit vreunul cu treizeci de ani în urmă la nord le Khartoum.

Faptul că oamenii care mînuiesc cu dibăcie puşca au ocupat în număr tot mai mare malurile Nilului a determinat retragerea hipopotamilor în decurs de cîteva secole cu mai multe mii de kilometri spre sud. Am putut să verificăm personal, şi eram în măsură s-o facem, că acest pahiderm a dispărut cu desăvîrşire la nord de paralela a 12-a, care reprezintă linia de demarcaţie între cele două zone ale Sudanului.

De fapt, hipopotamul a avut aceeaşi soartă ca şi numeroase triburi africane, nevoite să se retragă puţin cîte puţin sub ameninţarea popoarelor venite din toate regiunile din nord, şi silite să se retragă în zonele ecuatoriale acoperite cu păduri şi mlaştini.

* Corabie mică şi îngustă cu pînze şi cu lopeţi. — *N.T.*

La fel s-a întîmplat cu papirusul care în antichitate * creştea în abundenţă în Delta Nilului, iar astăzi a dispărut cu totul la nord de paralela a 12-a.

3 martie. Un mic masiv stîncos se înalţă deasupra stepei aproape pustii. Este El Jebelein, ceea ce înseamnă „Cei doi munţi". Este cea dintîi proeminenţă pe care o zărim după sute de kilometri străbătuţi.

La picioarele stîncilor se aştern, dispuse în şah, case cubice clădite grosolan din vălătuci. Se desluşesc cîteva pîlcuri de palmieri, dune de nisip, pe drumuri cîţiva măgari purtînd în circă oameni înveşmîntaţi în alb, cu capetele înfăşurate în turbane şi încălţaţi cu papuci. Mai la o parte, o moscheie modestă cu cupolă la umbra unui boschet de salcîmi, iar pe malul Nilului cîteva ogoare cultivate cu durra şi legume.

Şillucii şi colibele lor cilindrice cu acoperişuri ascuţite au rămas departe. Pătrundem într-o lume nouă, în lumea islamului.

4 martie. Ţinutul se usucă şi se preface văzînd cu ochii.

Iată cele dintîi dune de nisip, din care răsar plante cărnoase şi mărăcini. O turmă mare de cămile se adapă la malul fluviului. Sute de animale ahtiate să-şi potolească setea ce ţine probabil de multe zile se înghesuie unul lîngă altul pe o distanţă de mai multe sute de metri. Împins de animalele din spate care nu vor să aştepte pînă le vine rîndul, capul turmei a pătruns pînă departe în apă.

Cămilele beau cu lăcomie, cu grumazul întins, cu botul afundat în lichidul răcoros, ridicîndu-şi din cînd în cînd capetele şi scuturîndu-şi cu o înfăţişare de adîncă mulţumire buzele şiroind de apă. După ce şi-au potolit setea îşi deşartă pîntecele prea plin şi undele Nilului se împînzesc cu baligi mici, rotunde, pe care peştii şi le smulg cu lăcomie.

Ni se spune că aceste animale, adevărate cisterne ambulante, pot să absoarbă în scurt timp vreo sută de litri de apă. Cele care se îndreaptă spre dune după adăpat au pîntecele umflat ca nişte burdufuri.

* Termenul francez *papier* derivă din cuvîntul grecesc *papyrus*. Vechii egipteni foloseau într-adevăr această plantă la prepararea hîrtiei pentru manuscrise. Luau mijlocul tulpinii, îl jupuiau de înveliş şi cu ajutorul unei lame foarte ascuţite desprindeau fîşii foarte subţiri pe care le lipeau laolaltă în două straturi. După aceea, foaia era uscată la soare, apoi lustruită bine pentru a se putea scrie pe suprafaţa ei. — *N.A.*

Cînd ne apropiem, cămilele întind deasupra apei grumazele lor lungi şi arcuite. Ne adulmecă, ne privesc cu ochi trişti, apoi scot nişte răgete sfîşietoare. N-au aerul să aprecieze priveliştea nouă pe care le-o oferă apariţia noastră. Par nişte domnişoare bătrîne care se uită la noi cu dezgust. Ne ţinem departe de ele ; n-avem chef să le înfruntăm, căci bătrînele domnişoare şi-ar putea pierde capul stîrnind o învălmăşeală primejdioasă pentru ambarcaţiile noastre.

Dar alarma a fost transmisă mai departe. Turmele „auxiliare", alcătuite din capre şi oi, care stau cuminte deoparte, încep să se agite şi să se înghiontească. Măgari, cu capetele înălţate spre cer şi cu urechile plecate, răspund la behăiturile lor sonore. Ai spune că sînt nişte pompe ruginite, pe care cineva încearcă să le repună în funcţiune. Toate acestea alcătuiesc o prea frumoasă simfonie care se răspîndeşte peste Nilul tăcut.

Păstorii ne fac semn cu mîna să poposim ; sînt negri sudanezi. Bătrînii sînt înfăşuraţi după moda arabă în *galabieh*-uri albe. Tinerii au torsul gol şi o cingătoare scurtă trecută printre picioare.

Privesc toţi foarte miraţi apariţia noastră şi a caiacelor noastre pe fluviul lor. Ne pun tot felul de întrebări, dar cunoştinţele noastre în materie de arabă sudaneză sînt atît de sărăcăcioase, încît conversaţia ia repede sfîrşit. Pricepem doar că vin cu turmele de la hotarele Etiopiei, unde sînt păşuni întinse, şi că intenţionează să plece în etape scurte, urmînd cursul Nilului, pînă la Omdurman, marele oraş indigen geamăn cu Khartoum-ul.

În timp ce facem cunoştinţă, un băiat s-a dus să mulgă o cămilă şi ne aduce o calebasă plină cu lapte. Un om în vîrstă, care trebuie să fie şeful, ne-o întinde cu amîndouă mîinile ca pe o ofrandă. Vasul este jegos cum nu se mai poate şi n-aş pune mîna în foc că nu serveşte şi la altceva decît ca pahar, dar am fi nepoliticoşi dacă am refuza darul acesta de bunvenit şi bem cu rîndul cu stoicism laptele de cămilă care are un gust cu totul aparte.

5 martie. Vîntul s-a domolit puţin. Profităm pentru a ne mări viteza. John se simte mai bine. Încheieturile mîinilor sale s-au dezumflat întrucîtva. În clima aceasta uscată, Jean, la rîndul său, suportă mult mai uşor neplăcerile pe care i le pricinuieşte sinuzita sa. În linii generale, putem pretinde că facem faţă sarcinilor noastre în chip satisfăcător.

Ne grăbim să ajungem la Khartoum, capitala Sudanului, de care ne mai despart ceva mai mult de 400 km.

Întîlnim marinari care repară o felucă pe prund. Veşmintele lor largi, albe şi turbanele lor le scot puternic în evidenţă negrul profund al feţelor. Ne îndeamnă cu gesturi largi ale mîinilor să ne oprim şi ne privesc cu chipurile bucuroase, care ne fac plăcere.

— *Faddal, faddal!* (Opriţi-vă! Sînteţi bineveniţi!)

Ne apropiem, debarcăm, strîngem mîini, le admirăm munca. Tehnica lor nu pare să fi evoluat prea mult din antichitate. Au unelte de metal, dar pentru a potrivi scîndurile ambarcaţiei lor folosesc numai ţăruşi de lemn.

Ne aşezăm pe rogojini la umbra bordeielor lor. Ne oferă trei pahare mititele cu ceai, după uzul ospitalităţii arabe. Ceaiul acesta fierbinte, foarte dulce şi aromat pe care-l pregătesc cu dragoste într-un mic ceainic de metal, este pentru noi o adevărată mană cerească. Dacă am avea putinţa l-am bea cît este ziulica de mare, atît de mult ne chinuieşte setea în clima aceasta uscată şi fierbinte.

Puţin mai departe auzim zgomotul scîrţîitor al primelor *sakieh*. Sînt nişte veritabile aparate destinate să ridice apa Nilului la nivelul malurilor pentru a înlesni irigarea lor. Este *noria* folosită în ţările mediteraneene, dar în plus o *noria* rustică. O roată mare, de care sînt fixate urcioare, se învîrte, se afundă în fluviu şi ridică apa care se revarsă în jgheaburile de pămînt bătătorit. *Sakieh* are un angrenaj complicat de scripeţi montaţi fără nici un cui, fără nici o bucată de metal, alcătuit doar din lemn şi frînghii. Întregul angrenaj este acţionat de boi sau de cămile care descriu o mişcare circulară pe o platformă. Băieţei cocoţaţi pe stinghia cîrmei îi supraveghează funcţionarea croind cu nemiluita lovituri de băţ peste crupa bietelor animale.

Cînd treoem prin dreptul lor încetează orice mişcare. Ţăranii ne privesc cu ochii holbaţi, iar animalele profită ca să-şi tragă sufletul. Ştrengarii coboară malul în goană şi sar în apă vrînd să ne privească mai de aproape. Urcă apoi din nou pe mal uzi din cap pînă-n picioare şi-şi reiau locul la *sakieh*, lovindu-şi cu putere animalele ca să le facă să se urnească. Angrenajul începe să scîrţîie iar, un scîrţîit lent şi continuu care ne va însoţi de acum încolo pe fluviu în tot cursul zilei, adesea chiar şi noaptea.

Mulţumită acestei *sakieh*, malurile Nilului sînt mărginite cu ogoare cultivate cu durra, mazăre sau fasole.

Femei muncesc cu săpăligile încovoiate deasupra gliei. Sînt înfăşurate în nişte văluri negre care le ajung pînă la călcîie. Au feţele acoperite. Întîlnim adesea femei spălînd rufe la mal. Cînd trecem ne privesc cu coada ochiului, dar dacă încercăm să le

privim sau ne prefacem că le fotografiem îşi întorc repede capul.

Profitînd de faptul că vîntul şi-a încetat suflarea, ne urmăm înaintarea în plină amiază. Este arşiţă mare, dar avem un singur gînd : să ajungem la Khartoum. În închipuirea noastră vedem oraşul acesta sclipind de lumini, de mai multe lumini decît Parisul sau New Yorkul.

Malurile Nilului, cîmpurile, *sakieh*-ele sînt lăsate în părăsire ; toată lumea s-a adăpostit la umbră, prin sate, ori s-a refugiat pe lîngă trestii. Toată lumea, în afară de noi.

Cînd ni s-a făcut şi nouă lehamite de atîta prăjit la soare ne tragem caiacele pe o limbă de nisip stîrnind protestele vehemente ale gîştelor şi raţelor sălbatice care fac un tărăboi înspăimîntător, de parc-am încerca să le măcelărim. Dezbrăcăm puţinele veşminte pe care le avem pe noi şi ne scufundăm cu încîntare în apa răcoroasă a Nilului. În felul acesta putem să suportăm şocul pe care ni-l dă arşiţa.

În timp ce trecem cu caiacele pe lîngă o limbă de nisip — o nouă alarmă. Pesemne că am zgîndărit vreun crocodil lungit în fundul apei, deoarece caiacul meu a fost pe jumătate proiectat în aer şi era cît pe-aci să mă răstorn în apă. De îndată ce mi-am recăpătat echilibrul mă apropii de limba de nisip, cobor pe uscat şi încerc să văd animalul care mi-a jucat festa. Bineînţeles, crocodilul nu m-a aşteptat. Un incident asemănător i s-a întîmplat ieri lui John, din fericire fără urmări grave.

Astăzi am înaintat în chip satisfăcător, făcînd 40—45 km. De ce nu se poate să fie aşa în fiecare zi ?

Ne oprim înainte de asfinţitul soarelui, ademeniţi de o plajă frumoasă, mărginită de mimoze şi de alte plante cu tulpina şi frunzele cărnoase.

Varani mari, de un galben-cafeniu asemenea peisajului, şi broaşte-ţestoase se desfată tolănite la soare. Broaştele-ţestoase se scufundă în apele fluviului cu o repeziciune de care nu le-ai crede în stare, iar varanii dispar fulgerător în desişul apropiat.

Luăm în stăpînire locul şi hotărîm să încercăm o mare experienţă. Astă-seară nu vom instala cortul şi vom dormi sub cerul liber. Regiunea este atît de uscată, încît ţînţarii par să fi dispărut cu totul.

Jean montează paturile noastre din duraluminiu. John pleacă cu puşca lui în căutare de vînat, în timp ce eu prepar cina. John seamănă tot mai mult cu Robinson Crusoe pe insula lui pustie, cel puţin aşa cum ni-l închipuim pe vestitul naufragiat. Are barba

unui venerabil patriarh, îmbrăcămintea sumară şi face rost de hrană la întîmplare.

John urmăreşte cu atenţie pe plajă urmele lăsate de reptile. Îl vedem îngenunchind pe pămînt, scormonind ţărîna, ridicîndu-se, umblînd iar, oprindu-se, scotocind, apoi dispărînd la o cotitură a prundului. Mare cercetător de urme, are pesemne o idee în cap. Nici n-a apucat să se lase noaptea că-mi aduce triumfător în pălăria lui de cercetaş vreo treizeci de mingi mititele, ca cele folosite la tenisul de masă. Sînt pesemne ouă de broască-ţestoasă, tocmai suficiente pentru o omletă respectabilă.

Am făcut o omletă, căci ouăle erau proaspete, fiind ouate de curînd. Dac-aş spune că ne-am delectat aş exagera, dar, în sfîrşit, se puteau mînca. John a găsit chiar că avea puţin gustul caviarului, dar în sinea mea mă gîndeam că are mai curînd gust de afumat, din pricina focului care a slujit la prepararea ei. În orice caz, mîncarea avea o savoare inedită şi s-a bucurat de mult succes chiar la Jean care în genere nu are păreri în chestiuni culinare, mîncînd cu o indiferenţă mută orice-i ofer. Am mîncat lăcuste prăjite la populaţia bari pe cursul lui Bahr el Jebel, termite rumenite la populaţia buganda şi durra cu ingredient de furnici fierte la niloţi, dar pînă acum nu gustasem omletă din ouă de broască-ţestoasă. Eram peste măsură de satisfăcuţi.

Astă-seară încercăm pentru prima oară plăcerea de a dormi cu obrazul mîngîiat de briză, o briză foarte fină pe care am dori s-o simţim în timpul zilei în locul acelui vînt nemilos dinspre nord care a devenit inamicul nostru numărul unu de cînd nu ne mai chinuiesc ţînţarii.

Lungiţi în paturile noastre din duraluminiu, contemplăm îndelung bolta presărată cu stele de o frumuseţe şi o puritate pe care cuvintele sînt neputincioase să le redea. Psichari, ofiţerul care şi-a petrecut toată viaţa în deşert, spunea că stelele nopţilor tropicale par că-i atrag pe oameni pînă la ele. Este într-adevăr senzaţia pe care o încercăm. Spiritul pare desprins de corp, purtat spre infinit, pluteşte în albastrul profund al cerului, se agaţă o clipă de semilună, saltă din stea în stea în scînteierea firmamentului, printre nebuloase, pînă la marele văl luminos al Căii Lactee. Visăm cu ochii larg deschişi, pierduţi în sclipirile misterioase ale aştrilor, apoi, cînd atmosfera începe să se răcească, ne înfundăm în sacii noştri de dormit şi adormim.

Un sforăit zgomotos mă trezeşte din visul meu înstelat. Sforăitul vine de-a dreptul de la patul lui Jean, ale cărui nări sînt pe

trei sferturi astupate de sinuzită, afecţiune de care suferă. Fiind istovit ca de obicei adorm aproape instantaneu.

6 martie. Vîntul a reînceput să sufle cu furie de azi dimineaţă. Înaintăm pe un fluviu cu unde agitate. Jean ne învaţă, pe John şi pe mine, să încrucişăm în aşa fel penele padelelor noastre, încît să oferim o rezistenţă mai mică vîntului, ceea ce nu ne împiedică să înaintăm cu viteza melcului care urcă pe frunza unei verze. Privim cu furie malurile trecînd prin faţa noastră cu o încetineală teribilă. O *sakieh* scîrţîie, o stîncă înaltă se năruie încet, încet în fluviu, o felucă trece cu viteză mare în sens invers, cu toate pînzele umflate, încă o *sakieh*... Nu se mai sfîrşesc niciodată...

Ziua începe prost. John n-a atacat cum trebuie un val şi s-a răsturnat. Din fericire, se află doar la zece metri de la ţărm, într-un loc unde apa nu-i adîncă.

Aparatul meu de fotografiat pe care i-l împrumutasem a căzut în apă. Nu mai poate fi folosit pînă la Khartoum. Pescuim echipamentul lui John care pluteşte în derivă şi hotărîm să aşteptăm într-un golfuleţ o vreme mai prielnică.

Vîntul ne ţine prizonieri în golf aproape toată ziua. Sîntem cu atît mai furioşi, cu cît în seara aceasta ar fi trebuit să ajungem la Kosti, important centru înainte de Khartoum. Dar nu mai putem spera să facem drumul acesta.

Pe înserate, ca de obicei, vîntul se domoleşte şi pornim din nou. N-am sfîrşit însă cu necazurile. S-a lăsat întunericul şi se produce un fenomen ciudat. Peste puţin navigăm printr-o pădure inundată. Ce s-a întîmplat ? Ne ciocnim la fiecare pas de buşteni scufundaţi în apă şi ne agăţăm de crengi întinse la suprafaţa ei. Avem de-a face cu o creştere subită a apelor fluviului ? Curentul foarte domol nu indică nici o schimbare de acest gen. Ne oprim de teamă să nu ne sfîşiem şi să ne găurim caiacele. Urcăm pe mal.

De astă dată montăm cortul, fiindcă am simţit din nou prezenţa ţînţarilor.

7 martie. Cînd ne trezim în zori ne ducem să cercetăm fenomenul pădurii inundate. Malurile joase ale Nilului sînt acoperite de apă pînă la o înălţime de aproximativ 30 — 40 cm. Arborii din specia celor cu spini, cu crengile răsucite, au totuşi frunzele verzi, ceea ce dovedeşte că nu sînt cufundaţi în permanenţă în apă. Pesemne să este vorba de un baraj care face să crească şi să scadă apele fluviului după nevoie. Ne aducem aminte de barajul de la Djebel Aulia, marele regulator al Nilului Alb, situat la

400 km spre nord. Panta Nilului este atît de lină în această parte a cursului (2 mm/km), încît barajul îşi face simţite efectele pe o distanţă de sute de kilometri în amunte, chiar şi acum cînd apa n-a atins nivelul ei maxim.

Pornim din nou şi urmăm firul curentului pentru a evita să ne mai agăţăm de ceva. Peste puţin, zărim în depărtare o linie care barează Nilul. Este podul de metal de la Kosti, lung de 500 m, pe care trece calea ferată de la Kordofan pînă la Marea Roşie. Este al doilea pod pe care-l întîlnim de la izvoare. Dacă cititorii îşi amintesc, primul pod l-am zărit la Jinja, deasupra cascadei Ripon, la 2 000 km spre sud.

Podul de la Kosti nu este o operă de artă ca celelalte. El marchează sfîrşitul Nilului sălbatic, al Nilului lăsat de capul lui. Pătrundem acum într-o ţară cu producţie mare, pătrundem în această Gesirah, care furnizează bumbac cu fibră lungă, unul din cele mai bune din lume.

Oraşul Kosti este un mare port fluvial. Este punctul de încrucişare a traficului între Kordofan (vestit prin faptul că produce nouă zecimi din guma arabică folosită în lumea întreagă), Nil şi Marea Roşie. Întrucît în portul acesta împînzit de vase mari e greu de găsit un locşor unde să ne oprim şi cum sîntem grăbiţi să înaintăm spre Khartoum, facem doar un scurt popas.

9 *martie*. De patruzeci şi opt de ore întîlnim numeroase feluci pe fluviu. Rar se întîmplă ca vreun marinar să nu ne salute prieteneşte. Le răspundem cu obişnuitele salamalecuri, pe care le deprindem tot mai bine pe măsura întîlnirilor noastre.

Se întîmplă să facem o bucată de drum împreună cu cei care călătoresc în acelaşi sens cu noi. Ne apropiem de feluci şi intrăm în vorbă în măsura în care ne-o îngăduie cunoştinţele noastre de arabă. Marinarii sînt foarte curioşi ; ne pun o mulţime de întrebări care, din fericire, sînt aproape mereu aceleaşi !

— *Guit minuen* ? ne strigă unul, ceea ce înseamnă : De unde vii ? (Transcriu după fonetica cea mai simplă, aşa cum am auzit pronunţîndu-se.)

— De la El Gebelein, de la Malakal.

Cu un gest larg îi arătăm că venim de mai departe încă.

— *Machi uen ?* (Încotro te duci ?), ne strigă un altul.

— Kosti, Khartoum, şi cu acelaşi gest îi arătăm : „Mai departe încă, spre Cairo, spre mare".

— *Leh* ? (De ce ? Ce faci pe fluviu ?)

Întrebarea aceasta ne pune în mare încurcătură. Mă întreb, admiţînd că am vorbi la perfecţie araba, dacă le-am putea explica într-un fel care să-i mulţumească ce anume căutăm pe fluviu. Ne descurcăm dînd răspunsuri vagi: „Vrem să cunoaştem ţara, să scriem o carte".

Oamenii îşi clatină grav bărbiţele negre cu un aer vag de înţelegere, ca şi cum s-ar dumeri cum stau lucrurile. De îndată ce începem să ne descurcăm cît de cît în arabă, le punem întrebările care ne ard pe buze:

— Satul următor este departe?

Asta ne îngăduie să cunoaştem cu aproximaţie drumul pe care-l parcurgem. Omul interogat îşi întinde degetul spre soare, arătîndu-ne un punct imaginar:

— Cînd el o să fie acolo o s-ajungeţi.

— *Enta, somak* ? (Ai peşte ?).

Îndeobşte au peşte foarte bun. Ne apropiem de ei, alegem din grămadă şi plătim cu piaştii ţării. Cu echivalentul a cincizeci de franci de-ai noştri, avem cu ce să încropim un prînz bun pentru toţi trei.

10 martie. Am intrat în „Insulă", în Gesirah.

Cele două Niluri, Nilul Alb şi Nilul Albastru care coboară de pe podişurile Etiopiei, sînt acum la o depărtare de 100 km unul de altul şi se vor întîlni la Khartoum la 400 km spre nord de punctul unde ne aflăm. Aceste două fluvii formează o peninsulă, Gesirah, transformată într-o bogată regiune producătoare de bumbac *.

Din cînd în cînd zărim în drumul nostru conducte groase care se afundă în Nil; îi sorb apele pe care le transportă spre canalele de irigaţie. În vecinătatea venerabilelor *sakieh* care nu s-au schimbat de loc de milenii, staţiile de pompare prevăzute cu dinamuri sforăitoare şi strălucitoare ne dau măsura schimbării produse de vreo treizeci de ani încoace, pe plan material, bine-înţeles.

La popasul nostru de seară sîntem invitaţi de nişte bogaţi cultivatori de bumbac într-o casă mare, albă, fără etaj, cum sînt toate locuinţele sudaneze. Sîntem introduşi în săli de primire

* Cultura bumbacului, introdusă prin 1920 în Sudan, a dat rezultate bune. Aici se produc astăzi între 75 000 şi 100 000 t de fibre anual. Gesirah, care furnizează cea mai mare parte a acestei producţii, este irigată de către barajul Sennar de pe Nilul Albastru, situat la 100 km spre nord-est de Kosti. — *N.A.*

imense, al căror mobilier este alcătuit doar din canapele şi scaune acoperite cu huse. Totul este nud, rece şi pustiu. Pereţii sînt spoiţi cu var şi tavanele lasă vizibile în chip rustic bîrnele groase ale acoperişului plat.

Încăperile acestea de primire sînt rezervate oaspeţilor în trecere pe aici. Nu par să fie folosite prea des. Odăile destinate familiei dau spre partea din spate a casei şi sînt cu totul deosebite. Aici n-au acces decît rudele apropiate ale familiei. Femeile stau la adăpost de privirile indiscrete.

Pentru a ne cinsti prezenţa, gazdele şi-au invitat prietenii, astfel că ne pomenim foarte repede în mijlocul a două duzini de sudanezi înfăşuraţi în *galabieh*-urile lor de sărbătoare, privindu-ne tăcuţi cu coada ochiului.

Cunoştinţele noastre de arabă sînt atît de sărace, încît nu socotesc pesemne că este cazul să stea de vorbă cu noi. Din fericire, gazdele noastre vorbesc puţin engleza. În timp ce un număr de servitori rînduiesc prin salon măsuţe încărcate cu bunătăţi, ceşti cu ceai şi ţigări, gazdele ne informează că sînt trei fraţi care se îndeletnicesc cu exploatarea unei întinse moşii cultivate cu bumbac aparţinînd părintelui lor, un bogat negustor din Omdurman. Apoi se lasă iar tăcerea şi toată lumea pare că moţăie încetişor. Vom afla mai tîrziu că buna cuviinţă orientală nu-ţi cere să întreţii conversaţia cu persoanele pe care le primeşti în vizită, cu excepţia cazului cînd gazdele şi oaspeţii au să-şi spună lucruri într-adevăr importante. În ţara islamului tăcerea este de aur şi asta-i foarte bine.

Ne vom strădui să respectăm această regulă care poate să pară ciudată unor europeni. Obiceiul acesta ne va ajuta adesea să evităm migrena pe care ne-ar da-o căutarea de cuvinte într-o limbă pe care o cunoaştem prost, precum şi provocarea unor neînţelegeri supărătoare prin folosirea lor pe dos.

11 martie. Vîntul dinspre nord n-a slăbit toată ziua. Înaintarea noastră a fost atît de înceată, încît hotărîm să călătorim şi noaptea, deşi inundaţia se întinde în vale pe măsură ce ne apropiem de barajul Djebel Aulia.

Din nefericire, vîntul care părea că vrea să se domolească pe înserate, după cum îi era obiceiul, a început să sufle iar cu o putere nouă. Suprafaţa Nilului este frămîntată de valuri mari şi în întuneric ne vine greu să desluşim direcţia acestei adevărate hule. Sîntem într-o vale largă plină de arbori pe jumătate scufundaţi în apă. Ne vom continua oare călătoria cu riscul de a ne

răsturna în mijlocul fluviului sau vom încerca să acostăm, deşi nu ştim unde se află pămînt solid ? Zărim luminiţe în depărtare şi hotărîm să ne îndreptăm într-acolo cu orice preţ.

Ore întregi ne zbatem să înaintăm în direcţia în care se zăresc pîlpîind luminile care dispar mereu din ochii noştri. Ne aflăm la mijlocul unui meandru al fluviului şi avem impresia că navigăm de-a lungul unui golf marin bătut de vînturi, pe al cărui mal se înşiruie luminiţe.

În fine, printre toate aceste lumini care strălucesc în depărtare, cale de kilometri, le desluşim pe acelea ale unor vile cu ferestre mari viu luminate. Ne îndoim eforturile. Deşi bezna nopţii este îngrozitor de opacă, ni se pare că recunoaştem acolo un contur mai întunecos decît restul întunericului. Să fie oare cheiul ?

John este lîngă mine şi amîndoi vîslim de zor. Jean pare să fie destul de departe. Îl strigăm, dar în zadar. Chemările noastre se pierd în vijelie. În sfîrşit, ni se pare că auzim clipocitul mai desluşit al valurilor de-a lungul unui debarcader. Am ajuns la ţintă. Un chei în pantă lină ne îngăduie să ne apropiem de mal. Urlăm din toată puterea plămînilor noştri pentru a-l călăuzi pe Jean care a răspuns în cele din urmă. Totul se desfăşoară normal. Mînat de avîntul cu care vîslea ne depăşise întrucîtva şi acum este nevoit să se întoarcă din drum.

Strigătele noastre i-au trezit îndată pe oamenii din staţie. Vin în goana mare purtînd lanterne ca să ne culeagă, de parc-am fi nişte naufragiaţi eşuaţi pe mal.

Valurile care se desfăşoară spărgîndu-se de mal ne inundă pe jumătate ambarcaţiile. Picioarele ne sînt anchilozate. Degetele noastre amorţite, care au stat îndelung crispate pe padele, refuză să funcţioneze. Sîntem frînţi de oboseală şi ne împleticim mergînd. Noii noştri prieteni ne-au luat sacii şi ne cheamă la ei. Ne pomenim deodată într-un interior confortabil şi primitor, tot atît de luminos pe cît de neagră era noaptea adineaori.

Şedem cufundaţi în fotolii confortabile şi ne venim în fire bînd whisky. O mulţime de oameni, care se înmulţesc văzînd cu ochii, ne pun o sumedenie de întrebări. Le istorisim pentru a cincizecea oară călătoria. Aflăm că sîntem la El Dueim, la 200 km sud de Khartoum. Ei, dar nu stăm chiar aşa de prost !

Stăpîna casei l-a trezit în grabă pe bietul bucătar şi sfîrşim această seară memorabilă cu un adevărat ospăţ. Sîntem trei meseni înfometaţi care înfulecăm asistaţi de o mulţime de curioşi.

Ne simţim iar în formă, gata să plecăm numaidecît dacă ar trebui, dar gazdele noastre ne-au şi repartizat prin vilele învecinate. Avem impresia că am descins deodată într-un palat dintr-o mie şi una de nopţi. Sosirea noastră la El Dueim a fost din cele mai penibile, dar, în contrast cu ea, primirea atît de încîntătoare şi de spontană ce ni s-a făcut rămîne printre amintirile cele mai frumoase ale aventurii noastre.

14 martie. Înaintarea noastră mereu frînată de vînt. Media zilnică cu care ar trebui să înaintăm de 30—35 km s-ar reduce la vreo zece, dacă n-am călători şi noaptea.

Întîlnim numeroase luntre încărcate cu baloturi de bumbac plutind în zigzag de la un mal la celălalt împotriva vîntului.

La prînz oprim lîngă o *sakieh* ca să luăm cîteva vederi. Un grup de sudanezi coboară malul venind să ne admire caiacele. Micile ambarcaţii albe îi fascinează şi ar vrea să le încerce. Lăsăm pe unul dintre ei să urce într-un caiac şi-i trecem padelele. Execută mişcări mari dezordonate şi peste puţin se pomeneşte în plin curent. Ieşindu-şi cu totul din minţi, face să se clatine în chip primejdios ambarcaţia şi e cît pe-aci să se răstoarne. Jean sare în caiacul său şi se repede în ajutorul lui. Ceilalţi rîd ca nişte diavoli împeliţaţi, dar pe noi ne-au trecut toate năduşelile.

Sudanezii ne cheamă în căsuţele lor din vălătuci şi ne poftesc să mîncăm plăcinte de durra drese cu un sos piperat. Plăcintele acestea sînt tari şi greu de mestecat, nu mai puţin greu de digerat, dar n-avem încotro, trebuie să le mîncăm.

La sfîrşitul mesei, unul dintre localnici vrea cu orice preţ să ne cumpere un caiac. Ne propune cu aerul cel mai serios din lume să ne dea în schimb pe una din femeile sale. O femeie pentru un caiac e un preţ nu glumă! Cu greu îl facem să priceapă că nu putem accepta tîrgul acesta. Grăbim plecarea noastră de teamă să nu ne pomenim cu vreuna din ambarcaţiile noastre dispărută şi înlocuită cu vreo hodoroagă oarecare.

19 martie. Ne apropiem de frumosul baraj Djebel Aulia pe care-l zărim de departe. Ardem de nerăbdare de a ajunge la Khartoum, de care ne mai despart doar 45 km.

Barajul de la Djebel Aulia are o lungime de 5 km, este înalt de 5 m şi poate să reţină trei miliarde de metri cubi de apă. Este una dintre principalele lucrări care reglementează cursul Nilului. A fost construit de Egipt pentru nevoile sale şi contribuie doar în chip accesoriu la irigarea peninsulei Gesirah. Într-adevăr,

el are ca obiectiv principal să furnizeze apă văii joase a Nilului primăvara şi la începutul verii, atunci cînd apele Nilului Albastru sînt scăzute de tot. În această perioadă, cele cincizeci de stăvilare ale barajului de la Djebel Aulia se deschid treptat şi lacul de acumulare se goleşte. Ţăranii din Egipt profită de binefacerile apei cîteva săptămîni mai tîrziu. Mulţumită acestui aport, precum şi celui dat de marele baraj de la Assuan, pot să-şi ude ogoarele.

În clipa de faţă, lacul de acumulare este tocmai pe cale de a se goli. Dacă am fi trecut pe aici cîteva luni mai tîrziu, l-am fi găsit cu apa la nivelul cel mai înalt, iar inundaţiile în amunte ar fi fost mult mai mari decît acelea pe care le-am întîlnit în apropiere de Kosti şi care ne-au mirat atît de mult.

Sudanezii au construit pe Nilul Albastru, la 100 km spre est de Kosti, un alt baraj mult mai modest, şi anume barajul de la Sennar *. Instalaţia aceasta îngăduie irigarea pe scară largă a milioanelor de acri cultivaţi cu bumbac de la Gesirah. Sudanezii au de asemenea posibilitatea de a folosi o anumită cantitate din apa provenită de la barajul Djebel Aulia construit pe teritoriul lor drept compensaţie pentru inundaţiile provocate de baraj pe o distanţă de 400 km spre sud de Khartoum. Cantitatea aceasta, delimitată cu precizie printr-o convenţie specială, este de altfel destul de redusă. Fiecare picătură din „sîngele" Nilului este preţioasă pentru Egipt care trebuie să hrănească o populaţie foarte numeroasă pe o suprafaţă cultivabilă foarte restrînsă. Ar trebui să se mai construiască multe baraje pentru a îngădui extinderea suprafeţei de terenuri irigate şi a hrăni Egiptul.

La Djebel Aulia sîntem reperaţi deîndată ce ne facem apariţia. Se pare că de cîteva zile cei de la Khartoum telefonează cu regularitate pentru a afla dacă am sosit. Fie că ne aflăm în Uganda, fie în Sudan, trecerea noastră nu rămîne neobservată.

Ne ducem să facem o vizită „inginerului-rezident", un egiptean. Avem surpriza să întîlnim un ministru de la Cairo, Ahmed Hamza Paşa, însărcinat cu comerţul şi cu aprovizionarea regatului. Este o persoană încîntătoare, cu maniere foarte simple. Vorbeşte o franceză impecabilă şi o engleză pe care John o califică drept superioară. În timp ce vorbeşte cu o voce plăcută şi melodioasă învîrte fără încetare între degete mătăniile cu o

* Barajul de la Sennar are o capacitate de un miliard de metri cubi, cel de la Djebel Aulia de trei miliarde, cel de la Assuan de cinci miliarde. În ceea ce priveşte Marele Baraj de la sud de Assuan, el va avea o capacitate de o sută de miliarde de metri cubi, depăşind deci cu mult pe toate celelalte. — *N.A.*

sută de bobiţe ale musulmanilor. Gestul acesta ni se pare destul de bizar şi mai curînd curtenitor atît faţă de Alah pe care-l invocă, cît şi faţă de interlocutorii săi. Această manie inofensivă este un obicei curent în ţările islamului, cu care ne vom deprinde repede. La rîndul lui, ministrul pare să considere îmbrăcămintea noastră mai mult decît sumară drept foarte firească şi ne invită la un banchet dat în cinstea lui.

La ora cînd se servesc băuturile răcoritoare, John s-a aşezat cu un aer degajat pe o canapea lîngă ministrul mereu ocupat să-şi plimbe pe degete mătăniile şi cu o familiaritate specific americană îl asaltează cu întrebări despre familia lui, despre copilăria lui, despre studiile făcute, despre opiniile sale politice, opiniile sale religioase, părerile sale despre Cairo, unde speră să-l revadă peste cîteva luni. Îl întreabă dacă la Cairo rulează filme frumoase şi-l invită să ne însoţească la un spectacol de cinema cînd vom ajunge în capitala Egiptului. Excelenţa sa ascultă amuzată cuvintele prietenului nostru, răspunzînd binevoitor unui interogator a cărui spontaneitate îi imprimă un ton oarecum curtenitor.

În cinstea noastră se dă un ospăţ la care se serveşte ca băutură apă curată, ceea ce-l vitregeşte de savoarea sa. Cu tote acestea, îl găsim delicios.

X

„MARSILIEZLA" A AKHRTOUM

A treia zi, la 18 martie, pe la amiază ne apropiem de Khartoum. Fluviul este foarte larg, împînzit de limbi mari de nisip pe care vedem cete mici de gîşte de Nil. John împuşcă două sau trei vrînd să le aducă drept trofee la Khartoum. Malurile sînt joase, aşternute cu ogoare. Peste tot lucrează sudanezi, bărbaţi şi femei, transportînd în bărci spre oraş produsele grădinilor lor de zarzavaturi.

Oprim, ne punem echipamentul în ordine şi bricuim caiacele care arată încă destul de bine, în pofida celor o sută douăzeci şi şapte de zile de călătorie. Ne ferchezuim şi pe noi înşine cu grijă. Jean scoate fanioanele şi le ataşează la prova celor trei ambarcaţii. Trebuie să facem o intrare demnă de primirea ce ni se pregăteşte.

După aceea pornim liniştiţi. Un pod mare de metal aşezat pe opt stîlpi de beton ne barează orizontul: este podul care leagă Omdurman de Khartoum la punctul de confluenţă al celor două Niluri, Nilul Alb, pe care călătorim, şi Nilul Albastru, care coboară din podişul etiopian.

Înainte de pod se desluşesc cîteva pete albe estompate de aburul cald ce se înalţă din ape. Vîslim cu înfocare. Petele albe cresc şi-şi precizează forma. Sînt vedete aliniate la intrarea în oraş. Una dintre ele are pavilionul înălţat: este vedeta generalului-maior Scoones, *kaidul* (guvernatorul) Khartoum-ului şi comandantul suprem al trupelor sudaneze. În afară de această importantă personalitate care a ţinut să ne facă onorurile capitalei Sudanului, la bordul vedetei se mai află Sayed Saleh Shingetti, preşedintele noii Adunări Naţionale a Sudanului, baronul de Cabrol care ne face semne prietenoase de bun sosit, consulul american de la Asmara (Eritreea), aflat în trecere pe la Khartoum, şi numeroşi reprezentanţi ai autorităţilor locale.

Pe celelalte vedete, pînă şi în bărcuţe cu motoare suspendate care brăzdează fluviul în toate sensurile, se îngrămădesc ziarişti,

fotografi şi o mulţime imensă de curioşi. Baronul de Cabrol a pus la punct toate amănuntele primirii noastre.

Trecem cu alură triumfală prin faţa flotilei sudaneze, vîslind cît se poate de repede. Vedetele ne urmează cu viteză redusă şi fotografii profită pentru a-şi declanşa aparatele chiar sub nasul nostru.

Acum trebuie să fim foarte atenţi. Întîlnirea apelor verzui ale Nilului Albastru cu cele gălbui ale Nilului Alb sub podul din Khartoum provoacă mari perturbări şi ar fi ridicol să ne răsturnăm în vîrtejurile de aici, în faţa acestei onorabile asistenţe.

Din fericire, caiacele se comportă bine şi pătrundem fără nici un incident în apele Nilului Albastru care scaldă capitala Sudanului. Am ajuns. Sîntem foarte slăbiţi în urma călătoriei grele pe care am făcut-o, uzi din pricina stropilor şi spumei împroşcate de padelele noastre care au răscolit vertiginos apele Nilului, dar radioşi. Debarcăm în sunetele neaşteptate ale Marsiliezei.

Încremenim în poziţia de „drepţi". Chiar dacă imnul naţional este cîntat cu oarecare fantezie de o orchestră elveţiană în trecere pe aici, ne impresionează profund. Doar nu poţi să auzi în orice zi această muzică la Khartoum. Urmează apoi imnul american în onoarea lui John. Comitetul de primire a prevăzut totul.

Afişele ziarelor anunţă ca pe un eveniment al zilei : *„The three Canoeists in Khartum"* *. Englezi necunoscuţi, lăsînd la o parte rezerva lor tradiţională, ne strîng cu căldură mîinile pe culoarele lui „Grand-Hotel" din oraş, unde am fost cazaţi prin grija baronului de Cabrol.

Baronul, împreună cu excelentul său colaborator, dl. Cottard, ne-a pus cu largheţă la dispoziţie garderoba lor foarte bogată, trebuie s-o spunem, şi cît ai clipi iată-ne transformaţi în persoane elegante.

Recepţii, dineuri, cocteiluri, vizite făcute la autorităţi se succed nelăsîndu-ne timp să respirăm. Şampania şi vinurile, al căror gust l-am uitat de atîtea luni, curg şiroaie. Sîntem îmbătaţi de glorie şi de alcool.

Personalităţile de aici se întrec care mai de care să ne invite. Astfel, John şi cu mine ne încheiem şederea la Khartoum acasă la un publicist ilustru, al cărui nume am plăcerea să-l citez : Mohamed Ahmed Omar. Înrudit cu bătrînul conducător sudanez Abd el Rahman el Mahdi, el însuşi fiu al conducătorului vestitei răscoale dezlănţuite în Sudan la sfîrşitul secolului trecut, omul

* „Cei trei canoişti la Khartoum" (în limba engleză). — *N.T.*

acesta cît se poate de amabil ne introduce în cercurile politice din capitala Sudanului. La rîndul lui, Jean este oaspetele unui funcţionar englez, a cărui soţie este franceză, fapt ce are darul să-l facă să se simtă la largul său pe tovarăşul nostru care nu cunoaşte limbi străine.

Întrucît la Khartoum domneşte o căldură toridă, Jean îşi montează patul din duraluminiu în grădina vilei. Din nefericire, grădina este învecinată cu grădina zoologică a oraşului. O simplă palisadă separă dormitorul improvizat al lui Jean de bazinul hipopotamilor, astfel că în fiecare noapte el are impresia înşelătoare că se află iar pe Nil în mijlocul unei turme de pahiderme îngrozitoare. Asta nu-i o născocire a mea.

La Khartoum, toată lumea se interesează de caiacele noastre (e foarte firesc). Sîntem, aşadar, nevoiţi să facem pe apele Nilului Albastru cîteva demonstraţii şi exerciţii nautice care stîrnesc aplauzele tuturor.

În pofida acestor ocupaţii, ne mai rămîne, totuşi, puţin timp ca să vizităm oraşul.

Khartoum, Omdurman şi Nilul Albastru

Khartoum (124 000 locuitori în 1961, inclusiv Omdurman şi Khartoum-ul de nord, capitala Sudanului), aşezat la confluenţa Nilului Alb cu Nilul Albastru, este un oraş mare şi frumos, umbrit de baniani * imenşi, de pe ale căror crengi joase atîrnă ciudate rădăcini pînă pe trotuare. Centrul oraşului are o înfăţişare foarte europeană cu băncile, ministerele, colegiile sale clădite în stilul Oxfordului, cu bisericile sale catolice, protestante şi greceşti înălţîndu-se prin preajma moscheelor şi a capelelor copte.

Adevăratul oraş indigen este Omdurman, aşezat de partea cealaltă a marelui pod de pe Nil. Omdurman este un vast bazar oriental cu ulicioare întortocheate pe care mişună meşteşugari, hamali şi nevoiaşi, un oraş în care negustori tîrşîindu-şi papucii negociază în dughene întunecoase afaceri în valoare de mii de lire sterline, ceea ce reprezintă milioane de franci francezi vechi, şi ale căror conturi la bancă ar face să păleasă de invidie mulţi oameni de afaceri europeni.

Colindăm ore în şir uliţele acestui uimitor oraş, vizitînd în tovărăşia prietenului nostru Mohamed Ahmed Omar micile

* Banian sau smochin de India *(Ficus indica)*. — *N.T.*

ateliere în care se lucrează aur, argint, fildeş, piei de iguani, de şerpi sau de crocodili. Pieile şi esenţele preţioase de lemn sînt aduse aici din provinciile în care se produc după procedee arhaice încercate stofe fine şi brocarturi, covoare plușate din lînă şi o sumedenie de obiecte utile sau inutile pe care nu le găseşti decît în bazarele din Orient.

Apoi, întorşi cu faţa spre răsărit privim curgînd apele Nilului Albastru, fluviu uimitor (care, din păcate, nu face parte din itinerarul nostru!), generator al marii inundaţii care fertilizează în fiecare an Egiptul.

Nilul Albastru ia naştere în inima munţilor Etiopiei, la o altitudine de 2 700 m. La obîrşie poartă numele de *Abbai*. Încă tînăr, Abbai se varsă în lacul Tana, situat pe podişul Gondar, pe care-l părăseşte în partea lui de sud. Coboară apoi printr-o serie de cascade, de o violenţă nemaipomenită, pantele abrupte ale podişului abisinian. La jumătatea drumului său ajunge în şesul sudanez, apoi se varsă în Nilul Alb la Khartoum. Cursul lui are o lungime de 2 000 km.

Din iunie pînă în octombrie se produce o puternică umflare a apelor Nilului Albastru. Fenomenul acesta este provocat de ploile tropicale abundente, favorizate de musoane, care cad în masivul muntos etiopian. El coboară năvalnic la şes. Apele lui cenuşii-verzui, aproape albastre în anotimpul secetos, sînt încărcate atunci cu nămol căpătînd o culoare cafenie caracteristică. Nămolul acesta fertilizează de milenii valea joasă a Nilului şi delta lui.

În aprilie, perioadă cînd nivelul apei este cel mai scăzut, debitul Nilului Albastru este la Khartoum de 11 milioane de metri cubi, în iulie de 182 de milioane, iar în august debitul urcă pînă la 500 de milioane de metri cubi. În decembrie, el scade din nou pînă la 45 de milioane de metri cubi. Cifrele acestea oglindesc foarte bine fenomenul creşterii apelor Nilului. Spre deosebire de Nilul Albastru, cursul Nilului Alb este aproape regulat, mlaştinile Kioga şi Sudd jucînd rolul de elemente regulatoare.

Cîteva pagini din istoria Sudanului

Ţin să adaug cîteva cuvinte cu privire la istoria recentă a Sudanului. La începutul secolului trecut Sudanul era în plină anarhie. Feudali prădalnici acaparaseră mici principate în valea Nilului pînă la paralela a 12-a şi, instalaţi în cetăţuile lor din piatră dură, ca nişte păianjeni în inima pînzei lor, atacau caravanele

şi felucile. Sudanul se afla atunci în perioada asemănătoare evului mediu timpuriu din Europa.

La acea epocă s-a produs intervenţia lui Mehmet Ali. Mehmet Ali era un fost soldat albanez, ajuns paşă al Egiptului după bătăliile ce avuseseră loc între francezi şi englezi în Delta Nilului. Mare admirator al lui Bonaparte, cu care de altfel se războise la piramide, noul stăpîn al Egiptului visa să facă din Marea Roşie un lac egiptean şi să cucerească Sudanul, ţară de unde se aduceau aur, fildeş şi sclavi, trei bogăţii care nu erau de dispreţuit. Aflăm cu uimire că ambiţiile de cucerire ale lui Mehmet Ali erau inspirate de un învăţat francez, egiptologul Cailliaud, care vedea astfel un prilej excelent de a-şi lărgi cercetările sale arheologice. Cailliaud este într-adevăr primul european care a descoperit templele şi piramidele din vechea Nubie, îndeosebi uimitorul ansamblu de la Meroe, la 300 km spre nord de Khartoum pe care-l vom vizita în curînd.

Mehmet Ali cucereşte aşadar nordul Sudanului, iar succesorii lui se întind încetul cu încetul spre sud. La mijlocul secolului al XIX-lea s-au aşezat la confluenţa Nilului Alb cu Nilul Albastru, pe locurile unde s-a dezvoltat ulterior oraşul Khartoum, al cărui nume înseamnă şi *trompă de elefant*.

În 1877, în urma recomandărilor stăruitoare ale guvernului de la Londra, *kedivul* Egiptului l-a numit pe englezul Gordon guvernator general al Sudanului. Alţi europeni, îndeosebi Samuel Baker, cel care a descoperit lacul Albert, au fost trimişi în provinciile ecuatoriale ale Sudanului avînd misiunea de a pune capăt negoţului cu sclavi. Începînd din această epocă, Anglia are deja înfipt un picior în Egipt, în a cărui viaţă intervine activ, amestecîndu-se totodată şi în treburile Sudanului.

După cîţiva ani, un dulgher din Dongola revoluţionează ţara. Îşi proclamă misiunea sa divină în termeni înflăcăraţi: „Dumnezeul îndurării, predică el, mi-a pus în mîini paloşul izbînzii şi mi-a însemnat obrazul drept cu o aluniţă pentru a dovedi că sînt *Mahdi*-ul (Mesia). În vălmăşagul bătăliilor mă va călăuzi stindardul luminos pe care-l poartă Azrael, îngerul morţii, nimicitorul duşmanilor mei". Succesele sale nu s-au lăsat aşteptate. Sfîntul personaj i-a nimicit pe duşmanii săi, după cum prezisese, şi a cucerit Khartoum-ul în 1885. Gordon, chemat de urgenţă pentru a înăbuşi răscoala, este asasinat în palatul său, iar capul său este purtat prin oraş înfipt în vîrful unei suliţi.

Astfel s-a instaurat regimul mahdist în Sudan. A avut o existență scurtă, dar marcată de abuzuri și masacre în comparație cu care vechiul regim ar fi putut să pară un rai.

În 1898, generalul Kitchener, *sirdarul*, sau comandantul armatei egiptene (din 1882, englezii ocupau efectiv Egiptul), primește sarcina de a recuceri Sudanul, sarcină de care se achită prompt. Plecat din Cairo la începutul primăverii cu o flotilă care escaladează cu mari dificultăți cataractele în sens invers, ajunge în fața Khartoum-ului în septembrie și pune pe goană oastea dervișilor. Continuînd să înainteze în sus pe Nil, după cîteva săptămîni ajunge la Fachoda, silindu-l pe căpitanul francez Marchand să se retragă.

În 1899 a fost instituit condominiul anglo-egiptean asupra Sudanului. Prin această formulă, englezii și-au asumat puterea efectivă, putere pe care au păstrat-o pînă în anii din urmă. La sfîrșitul celui de-al doilea război mondial, sudanezii însă și-au revendicat independența. Cînd am sosit la Khartoum, ministrul apărării din guvernul sudanez, guvern ale cărui puteri erau pe atunci, de fapt, restrînse, ne-a declarat că Sudanul urma să-și dobîndească independența într-un termen de cel mult cinci ani. A avut dreptate. Pe atunci se puneau numeroase probleme. Sudanul urma să fie o monarhie, sub sceptrul fiului *Mahdi*-ului, Abd el Raman el Mahdi, ajuns colaborator fidel al englezilor care-l copleșiseră cu bogății, sau o republică ? Problema a fost rezolvată la 1 ianuarie 1956, zi în care Sudanul s-a proclamat republică independentă.

Mai avem de străbătut 3 000 km

Popasul de zece zile pe care l-am făcut la Khartoum ne dă prilejul să facem bilanțul situației.

Am efectuat pînă acum 3 700 km din cursul Nilului, cea mai mare parte a drumului parcursă cu caiacele, în patru luni și ceva. Ne-am răsturnat de cîteva ori și am avut în cîteva rînduri neplăceri cu prilejul întîlnirilor noastre cu hipopotamii și crocodilii, dar am scos-o întotdeauna la capăt fără a suferi vreun accident serios. În cursul ultimelor etape, marele nostru dușman a fost vîntul. Din punct de vedere fizic am rezistat destul de bine, iar moralul nostru a fost întotdeauna excelent.

Pînă la Mediterana ne mai rămîn de străbătut încă 3 000 km, ceea ce reprezintă încă trei-patru luni de călătorie, dacă izbutim

să ne menţinem media de 30 km pe zi. Aceşti 3 000 km reprezintă însă pentru noi necunoscutul. Îi barează un număr de cataracte despre care nu ştim efectiv nimic, în afară de faptul că mai multe dintre ele se întind pe zeci de kilometri prin cel mai aspru dintre deşerturile Africii, prin deşertul Nubiei.

Înainte de a părăsi Khartoum-ul, un ofiţer superior englez ne sfătuieşte stăruitor să nu ne aventurăm pe acest drum. „Nu veţi reuşi să traversaţi marile cataracte, ne spune. Credeţi-mă, le cunosc. Unele dintre ele sînt de o violenţă extremă şi nu veţi găsi pe nimeni care să vă informeze sau să vă ajute, deoarece acolo-i deşertul. Vă veţi lăsa pielea acolo. La Khartoum aţi fost primiţi în triumf, iar la Cairo vi se vor face funeraliile. Oare asta-i ceea ce aţi căutat ?"

Am început să ne deprindem cu acest gen de avertismente care nu ne tulbură cîtuşi de puţin.

Gîndul de a abandona călătoria tocmai acum nici nu ne trece prin cap.

XI

MARILE CATARACTE

În dimineaţa zilei de 27 martie ne-am luat rămas bun de la Khartoum. Au venit să ne însoţească pînă la debarcaderul Nilului numeroşi prieteni: baronul de Cabrol împreună cu tînărul său fiu, perechea Cottard, precum şi englezi şi sudanezi care timp de zece zile ne-au copleşit cu amabilităţi.

Înmînăm prietenului nostru Mohamed Ahmed Omar un mesaj de mulţumire adresat tuturor acelora care n-au putut să vină. Prietenul nostru e încîntat şi ne asigură că mesajul va fi publicat chiar în ziua aceea în revista sa „Sudan Herald". Autorităţile oraşului, care s-au arătat foarte îndatoritoare faţă de noi, n-au fost nici ele uitate.

Sărim în caiacele noastre şi pornim cu viteza maximă. În clipa cînd părăsim oraşul care a fost pentru noi un mic rai ne simţim puţin emoţionaţi, dar acum nu-i clipa potrivită pentru înduioşări.

Pornim iar spre necunoscut. Pare să se repete situaţia din dimineaţa de 11 noiembrie, cînd, cu candoarea inocenţei, ne-am avîntat pe apele repezi şi vijelioase ale Kagerei.

De astă dată ştim ce facem şi avem puţin mai multă experienţă în ceea ce priveşte manevrarea caiacului; nu ştim însă ce anume ne aşteaptă înaintea noastră.

Vom ajunge în scurt timp în deşert, în acel imens şi îngrozitor deşert al Nubiei. Cum o fi oare? Ce resurse ne vor putea oferi malurile Nilului? Sînt oare numeroase satele pe parcurs? Nu ştim absolut nimic. În afară de aceasta, ne mai aşteaptă faimoasele cataracte, despre care, de asemenea, nu ştim nimic. La Khartoum, părerile erau atît de împărţite, încît n-am putut desprinde din ele nimic folositor.

După descrierile anticilor există şase cataracte mari, dar hărţile noastre moderne indică douăzeci şi unu de grupuri principale de praguri, fără a preciza cîtuşi de puţin importanţa şi structura fiecăruia din ele.

Sîntem neliniştiţi şi nervoşi. Amintirea naufragiilor pătimite pe Kagera nu este chiar atît de depărtată. Gîndul acesta ne frămîntă tot timpul. Ne întrebăm cum o s-o scoatem la capăt de astă dată.

Prin canioanele celei de-a şasea cataracte

Prima cascadă pe care o întîlnim în cale este cea de-a şasea mare cataractă a anticilor care le numărau începînd de la nord, în vreme ce noi sosim dinspre sud.

Din cîte am aflat despre ea se pare că nu este de temut, cel puţin în anotimpul acesta cînd apele sînt scăzute. Credem aşadar că vom avea norocul să începem cu o traversare uşoară şi să ne facem astfel ucenicia. Sîntem totuşi neliniştiţi şi luăm măsuri de prevedere pentru a evita orice surpriză.

Am străbătut în patruzeci şi opt de ore distanţa care ne desparte de acest prim obstacol.

De la Khartoum, curentul a devenit mai repede, iar vîntul ne stînjeneşte doar puţin. Ne simţim plini de elan, cu puterile refăcute în urma şederii noastre în capitala Sudanului.

În prima noapte îl pierdem pe Jean.

Fluviul este împînzit cu numeroase insule înveşmîntate într-o vegetaţie luxuriantă, printre care e uşor să te rătăceşti. Din fericire, avem în caiacele noastre aproape tot ce ne trebuie ca să ne descurcăm dacă ne pomenim singuri, o zi sau două. Ţînţarii au dispărut de mult şi nu mai avem nevoie de cortul-apărătoare de ţînţari.

A doua zi l-am regăsit pe tovarăşul nostru fără prea mare greutate. Vîslea liniştit, ca şi cum nu se întîmplase nimic. Pierzîndu-şi speranţa să ne mai găsească — ne explică el — poposise într-un cătun de pe malul fluviului, unde fusese primit ca un prinţ şi-şi petrecuse noaptea pe nisip lîngă caiacul său. Jean nu era omul care să se necăjească pentru atîta lucru.

După ce ne-am regrupat, ne apropiem de masivul stîncos viu colorat Djebel Rauwaya care barează drumul Nilului, silindu-l să-şi devieze cursul spre este şi dînd astfel naştere celei de-a şasea cataracte pe care arabii o numesc în limbajul lor plastic *Şabluka*, adică Jgheabul.

Ne instalăm tabăra la intrarea trecătorii. Mîine vom începe traversarea cascadei.

A doua zi ne legăm bine sacii în interiorul caiacelor, punînd la adăpost tot ceea ce poate fi stricat de apă. Jean şi John îşi pre-

gătesc apărătorile de pînză care se adaptează copastiilor, închizînd camera ambarcaţiei şi nelăsînd să se vadă decît corpul vîslaşului de la mijloc în sus. Aceste apărători împiedică pătrunderea apei în locurile care ar primejdui ambarcaţia. Eu am pierdut acest preţios accesoriu în repezişurile Kagerei. Aşadar, mă las în voia sorţii.

Intrarea în trecătoare este fermecătoare. Caiacele noastre pătrund într-un canion cu stînci viu colorate ; domină culorile roşie, violetă şi portocalie. Se văd însă şi blocuri de un negru strălucitor cărora apa le-a imprimat forme ciudate ; par a fi ieşite din atelierul unui sculptor futurist.

Linii cenuşii care se întind de-a lungul stîncilor indică retragerile succesive ale ultimei creşteri a apelor. La o înălţime de cîţiva metri asupra nivelului apei se zăresc terase minuscule, pe care Nilul a depus un strat subţire de mîl, cultivat de indigeni în anotimpul bun. Se pare că băştinaşii vin să-şi cultive peticele de pămînt de la mari depărtări, căci trecătoarea pare cu desăvîrşire pustie. În afară de aceste ogoare pitice, la Şabluka nu vezi decît stînci şi nisip. Cît priveşte repezişurile, încă nu li se aude vuietul.

Fermecaţi de frumuseţea acestor locuri sălbatice facem un popas, deşi soarele mai este încă sus pe cer. Ne instalăm tabăra pe malul fluviului la adăpostul unei culmi stîncoase.

A doua zi în zori urcăm, călcînd peste surpături, pînă în fruntea versantului. Masivul stîncos al lui Djebel Rauwaya se întinde la orizont neted, fără o singură cută. Solul este presărat cu bolovani şi cu stînci. Avem în faţa noastră deşertul în toată splendoarea lui. Jos, Nilul nu-i decît o panglică de argint care şerpuieşte în fundul trecătorii. Soarele presară pete mari de umbră pe versantul din faţă.

Pornim iar la drum. Trecătoarea se îngustează, ajungînd uneori la o lărgime de cîteva zeci de metri, astfel că în dreapta şi în stînga noastră nu mai avem decît pereţi verticali. Apoi, canionul se lărgeşte iar. Povîrnişurile versanţilor pe lîngă care trecem sînt acoperite cu lavă vulcanică solidificată. „Tuburi de orgă" din bazalt şi formaţiuni prismatice de tot felul se dispun în mase compacte care ar face cu siguranţă bucuria unui mineralog.

Repezişurile nu se zăresc încă. Aproape că sîntem dezamăgiţi. Deodată altitudinea podişului scade, frunţile versanţilor dispar, Nilul, comprimat în jgheabul Şablukăi pe o distanţă de cincisprezece kilometri, îşi desfăşoară cursul strecurîndu-se printre sute de stînci şi de insuliţe verzi. Malurile lui se depărtează peste mă-

↑

Nilul la Assuan în dreptul primei cataracte (după Ägypten, München).

Insula Elefantina la Assuan (după L'Égypte de Cl. Aveline).

Templul de pe insula Elefantina pe trei sferturi înecat de apele vechiului baraj de la Assuan, este explorat de Jean Laporte (după Le Nil de A. Davy).

↓

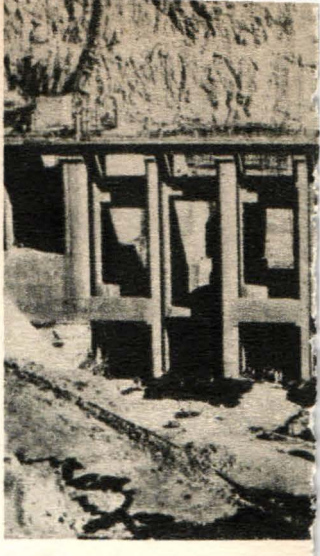

↑ **Şantierul marii hidrocentrale — Sadd al-Aali — în construcţie, de la Assuan** (după National Geographic, **1963**).

← **Construirea marii centrale hidroelectrice de la Assuan** (după Connaissance du Monde, **1965**).

→ **Fabrica de îngrăşăminte de la Kima din preajma barajului de la Assuan — R.A.U.** (după Le Courrier, **UNESCO, 1964**).

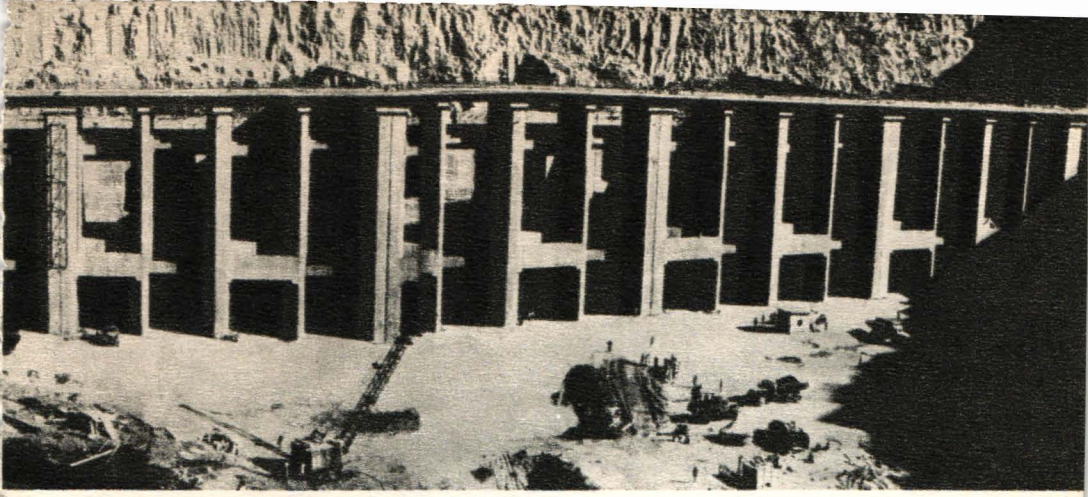

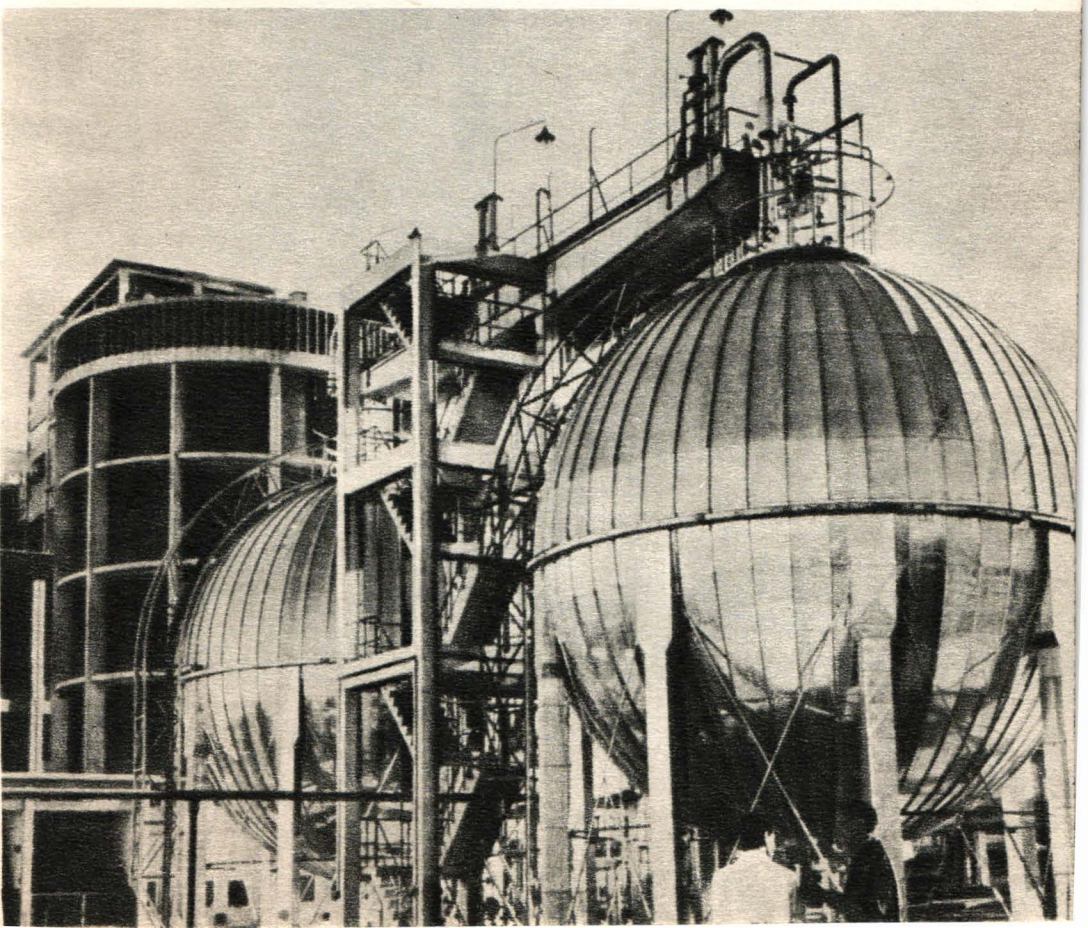

Sfincşii de la Wadi-el-Sebua în timpul expediţiei cu caiacele, la ape scăzute (după Jean Laporte).

Timp de două luni pe an sfincşii de la Wadi-el-Sebua erau inundaţi în timpul apelor crescute ale Nilului (după Le Courrier, **UNESCO, 1964).**

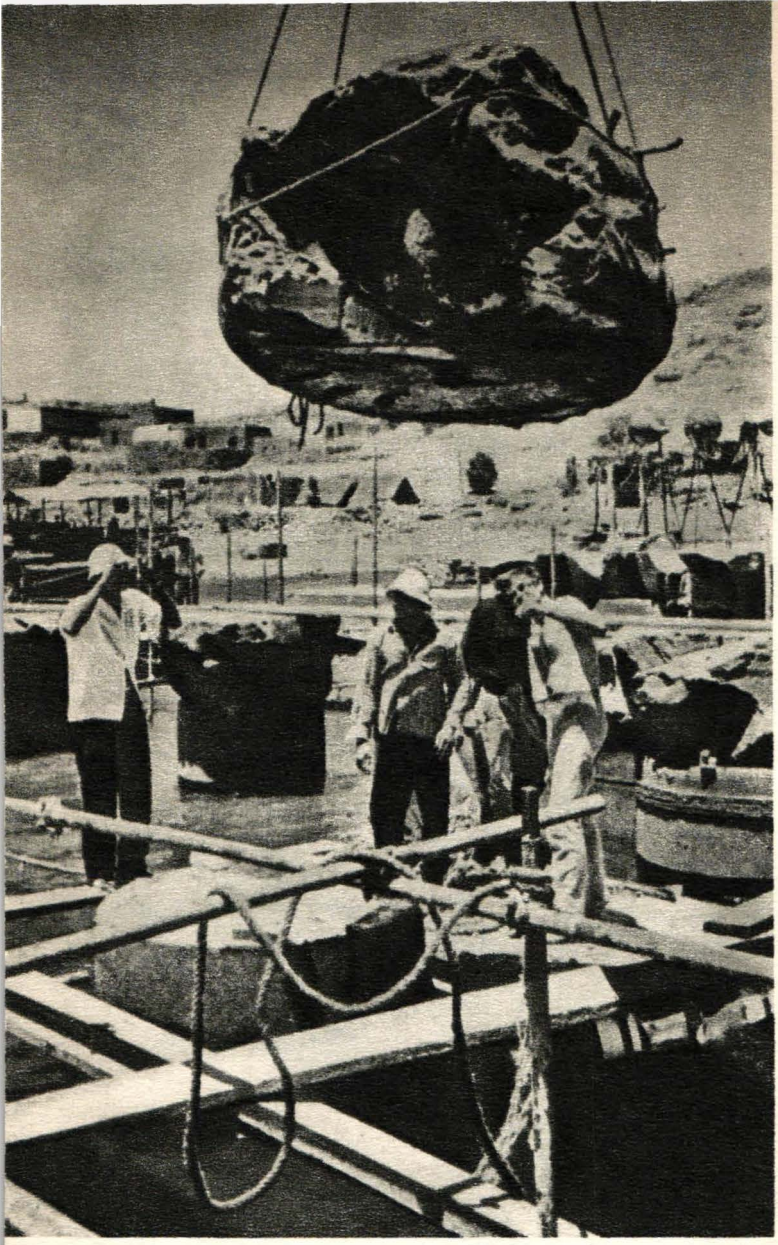

Mutarea templului de la Kalabsha din zona viitorului lac de acumulare (după National Geographic, **1963).**

Cu caiacele pe Nil; de la stînga la dreapta: John Goddard, André Davy și Jean Laporte (după Le Nil de A. Davy).

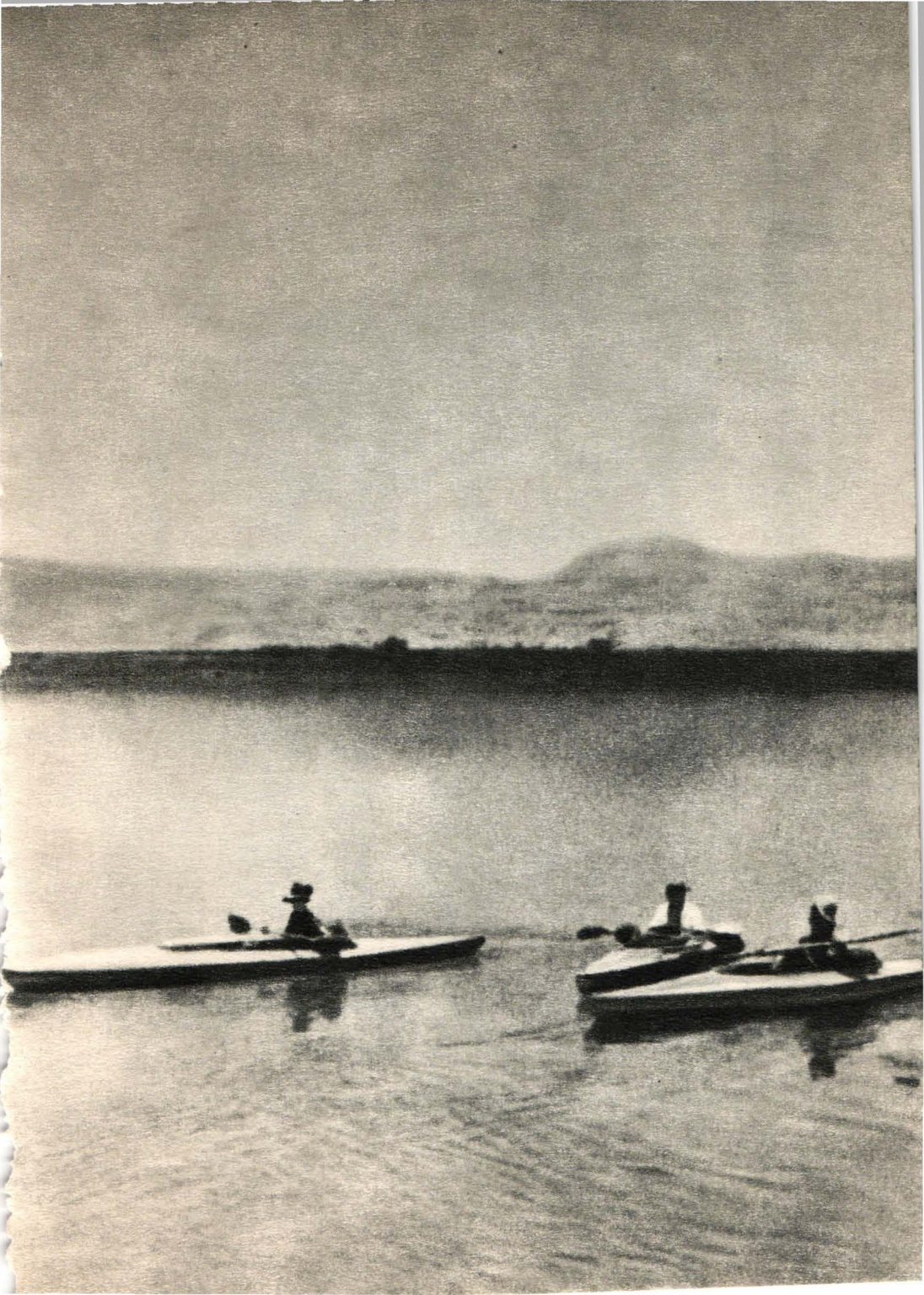

Kom-Ombo. Templul lui Sebek şi Horus (după L'Égypte de Cl. Aveline).

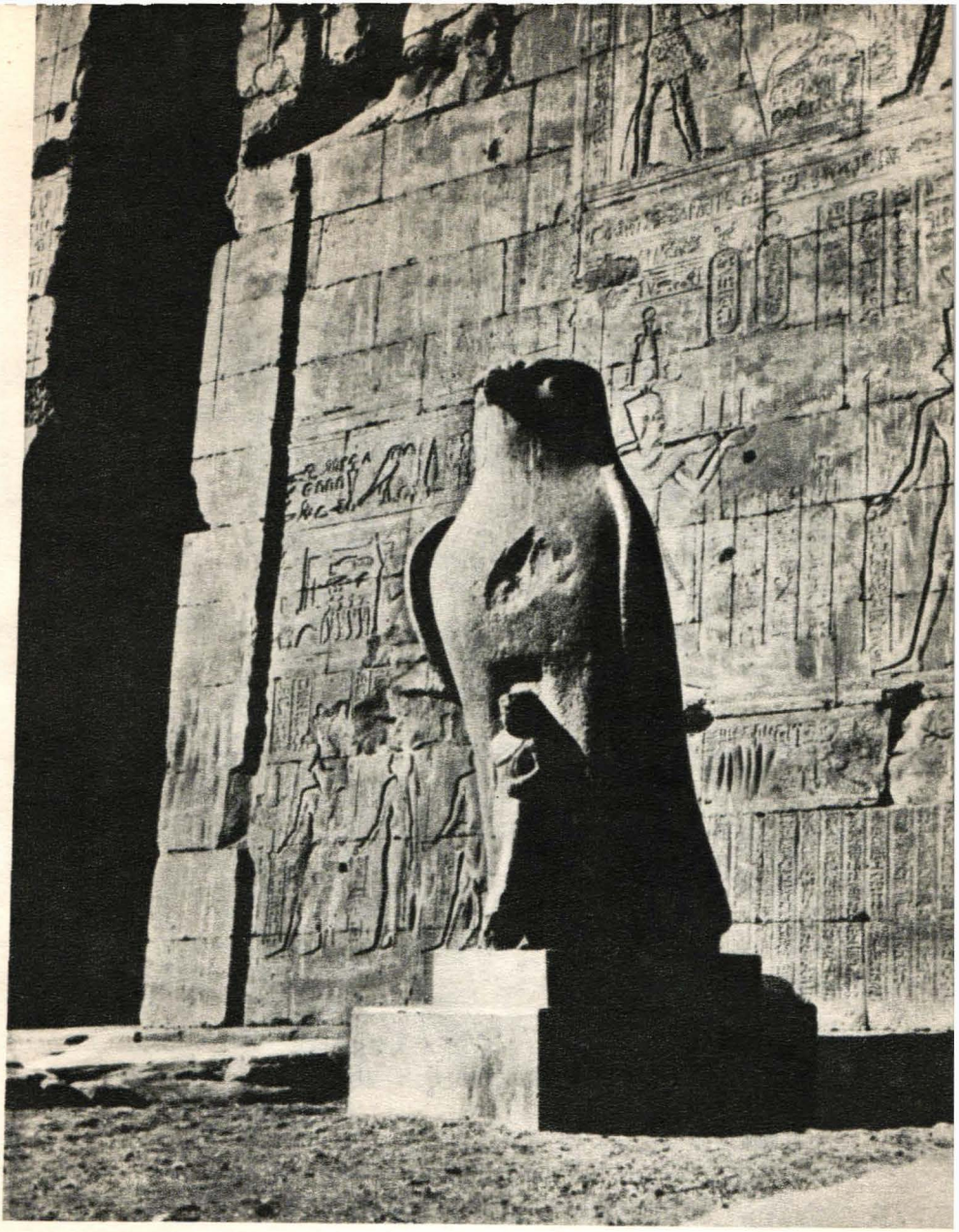

Edfu. Marea statuie a lui Horus (după L'Égypte de Cl. Aveline).

Localitatea Edfu de pe malul Nilului (după L'Égypte de Cl. Aveline).

Aleea Sfincşilor de la Karnak (după L Egypte de Cl. Aveline).

Coloșii lui Memnon de la Luxor de 18 m înălțime, ultim rest al unuia dintre templele construite de Amenophis al III-lea (după L'Égypte de Cl. Aveline).

În acest masiv stîncos a fost săpat templul reginei Hatsepsut (după Ägypten, München).

Portal la intrarea în templul reginei Hatsepsut de la Luxor (după Ägypten, München).

sură, curentul își accelerează viteza năpustindu-se printre stînci, dar acestea nu ne pricinuiesc neplăceri, deoarece pragul stîncos pe care l-am atins coboară în pantă lină și nu provoacă o cascadă apreciabilă. Pesemne că altfel stau lucrurile cînd apele cresc mari. Se vede că rapiditatea curentului și numeroasele stînci care împînzesc albia fluviului, pe jumătate cufundat în apă în acea perioadă a anului, fac navigația foarte primejdioasă.

Malurile sînt înveșmîntate în tufe mari spinoase și palmieridum ; insulele și stîncile sînt locuite de gîște și de rațe sălbatice. Dacă am vrea, am putea săvîrși printre ele un adevărat măcel, căci stau îngrămădite cu sutele pe insulițele cele mai mici și nu se sinchisesc cîtuși de puțin cînd trecem prin dreptul lor. Se mulțumesc doar să scoată țipete stridente care se repercutează cu regularitate de-a lungul fluviului.

După ce am depășit pragul stîncos, pătrundem într-un lac cu apă liniștită, presărat cu insulițe acoperite cu vegetație. Dimineața abia a început și încă nu-i prea cald. Soarele strălucește vesel, aerul este străveziu. Firea e în sărbătoare ; se odihnește înainte de creșterea cea mare a apelor. Turturele gînguresc prin ramuri. Broaște-țestoase cu carapacea turtită se încălzesc la soare, cu botul lor ascuțit înălțat spre cer, cu labele agățate solid de stînci. Din cînd în cînd varani și crocodili se scufundă în apă. Crocodilii n-au nici pe departe dimensiunile enorme ale confraților lor de pe cursul superior al Nilului și sînt încă mai sfioși decît aceștia din urmă. Abia dacă distingem unul din loc în loc, gata să se facă nevăzut în fundul apelor la cea mai mică alarmă. Descoperim totuși multe urme lăsate pe plaje de aceste reptile.

Înainte de a pătrunde în deșert, Nilul își ia rămas bun de la natura exuberantă prin oaza acvatică pe care o străbatem acum. După-amiază sărbătoarea se sfîrșește. Apele Nilului curg iar domol și resemnat de-a lungul unor dune monotone de nisip.

Cea de-a șasea cataractă a luat sfîrșit. N-am întîlnit nici o cascadă, doar cîteva repezișuri cu totul neînsemnate. Curentul este mediu, acoperind șase, maximum șapte kilometri pe oră. Este tipul cataractei bune pentru debutanții în materie de traversări.

Primele ruine nubiene

Intrăm pe teritoriul djaalinilor. Acest popor alcătuia odinioară un trib puternic așezat pe malul drept al Nilului. Se spune că aveau o oaste de războinici echipați cu coifuri și zale. Au făcut

greşeala de a se opune răscoalei mahdiştilor care i-au decimat. Centrul lor principal, Shendi, situat la o depărtare de 200 km spre nord de Khartoum, unde poposim timp de douăzeci şi patru de ore, a păstrat ceva din vechea bogăţie a djaalinilor. Este un tîrguşor comercial activ, unde nomazii vin să-şi vîndă cămilele şi de unde pornesc caravane îndreptîndu-se spre interiorul ţării.

În împrejurimile tîrguşorului Shendi întîlnim primele ruine importante din valea superioară a Nilului. Sînt două aşezări destul de apropiate una de cealaltă, Nagaa şi Musawarat, dar situate la o depărtare de peste 60 km în interiorul ţinutului. Este aşadar cu neputinţă să parcurgem această distanţă pe jos.

De îndată ce am ajuns la Shendi cerem să ni se pună la dispoziţie un mijloc de locomoţie. Ne adresăm persoanei celei mai sus puse din localitate, comisarul districtual adjunct, ceva în genul subprefectului de la noi. Este un sudanez plin de bunăvoinţă, dar nu vrea să-şi asume o răspundere atît de grea. Îi sugerăm să telefoneze guvernatorului provinciei de nord, la Ed Damer, şi după oarecare şovăială acceptă. Răspunsul primit este favorabil şi numaidecît după prînz ni se dă un camion şi o escortă militară.

Drumul este nemaipomenit de prost, fiind îngropat sub un strat gros de nisip. Vehiculul nostru se împotmoleşte de mai multe ori. Oamenii care ne însoţesc, înarmaţi cu lopeţi şi cu scînduri, sar din camion şi-i degajează cu îndemînare roţile. Se vede că sînt deprinşi cu o astfel de treabă.

Ne aflăm în mijlocul unei stepe acoperite cu mărăcini piperniciţi. În depărtare se zăreşte un lanţ de culmi stîncoase orientate spre sud-est. Munţii aceştia sînt învăluiţi într-un fel de ceaţă produsă de căldura care ne dănţuie prin faţa ochilor. S-ar zice că munţii se coc sub razele soarelui torid.

Parcurgem în trei ore cei 60 km pe care-i avem de străbătut. Ajungem într-o vîlcea aridă cu cîţiva salcîmi în care s-au aciuiat trei corturi de beduini. Cămile şi capre pasc nu ştiu ce, prin vecinătatea lor. Şi — lucru extraordinar — un puţ, vestigiu al unei aşezări cîndva locuită.

Doi măgăruşi trag neobosiţi de o frînghie care urcă la suprafaţă ciubărul puţului. Mai multe beduine tinere cu pielea neagră şi cu sînii goi supraveghează operaţia, răsturnînd conţinutul ciubărului într-o troacă de lut care serveşte la adăpatul vitelor. Este o adevărată scenă biblică.

Ruinele de la Nagaa domină întregul peisaj. Avem în faţa ochilor coloane frînte şi răsturnate, ziduri năruite, sculpturi înfăţişînd lei smulse de pe soclurile lor, grămezi de pietre şi de cără-

mizi dovedind că Nagaa a fost pe vremuri un impunător ansamblu de clădiri pe care timpul le-a redus la o nimica toată. Au venit pe aici arheologi, au scos cu o răbdare nespusă toate aceste ruine din patul lor de nisip, dar acest nisip continuă să le acopere iar puțin cîte puțin. Nisipul este marele conservator al ruinelor din Orient.

Iată mai încolo un maiestos templu egiptean față în față cu un mic „pavilion", al cărui stil aminteşte pe cel roman. Autorități grijulii au înconjurat prețiosul edificiu cu o rețea de sîrmă ghimpată pentru a-l feri de deteriorările la care l-ar supune animalele şi oamenii.

Ne miră întrucîtva faptul că întîlnim în deşertul acesta, la 200 km spre nord de Khartoum * şi la sute de kilometri de granițele actuale ale Egiptului, aceste manifestări ale artei antice.

Tot ceea ce ştim este că regii nubieni ** care supuseseră Egiptul în perioada decăderii acestuia, dar au fost la rîndul lor respinşi puțin cîte puțin spre sud, au venit să-şi caute refugiul aici.

Templul egiptean de la Nagaa este acoperit cu basoreliefuri care ne îngăduie să-l datăm cu precizie. Poate fi astfel situat în primii ani ai erei creştine.

Pilonul lui cel mare, bine conservat, îl înfățişează pe regele nubian Netekaman, despre care se ştie că a trăit în secolul I e.n., şi pe regina Amantere, cu forme steatopice, ucigînd prizonieri în maniera vechilor egipteni.

În epoca lui Netekaman şi Amanterei, Roma domnea de multă vreme în Egipt şi-şi făcea simțită influența foarte departe spre sud. Astfel se explică prezența pavilionului roman la Nagaa.

Din păcate, n-avem timp să mergem să vizităm ruinele de la Musawarat, a căror poziție exactă se pare că nu este cunoscută de ghizii noştri. Întrucît nu intenționăm să ne rătăcim în toiul nopții în deşert, ne întoarcem de-a dreptul la Shendi, unde subprefectul ne-a pregătit un mic ospăț oriental.

A doua zi ajungem la Meroe.

* Ruinele de la Nagaa se află într-o vale mănoasă, ne informează pe un ton rece ghidul Baedeker. Se vede bine că redactorul acestui ghid n-a fost niciodată pe aici sau poate că a fost victima unui miraj. E adevărat că ediția exemplarului pe care îl posedăm datează din 1914, singura pe care Jean a putut s-o găsească înainte de plecare. — *N.A.*

** Ei sînt numiți de asemenea regi etiopieni. În limba greacă li se spunea şi chipuri „arse", cu alte cuvinte negrii care locuiau la hotarele sudice ale lumii cunoscute. — *N.A.*

Ruinele de la Meroe, descoperite cu peste un secol în urmă de către savantul francez Cailliaud, prietenul lui Mehmet Ali, întemeietorul Egiptului modern, sînt situate pe malul Nilului. Prin urmare, de astă dată nu ni se pune nici o problemă de transport.

Ruinele de la Meroe sînt protejate cu un gard solid şi păzite de un bătrîn sudanez foarte îndatoritor care ne ajută să le vizităm. N-au mai rămas din Meroe decît temeliile templelor şi ale palatelor, cu excepţia unei instalaţii de băi săpate în pămînt. Fiind năpădită de nisip, au avut norocul să scape de distrugerea generală. Termele acestea ne mai arată prin sistemul lor de cuptoare şi de canalizare admirabil orînduite cît de departe pătrunsese civilizaţia antică în Africa şi cît de repede a fost uitată.

La cîţiva kilometri spre est de Meroe, în apropierea muntelui, se înalţă cîteva piramide mici, de asemenea bine conservate. Sînt mormintele unor prinţi sau regi nubieni. Singurul interes pe care-l prezintă aceste morminte este aşezarea lor la extremitatea sudică a Nubiei antice. În curînd, vom vedea la Napata necropole în cadrul cărora se aliniază zeci din aceste piramide nubiene, foarte deosebite de cele din Egipt.

În epoca romană, Meroe a fost metropola a trei regi nubieni. Trufaşa regină Candace, prima dintre reginele etiopiene purtînd acest nume, care a rezistat cu succes romanilor ani de-a rîndul, iar după aceea a fost învinsă de ei în anul 20 î.e.n., s-a refugiat aici, unde a şi murit.

Atbara

După cîteva zile de călătorie de-a lungul dunelor de nisip care mărginesc de-o parte şi de alta Nilul, sosim la Atbara.

Atbara este mai întîi un rîu, fratele mai mic al Nilului Albastru, coborînd ca şi acesta de pe podişul etiopian. În perioada trecerii noastre pe aici nu-i decît un curs de apă neînsemnat, traversat de un enorm pod de beton. În perioada creşterii apelor se transformă într-un rîu mare care-şi varsă apele vijelioase în Nil.

Atbara este ultimul afluent al Nilului pînă la vărsarea acestuia în mare. De-a lungul celor 2 700 km ce-i mai rămîn de străbătut, zeul Nil nu mai primeşte nici o picătură de apă.

De luni de zile nu ne-a mai udat strop de ploaie. În sudul Sudanului plouă totuşi din cînd în cînd, poate să plouă chiar catastrofal, însă aceasta nu se întîmplă în perioada în care traversăm regiunea. În nordul Sudanului şi în Egipt nu plouă de

loc şi în cele trei luni cît ne mai rămîne de călătorit pe fluviu vom cunoaşte o climă cu desăvîrşire secetoasă. Este aşadar lesne de înţeles că în afară de firişorul de apă al Nilului, care curge parcă în virtutea unui miracol zilnic, ţara nu-i decît un deşert arid.

Pentru noi care trăim pe fluviu şi deci nu riscăm să murim de sete, situaţia aceasta nu prezintă un pericol prea mare. Pentru călătorii care se aventurează însă în interiorul teritoriului, ea se poate transforma într-o catastrofă.

La confluenţa rîului Atbara cu Nilul este aşezat oraşul Atbara, a cărui înfăţişare nu aminteşte cu nimic vechile oraşe sudaneze. Este un centru mare şi modern, cu străzi frumoase plantate cu baniani, mărginite de vile luxoase.

Cele două obiective industriale din acest oraş sînt imensele ateliere ale Căilor Ferate Sudaneze (*Sudan Railways*), unde se montează şi se repară materialul feroviar din ţară, precum şi uzina de ciment, cea mai importantă întreprindere din Sudan.

Aceste două industrii justifică prezenţa a numeroşi europeni la Atbara, îndeosebi a mai multor ingineri danezi la fabrica de ciment, danezii fiind, după cît se pare, specialişti în fabricarea cimentului.

Sîntem primiţi rînd pe rînd la Clubul seniorilor, frecventat doar de personalităţile cele mai de vază, şi la cel al juniorilor, rezervat micilor funcţionari europeni. Seniorii ne fac o primire demnă şi fastuoasă. Prînzim pe peluzele clubului, amenajate în terasă deasupra Nilului, ceea ce creează o atmosferă de *garden-party*.

La Clubul juniorilor atmosfera este foarte degajată, fără nici un fel de farafastîcuri. Alcoolul se consumă aici fără discernămînt.

De la Khartoum, unde presa ne-a făcut o publicitate mai mult decît zgomotoasă inserîndu-ne fotografiile pe prima pagină, am devenit cunoscuţi ca nişte cai breji. Pretutindeni pe unde trecem, europenii, şi uneori chiar sudanezii care citesc ziarele, ne primesc cu fraza devenită rituală : „Ah ! Voi sînteţi canoiştii !"

La juniori sîntem supuşi unui adevărat asalt. Femeile mai ales sînt ahtiate să ne afle aventurile : cum am putut să ţinem piept namilelor de hipopotami şi crocodililor răi, ce făceam ca să nu murim de foame, voiau să ştie dacă „sălbaticii" n-au vrut să ne fiarbă într-un ceaun mare etc. etc.

Asistenţa cucerită ne bombarda cu întrebări. Ne străduiam să reducem isprăvile noastre vitejeşti la dimensiunile lor reale.

— *So, André, you capsize among hippopotamus. Isn't it wonderful ? Tell me, what about your little canoe ?* *

John care din fire este foarte familiar cu oamenii şi nu se miră de nimic, de astă dată rămîne buimac.

— *Hello, John, come quich ! Have a drink !* **

Iată-l la rîndul lui pornit să istorisească peripeţiile noastre palpitante de pe lacul Kioga şi despre niloţii care se plimbă goi puşcă prin savană.

Vorbim atîta, încît ne este tot timpul sete. Turnăm pe gît fără oprire bere, gin, whisky. Din fericire, asemenea prilejuri ni se oferă destul de rar, căci altfel organismul nostru n-ar rezista.

În jurul nostru se învîrtesc copii care strîng autografe, iar două tinere învăţătoare americane de la misiunea protestantă readuc în discuţie subiectul, istorisindu-ne viaţa pe care o duc printre micii sudanezi. Seara cinăm în mijlocul unei primitoare familii engleze care a ţinut să ne instaleze cu orice preţ în grădină, pentru noapte, trei paturi încărcate cu perne.

La 9 aprilie sosim la Berbera, oraş vechi pe jumătate ruinat. Pe la periferii, cartiere întregi nu sînt altceva decît grămezi de dărîmături. Palmierii, lăsaţi în paragină, fără apă, îşi înşiruie trunchiurile uscate. Copii sudanezi oacheşi, cărora oraşul acesta mort le oferă fără doar şi poate un loc foarte bun pentru jocurile lor, ne însoţesc, tot mai numeroşi, în mijlocul ruinelor.

Odinioară, cu aproape un secol în urmă, Berbera a fost un oraş înfloritor ; era punctul de unde plecau marile caravane spre Egipt şi Marea Roşie.

Calea ferată care leagă astăzi Atbara de Port Sudan şi de Wadi Halfa a desfiinţat vechile îndeletniciri ale localnicilor. A oprit aproape cu desăvîrşire traficul prin deşert al caravanelor minunate şi lente. A redus micul cabotaj de-a lungul Nilului, pe care nenumăratele bariere ale cataractelor nu-l făceau de loc lesnicios. Se poate spune că de la Berber pînă la frontiera cu Egiptul toate vechile aşezări au decăzut rînd pe rînd.

* Aşadar, André, ai eşuat în mijlocul hipopotamilor. Nu-i aşa că-i minunat ? Spune-mi, ce s-a întîmplat cu micul dumitale canoe ? (în limba engleză în original). — *N.T.*

** Hei, John, vino repede ! Trage o duşcă ! (în limba engleză în original). — *N.T.*

În seara zilei de 10 aprilie poposim pe o plajă de nisip la malul fluviului. Este o plajă liniştită. Sîntem singuri. Din cînd în cînd ne simţim bine să fim singuri. În ultimul timp sîntem mereu solicitaţi : ici de căpetenia unui sat care se simte jignită dacă refuzăm să rămînem noaptea în bătrîna-i locuinţă patriarhală, dincoace de nişte marinari sau de ţărani care ne oferă ceaiul uzual al ospitalităţii la malul fluviului şi ne pun o sumedenie de întrebări la care nu ştim să răspundem.

În seara asta savurăm în tihnă pacea care domneşte în acest ungher. Am tras pe jumătate caiacele noastre pe prund şi în apropierea lor am montat cele trei paturi de campanie ale noastre. Pe aici nu-s ţînţari, astfel că ne putem lipsi de cort.

Noaptea înstelată a tropicelor este mereu minunată. După o zi toridă (astăzi la prînz a fost + 47°C pe Nil), noaptea este un calmant ideal. Toate zgomotele de pe fluviu, scîrţîitul nesfîrşit al *sakieh*-elor şi ţipătul discordant al păsărilor au amuţit. Respectăm tăcerea divină a nopţii.

Întins pe sacul meu de dormit, cu obrazul mîngîiat de briză, admir scînteierea cerului. Mă năpădesc o mulţime de amintiri din viaţa mea de la Paris înainte de a mă fi îmbarcat pentru Africa, amintiri care par îngrozitor de depărtate şi aproape ireale. Gîndul mă poartă la privirea îndurerată din ochii părinţilor mei cînd am plecat din Franţa ; mă gîndesc cu cîtă îngrijorare urmăresc ei ştirile despre călătoria noastră, la casa din Enghien, la tot ceea ce am părăsit.

Pe la miezul nopţii, vîntul care de cîtva timp ne dă tîrcoale pe ascuns se dezlănţuie. Ne pomenim pe neaşteptate învălmăşiţi în plină furtună de nisip. Este înspăimîntătorul *Ghibli*, care bîntuie în Sahara nubiană. Firicelele infime de nisip încep să pîrîie pe sacii noştri de dormit căzînd într-o cantitate ameninţătoare şi pătrunzînd peste tot. Aspirăm nisip, mîncăm aşijderea nisip, plîngem cu nisip şi cu siguranţă că mîine vom urina tot cu nisip.

În cîteva minute nisipul a năpădit totul. Ghemuiţi sub sacii noştri ne sufocăm. Ne stăpîneşte o spaimă îngrozitoare ca nu cumva să fim îngropoţi sub o dună pe cale de formare. Din fericire, nisipul se adună într-o parte şi-şi ia zborul în cealaltă parte.

Orele se scurg. Nu dormim. Vîntul suflă într-una vijelios. Departe de a se domoli, ni se pare că suflă mereu cu o violenţă tot mai mare. Paturile noastre mititele din duraluminiu tremură la fiecare rafală şi par că stau gata să-şi ia zborul. Ne temem să nu

fim luaţi pe sus de vijelie cu paturi şi cu echipament cu tot. În sfîrşit, după nenumărate ore de nelinişte, se arată zorile pale. Ziua răzbate sfioasă prin norul gros de nisip care ne înconjură. Simţim o mare uşurare. Nu este ceva mai îngrozitor decît să te simţi în primejdie în plină beznă. Dar sentimentul nostru de uşurare nu ţine mult. Ne încumetăm să aruncăm o privire afară. Cerul este mascat în întregime de un praf gros galben şi cenuşiu care mînat de vînt urcă şi se învolburează în văzduh. Ne rotim privirile prin tabără. Înmărmurim. Două din caiacele noastre au dispărut în furtună. Doar caiacul lui Jean se mai odihneşte pe prund, la cîţiva metri de noi. Celelalte două au fost luate oare de valurile Nilului ? De bună seamă că s-au răsturnat, iar echipamentul din lăuntrul lor s-a dus la fund, sau au eşuat Dumnezeu ştie unde ? Sau poate că s-au scufundat şi le-am pierdut pe veci ?

Sîntem distruşi. Ne vedem încheiată călătoria pe Nil.

Ne tragem în grabă şorturile, punem echipamentul la adăpost şi pornim în căutarea caiacelor, dar *Ghibli* îşi dublează violenţa şi nu vedem nici la zece metri înaintea noastră, atît de gros este norul de nisip care se învîrteşte în aer. Pietricele se rotesc în jurul nostru şi ne izbesc în obraz. Nisipul fierbinte ne pătrunde prin toţi porii.

Umblăm pe dibuite cu capul plecat, cu ochii pe jumătate închişi ca animalele din savană pe care le orbeşte fumul incendiilor. Pe dunele pe care am reuşit, în sfîrşit, să urcăm umblăm în patru labe cercetînd cu privirea pe cît ne stă în putinţă trestiile care înveşmîntează insulele formate de fluviu.

În cele din urmă, John, care are o vedere de vultur, scoate strigăte de triumf : colo se vede un caiac eşuat pe o insuliţă în mijlocul fluviului şi, după toate aparenţele, intact. Se azvîrle nerăbdător în apă, traversează curentul şi se întoarce cu ambarcaţia. Este caiacul meu. Ăsta-i un succes. Dar mai rămîne de găsit caiacul lui John cu tot materialul cinematografic. S-o fi comportat oare ambarcaţia lui la fel de bine ca şi a mea ?

John şi cu mine ne continuăm cercetările în amunte, în vreme ce lui Jean îi vine ideea să se ducă să exploreze malurile în aval. Idee genială. În timp ce noi ne enervăm şi ne obosim ochii într-o parte, Jean a descoperit celălalt caiac cu etrava înfiptă într-o limbă de nisip, puţin stropit de valuri, dar intact.

Mă întreb şi astăzi cum s-a întîmplat că cele două ambarcaţii împinse de aceeaşi forţă au luat-o fiecare într-o direcţie opusă. In orice caz, s-au comportat admirabil, singure în mijlocul furtunii, făcînd astfel dovada calităţilor lor nautice.

Cercetările noastre au durat peste patru ore. Numaidecît după prînz ne reluăm călătoria, dar furtuna nu s-a domolit de tot şi ne istovim în zadar navigînd împotriva vîntului. Hotărîm să găsim un adăpost pe undeva.

Ni se iveşte în drum un golfuleţ săpat de fluviu, în fundul căruia se zăreşte o *sakieh*. Tragem la mal. Sîntem prost dispuşi. Jean ne mustră cu asprime, reproşîndu-ne că am fost neglijenţi şi nu am scos suficient din apă caiacele în ajun ; consecinţele acestei neglijenţe ar fi putut să fie catastrofale. John şi cu mine dăm vina pe furtuna de nisip pe care nu o putusem prevedea. Ceartă zadarnică.

Omdah-ul satului

În toiul discuţiilor noastre, un om îşi face apariţia pe poteca ce se întinde de-a lungul malului. Este un sudanez mătăhălos şi gras cam de vreo cincizeci de ani, înfăşurat într-o largă *galabieh* albă, cu turban pe cap şi încălţat cu papuci. Este cocoţat, cu o înfăţişare maiestoasă, pe spinarea unui măgar a cărui crupă o mîngîie din cînd în cînd, lovind-o uşurel cu un beţişor. Ne zăreşte, se opreşte, descalecă de pe măgăruş şi vine în întîmpinarea noastră. Omul acesta înstărit se simte dator să-şi ofere ospitalitatea unor străini care au poposit în apropierea satului său. Ne pofteşte să-l urmăm.

Lăsăm cele trei caiace sub protecţia *sakich*-ei, traversăm ogoare brăzdate de canale de irigaţie făcute din pămînt bătătorit, pătrundem într-un crîng des şi foarte răcoros de palmieri şi urmîndu-l pe mentorul nostru ne facem intrarea — o intrare care stîrneşte curiozitatea locuitorilor — într-un pitoresc sat sudanez, pe jumătate îngropat în nisip şi parcă înecat în lumină.

Căsuţele sînt nişte cuburi mititele din vălătuci, îngrămădite unele într-altele de-a lungul unor uliţi întortocheate. Sînt văruite într-o culoare aproape uniformă de un galben cafeniu.

Ajungem în faţa unei clădiri mari împrejmuite cu ziduri înalte. Trei capete de crocodili ca nişte guri hidoase de burlan se schimonosesc deasupra portalului. Este casa gazdei noastre, *omdah*-ul, căpetenia satului.

Sîntem poftiţi într-o încăpere spaţioasă avînd drept mobilă nişte bănci prăfuite. Te-ai putea crede în sala de aşteptare a unei gări sau în sala de aşteptare a unui dentist de la ţară. Pereţii sînt goliaşi. Plafonul se sprijină pe trunchiuri de palmieri jupuiţi grosolan de scoarţa lor. Este odaia rezervată oaspeţilor în trecere.

Fără îndoială că în satul acesta sudanez îşi fac apariţia puţini călători, praful fiind gros. Ca de obicei, odăile destinate familiei se află în partea din spate a casei, la adăpost de privirile indiscrete.

Trei paturi pliante, care aici se numesc *angareeb*, sînt montate numaidecît pentru noi în galeria exterioară, unde este răcoare. Se îndeasă pe ele pături şi perne. Se aduc covoare care sînt scuturate zdravăn chiar sub nasul nostru ; după furtuna de nisip treaba asta este o neplăcere foarte mică. Ni se dau papuci. Un servitor zelos şi tăcut vine în vîrful picioarelor aducîndu-ne un platou mare de alamă. Ne-a adus ceai, singura băutură în stare să ne potolească setea arzătoare, ceai fierbinte pe care-l sorbim cu voluptate, cu înghiţituri mici şi la care nu încetăm să ne gîndim în tot cursul zilei.

Mai marii satului intră pe rînd la *omdah*, vin să se încline ceremonios în faţa noastră, apoi iau loc pe bănci. Gesturile lor au o încetineală şi o gravitate impresionante.

Conversaţia este anevoioasă. Am făcut oarecari progrese în ceea ce priveşte cunoştinţele noastre de arabă sudaneză, care însă nu ne pot ajuta prea mult. Se înstăpînesc tăceri lungi pe care ne străduim să le reducem cît mai mult. Le arătăm hărţile noastre înfăţişînd fluviul, pe care le indicăm poziţia satului lor, dar oamenii nu manifestă prea mult interes. Scoatem atunci fotografiile noastre de familie, dar nici ele nu se bucură de succesul sperat.

Ei nu fac nici cel mai mic efort pentru a întreţine conversaţia. Şed în încăpere înfăşuraţi în *galabieh*-urile lor albe, imobili pe băncile pe care au luat loc, acordîndu-ne onoarea prezenţei lor, fără a ne cere nimic în schimb. Este înduioşător, dar pînă la urmă plicticos. Ne hotărîm să le urmăm exemplul şi să tăcem, ceea ce simplifică mult situaţia.

Petrecem astfel restul zilei la *omdah* moţăind pe *angareeb*-ele noastre (după aventurile din timpul nopţii sîntem frînţi de oboseală).

Mai marii satului s-au retras pe rînd, revenind seara unul cîte unul ca să ne onoreze cu prezenţa lor la cină.

Vom avea prima oară prilejul să gustăm o adevărată cină sudaneză. Ne instalăm în jurul unei mese joase, pe care a fost aşezată o tavă încărcată cu de-ale gurii.

Un servitor ţinînd în mîini un ibric mare de alamă ne toarnă în chip ritual apă pe degete, precauţie cu atît mai lăudabilă cu cît nu vom avea la dispoziţie nici linguriţe, nici furculiţe.

Pe o tavă se înalţă un morman de apetisante lipii — *Kessera* — preparate nu din făină grosolană de durra pe care o consumă

oamenii de rînd şi care este foarte indigestă, ci o excelentă *Kessera* de grîu. Alături au fost rînduite o tocană piperată din carne de oaie, farfurii pline cu ouă şi peşte prăjit în ulei, cu *mulukhia*, curmale şi alte fructe indigene, un urcior mare cu zer şi o cană cu apă. *Mulukhia*, care nu lipseşte de la nici o masă sudaneză, este o supă verzuie preparată dintr-o legumă din familia spanacului. E o zeamă groasă şi vîscoasă, prea puţin atrăgătoare, dar ne deprindem repede cu, de altfel, cu toate celelalte.

Înainte de a purcede la asaltul bucatelor ne uităm ce fac gazdele noastre. Fiecare ia o lipie, o îndoaie ca pe o clătită, frînge o bucată şi cu ajutorul ei pescuieşte din farfuria care-i place. Este îngăduit să pescuieşti de-a dreptul cu degetele. *Omdah*, care şade lîngă mine, nu se lasă aşteptat, dar îmi întinde totodată şi mie cu multă atenţie bucăţile cele mai bune.

A doua zi ne trezeşte ciripitul păsărilor colibri cuibărite în tavanul vechi al locuinţei noastre de o noapte. Piuiturile lor salută cele dintîi raze ale soarelui. Ne împărtăşesc fericirea lor de a trăi şi hotărîm să facem ca şi ele.

Vîntul s-a domolit de tot. Căşmarul furtunii de nisip a luat sfîrşit. E timpul să plecăm.

În jurul nostru toată lumea este în picioare. *Omdah*-ul, fiii, prietenii, servitorii lui ne conduc toţi pînă la golfuleţul unde sînt ancorate ambarcaţiile noastre.

Îi revăd şi astăzi pe cei patru fii ai *omdah*-ului mergînd ţanţoşi lîngă noi: Ahmed, Mohamed, Abdu şi Faruk. Faruk, mezinul, în vîrstă de vreo zece ani, ţine în mînă un beţişor. Biciuieşte dispreţuitor cu el un ciobănaş care încearcă să se alăture alaiului nostru. Se simte că este de pe acum stăpînul satului.

Ahmed are o poftă nebună să se plimbe cu caiacul. În timp ce ne punem lucrurile în orînduială el contemplă îndelung una din ambarcaţii şi apoi ne cere îngăduinţa să-l lăsăm s-o încerce. N-ar fi tocmai potrivit să-i refuzăm această favoare. Se instalează în ea. Veşmintele sale largi şi umflate se revarsă peste bordurile caiacului, mînecile i se moaie în apă, dar ce importanţă are! Înhaţă padelele şi se repede în largul fluviului. Bietul Ahmed, se zbate cu stîngăcie în rîsetele şi zeflemelele celor de faţă. Nu mai are decît o singură dorinţă: să se întoarcă cît mai repede la mal. Îi sărim în ajutor şi punem capăt necazurilor lui.

11 aprilie. Exact cu şase luni în urmă ne începeam călătoria cu caiacele pe Kagera. De atunci am străbătut un drum frumuşel pe cursul Nilului, un drum de aproximativ 4 000 km. Înainte de a

ajunge la capătul expediției noastre ne mai rămîn de făcut circa 2 500 km. Calculăm că, străbătînd în medie 30 km pe zi, dacă toate vor decurge cum trebuie, ne mai rămîn să călătorim trei luni pînă să ajungem la Mediterana.

Clima secetoasă în care trăim de mai bine de o lună ne convine de minune. Nici unul din noi trei nu mai face vreo recidivă de malaria, pe Jean nu-l mai necăjește sinuzita, iar John nu mai suferă de tulburări circulatorii. Devenim uscați, aidoma atmosferei, ca niște ciomege, dar ne simțim cît se poate de bine.

Astăzi începem traversarea celei de-a cincea cataracte. Hărțile indică praguri pe o distanță de vreo doisprezece kilometri.

Citesc în jurnalul meu de drum :

„Pe la orele 11 curentul își accelerează viteza și apa care lunecă peste stînci începe să clocotească. Ne apropiem cu mare viteză de primele praguri. După cum am constatat adesea în asemenea cazuri, Nilul își lărgește albia, se pierde printre nenumărate insulițe și stînci care-l hărțuiesc. Înaintăm cu băgare de seamă, fiind nevoiți să facem într-una ocolișuri în labirintul acesta. Dacă nu sîntem cu ochii în patru riscăm în fiece clipă să ne înfigem într-o stîncă și să sfîșiem pielea cauciucată a caiacelor noastre, să nimerim într-un vîrtej sau să dăm de o perfidă diferență de nivel și să ne răsturnăm.

Cataractele devin tot mai mari ; urletul lor se aude din ce în ce mai tare. Ne oprim și ne luăm toate măsurile pentru a întîmpina pregătiți primejdia. Trebuie să punem la adăpost obiectele care stau libere la suprafață, să încheiem cu grijă sacii, să-i ancorăm solid în spațiile amenajate la cele două extremități ale ambarcațiilor. S-a văzut că în caz de răsturnare sacii pot servi ca flotori, împiedicînd scufundarea ambarcației.

Mai luăm o altă măsură de prevedere, aceea de a înainta grupați pentru a ne putea ajuta unul pe altul în caz de accident. Pe lîngă aceasta, în trei este mai ușor să te orientezi pe drumul bun decît atunci cînd navighezi singur.

Pornim în monom și începem deîndată să țopăim pe valuri. Caiacele lunecă cu mare viteză. Uneori răzuiesc fundul stîncos și sînt zguduite cu violență prin vîltori. Totuși nu se întîmplă nimic grav, nici o cădere serioasă.

Începe să se însereze. Ne aflăm încă în toiul cataractei. Ne oprim prudenți. Nu vrem să ne surprindă noaptea pe apă. Poposim pe o insulă mare stîncoasă. Tragem caiacele pe uscat și le cercetăm fundurile de cauciuc. Au numeroase julituri pricinuite de stînci. Le aplicăm petice, cum am proceda cu niște simple camere cu aer.

A doua zi dimineaţa reîncepe ţopăiala pe fluviu. Padelele noastre luptă din greu, căutînd să evite stîncile care-şi scot capul din apă, dar nu sîntem niciodată în pericol. Ne favorizează acest anotimp cînd apa este mică. Mă gîndesc la vîrtejurile de apă care se vor năpusti pe aici peste cîteva luni cînd apele mari vor trece pe toate stîncile acestea. În acea perioadă ar putea să se întîmple accidente.

Pe la prînz am sfîrşit cu cataracta pe care am străbătut-o în mai mult de douăzeci şi patru de ore. Ea se întinde pe o distanţă de peste 12 km, contrar indicaţiilor pe care ni le dau hărţile. La capătul pragurilor, pe o culme stîncoasă, zărim ruinele unei fortăreţe care datează pesemne din timpul răscoalei mahdiste. Aceste ruine înconunează o imensă stîncă de bazalt care se năruie încetul cu încetul, căzînd în surpături pe malul Nilului. Nisipul adus de vînt năpădeşte treptat vasta curte interioară şi urcă în pantă domoală de-a lungul zidurilor de lut uscat.

Cînd ne apropiem de ruine, un şacal o ia la goană cu coada lăsată, furişîndu-se de-a lungul zidurilor. Ne strecurăm printr-o spărtură şi urcăm în vîrful zidului împrejmuitor făcîndu-i înconjurul. De pe acest post de observaţie priveliştea este încîntătoare.

Jos, Nilul curge printre insuliţe înverzite şi stînci de un negru strălucitor care sclipesc la soare.

În afară de această panglică de apă plină de stînci şi de verdeaţă, în care se oglindeşte albastrul cerului, peste tot se zăreşte doar deşertul galben şi cenuşiu.

Mai avem de înfruntat cataracte cale de 110 km

15 aprilie. Abu Hamed. Ne odihnim o jumătate de zi, odihnă pe care ne-am cîştigat-o cu prisosinţă, înainte de a ataca a patra cataractă.

Termometrul continuă să urce, atingînd la orele trei după amiază +50° la soare. Clima uscată ne îngăduie totuşi să suportăm relativ uşor temperatura aceasta caniculară. În mlaştinile Sudd termometrul nu arăta niciodată peste +35°, dar aceste 35° le transpiram prin toţi porii pielei, atît de umedă este clima acolo.

Începînd de la Abu Hamed, Nilul face cale întoarsă spre sud descriind o curbă mare pînă la frontiera cu Egiptul. Un strat gros de bazalt îl sileşte să-şi întortocheze cursul. Nu va regăsi direcţia cea bună, spre nord, decît după ce va rătăci prin deşert cale de aproape 1 000 km. Este o minune că nu s-a pierdut în pustiu.

Părăsim Abu Hamed imediat după prînz. Am luat toate măsurile de prevedere şi ne-am procurat proviziile necesare. În acest scop, am fost nevoiţi să pornim o adevărată vînătoare de ouă, legume proaspete şi fructe prin prăvăliile negustorilor arabi, foarte prost aprovizionate. Singura excepţie o fac curmalele uscate, din care se pot cumpăra coşuleţe pline în dughenele cele mai neînsemnate, ele jucînd un rol important în alimentaţia indigenilor. Fiind aprovizionaţi cu curmale, nu riscăm să murim de foame.

Există o mulţime de specii felurite din acest fruct. Cele mai bune sînt mici, rotunde, avînd o frumoasă culoare portocalie şi fiind foarte dulci. Ai zice că au fost preparate cu zahăr, cînd de fapt ele n-au fost decît uscate. Această specie de curmale provine chiar din regiunea Abu Hamed, dar este greu de găsit, fiind foarte căutată. Curmalele mai comune sînt lunguieţe, au sîmburele mare, culoarea roşie-închisă, aproape ciocolatie, sînt făinoase şi destul de fade la gust. În plus, multe dintre ele sînt viermănoase.

Viermănoase sau nu, principalul este că avem întotdeauna la îndemînă în fundul caiacelor noastre o cantitate mică de curmale. Ele sînt mana deşertului. Le curăţim muindu-le în apa fluviului şi le ronţăim în aşteptarea orei prînzului, pe care o respectăm... cu multă neregularitate din pricina greutăţilor pe care ni le impune fluviul. Se întîmplă să nu avem altceva de mîncat la prînz. Curmalele acestea sînt hrănitoare şi pe deasupra ne scutesc de popasuri lungi pentru prepararea meselor.

La Abu Hamed, unde prezenţa noastră nu a rămas neobservată, am fost primiţi foarte bine de capul tîrguşorului. Omul acesta, foarte atent cu noi, ne dăruieşte la plecare două conopide magnifice luate din grădina sa de legume, pe care o întreţine cu mari cheltuieli cu ajutorul unor pompe electrice. Ca să apreciezi cum se cuvine un asemenea dar, trebuie să ştii ce înseamnă seceta cumplită care domneşte în aceste ţinuturi şi cît de rare sînt legumele pe aici.

Înarmaţi astfel împotriva lipsei de alimente, gonim pe apele fluviului mai întîi în direcţia vest.

Întîlnim cîteva praguri de importanţă secundară, cărora harta le dă denumirea de Mograt şi Shellal. Nici o cascadă importantă. Apoi, vuietul crescînd al fluviului ne vesteşte că peste puţin ne vom găsi într-o situaţie mai grea.

Înaintăm acum drept spre sud-vest.

Ne legăm caiacele de o stîncă şi ne ducem să vedem ce se petrece. Sîntem nevoiţi să escaladăm blocuri enorme de bazalt.

John care s-a aventurat desculţ se întoarce în goană ţopăind ca o maimuţă. Stîncile sînt fierbinţi şi era cît pe-aci să-şi frigă tălpile.

Ajunşi în vîrful povîrnişului care domină Nilul, constatăm că nu sîntem prea edificaţi. Fluviul este împînzit cu atîtea stînci, încît este cu neputinţă să-i urmărim cursul. Pe deasupra, la cîteva sute de metri mai jos el deviază brusc spre sud. Nu putem să vedem nimic. Ne dumerim doar că avem înaintea noastră o cascadă. Vuietul năprasnic al fluviului, clocotul apelor sale ce ne parvin din aval ne-o spun cu prisosinţă. Cît priveşte restul, nu avem altceva de făcut decît să ne încredinţăm soarta în mîinile providenţei. Şi: atenţie la răsturnări!

Pătrundem încet în mijlocul curentului. Cele trei caiace ale noastre înaintează în monom. Mă înfund în caiacul meu. Picioarele mele proptite pe fund simt apa lunecînd pe sub pielea cauciucată a ambarcaţiei. Mi se pare că fac un singur corp cu ea. Dar asta nu-i de ajuns ca să mă liniştească. Am impresia că nici cei doi tovarăşi ai mei nu sînt mai calmi decît mine, mai cu seamă John care-şi mai aduce aminte de accidentul suferit pe Kagera, cînd fusese cît pe aci să se înece.

De astă dată ne aşteaptă o încercare serioasă. Tunetul apei care se năpusteşte printre stînci nu încetează să crească, dar nu vedem altceva decît o puzderie de stînci care-şi scot capul din apă. Este cu neputinţă să ne pregătim atacul.

Frînăm cît de tare putem pentru a cîştiga timp şi a desluşi drumul pe care trebuie să-l urmăm. Cînd şezi într-un caiac nu-i uşor să vezi ce se petrece în faţa ta. Ne aflăm aproape la nivelul apei. Putem să ne aşezăm în genunchi sau chiar să ne ridicăm în picioare (Jean excelează în acest gen de exerciţiu, uneori periculos), dar aceasta nu ne măreşte cîmpul vizual.

Prima cascadă care ne iese în cale se înconvoaie între două blocuri mari de stîncă. Caiacul se precipită în torent cu prova în jos. Îmi trag instinctiv bustul înapoi. Simt cum se îndoaie ambarcaţia, îi aud trosnind articulaţiile de lemn. A trecut. Se zbate acum în vîltori care ameninţă s-o înghită. Cu lovituri mici de padelă mă străduiesc s-o menţin perpendicular pe valurile violente care se desfăşoară înspre aval. Cea mai mică greşeală de manevră ar putea fi fatală. Ţinem însă solid în mîini caiacele noastre; lunile petrecute pe fluviu ne-au dat „simţul apei".

Am trecut toţi trei şi ne regăsim pe o plajă mică de nisip. Ne-au scuturat mii de fiori.

Am traversat astfel în cursul după-amiezii cîteva cascade mai mari sau mai mici şi ne petrecem noaptea la marginea pragurilor. Vuietul apei nu ne împiedică să dormim. Sîntem frînţi de oboseală.

A doua zi participăm la o nouă cursă cu obstacole.

În mijlocul acestei cataracte sălbatice pe care au părăsit-o toţi locuitorii Nilului, atît animale cît şi oameni, dăm de o nouă fortăreaţă din perioada mahdistă.

Apoi, vuietul cataractei este urmat de tăcerea trecătorilor adînci. Fluviul curge acum între maluri înalte. Peste tot în plin curent îşi înalţă capul stînci negre, lustruite şi strălucitoare. Apele repezi le-au scobit, le-au sfredelit, le-au modelat, dîndu-le formele cele mai fantastice.

Seara ajungem la El Kab. Ni se înfăţişează o privelişte romantică, avînd ca fundal asfinţitul. Deasupra Nilului, pe mal se înalţă zidurile unui castel. În urmă cu un secol, locuiau aici mici seniori prădalnici, jefuitori de caravane, în perioada în care Sudanul mai trăia încă în plină anarhie.

A doua zi avem de străbătut o nouă serie de praguri, dar de astă dată nu ne mai temem. Siguri de noi, gonim cu mare repeziciune pe spinarea pietroasă a fluviului. Ni se întîmplă să rămînem agăţaţi pe un prag. Atunci coborîm, împingem caiacele şi pornim iar. Prin aceste locuri e mai bine să nu fie apă destulă decît prea multă. Coca ambarcaţiilor noastre capătă iar o serie de julituri.

Cam pe la amiază vizităm un cătun cocoţat straniu pe fruntea malului, în mijlocul unor stînci mari rotunjite şi lustruite de furtunile de nisip.

Mai multe femei bat unt în nişte putineie grosolane din piele de ţap. Cînd ne apropiem se retrag în grabă în fundul bordeielor lor. Abia am avut timp să le zărim vălurile lungi, negre, precum şi cozile lor unse cu ulei care le cad pe spinare.

Un bătrîn tîrîndu-şi piciorul de lemn ne pofteşte cu gesturi prietenoase să frîngem *Kessera* pe pragul cocioabei sale. Acceptăm şi petrecem cîteva clipe în tovărăşia lui. Zăbovim cît putem în speranţa că femeile se vor hotărî în sfîrşit să iasă şi să-şi reia treburile gospodăreşti, ceea ce ne-ar îngădui să filmăm o scenă interesantă. Dar ne pierdem timpul zadarnic. Femeile nu se vor arăta atîta timp cît vom rămîne locului. Încercăm să-l înduplecăm pe om, dar el face pe surdul. Stăruim. El dispare în locuinţa sa şi ne aduce... un băieţaş pe care-l pune să lucreze. Sîntem traşi pe sfoară.

Se întîmplă foarte rar să prindem în obiectivul aparatului nostru femei din aceste ţinuturi. Nu numai că sînt musulmane, ceea ce înseamnă că nu au voie să se arate în faţa bărbaţilor, dar pe dea-

supra se mai tem şi de „deochi" atît pentru ele, cît, mai ales, pentru copiii lor pe care-i cară peste tot cu ele. Sînt încredinţate că privirea unui străin le poate fi funestă şi poate să aducă tot felul de nenorociri progeniturii lor. Dacă în drumul nostru surprindem femei spălînd rufe la malul fluviului sau umplîndu-şi urcioarele cu apă şi ne pregătim aparatele se zăpăcesc, îşi lasă baltă treburile şi o iau la sănătoasa, de parcă dracul în persoană ar fi pe urmele lor.

20 aprilie. Gonim mereu spre sud-vest.

Curentul care ieri după-amiază îşi încetinise mult viteza se accelerează iar şi bubuitul cataractelor reîncepe, puternic şi continuu.

La orele unsprezece am străbătut fără greutate un prag de mărime mijlocie.

La douăsprezece întîlnim un alt prag foarte periculos de astă dată, cel mai periculos din toate cele întîlnite pînă acum. John îmbarcă o cantitate respectabilă de apă şi se opreşte pentru a-şi goli caiacul cu ajutorul buretelui.

Nilul nu mai este decît o îngrămădire de blocuri de stîncă negre, ale căror poale sînt năpădite de nisip. Apele lui se năpustesc cu furie prin haosul acesta. Ţopăim cu ambarcaţiile noastre pe valuri, cîrmim în toate părţile în mijlocul vîrtejurilor şi cu preţul unui mare efort izbutim să ne menţinem în toiul curentului şi să ocolim stîncile care-şi scot capetele din apă.

Deodată auzim strigăte înaintea noastră. Foarte intrigaţi scrutăm peisajul, ştiind că ţinutul este aproape pustiu. Ne întrebăm cine ar putea ţipa aşa. S-ar spune că sînt glasuri de dincolo de mormînt. John, cel dintîi, ne arată cu degetul două forme care se lasă purtate de curent aproape de mal, două capete care se arată la suprafaţa apei. Sînt oameni care se îneacă ? Sînt naufragiaţii unei pirogi ? Ajungem peste puţin lîngă ei. Sînt doi locuitori de pe malul Nilului care coboară fluviul lăsîndu-se purtaţi pe firul apei. Plutesc slujindu-se de un burduf umflat cu aer pe care-l ţin cu o mînă lipit de pîntec, în timp ce cu cealaltă îşi croiesc drumul printre stînci.

21 aprilie. Cîteva cătune alcătuite din nişte cocioabe mizere anunţă sfîrşitul frumoasei şi viguroasei cataracte a patra. Curentul îşi încetineşte mult viteza, vuietul se domoleşte, iar stîncile se răresc. Malurile se depărtează, acoperindu-se iarăşi cu ogoare irigate de scîrţîitoarele *sakieh*.

În cinci zile, de cînd am plecat din Abu Hamed, am străbătut 110 km, un drum alcătuit aproape fără întrerupere din praguri. Mai tîrziu vom constata că cea de-a patra cataractă nu este cea mai cumplită dintre marile cataracte, dar că, în orice caz, este cea mai lungă.

Deşi curentul ne este favorabil am redus totuşi apreciabil media noastră zilnică de înaintare. Într-adevăr, am fost nevoiţi să ne oprim de douăzeci de ori pe zi şi să escaladăm malurile fluviului, pentru a cerceta împrejurimile şi a ne alege drumul de urmat.

Pătrundem acum în inima vechii Nubii legendare.

XII

VECHEA NUBIE ÎŞI DEZVĂLUIE COMORILE

După ce am depăşit cea de-a patra cataractă, Nilul ne dă un scurt răgaz : avem de străbătut 300 km fără praguri.

Ne aflăm tocmai în mijlocul marii bucle pe care am început s-o parcurgem la Abu Hamed. Pe acest traseu malurile Nilului se înfăţişează adesea pline de verdeaţă şi pitoresc ; îşi face apariţia şi viţa-de-vie.

Zilele ne sînt plămădite din apă şi soare, iar nopţile din stele.

Apoi vuietul cascadelor reapare, devine din ce în ce mai puternic anunţîndu-ne cea de-a treia cataractă, pragul Kagbar unde Jean se va răsturna, şi pe a doua, cea mai grea dintre toate, cea pe care riveranii o numesc cu drept cuvînt „Pîntecul de piatră". În total 700 km de călătorie pe Nil, traseu în care contrastele unei naturi înfloritoare sau aride nu încetează să se împletească.

Ţara prin care trecem este Nubia, străvechea ţară Kuş din Biblie, ţinut al aurului şi al sclavilor negri care, cu cîteva milenii în urmă, era, ca toate ţinuturile sahariene, mult mai umed, mai bogat şi mai populat decît astăzi. În cursul acestei etape de trei săptămîni vom avea prilejul să examinăm numeroase desene rupeste înfăţişînd girafe, lei şi antilope. Aceste desene sînt o mărturie că Nubia a fost cîndva acoperită de o stepă bogată în vînat şi locuită de populaţii care se îndeletniceau cu vînătoarea. Astăzi este un ţinut secetos în desăvîrşit declin. Cu excepţia şuviţei subţiri a Nilului care-l străbate, întregul ţinut este doar un deşert atît de arid, încît caravanele nu se aventurează niciodată în interiorul lui.

Napata, reşedinţa regală a Nubiei

Primul popas pe care-l facem după ce am depăşit pragurile celei de-a patra cataracte este Merowe. Acest nume nu trebuie confundat cu cel al vestitului Meroe din antichitate, ale cărei ruine aflate la 300 km spre nord de Khartoum le-am vizitat.

Localitatea Merowe îşi datorează existenţa şesului întins pe care curge Nilul, singurul şes mare pe care-l udă fluviul în regiunea cataractelor.

O costisitoare reţea de irigaţie a îngăduit readucerea în viaţă a unor întinse crînguri de palmieri, cultivarea din nou a unor cîmpuri şi livezi ce constituie o surpriză plăcută pentru călătorul care rătăceşte prin acest ţinut. Toate plantele cresc uşor dacă li se dă apă, fapt ce se poate constata aproape peste tot în Sahara.

La Merowe, orăşel cu aspect aproape modern, străbătut de bulevarde largi plantate cu salcîmi, poposim la „vila pentru oaspeţi", o clădire mare, sumbră şi răcoroasă, la care nu par să se înghesuie călătorii. Fiind situat în fundul buclei pe care-o descrie Nilul, Merowe nu se bucură de un trafic prea mare.

Casa noastră este aşezată pe o înălţime în mijlocul nisipurilor. De la ferestrele ei se zăresc în primul plan ruinele unui mic templu egiptean şi o piramidă de dată recentă, înconjurată de morminte. Din vremurile cele mai depărtate s-au dat aici nenumărate bătălii, iar cu cincizeci de ani în urmă s-au înfruntat dervişii purtînd steagul roşu al Mahdi-ului cu trupele lui Kitchener, care se îndreptau spre Sudan cu intenţia de a-l recuceri. Dacă te urci pe zidul care împrejmuieşte vila, descoperi şi alte mărturii din trecutul Nubiei: piramidele străvechi se profilează în depărtare spre est, iar pe malul celălalt al Nilului se înalţă stingheră în mijlocul şesului o stîncă abruptă, Djebel Barkal, muntele sacru al Egiptului antic *. Astfel, de cum am sosit aici, ni se înfăţişează imaginea unei istorii succinte a Nubiei.

Djebel Barkal este o culme din gresie moale, înaltă de 100 m, al cărei versant spre deşert coboară în pantă lină, iar cel dinspre Nil este abrupt.

La poalele stîncii, lîngă malul fluviului, se află ruinele unui templu, iar mai departe se înalţă vreo zece piramide.

Piramidele acestea sînt foarte ciudate, deosebindu-se mult de marile piramide egiptene. Sînt de dimensiuni mici, 4—20 m înălţime (piramida lui Keops are înălţimea de 137 m), baza lor e îngustă, ceea ce le imprimă o formă foarte alungită. Materialul care a servit la ridicarea lor, singurul disponibil, este gresia moale, sfărîmicioasă, provenită din Djebel Barkal. Nu trebuie aşadar să ne mire faptul că unele dintre ele sînt foarte degradate, semă-

* Djebel Barkal era socotit munte sacru în Nubia străveche. Aici se afla templul lui Amon Ra. — *N.T.*

nînd cu nişte grămezi de sare ale căror cristale s-ar fi topit pe jumătate sub acţiunea ploii.

Ca toate monumentele asemănătoare din valea Nilului, piramidele acestea sînt necropole ale unor regi şi prinţi. În interiorul fiecăreia din ele se află o cameră mortuară săpată în sol la baza piramidei şi îndreptată cu faţa spre răsărit. Se ajunge la ea printr-un culoar în plan înclinat sau chiar printr-un puţ vertical, adesea foarte adînc. Din păcate, nisipul a astupat iar toate puţurile acestea pe care arheologii le-au explorat pe vremuri.

De altfel, cele mai multe dintre camerele mortuare au fost complet jefuite de-a lungul secolelor de către căutătorii de comori, încă înainte de ivirea arheologilor. Camerele rămase intacte au dovedit că vechii nubieni erau înmormîntaţi nu numai cu obiectele casnice şi cu proviziile necesare lungii călătorii ce urmau să facă, ci şi împreună cu animalele şi slugile lor, ca să-i slujească pe lumea cealaltă. În unele morminte regale s-au găsit, în jurul sarcofagelor înalţilor demnitari, schelete de cai, de pisici şi de cîini, precum şi zeci de schelete de oameni. Nu se ştie dacă servitorii erau înjunghiaţi pe mormîntul stăpînului lor, dacă erau otrăviţi sau îngropaţi de vii.

La Nurri, în apropiere de Merowe unde ne-am dus după aceea, pe o distanţă de douăzeci de kilometri se înşiruie în deşert zeci de piramide mai bine sau mai prost conservate. Dimensiunile acestora sînt mult mai mari decît cele ale piramidelor de la Djebel Barkal. Toate camerele lor mortuare sînt de asemenea năpădite de nisip.

Nuri era marea necropolă a vechilor regi nubieni, iar Napata, aşezată la poalele stîncii Djebel Barkal, oraşul lor sfînt.

Consider necesar să fac cîteva precizări referitoare la trecutul Nubiei.

Nubienii pe care-i întîlnim de cîtva timp în drumul nostru şi care locuiesc pe malurile Nilului pînă la Assuan sînt un popor de oameni oacheşi, aproape negri, cele mai adeseori de tip negroid. Sînt oameni săraci şi duc un trai retras. Istoria lor este foarte veche ; ea a avut epoci de strălucire.

Nubienii sînt oare de rasă albă sau neagră ? Ei alcătuiesc pesemne un amestec din amîndouă aceste rase, aflîndu-se la un punct de contact între cele două mari grupe.

Spre deosebire de mulţi alţi sudanezi, nubienii şi-au păstrat limba pe care o vorbesc aproape în forma în care era folosită cu mii de ani în urmă. Explicaţia acestui conservatorism se datoreşte stării de izolare în care Nubia trăieşte de secole.

Istoria Nubiei este foarte puţin cunoscută, lucru firesc pentru un popor care trăieşte departe de marile curente din lume. Cu toate acestea, Nubia a cunoscut cîtva timp o faimă mondială.

Faraonii Egiptului au trimis aici expediţii din cele mai vechi timpuri. Erau atraşi de prosperitatea legendară a ţării, pe atunci renumită pentru minele sale de cupru şi de aur, pentru turmele sale de vite şi pentru sclavii săi, pentru carbonatul de sodiu natural, pentru pădurile sale de curmali şi de migdali, pentru peştii săi şi carapacele broaştelor-ţestoase, produse foarte apreciate de vechii egipteni.

În afară de aceasta, Nubia juca rolul de trăsătură de unire între Egipt şi regiunea cursului superior al Nilului. Ea întreţinea legături cu ţările fabuloase din sud, producătoare de esenţe preţioase de lemn, de fildeş, de pene de struţ, de piei de animale sălbatice şi de atîtea alte produse care făceau obiectul unui trafic intens prin tot Orientul mediteranean.

De la începutul celui de-al doilea mileniu înaintea erei noastre, în perioada Regatului mijlociu, Egiptul a înaintat pînă la această a patra cataractă, pe care noi tocmai am traversat-o cu mare greutate. Civilizaţia egipteană s-a răspîndit în Nubia.

În 1950 î.e.n., vestitul faraon Amenhotep al III-lea a ridicat un templu zeului Amon Ra la umbra stîncii Djebel Barkal. Aceasta ne-o istoriseşte o stelă * din Napata. Regii nubieni ajung vasalii faraonilor **.

Un mileniu mai tîrziu, profitînd de anarhia care domnea în Egipt, regii din Napata au cucerit valea inferioară a Nilului. Ni-l putem închipui pe maiestuosul monarh Tiraqua plimbîndu-se victorios în carul său pe străzile Tebei. El a intervenit în Asiria şi, potrivit celor istorisite în Biblie, l-a salvat pe regele Iuda Ezechias din ghearele înspăimîntătorului Senaherib. Piramidele din Nurri datează din această epocă glorioasă.

Dar strălucirea dinastiei nubiene avea să fie de scurtă durată. Succesorii lui Tiraqua au fost nevoiţi să părăsească Egiptul. S-au instalat din nou pentru cîtva timp la Napata, apoi, sub presiunea

* Mic monument monolit sculptat, purtînd, la vechii egipteni şi greci, inscripţii de obicei funerare. — *N.T.*

** În acea perioadă încă nu existau „regi ai Nubiei", în sensul dat de autor. Din punct de vedere politic, Nubia era un conglomerat de triburi diferite în fruntea cărora se aflau căpetenii. După toate probabilităţile, toate aceste triburi au fost reunite într-o ţară în secolul al VIII-lea î.e.n. de către Caşta. — *N.T.*

armatelor faronului, iar mai tîrziu a legiunilor romane, s-au retras spre sud stabilindu-se în cele din urmă între Nil şi Atbara. Astfel, în timp ce reşedinţa regală Napata agoniza şi întinsele sale crînguri erau încetul cu încetul acoperite de nisipuri, se întemeia imperiul Meroe, care în antichitate avea să devină vestit, aproape legendar.

Ruinele nubiene pe care le-am vizitat la nord de Khartoum şi care datează de aproximativ două milenii * sînt singurele vestigii descoperite pînă astăzi ale acestui imperiu Meroe **, despre care ştim puţine lucruri, în afară de faptul că timp de cîteva secole a înflorit şi că, mai tîrziu, a trecut la creştinism.

Creştinismul în Nubia

Una din caracteristicile curioase ale Nubiei este într-adevăr faptul că a aparţinut timp de secole lumii creştine.

În perioada marelui imperiu al Orientului, călugări bizantini au convertit fără prea multă greutate Egiptul ***. Se spune că fiind încurajată de aceste rezultate, împărăteasa Teodora, soţia lui Iustinian, a hotărît să trimită în regatul Nubiei un misionar care a avut un succes rapid. Nordul Sudanului s-a convertit în masă. Creştinismul însă n-a putut să reziste multă vreme atacurilor brutale ale islamului.

Într-adevăr, arabii tocmai cuceriseră Egiptul (secolul al VII-lea) şi mahomedanii au început să facă incursiuni în Nubia. La început, nubienii s-au apărat cu succes ; se spune chiar că au trimis în ajutorul creştinilor din Egipt, care erau asupriţi, o turmă de o mie trei sute de elefanţi de transport şi de luptă. Istoria nu ne informează despre soarta acestei expediţii ciudate. Este însă sigur că Nubia nu s-a putut împotrivi multă vreme valurilor invaziei arabe. Ea a fost cotropită şi constrînsă să plătească noilor stăpîni un tribut în sclavi. Regatele creştine dispar unul cîte unul. Ultimul rămas în viaţă, regatul Aloa, continuator, pare-se, al imperiului Meroe, se prăbuşeşte la sfîrşitul secolului al XV-lea în vijelia dezlănţuită de ostaşii profetului. Retrăgîndu-se fără încetare prin deşertul

* Aceste date sînt inexacte. Monumentele străvechi ale regatului Napata datează din secolul al VIII-lea î.e.n. — *N.T.*

** O serie de monumente ale imperiului meroit au fost descoperite şi la Meroe, precum şi în alte locuri, unde arheologii fac săpături. — *N.T.*

*** Creştinismul a început să se răspîndească în Egipt mult mai devreme, încă în primele secole ale erei noastre. — *N.T.*

Nubiei, locuitorii regatului Aloa au ajuns la poalele munţilor Abisiniei (Etiopiei), dar nici izolarea aceasta nu i-a putut salva.

Astfel a dispărut creştinismul din Nubia.

În scurt timp vom vizita în Nubia de sus şi în cea de jos mănăstiri şi biserici, dintre care unele încă foarte bine conservate, mărturii emoţionante ale unei epoci apuse.

Într-o zi, după ce am trecut de cea de-a doua cataractă, am ajuns într-un cătun unde ne-a fost semnalată existenţa uneia din cele mai intacte capele din Nubia. Era Abd el Gadir.

La Abd el Gadir totul este pîrjolit de soare ; noi înşine sîntem istoviţi din pricina zăpuşelii. Ne întîmpină un bătrîn nubian plin de compasiune pentru aceşti bieţi străini care înfruntă soarele pentru a contempla nişte ziduri din noroi uscat şi ne oferă ceaiul ospitalităţii.

Revine apoi, tîrşîindu-şi papucii, cu o cheie enormă şi ne conduce spre un hangar din tablă ondulată. Ne cuprinde mirarea. Oare ne ia drept nişte negustori şi vrea să ne arate rezervele sale de curmale şi de durra ? Deschide ambele canaturi şi rămînem uimiţi zărind sub hangar o capelă micuţă şi frumoasă.

Clădirea este zidită din cărămizi nearse. Portalul este în stil roman şi de o puritate cu totul arhaică. Altarele laterale sînt de fapt nişte galerii strîmte şi întunecoase decorate cu fresce, ale căror figuri au fost răzuite de iconoclaşti.

Oare sanctuarul acesta nu era cumva o capelă a „Bunului Ajutor" pentru marinarii care se pregăteau să înfrunte îngrozitoarele stînci ale celei de-a doua cataracte care ne va da şi nouă atîta de furcă ?

Am dori să credem în această ipoteză şi să aprindem o lumînare drept mulţumire pentru reuşita traversării noastre, dar, din păcate, clădirea este moartă şi ascunsă sub acoperişul de tablă ; nici un pelerin nu mai vine să se închine aici. Măcar e bine că Oficiul Monumentelor l-a luat sub protecţia sa.

Imediat la nord de cea de-a doua cataractă, vom avea de asemenea prilejul să vedem ruinele unor vechi mănăstiri creştine. Încă se mai desluşesc chiliile călugărilor, capela centrală şi podurile boltite în care erau depozitate proviziile. Sînt foarte ciudate dimensiunile extrem de mici ale localurilor. Totul este atît de mic, încît te-ai putea crede în ţara piticilor.

La o săptămînă după ce am părăsit Merowe ajungem la El Handacq, chiar în fundul marii bucle pe care o descrie Nilul.

El Handacq este un oraş vechi, decăzut şi pe jumătate dărîmat. Poziţia lui care-l izolează de traficul călătorilor i-a fost fatală. Rari sînt călătorii care se opresc aici, şi încă mai rare convoaiele fluviale care navighează pe lîngă el.

E o mare pustietate. Din înălţimea vechiului fort năruit transformat în moschee, privirea cuprinde vaste întinderi acoperite cu dărîmături. Sînt cartierele părăsite. Ici-colo au mai rămas în fiinţă printre dărîmături mici spaţii locuite, cîteva unghere fermecătoare, mărginite de case vechi văruite în galben şi ocru şi de moschei străvechi cu semilune în vîrful cupolelor lor.

La Handacq ne înfăţişăm la şeic. Ospitalitatea cu care ne primeşte este plină de nobleţe şi de graţie, vestigiu al timpurilor de altădată.

În locuinţa lui, privirea noastră odihneşte pe cufere vechi din lemn sculptat, pe paturi de paradă cu baldachine acoperite cu mătăsuri de un albastru-deschis şi roz-pal, pe panoplii pline de arme încrustate cu aur şi argint, pe draperii grele de culoare purpurie, pe fotolii aurite stil Ludovic al XV-lea. Pentru prima oară întîlnim un asemenea decor în locuinţa unui şef sudanez.

Dejunul se desfăşoară după cele mai nobile tradiţii. Servitori îmbrăcaţi în alb din cap pînă în picioare aduc bucatele pe platouri mari de alamă, însă apanajul de a le servi îi aparţine gazdei. Stînd în picioare în spatele nostru şi asistat de fiul său mai mare, şeicul veghează ca să nu ne lipsească nimic. Nu ne simţim în apele noastre. Am vrea să le spunem să ia loc lîngă noi şi să nu ne mai poarte atîta de grijă, dar nu îndrăznim. Ne temem să nu comitem vreo stîngăcie şi ne lăsăm, cu laşitate, serviţi, şi menţinîndu-ne rolul cu o înfăţişare cît mai solemnă.

La ora cafelei şeicul scoate o gravură dintr-un cufăr vechi în care-şi ţine arhiva. Imaginea înfăţişează nişte feluci frumoase cu pînze triunghiulare plutind semeţe pe Nil prin faţa unui El Handacq în care se desfăşoară o activitate înfrigurată. Gravura datează din 1882 şi este semnată cu un nume pur francez: Linant de Bellefonds. Acest călător, asemenea arheologului Cailliaud, a ştiut să cîştige simpatia lui Mehmet Ali, paşaua Egiptului şi a străbătut misteriosul Sudan în toate sensurile. În treacăt fie zis, lui, cel dintîi, i-a venit ideea construirii Canalului Suez, idee care a fost apoi reluată de Ferdinand de Lesseps.

Această evocare a lui El Handacq, așa cum arăta în urmă cu un secol și jumătate, ne dovedește cît de mult a decăzut activitatea în această regiune a văii Nilului pe care cataractele o izolează de restul continentului. Viața s-a retras de aici încetul cu încetul. Doar binefacerile irigației i-ar mai putea reda o oarecare vigoare, lucru de care ne vom convinge la Dongola.

Vii irigate la Dongola

Dongola este situată la 159 km spre nord de El Handacq. Cheiurile sale se află la o oarecare depărtare de fluviu. Nivelul apelor Nilului scade tot mai mult, ceea ce în unele locuri favorizează formarea unor limbi întinse de mîl. Înainte de a ajunge la mal sîntem nevoiți să traversăm o porțiune lată de 300 m de teren noroios. Ne-am încredințat caiacele unui țăran care-și are cocioaba la marginea apei. Omul își cultivă legumele și harbujii chiar în albia fluviului, ale cărui ape au scăzut de tot în acest loc bogat în mîl.

Ne pomenim așadar în noroi pînă la genunchi. Destul de mînjiți, ne facem intrarea pe înserate în orășelul liniștit. Din fericire, nimerim chiar în apropiere de „Clubul" din localitate, în care un funcționar districtual ne cazează pentru noapte.

A doua zi, un libanez vorbind franceza ne duce să-i vizităm proprietatea așezată pe malul fluviului. De la Khartoum este primul om întîlnit care vorbește franceza. Jean, pe care necunoașterea limbii engleze îl stingherise mult, se simte în al miilea cer și-și ia revanșa punînd nenumărate întrebări despre țara prin care călătorim.

Pămînturile prietenului nostru libanez sînt irigate cu ajutorul unei pompe electrice de mare capacitate. Totul crește îmbelșugat: grîul, porumbul, legumele, pomii fructiferi, vița-de-vie.

Vița-de-vie nu este o noutate în Nubia. La Napata, vestitul rege Tiraqua este înfățișat pe o stelă oferind cu o mînă o cupă de vin, iar cu cealaltă pîine albă zeului Amon Ra. În antichitate viile erau înfloritoare. Cîteva secole mai tîrziu, religia lui Mohamed triumfînd au fost nimiciți ultimii butuci de viță. Islamul interzice într-adevăr consumul băuturilor alcoolice. Au fost necesare apariția administrației britanice și prezența creștinilor în țară, copți egipteni sau greci, pentru a reînvia cultura viței-de-vie.

Grădinile irigate ale libanezului, o oază răcoroasă în mijlocul deșertului, aduc venituri mari, dar necesită întreținerea unor moto-

pompe care costă mai multe milioane de franci fiecare, ceea ce în Nubia reprezintă o avere, fiind astfel inaccesibile felahilor săraci.

Aceştia folosesc aşadar *sakieh*-ele lor acţionate de nişte biete animale : boi sau cămile. Chiar de-ar fi acţionată de opt vaci în cursul unei zile, o *sakieh* este de zece ori mai puţin rentabilă decît o pompă de capacitate medie. Mai trebuie adăugat că vitele, în general prost îngrijite, cad pradă unor îngrozitoare epizootii şi că în cazul unei lipse, cît de neînsemnate, de nutreţ, sînt prea slabe pentru a-şi putea îndeplini munca. Nefericitul felah de pe malul Nilului nu posedă decît un petic mic de pămînt pe care trebuie să-l ude fără încetare cu mijloace rudimentare, dacă vrea să-şi hrănească familia. Vitele sale sînt numai piele şi oase, iar soarta lui este una din cele mai mizere din lume, dar neavînd cerinţe se pare că mizeria nu-l face peste măsură de nenorocit.

Înainte de a părăsi Dongola, un bogat proprietar copt ne oferă un paner plin cu struguri din via lui. Aceste daruri, cum au fost, de pildă, şi conopidele căpătate la Abu Hamed, ne merg drept la inimă.

Înaintea ochilor noştri se desfăşoară acum aproape surîzătoare cîmpia dongoleză de pe malul stîng al Nilului. O fîşie îngustă de ogoare înveşmîntează malurile. Ne aflăm în perioada strînsului recoltei. Grîul este adunat în snopi pe mirişti. Este treierat pe loc cu ajutorul unor măgari sau vaci care se rotesc în jurul unui ţăruş. Uneori vedem într-o arie pînă la zece animale care se rotesc în şir. Dacă n-au vite, felahii treieră grîul cu îmblăci. Paiele sînt îndesate pe acoperişuri.

Aceste scene din viaţa rurală evocă în chip uimitor basoreliefurile care se succed pe zidurile templelor din Egiptul antic, precum şi frescele de pe morminte. De mii de ani nu s-a schimbat nimic aici. Viaţa ţăranilor a rămas aceeaşi, iar tehnica agricolă n-a progresat ; este o statornicie în mediocritate.

Micii moşieri ai satelor duc totuşi aici un trai mai puţin auster decît în extremul sud nubian. Casele lor odihnesc la umbra unor pîlcuri de arbori care le dau mai multă răcoare. Portalurile sînt decorate, cu fantezie, cu motive policrome, iar interiorul este mobilat cu scrinuri şi măsuţe. Pe pereţi atîrnă portrete de familie. Islamul nu pare să fie chiar atît de sever.

Malul drept, în schimb, este pustiu. An de an dunele de nisip se înalţă tot mai mult, înecînd vechea vegetaţie în favoarea tamariştilor şi a unei specii de arbust denumit *urak*, al cărui lemn locuitorii de pe malurile Nilului îl folosesc ca să-şi înălbească dinţii.

Călătorim o zi întreagă de-a lungul insulei Argo, lungă de 35 km, care împarte Nilul în două. Este insula cea mai lungă de pe Nil. Malurile ei sînt înveşmîntate în verdele vesel al viţei-de-vie care înconjură cocioabele ţărăneşti.

La Argo tineretul înfruntă pe bătrîni

Seara poposim în oraşul Argo, unde facem cunoştinţă cu cîţiva institutori, luînd astfel contact cu „tineretul intelectual" al ţinutului.

Dacă li se pune întrebarea pentru ce nu vorbesc limba engleză bătrînii răspund de obicei: „Pe vremea noastră nu era şcoală". Astăzi, în Sudan sînt şcoli, nu prea multe. totuşi sînt, şi fiii căpeteniilor şi ai notabililor pot să dobîndească o anumită instrucţiune. Această dezvoltare a învăţămîntului, oricît de modestă ar fi, ne îngăduie să găsim din cînd în cînd prin sate interpreţi de limbă engleză, ceea ce ne este de un mare ajutor.

Pregătirea copiilor în şcoli ridică de altfel o problemă din cele mai ciudate în faţa autorităţilor. În Sudan n-a fost încă introdusă peste tot înregistrarea stării civile şi de regulă copiii nu ştiu ce vîrstă au. La început de an şcolar, pe lîngă fiecare şcoală este numită cîte o comisie medicală avînd menirea de a stabili vîrsta elevilor nou veniţi. Micii sudanezi astfel înzestraţi cu o stare civilă nouă păşesc în viaţa şcolară.

Institutorii din Argo, care nu au prea des prilejul de a întîlni străini, ne năpădesc cu întrebări. Au citit prin reviste ilustrate istorisiri fantastice despre viaţa occidentalilor. Acolo, în Occident, tinerii şi tinerele se întîlnesc slobod, se duc împreună la plimbare, dansează împreună, lucruri care depăşesc înţelegerea lor de orientali, deprinşi cu constrîngerile severe la care-i supune islamul în ceea ce priveşte raporturile dintre bărbaţi şi femei. Pentru a exemplifica această stare de lucruri, menţionez că timp de mai multe luni nu vom avea niciodată prilejul să vorbim cu o femeie sudaneză sau egipteană (au făcut excepţie femei aparţinînd unor familii cu vază din Cairo sau Alexandria). Institutorii noştri simt o nevoie nelămurită a unei evoluţii într-un sens mai liberal, dar în societatea severă şi închistată din Sudan ei sînt prea izolaţi pentru a-i putea împinge evoluţia în direcţia dorită. Ar stîrni scandal şi n-ar putea rămîne prea mult în ţară.

Micul grup al institutorilor din Argo locuieşte într-o veche vilă englezească, luminoasă, avînd o poziţie frumoasă în mijlocul unor boschete înflorite. Fostul locatar sudanez a socotit totuşi că era prea aproape de stradă şi pentru a o feri de privirile indiscrete n-a găsit soluţie mai nimerită decît să-i bareze intrarea cu un adevărat zid care a prefăcut-o într-o mică fortăreaţă. Între timp s-au instalat aici institutorii care au găsit exagerată această precauţie. Au hotărît, aşadar, să dărîme bariera, ceea ce a stîrnit indignarea generală. Tinerii au fost nevoiţi să renunţe repede la proiectul lor şi să pună la loc în grabă cărămizile pe care le scoseseră.

Toate aceste populaţii din nordul Sudanului, în mijlocul cărora trăim de luni de zile, nubiene sau de alt neam, sînt cît se poate de primitoare, îşi au însă regulile lor de viaţă. La drept vorbind, n-avem nici o neînţelegere cu ele, cu singura condiţie să nu îndreptăm obiectivele aparatelor noastre asupra femeilor lor. Aici, femeile din popor nu-şi acoperă faţa, cum se întîmplă în ţările clasice ale islamului. Ele îşi părăsesc locuinţele ducîndu-se să lucreze pe ogoare, să spele rufele la rîu, să aducă apă. Cu toate acestea, rămîn izolate de viaţa publică şi nu se cuvine să le privim prea de aproape cînd le întîlnim pe drum şi cu atît mai mult să le prindem în obiectivul aparatului de filmat, căci am putea avea neplăceri.

John, băiat de treabă şi diplomat, reuşeşte totuşi uneori să adoarmă vigilenţa locuitorilor.

Însoţiţi de prietenii noştri institutorii, ne apropiem în cîmpia de pe insula Argo de un puţ în jurul căruia se îmbulzesc o mulţime de săteni. Puţul e o simplă groapă săpată în lut, la marginea căreia au fost aşezate două trunchiuri de palmier pentru a îngădui accesul oamenilor. Femei şi fetiţe îşi umplu urcioarele. Un ţăran îşi opreşte măgarul ca să-l adape. În apropiere, stoluri de corbi mari cu aripi de un negru lucios s-au năpustit pe scheletul unui animal, ale cărui oase s-au albit sub razele soarelui.

John, cu capul acoperit de o pălărie cu borul mare, cu o barbă de patriarh, se apropie de grup :

— *Salam Alekum !* (Pace vouă !)

Toţi răspund în cor :

— *Alekum el Salam.*

John continuă :

— *Kif allak ?* (Ce mai faceţi ?)

Iată-l în mijlocul grupului strîngînd mîini în dreapta şi în stînga. Dacă ar fi avut zece mîini n-ar fi fost mai darnic cu bineţele.

Toţi sînt buimăciţi, cuceriţi, nimeni nu acordă atenţie aparatului de filmat care zumzăie în mîinile lui Jean. Institutorii rîd pe înfundate şi ne privesc cu invidie în vreme ce noi filmăm.

Întîlnim stînci acoperite cu desene

Abia am părăsit insula Argo că ne şi pomenim în faţa celei de-a treia cataracte. Este un prag de granit lung de cîţiva kilometri, care însă nu provoacă o cascadă prea mare.

Am notat următoarele în carnetul meu de drum despre această cataractă :

5 mai. Traversat astăzi dimineaţă fără dificultăţi cea de a treia cataractă. După cataracta a patra, lungă de 115 km, care ne-a dat mult de furcă şi a cărei traversare ne-a luat cinci zile, aproape că nici n-am băgat de seamă că trecem peste praguri.

A doua zi, în mijlocul unor imense blocuri stîncoase prăvălite în apele Nilului, descoperim primele desene executate pe stînci.

Este o extraordinară îngrămădire de desene, adesea suprapuse. Unele imagini s-au conservat foarte bine şi pot fi uşor descifrate. Ele înfăţişează animale sălbatice, bunăoară girafe, struţi, lei, leoparzi, antilope, animale care au dispărut de milenii de pe aceste meleaguri. Desenele sînt executate cu mult realism şi datează dintr-o epocă în care Nubia, ca de altfel întreaga Sahară, a cunoscut o climă mult mai umedă. Ţinutul era foarte bogat în vînat, fiind străbătut de popoare de vînători care au lăsat pe piatră urmele preocupările şi ale isprăvilor lor cinegetice. Din păcate, printre toate aceste desene nu se zăreşte nici o imagine de om care să ne fi putut furniza unele date cu privire la primii locuitori ai Nubiei.

O a doua categorie de desene, desigur mai recentă, înfăţişează vaci cu coarne mari, oameni călări, cămile. Desenele acestea sînt executate stîngaci. Imaginile înfăţişînd oameni şi animale sînt stilizate în chip grosolan ; de bună seamă că au fost desenate de păstori care au apărut mai tîrziu în valea Nilului.

Printre desene mai vechi se deosebesc în sfîrşit hieroglife din perioada Egiptului antic, inscripţii meroitice din perioade mai re-

cente, cruci din epoca creştină, precum şi inscripţii arabe, toate constituind mărturii ale civilizaţiilor care s-au succedat în Nubia în decursul mileniilor *.

Ne răsturnăm pentru a treia oară

Între cea de-a treia cataractă, destul de uşor de străbătut, pe care am depăşit-o, şi cea de-a doua care se pare că este de temut, situată la o depărtare de 200 km la nord, se înşiruie o serie de vîltori, praguri stîncoase şi stînci ce-şi scot capul la suprafaţa apei, cu atît mai primejdioase cu cît sînt greu de reperat pe hărţile noastre.

Pe deasupra, oamenii întîlniţi în drumul nostru nu ne pot fi de nici un folos. Pe de o parte, din pricină că se exprimă tot mai greu în arabă, deoarece vorbesc dialecte nubiene care sînt pentru limba lui Mohamed ceea ce este franceza pentru patagoneză. Pe de altă parte, chiar admiţînd că ne-ar putea explica ceva, informaţiile lor n-au nici o valoare pentru noi, deoarece circulă foarte puţin pe fluviu şi, prin urmare, îi cunosc prea puţin cursul.

Nu întîlnim în nici un sat pe cineva care să ne avertizeze: „Băgaţi de seamă, la cîteva leghe de aici este un loc primejdios de trecut; aveţi grijă, ocoliţi locul acesta prin dreapta sau prin stînga etc..." Ar fi prea frumos. Cei mai mulţi dintre nubieni nu-şi cunosc fluviul decît ca sursă de apă pentru irigarea ogoarelor lor.

Din cauzele arătate mai sus, la pragul Kagbar ne aşteaptă o catastrofă, ce e drept nu prea mare.

De la Khartoum am traversat atîtea praguri şi vîltori, încît nu ne mai preocupăm de primejdiile ce ne-ar putea pîndi.

De pe stîncile din jur cercetăm pragul Kagbar care nu prezintă nimic neobişnuit. Este o simplă barieră stîncoasă, o linie trasă de la un mal la celălalt, o simplă linie. Vuietul apei nu este

* După cîte ştiu, spre deosebire de multe regiuni ale Africii, cum ar fi Africa Australă, Libia sau Egiptul, despre arta desenelor rupestre din nordul Sudanului nu s-a publicat încă nimic. Un cercetător englez a descoperit el singur peste o mie de desene executate pe stînci. După ce ne-am încheiat călătoria pe Nil, el mi-a scris că avea pregătită pentru a fi publicată o lucrare asupra acestei probleme. „Din păcate, a adăugat el, directorului Colegiului Gordon (din Khartoum) nu-i place risipa de fonduri şi astfel manuscrisul rămîne nepublicat". — *N.A.*

de loc amenințător. În aval se zărește strălucind la soare puțină spumă.

Înaintăm fără nici o grijă. Eu vîslesc prin apropierea malului drept, pe cînd Jean și John o țin prin mijlocul fluviului.

Jean ajunge cel dintîi în fața barierei. Se ridică în picioare în ambarcația lui pentru a putea privi cascada de sus. Nu vede nimic ce i-ar putea părea primejdios, se așază la loc în caiacul său și-și vede de drum fără teamă.

Mă ridic la rîndu-mi în picioare. Îi zăresc caiacul repezindu-se cu prova în jos și dispărînd într-un vîrtej de apă. Catastrofă!

„Cînd am fost zvîrlit din caiac sub apă, ne istorisește Jean mai tîrziu, am așteptat să ajung la suprafață în virtutea principiului lui Arhimede. Țineam tare cu o mînă ambarcația, iar cu cealaltă padela. Dar scufundarea mea s-a prelungit, caiacul făcînd tumbe mari sub apă. Îmi lipsea aerul. Deși mă sufocam, am izbutit totuși să mă ridic la suprafață, dar vîltoarea m-a tras numaidecît la fund. N-am avut timp să trag aer în piept. Mă înăbușeam. Am sorbit fără să vreau cîteva înghițituri mari de apă. Prin apa transparentă vedeam perindîndu-se umbrele stîncilor mari, dar, din fericire, nu m-am lovit de nici una.

Am ajuns din nou la suprafață tocmai la timp pentru a respira și a vedea că nu s-a sfîrșit cataracta. Vîltoarea m-a înghițit iar.

Mi s-a desprins porthartul, în care se afla partea cea mai importantă a documentării noastre. Dacă-l pierdeam eram nevoiți să ne urmăm drumul pe dibuite. L-am prins la timp, tocmai cînd era gata să dispară într-un vîrtej. Sacul meu de haine care era legat de ambarcație s-a desfăcut la gură. Înăuntru se afla un pozometru și o mulțime de însemnări. De-ar fi păstrat suficient aer — mă gîndeam — ca să poată pluti, dacă se va desprinde cumva de ambarcație!

În sfîrșit, am putut să revin la suprafață, de astă dată definitiv. Vîrtejurile nu mai erau atît de violente. Am tras în piept înghițituri mari de aer.

Caiacul a revenit și el la suprafață și a început să plutească. M-am agățat cu putere de el lăsîndu-mă tîrît spre apa liniștită".

John n-a observat nimic. Nu bănuiește nimic din drama ce se desfășoară la cîțiva metri de el.

În timp ce Jean se zbate cu desperare în fundul apei, el înaintează liniştit spre cascadă cu lovituri mici de padelă. Capul fiindu-i aproape la acelaşi nivel cu apa nu poate să zărească ceea ce se petrece jos, de partea cealaltă a barierei.

De departe, unde mă aflu, pot să văd scena. Îmi dau seama că se apropie o a doua catastrofă, căci John a ajuns foarte aproape de cataractă. Peste cîteva secunde se va precipita cu capul în jos. Aparatul de filmat se află la el, l-a scos puţin mai înainte ca să filmeze nişte vederi şi riscăm să pierdem totul.

Urlu căutînd să domin cu glasul meu vuietul apei. Osteneală zadarnică. Încerc să-i fac semne desperate cu braţele. Nici aşa nu reuşesc. John, surd şi orb, îşi continuă înaintarea.

Mă agit ca un apucat gesticulînd cu atîta frenezie, încît risc să mă răstorn eu însumi. John mă zăreşte, în sfîrşit. Se agaţă de ierburile unei insuliţe şi se opreşte brusc chiar la marginea prăpastiei. Răsuflu uşurat. Am fost pradă uneia din emoţiile cele mai puternice din viaţa mea.

În timpul acesta, Jean şi caiacul lui se zbat încă în vîltoare. Caut cu înfrigurare un loc de trecere ca să-i pot veni în ajutor. Descopăr un fel de tobogan prin care apa lunecă pe o stîncă în pantă. Mă las tîrît de ape pe aici, răzuind puţin fundul ca caiacul meu, dar trec fără piedici.

La vreo sută de metri în aval, apa este iarăşi liniştită. Deslu-şesc o pată mică, cenuşie care este dusă de curent. Este caiacul lui Jean purtat în derivă cu chila în sus. Proprietarul lui îl urmează de aproape. Aproape zbor pe apă ca să-l ajut. Mi se pare că nici-odată n-am gonit atît de repede cu caiacul. Ambarcaţia naufragiată s-a oprit pe neaşteptate. Odgonul ei de acostare s-a desfăşurat şi s-a agăţat de o stîncă de la fund. Caiacul începe să se rotească în loc. Fac şi eu la fel. Mă rotesc şi pescuiesc din apă cîteva obiecte care plutesc în derivă, în timp ce Jean, istovit, se urcă pe malul care este aproape. Între timp ne-a ajuns din urmă şi John. Sfîrşesc împreună cu el operaţia de salvare.

Este singurul naufragiu pe care l-am suferit navigînd prin marile cataracte ale Nilului. Jean care a înghiţit o porţie bună de apă se odihneşte pe nisip, în timp ce noi întindem echipamentul la uscat. Caiacul lui este puţin avariat, dar sperăm să-i facem micile reparaţii necesare în primul sat pe care-l vom întîlni în cale. În cele şapte luni de cînd călătorim pe Nil ambarcaţia nu e la prima ei pătimire.

Ţinutul devine tot mai pustiu.

Nilul pătrunde din nou în munţi, ale căror povîrnişuri sînt accidentate, pline de rîpi. În fundul văilor se zăresc conuri mari de nisip şi imense surpături.

Niciodată nu ne-a pîrjolit soarele atît de tare. Avem impresia că ne aflăm într-un cuptor în care ne coacem pe un foc lent. La amiază, temperatura se ridică la umbră la peste +50°C, ceea ce nu-i rău. Jean vrea să facă o experienţă. Îşi scoate termometrul din sac, dar constată că a şi plesnit: este gradat pînă la +52°. Din fericire, aerul este uscat, ceea ce ne îngăduie să suportăm o asemenea temperatură infernală. Cel mai greu ne este să îndurăm răsfrîngerea razelor solare în apă, care ne oboseşte vederea. Ne ungem bine obrajii cu cremă pentru a-i feri de arsuri, dar buzele ne sînt crăpate şi mîinile, bătătorite din pricina mînuirii padelelor, sînt de asemenea crăpate pricinuindu-ne dureri. Sîntem nevoiţi să le muiem tot timpul în apă ca să le răcorim.

Ne scăldăm regulat şi ne stropim fără încetare cu apă, de teamă să nu ne prăjim ca nişte pui puşi în frigare. Toată ziulica bem. Mai întîi apa Nilului, pentru asta este suficient să ne aplecăm; apoi bem ceai cît mai fierbinte cu putinţă. De cîte ori pot fierb o cratiţă cu ceai şi o bem cu nesaţ pînă la fund cu înghiţituri mici. Băutura aceasta fierbinte ne lasă în gură o senzaţie de răcoreală timp de aproape o oră. După aceea, setea ne revine imperioasă şi facem iar apel la apa Nilului.

Cel mai nefericit dintre noi este tot John care a făcut un flegmon la mîna dreaptă. Bietul de el vîsleşte tăcut strîngînd din dinţi şi schimonosindu-se îngrozitor. Nu vrea ca noi să ne preocupăm de el. Se unge cu o alifie cu penicilină care şi de astă dată sfîrşeşte prin a vindeca răul.

În această vale a morţii totul este pîrjolit. Stîncile se înfierbîntă în timpul zilei, iar în cursul nopţii devin reci ca gheaţa. Cîteodată le auzim plesnind din pricina exceselor climei, apoi se prăbuşesc în apele Nilului rostogolindu-se de-a lungul povîrnişurilor.

Abrupturi stîncoase se înalţă adesea deasupra fluviului. Blocuri imense brăzdate de crăpături datorită frigului din timpul nopţii par că stau gata să se prăvălească peste noi.

Pe înserate, munţii capătă o culoare purpurie, iar după aceea devin liliachii. Pînă cînd se lasă întunericul, Nilul ne înfăţişează

o privelişte plină de farmec. În tăcerea impresionantă a serii nu se aude decît plescăitul unei plute făcute din trunchiuri de palmieri, pe care un ţăran nubian transportă puţină iarbă îngălbenită pentru vitele sale.

Mulţumită Nilului, viaţa omului a prins întrucîtva rădăcini în deşertul acesta de foc. Pe stîncile de pe malul fluviului s-au cocoţat de bine, de rău cîteva cătune. Din cînd în cînd se zăresc pîlcuri de curmali care-şi leagănă coamele deasupra dunelor, cu „picioarele cufundate în apă şi cu capetele înălţate în pîrjolul cerului". Apa le este adusă cu ajutorul unor mici canale de irigaţie.

Ce fac oamenii de aici ca să nu moară de foame ? Ţăranului nubian îi sînt îndestulătoare o turmă mică, un ogor sărăcăcios şi curmalii crînguleţului.

La *omdah*-ul din Ukma, unul din satele mizere situate la sud de cea de-a doua cataractă, ni se oferă seara o strachină mare cu lapte de capră în care este muiată o lipie de durra. Unde sînt ospeţele de odinioară ? Dar dacă n-ar fi fost ospitalitatea sudaneză nu ştiu cum m-aş fi descurcat, din ce-aş fi preparat prînzurile noastre. N-avem de unde să ne procurăm alimente, iar proviziile sînt pe sfîrşite ; mai avem doar cîteva curmale zbîrcite şi puţin orez.

Fluviul abundă de peşti, dar nici unuia dintre noi nu-i place să pescuiască şi nici n-avem timp de aşa ceva. John îmi mărturiseşte că de cîtva timp visează zi şi noapte mîncăruri bune, păşuni verzi şi o societate plăcută.

Nopţile noastre sînt agitate. Sîntem ciuruiţi de înţepături pe care la început nu ştim cui să le atribuim. Ţînţarii au dispărut şi nu depistăm nici urmă de pureci sau ploşniţe. În curînd însă ne dumerim că avem de-a face cu nişte musculiţe minuscule *nimitele*, care pătrund pe sub vălurile celor mai fine apărătoare de ţînţari şi pricinuiesc tot atîta rău ca şi ţînţarii.

Întrucît dormim puţin şi vîslim din greu în arşiţa deşertului, oboseala pune tot mai mult stăpînire pe organismele noastre. Înainte de a face un popas mai lung pe care îl socotim absolut necesar, mai avem de străbătut cea de a doua cataractă care se află la o depărtare de vreo 100 km. După aceea, vom sosi la Wadi Halfa, „Valea fericită", unde vom avea putinţa să ne refacem puterile.

Într-una din seri ajungem la Abu Sari. Aflasem că prin apropiere locuiau niște europeni care se îndeletniceau cu prospecțiuni miniere. N-am mai văzut europeni de foarte multă vreme și perspectiva acestei întîlniri ne tulbură nespus.

Niște indigeni ne călăuzesc spre o cocioabă din vălătuci așezată la vreo cîteva sute de metri de fluviu în mijlocul unui haos de frînturi de stîncă.

Zărim în pragul cocioabei, un om de vreo șaizeci de ani, cărunt, pîntecos, șchiopătînd puțin. Poartă o fustiță scoțiană, un tricou și este încălțat cu sandale. Oscar Durham nu se miră de apariția noastră, ca și cum ar fi fost lucrul cel mai firesc din lume în regiunea aceasta.

Intrăm în bordeiul lui. Interiorul este confortabil, dar strîmt și ticsit cu tot soiul de lucruri: covoare, taburele, un frigider, mese acoperite cu mostre de minerale, etajere supraîncărcate cu cărți. Alături de tratate de geologie și manualul micului căutător de aur stau rînduite în rafturi Biblia, Coranul, Cei șapte stîlpi ai înțelepciunii și operele prietenului meu, Louis Golding, tratînd despre Moise. După cum se vede, o literatură foarte orientală.

Anunțat de sosirea noastră își face apariția un al doilea personaj, irlandezul Paddy Bishop, în vîrstă de douăzeci și opt de ani, cu un cap de mistic sau de conspirator sub mica șapcă englezească de sub care evadează plete bogate.

Cei doi temerari pe care i-am descoperit trăiesc singuri, absolut singuri în această pustietate dezolantă. Paddy care-și arată entuziasmul văzîndu-ne, manifestare ce nu se potrivește cu rezerva britanică a tovarășului său, ne informează că de cel puțin șase luni n-a mai călcat pe aici picior de vizitator. Oscar ne mărturisește cu orgoliu că n-a fost în Europa de treizeci de ani și că a găsit în această Tebaidă, unde s-a aciuat, locul mult visat al tihnei sale. Se îndeletnicește cu lectura, cu tot felul de meșteșuguri, adună pietre. Tovarășul său se ocupă de prospecțiuni și supraveghează munca echipei de săpători. Le ajunge un camion pentru a transporta minereul și o minusculă instalație electrică pentru a-l prelucra. Oamenii pe care i-am întîlnit sînt căutători de aur.

Paddy ne invită să-l urmăm. Urcăm pe o potecă ce șerpuiește printre stînci spre o culme pe care și-a ridicat o cocioabă din cărămizi nearse. Ne așezăm pe niște bănci cioplite cu securea și bem din căni de tablă a băutură tare care ne frige gîtlejul. Avem im-

presia că ne aflăm la un căutător de aur din Klondyke sau din Transvaalul epocii eroice.

Paddy se agită, dă porunci micului său *boy*, deschide cutii cu conserve într-un număr suficient pentru a hrăni un pluton întreg şi nu mai conteneşte să vorbească. La Abu Sari ai atît de rar prilejul să vorbeşti.

A doua zi pătrundem cu camionul în deşert prin nişte văi aride, petrificate de razele fierbinţi ale soarelui. Drumul este marcat din loc în loc de mici grămezi de pietre, astfel că nu riscăm să ne rătăcim.

Camionul se opreşte în vîrful unei înălţimi. Aici se fac prospecţiuni. Pe sol, contururile unor dreptunghiuri mari însemnate cu pietre indică zone deja prospectate. Urcăm mai sus. Pe o creastă se înşiruie un număr de puţuri pe jumătate astupate.

Puţurile acestea au fost săpate de belgieni, ne lămureşte călăuza noastră. Belgienii au venit aici în urmă cu patruzeci de ani, au făcut prospecţiuni, apoi au abandonat totul, dovedind lipsă de stăruinţă.

Mai încolo dăm cu ochii de o excavaţie făcută în stîncă. Ne aplecăm deasupra ei. Se mai desluşesc bine urmele lăsate de tîrnăcoape în stîncă.

— Munca aceasta a fost făcută de egipteni. Lucrătorii faraonului au exploatat această mină. Săpau, după cum vedeţi, apoi desprindeau blocurile de cuarţ, alegeau pepitele de aur cele mai arătoase şi restul îl aruncau.

Ne pune în mînă o bucată de cuarţ luată din stîncă.

— Uite cum lucrau. Nu ştiau să piseze. Vă daţi seama că ai ce aduna după ei ; este destul aur de recuperat.

O echipă de muncitori este ocupată cu încărcatul în camion al sfărîmăturilor de rocă din mina antică. În adînciturile unei roci violete cu vinişoare verzi şi galbene s-a depus o pulbere fină aurie.

Adunăm cu grijă o mînă din această pulbere strălucitoare.

Paddy ne opreşte elanul cu un gest.

— Nu merită să vă osteniţi. Asta-i orice vreţi, numai aur nu.

Nu ne-am ales cu nimic, dar ca să nu plecăm cu o impresie proastă despre mina lui dăruieşte fiecăruia dintre noi ca amintire o bucată de cuarţ încrustată cu aur.

La urma urmei, conchide John, în Sudan există aur şi aurul acesta aparţine tuturora, fiindcă se ascunde în inima deşertului. Căutătorii pe care i-ar putea atrage ar trebui doar să se deprindă să suporte temperatura de aici (+ 52°C la umbră), precum şi in-

sectele setoase de sînge, piraţii deşertului (care nu lipsesc) şi din cînd în cînd o plăcută furtună de nisip.

În condiţiile de aici nu este de temut o nouă goană după aur şi bancherii pot să doarmă liniştiţi, căci nu se va produce nici o zarvă la bursa din Londra în legătură cu descoperirea unor zăcăminte de aur în Nubia !

„Pîntecul de piatră"

După cîteva zile ne apropiem de cea de-a doua cataractă. Tot ceea ce ştim despre ea este că are o lungime de 20 km şi că este primejdioasă.

La intrarea cataractei se află Semna.

Maluri stîncoase, înalte de 30 m, sugrumă cursul Nilului îngustîndu-i albia. Cetăţi, datînd din perioada Egiptului antic, stau de strajă pe stîncile care mărginesc amîndouă malurile.

Cetatea care se înalţă pe malul stîng a fost dezgropată recent. Arheologii au degajat-o cu multă grijă din nisipuri. Ruinele sînt noi de tot, dacă mă pot exprima astfel, şi uşor de vizitat. Este un imens castel dreptunghiular înconjurat cu o centură de apărare din pietre netezi. Zidurile, avînd la bază o grosime de cîţiva metri, sînt clădite din cărămizi nearse. Se zăresc în corpul lor grinzi înnegrite conservate pe jumătate, care au slujit pesemne drept suport pentru clădirile auxiliare legate de ziduri.

În interiorul cetăţii se mai disting foarte bine locurile care au slujit de cazărmi pentru ostaşi, locuinţele ofiţerilor, magaziile şi depozitele, fîntînile de piatră şi canalizările. Dalele care pavau ulicioarele s-au păstrat pe locul lor, tocite de paşii oamenilor care au locuit în citadelă cu milenii în urmă.

Semna ne dă o idee despre diversitatea ruinelor pe care de acum încolo le vom întîlni cu sutele de-a lungul văii Nilului. Vom vizita temple, piramide şi necropole, dar şi castele, cum este bunăoară această citadelă de la Semna care ne evocă expediţiile războinice ale vechiului Egipt, precum şi vechile cetăţi îngropate în nisip, unele peste altele, pe măsura apariţiei şi dispariţiei diferitelor civilizaţii în Egipt.

În întreaga perioadă glorioasă a Regatului mijlociu, Semna a fost punctul de frontieră al Egiptului. După cum ne informează o inscripţie săpată pe o stîncă a cetăţii : „Nubienilor, corăbiilor şi turmelor lor le este oprit să treacă de această barieră". Gar-

nizoana instalată aici veghea ca această interdicție să fie respectată.

Semna a slujit totodată drept loc de popas pentru expedițiile ce se îndreptau spre sud, în țara fabuloasă a aurului, a fildeșului și a sclavilor, a esențelor prețioase și a carapacelor de broaște-testoase.

Înainte de a se ajunge la cea de-a doua cataractă, zece fortărețe cocoțate pe frunțile stîncoase ale malurilor și pe insule se succedau de la un kilometru la altul, ceea ce dovedește importanța strategică a acestor locuri pentru vechii egipteni. Semna era poarta bine ferecată care dădea spre Africa Neagră.

Evocăm în minte viața acestor ostași ai faraonului care se odihneau cîtva timp la Semna înainte de a porni spre cîmpiile verzi ale Nubiei (la acea epocă mai erau verzi) și spre ținuturile misterioase ale negrilor, unde apa cădea din belșug din cer și păduri imense adăposteau animalele cele mai fantastice.

La poalele abruptului stîncos de la Semna, în vîrful căreia se află ruinele cetății, se mai deslușesc încă semne săpate în piatră. Sînt cele dintîi nilometre pe care le întîlnim și care datează de cîteva milenii : simple linii de reper care îngăduiau să se urmărească mersul marii creșteri a apelor Nilului.

De îndată ce creșterea apelor era anunțată, un lanț de alergători și de marinari postați de-a lungul sutelor de kilometri ai fluviului aduceau marea veste stăpînilor din Teba sau din deltă.

Știrea, care, pe măsură ce apele înaintează, se transmite în zilele noastre prin radio, tulbură în fiecare an de milenii viața locuitorilor de pe malurile Nilului, aducîndu-le speranța unor recolte bogate sau spaima inundațiilor.

Pragul de la Semna deschide drumul spre Batn el Hagar, „Pîntecul de piatră", denumire cît se poate de nimerită. Nilul își lărgește brusc albia pe o distanță de 2-3 km. Privind de la înălțime nu distingi decît un haos stîncos, în mijlocul căruia se zbuciumă apele tumultuoase ale Nilului pe care razele soarelui pun mii de sclipiri. O masă de spumă albicioasă indică prezența unei cascade mari. Vîntul dinspre nord face să răzbată din cînd în cînd clocotul fluviului care se năpustește printre stînci. Este o priveliște frumoasă, dar nu prea reconfortantă.

Consacrăm o bună parte a zilei pentru a căuta o trecere. Prin locurile unde albia fluviului este prea plină de bolovani, însă curentul este destul de moderat, lăsăm caiacele să plutească de-a lungul malurilor stîncoase cu ajutorul unor parîme. Intrăm în apă

ţinîndu-ne tare de parîmele fixate la prova şi la pupa lor. Este foarte greu să le dirijezi în felul acesta şi uneori riscăm să fim luaţi de curent laolaltă cu ambarcaţiile noastre. Pietrele din apă ne lovesc şi ne rănesc picioarele, dar rezistăm. În două rînduri simt ca o puternică descărcare electrică în tot corpul, care mă lasă încremenit. Am aflat mai tîrziu că acest şoc este produs de o specie de somn-torpilă ale cărei descărcări electrice îi sînt un mijloc de apărare.

Cascada capătă dimensiuni tot mai mari şi devine inaccesibilă. Pentru a putea înainta nu mai avem decît o soluţie, şi anume să ne cărăm caiacele în spinare.

Ne aflăm în inima deşertului. Soarele este necruţător. Este cu neputinţă să punem piciorul desculţ în nisip, atît de tare frige. Tragem cele trei caiace afară din apă, scoatem sacii din ele şi începem să transportăm întregul nostru echipament de-a lungul malurilor. Repetăm de cîteva ori în decursul zilei această operaţie. Seara, în sfîrşit, ne culcăm istoviţi pe nisip, după ce am consumat la cină un săculeţ întreg cu curmale. Adormim pe dată.

A doua zi reluăm transportul bagajelor pe spinare. Pe la amiază ajungem la un cot pe care-l face fluviul : lovindu-se de un prag stîncos înalt, el descrie o curbă. Apele spumegă revărsîndu-se în cascade în toate părţile, dar căderile de apă nu par să fie prea mari.

Vedem venind spre noi un nubian, răsărit nu se ştie de unde, deoarece ţinutul pare absolut nelocuit. Îi arătăm ambarcaţiile noastre şi fluviul împînzit de stînci. Omul nu rosteşte nici o vorbă, dispare îndărătul unor stînci, apoi revine ţinînd în mîini un burduf gol.

Ne întrebăm, foarte curioşi, ce are de gînd să facă cu el. Bineînţeles că nu intenţionează să ne ofere să bem. Îl umflă cu aer, se dezbracă şi se aruncă în apă. Am înţeles : vrea să ne arate drumul pe care trebuie să-l urmăm printre stînci. Cu o mînă ţine burduful lipit de pîntece, iar cu cealaltă vîsleşte. Ajuns la prima cascadă se lasă dus de apă ca o greutate inertă şi reapare în aval plutind pe burduful lui. Îl vedem astfel săltînd din cascadă în cascadă pînă cînd ajunge la apa liniştită. Apoi se caţără pe malul stîncos. Acuma ştim în ce fel putem să traversăm acest loc.

După ce am străbătut fără greutăţi ultimele praguri ale ultimei cataracte a Nilului (după cum se ştie, cel de la Assuan este

inundat din pricina barajului construit), ne cuprinde deodată, în pofida oboselii, o imensă bucurie la gîndul că cea mai grea parte a călătoriei noastre a fost realizată.

În depărtare strălucesc luminile de la Wadi Halfa, „Valea fericită", aidoma ochilor unui geniu bun care ne cheamă spre el.

Am ajuns la frontiera cu Egiptul. Am lăsat în urmă Sudanul pe care l-am străbătut în patru luni şi ceva ; am călătorit şase luni pe Nil, în care timp am parcurs 5 000 km pe fluviu.

Înainte de a ajunge la Mediterana mai avem de străbătut încă 1 500 km.

XIII

ÎN EGIPT

Iată-ne ajunşi la graniţa Egiptului, ţară cu o populaţie foarte numeroasă. Mai avem însă de străbătut o mică porţiune sălbatică şi pustie a Nilului: Nubia inferioară, care se întinde pe o distanţă de 350 km de la frontiera sudaneză pînă la barajul de la Assuan.

În Nubia inferioară, Nilul, a cărui albie se îngustează mult, îşi pierde caracterul de fluviu pentru a deveni în ultima parte a cursului său un lac cu ape limpezi. Curentul lui devine aproape inexistent. Un nou baraj transformă viaţa fluviului şi a locuitorilor riverani: barajul de la Assuan, al cărui dig a strivit prima cataractă înecînd-o.

Apoi, pe o distanţă de 1 000 km pînă la Mediterana se întinde Egiptul.

Păţaniile caiacelor noastre

Wadi Halfa, unde urma să poposim patruzeci şi opt de ore, nu este o „Vale fericită", cum ne-o indică denumirea sa arabă, ci un post administrativ prea puţin arătos, aşezat între Nil şi deşertul cel mai pietros din cîte s-au văzut vreodată.

A doua zi după sosirea noastră aici, două dintre caiace au dispărut din locul unde fuseseră trase la mal. Nişte ştrengari de prin partea locului, punînd ochii pe ele, le-au luat şi au pornit în hoinăreală pe fluviu, dar pozna aceasta era cît pe-aci să-i coste scump. Nu apucaseră să se depărteze de mal şi nu mai ştiau ce să facă pentru ca să se întoarcă.

Manevrarea unui caiac este un lucru foarte dificil şi dacă nu eşti deprins cu el ai tot timpul impresia că te răstorni, atît de instabilă îţi pare ambarcaţia. Şi, bineînţeles, ceea ce trebuia să se întîmple s-a întîmplat. Voinicii noştri s-au speriat şi au început să se zbată atît de tare, încît s-au răsturnat în mijlocul fluviului.

S-au agăţat cum au putut de marginile caiacelor care, pînă la urmă, au eşuat pe o limbă de nisip. Le-am găsit acolo într-o stare jalnică. Numeroase şipci şi cercuri ale armăturii lor erau sparte, iar pînza cu care erau îmbrăcate avea găuri mari.

După ce am străbătut, fără avarii, numai în Sudan, cinci cataracte mari şi peste douăzeci de praguri, iată că un accident din cele mai stupide putea să pună capăt prematur călătoriei noastre. Aveam de ce să fim cuprinşi de desperare.

La 19 mai, după ce ne-am reparat cu multă caznă caiacele, am reluat călătoria spre nord.

Coloşii de la Abu Simbel

Albia fluviului se îngustează iar în drumul pe care-l parcurge prin deşert. Apa lui este de un albastru profund, ca cerul. Deşertul este de un galben-auriu la vest, înspre Libia, de un cenuşiu-violet la est, în spre Arabia. Întîlnim mereu aceeaşi alternanţă de nisipuri aurii şi de stînci întunecate. Dacă mai adăugăm verdele-intens al pîlcurilor de palmieri care se zăresc din loc în loc se poate închipui coloritul viu al peisajului din jurul nostru.

La 20 mai ajungem la coloşii de la Abu Simbel (cunoscut şi sub numele de Ibsambul), unul dintre monumentele cele mai surprinzătoare ale Egiptului antic.

Monumentul acesta înfăţişează patru uriaşi înalţi de 20 m, aşezaţi unul lîngă altul, ciopliţi de-a dreptul în gresia roză a unei faleze stîncoase, la malul Nilului. Bustul uneia dintre statui s-a prăbuşit şi zace pe pămînt, dar mai rămîn trei, perfect asemănătoare, care au păstrat trăsăturile frumoase ale lui Ramses al II-lea la vîrsta adolescenţei. Marele faraon are faţa senină şi calmă. Zîmbeşte enigmatic generaţiilor de oameni care vor trece mai tîrziu prin faţa templului său şi-i vor înălţa cîntece de slavă.

Se spune că Ramses al II-lea suferea de megalomanie. Egiptologii afirmă că el nu şi-a cîştigat renumele prin războaiele victorioase pe care le-a purtat şi care n-au fost prea numeroase, ci prin nenumăratele monumente pe care le-a ridicat pentru glorificarea unor victorii în mare parte imaginare. Jumătate din ruinele din valea Nilului i-ar putea fi atribuite. Acest mare constructor care a domnit şaizeci şi şase de ani (1298—1232 î.e.n.) a creat o operă care depăşeşte tot ce s-ar fi putut spera, devenind prima personalitate a Egiptului antic.

Către partea superioară a falezei stîncoase în interiorul căreia se află templul de la Abu Simbel, artiştii au sculptat o friză lungă înfăţişînd maimuţe cinocefale care salută răsăritul soarelui. De-a lungul postamentelor celor patru statui uriaşe, o serie de basoreliefuri înfăţişează scene de triumf. Pe unul, şiruri lungi de prizonieri se tîrăsc în urma carului lui Ramses, altul înfăţişează înfrîngerea hititilor din Asia Mică, iar un altul înfrîngerea etiopienilor. Prizonierii negri, în lanţuri, de pe basorelief, seamănă ca două picături de apă cu vechile noastre cunoştinţe, şillucii din mlaştinile Sudd.

Templul este tăiat în profunzimea stîncii. Înainte de a pătrunde în interior, aprindem torţele pentru focuri de artificii, pe care Jean a avut prevederea să le procure la plecarea din Franţa şi pe care le folosim doar la ocazii importante.

Privelişte a ce ni se înfăţişează este uluitoare. Flăcările roşietice ale torţelor luminează, mai întîi, o sală mare cu colonade, ai cărei pereţi sînt acoperiţi cu picturi admirabile, arătîndu-l pe Ramses şi victoriile sale. După aceea intrăm în nişte cavouri misterioase în care stau înşiruite un număr de sarcofage. În fundul sălii, într-o nişă săpată în stîncă, odihneşte statuia de lemn, acoperită cu hieroglife, a zeului soarelui pe care Ramses îl număra printre strămoşii săi. Statuia este aşezată în aşa fel, încît cele dintîi raze ale soarelui pătrund pînă la ea în fundul templului, luminînd-o. Astfel, în fiecare dimineaţă, soarele îşi vizitează propria sa imagine.

Nenumărate temple săpate în malurile stîncoase

De-a lungul celor două maluri ale Nilului, care se apropie tot mai mult, se succed o mulţime de temple. În această parte a văii sînt atît de multe monumente încît am putea vizita zeci dintre ele în fiecare zi, dar nu putem să le vedem pe toate.

Cele mai numeroase sînt templele-caverne, săpate în malurile stîncoase. Unele sînt situate la o înălţime atît de mare, încît nu poţi ajunge la ele cu mijloace obişnuite. Pentru a le cerceta, arheologii sînt nevoiţi să se transforme în alpinişti şi să coboare, legaţi de funii, din înaltul frunţilor stîncoase.

Înainte de a pătrunde în aceste peşteri puţin frecventate de turişti, trebuie mai întîi să aşteptăm să iasă liliecii care s-au cuibărit aici cu miile. Cîteva pietre bine ţintite îi trezesc din somnul lor diurn. Îşi iau zborul în grupuri compacte scoţînd ţipete ascu-

ţite pentru a se orienta în beznă şi folosind ecoul drept radar. Caverna este năpădită de o duhoare îngrozitoare de amoniac care persistă îndelung şi, ca să nu fim asfixiaţi, mai zăbovim cîtva timp la intrare înainte de a pătrunde în interior.

Dar asta nu-i nimic. Liliecii, care par nişte animale mici şi nevinovate, ar putea fi sursa unor necazuri mult mai serioase. Dac-ar fi să-l credem pe dl. Wiles, un arheolog din Rhodesia, ei ar fi purtătorii unui microb foarte virulent pentru om, provocînd vestitul „blestem al faraonilor", despre care s-a vorbit atît de mult în urmă cu treizeci de ani.

Se ştie că ameninţarea descifrată în 1922 pe mormîntul din Luxor al lui Tut-ank-Amon : „Moartea va lovi pe acela care va cuteza să atingă mormîntul unui faraon", s-a adeverit ; la şase săptămîni după ce a deschis mormîntul vestitului faraon, lordul Carnavon a murit în urma unei boli misterioase. El a fost primul, dintr-o serie lungă de savanţi : după ce au deschis mari morminte egiptene nouă arheologi au murit fără a se fi putut da o explicaţie plauzibilă asupra cauzei morţii lor.

Dl. Wiles, a cărui profesiune, înainte de a se fi ocupat cu arheologia, este medicina, s-a îmbolnăvit în aceleaşi împrejurări. Observaţiile pe care le-a făcut asupra bolii sale l-au dus la concluzia că făcuse o histoplasmoză, boală provocată de un microb al căror purtători sînt liliecii.

Ţin să menţionez că liliecii pe care i-am tulburat atît de brutal de atîtea ori în cursul explorărilor noastre nu s-au gîndit nici o clipă să se răzbune, transmiţîndu-ne virusul dezastruos şi că toţi trei am părăsit teferi cavernele din Nubia inferioară.

În interiorul templelor-caverne descoperim cu uimire, uneori, convieţuirea zeilor egipteni cu unii sfinţi creştini.

La Gebel Addi bunăoară, într-o parte tronează faraonul în faţa zeului Thot, cu capul de ibis, iar în cealaltă parte se află statuia călare a sfîntului Epimac. Pe plafon este înfăţişat Cristos binecuvîntîndu-i pe credincioşi în cel mai pur stil bizantin. Se prea poate ca în perioada cuceririi Egiptului de către arabi aceste temple-caverne să fi slujit drept refugiu creştinilor persecutaţi.

Cîţiva kilometri mai departe vizităm un templu-cavernă datînd din marea epocă, aceea a Regatului mijlociu. Pereţii vestibulului, tăiaţi în stîncă, sînt acoperiţi cu basoreliefuri executate cu un realism surprinzător.

Pe basorelieful din dreapta, scena înfăţişează plata tributului pe care vasali îndepărtaţi îl aduc faraonului : sclavi negri în lanţuri, maimuţe, ogari, pantere, girafe, struţi, lei, tăvi încărcate cu

inele de aur, colți de elefant, evantaie etc. ... Friza se continuă pe peretele din stînga cu scene de familie. O femeie poartă doi prunci într-un coș legat cu o curea pe spinare, întocmai cum se folosește și astăzi în țările din regiunea izvoarelor Nilului. În apropierea unui pîlc de palmieri-dum, o nubiană așezată pe vine gătește prînzul familiei pe un foc aprins sub cerul liber. În jurul ei se joacă cîțiva copii. Mai departe, felahi treieră grîu într-o arie, alții mînă niște măgari încărcați cu poveri grele. Un măgăruș zburdă pe lîngă mama lui. Fetițe cu nuiele în mîini mînă spre bătătură o ceată de gîște.

Scenele acestea, sculptate cu patru mii de ani în urmă cu o atît de desăvîrșită naturalețe, reprezintă pagini din romanul cotidian al Egiptului antic. În călătoria noastră pe Nil, prin satele pe care le vizităm, întîlnim zilnic aceleași scene, nealterate.

Fortăreața Ibrim

A doua zi ajungem la Ibrim, ruinele unei imense fortărețe așezate pe un teren înălțat cu o sută de metri deasupra fluviului. Ca și în celelalte cetăți, la Ibrim se găsesc nenumărate vestigii datînd din epoci diferite.

Inițial, aici a fost înălțat fără doar și poate un templu egiptean, căruia i s-au adăugat apoi fortificații romane, ridicate din pietre frumoase, tăiate și îmbinate cu îngrijire, relevînd opera finisată a unor meșteri constructori. Pe o înălțime se află o biserică creștină cu coloane și cruci săpate în piatră. Apoi se întind ziduri și construcții dintr-o epocă ulterioară, clădite grosolan din cărămizi nearse, dovedind că solidele tradiții arhitectonice ale Egiptului antic și ale Romei imperiale s-au pierdut repede în marele haos produs de invazii.

Se povestește că, după numeroasele încercări la care a fost supusă, fortăreața Ibrim a fost ocupată de mercenarii bosnieci ai sultanului turc Selim care cucerise cu puțin timp înainte Egiptul. Evenimentul acesta s-a produs în secolul al XVI-lea. Trei secole mai tîrziu, niște mameluci alungați din Cairo de către Mehmet Ali, întemeietorul dinastiei care s-a isprăvit o dată cu alungarea lui Faruk, s-au refugiat aici și au supraviețuit.

De pe drumul de pază care șerpuiește de-a lungul falezei, ocupanții succesivi ai fortăreței puteau să contemple peisajul minunat al Nilului cu ape albastre curgînd într-o vale îngustă, cu povîrnișurile pîrjolite de soare.

În faţa fortăreţei Ibrim, pe malul celălalt al fluviului, un sătuc stă aninat pe stînci. Şeicul satului ne primeşte cu ospitalitatea obişnuită a ţinutului. Ţine cu tot dinadinsul să ne informeze că el nu este unul dintre mizerabilii nubieni oacheşi care trăiesc în această regiune, ci că face parte din neamul vechilor cuceritori, al turcilor. Unul dintre strămoşii lui a fost ofiţer al sultanului Selim şi a coborît din fortăreaţa Ibrim (pesemne cu o femeie pe care a răpit-o), aşezîndu-se în vale şi întemeind satul în care ne aflăm.

Locurile natale sînt totdeauna dragi

La Ibrim începem să simţim efectele barajului de la Assuan. Puţin cîte puţin curentul îşi încetineşte viteza, nivelul apei urcă, palmierii au o înfăţişare jalnică. Deşi în cea mai mare parte a anului stau pe trei sferturi cufundaţi în apă, ei continuă totuşi să trăiască. Multe sate au fost acoperite de ape, însă locuitorii acestui ţinut îngrozitor de arid au refuzat să-l părăsească. Li s-au oferit terenuri cîştigate pentru agricultură mulţumită noului baraj şi căsuţe construite în aval de acesta. Au refuzat cu mîndrie şi au urcat mai sus, pe povîrnişurile pietroase, unde şi-au ridicat alte cocioabe, printre stînci.

Întrucît nu mai aveau nici măcar perspectiva de a-şi lucra un ogor, sau de a culege destule curmale pentru hrana familiilor lor, s-au dus în nord să se angajeze ca servitori sau ca muncitori. Femeile şi copiii au rămas în sat ca păzitori credincioşi ai căminului strămoşesc.

În satele pe care le străbatem acum, aninate pe stînci, între cer şi apă, ne întîmpină puţini bărbaţi. N-au mai rămas decît bătrînii, femeile şi copiii. Îngrijesc puţinii curmali care au mai rămas în viaţă, întreţin turma mică a familiei, satisfăcîndu-şi restul nevoilor cu banii pe care bărbaţii apţi de muncă îi aduc din valea inferioară.

Pe limbile de pămînt de pe malul fluviului, locuitorilor le place să clădească pavilioane cu ziduri groase, la umbra cărora bătrînii se adună şi stau îndelung la taifas. Pereţii exteriori ai acestor pavilioane sînt zugrăviţi cu motive care dovedesc o bogată fantezie. Compoziţiile naive înfăţişează arbori, cămile, lei, corăbii, care ne amintesc de cărţile cu poze colorate pentru copii, toate încadrate cu ghirlande şi cu motive geometrice. Cele mai multe din aceste desene au fost executate pentru a celebra vreun pelerinaj întreprins la Mekka. Fericitul pelerin, hagiul, înfăţişează sau pune să

se înfăţişeze ceea ce l-a uimit mai mult în lunga sa călătorie. Înfrumuseţează chiar peregrinările sale, născocind animale pe care nu le-a zărit niciodată, precum şi himere copilăreşti. În Orient oamenii nu duc lipsă de imaginaţie şi fantezia nu displace, dimpotrivă.

Felucile sînt şi ele împodobite în culori vii, în paleta cărora domină albul şi roşul. Este o adevărată plăcere să contempli frumoasele feluci, atît de colorate, lunecînd fără zgomot pe fluviul care-şi lărgeşte tot mai mult albia şi-şi încetineşte progresiv viteza.

La Korosko Nilul s-a revărsat avînd o lărgime de trei kilometri. Cartierele vechi ale oraşului au dispărut sub apă. Şirul dublu de palmieri afundaţi pe trei sferturi în apă ne îngăduie să recunoaştem vechea albie a fluviului.

Funcţionarul poştei de la Korosko ne primeşte cu înduioşătoare manifestări de prietenie. Ne invită la el într-o locuinţă sărăcăcioasă pe care o împarte împreună cu alte familii. Ne pofteşte să-i împărtăşim prînzul, nişte bucate de post, *lubia*, preparate dintr-un bob indigen, şi caută să ne facă să mai zăbovim în orăşelul lui, dar dorinţa noastră este, bineînţeles, să ne urmăm drumul. Scena aceasta se repetă în cele mai multe din aşezările în care poposim. Timpul ne mînă din urmă, în vreme ce gazdele noastre, care ne privesc ciudat, nu mai vor să ne lase să plecăm.

În cele din urmă, ne luăm rămas bun de la funcţionarul poştei şi ne instalăm în caiace. E ora două după-amiază, oră nu prea potrivită pentru o plimbare pe Nil, deoarece stăruie o arşiţă insuportabilă. Termometrul arată peste +50° C, dar ne-am deprins cu o asemenea temperatură şi rezistăm avînd grijă să ne stropim tot timpul cu apa Nilului.

O nuntă ţărănească şi un pelerinaj

Cîteva clipe după ce am părăsit Korosko, ne atrag atenţia sunete de tobă şi zarvă mare. Ne oprim. În faţa noastră se desfăşoară o nuntă ţărănească.

Tînărul mire stă în faţa casei sale înconjurat de prieteni. Poartă veşminte minunate : un ilic galben, după moda veche turcească, cu garnitură roşie şi nasturi mari, şalvari, pe cap are un fes de mătase şi este încălţat cu papuci brodaţi cu fir de argint. E un tînăr grăsuţ şi bucălat, pe chipul căruia se oglindeşte aşteptarea viitoarei fericiri conjugale.

— Şi cînd te gîndeşti, îmi spune John, că flăcăul ăsta o să aibă în curînd un mic harem la dispoziţie. Mamă, mamă! Ce bine-i să te-nsori în Nubia!

John, care este mormon, are o vagă nostalgie după haremuri. Strămoşii lui, precum se ştie, practicau poligamia.

De îndată ce nuntaşii ne-au zărit ne-au poftit cu multe onoruri în pavilionul destinat bărbaţilor. Ni se aduc rogojini pe care luăm loc. Bărbaţii vin să ne salute. Mirele, parfumat ca o baiaderă, se apropie în grabă de noi. Un servitor ne aduce un soi ciudat de bucate pe care-l depune la picioarele noastre. Mîncarea se numeşte *fişarr* şi este preparată din boabe de grîu puse la încolţit în apă. După ce au fost coapte în cuptor grăunţele capătă un aspect păros şi au un gust fad. *Fişarr*-ul este simbolul fecundităţii.

Petrecerea gazdelor noastre ţine de două zile şi va mai dura încă două. Din fericire, nu li se dă să mănînce numai *fişarr*. În locuinţa noului căsătorit intră tot timpul femei purtînd pe cap platouri pline cu daruri şi cu bucate.

Le privim pe furiş, din colţişorul nostru. Poartă rochii lungi dintr-o catifea de culoare roşie-închisă. Părul negru este acoperit cu un văl uşor sub care strălucesc semilune mari de alamă.

Se aude tot timpul muzica: sunete de flaut, de tamburine şi ţambal, acoperite din cînd în cînd de glasuri de femei.

După ce ne săturăm de *fişarr*, de culoare şi de muzică, ne luăm rămas bun şi sărim în caiace. Ca prin farmec, toată lumea iese, în frunte cu femeile, să asiste la plecarea noastră. În timp ce ne depărtăm pe Nil, nuntaşii, care s-au întrerupt cîteva clipe, îşi reiau benchetuiala.

Cu cîteva zile mai înainte asistasem la un pelerinaj popular organizat la mormîntul unui sfînt al islamului.

Era pe înserate. Pe fluviu domnea o animaţie neobişnuită. Nenumărate feluci, ticsite cu călători, pluteau pe apă în zigzag, contra vîntului, iar potecile de pe malurile fluviului erau pline de lume. Femei şi copii umblau desculţi, veseli şi zoriţi, prin praf şi pietriş. Cocoţaţi pe măgăruşii lor, pe care-i îndemnau cu călcîiele, bărbaţii completau voioşi cortegiul trecătorilor. Era un torent continuu de oameni mergînd cu toţii în aceeaşi direcţie, pe care-i întreceam cu uşurinţă mulţumită ambarcaţiilor noastre rapide.

Ca de obicei, am fost asaltaţi cu întrebări şi, întrebînd la rîndu-ne, am sfîrşit prin a afla că sătucul Farras sărbătorea în seara aceea memoria unui *marabu* *, şeicul Abdallah.

* Credincios musulman, venerat de mahomedani ca un sfînt. — *N.T.*

Mormîntul *marabu*-ului se afla pe o colină de nisip, la o oarecare depărtare de sat ; era un monument mititel, cu o cupolă, în vîrful căreia era înfiptă o semilună. Un pîlc de tamarişti îi dădeau o umbră plăcută. În interior, într-un cavou întunecos, se afla un sicriu de lemn în care odihneau rămăşiţele sfîntului. Sicriul era acoperit cu bucăţi de pînză viu colorate : fîşii pe care, credincioşii cucernici le sfîşiaseră din veşmintele lor şi le oferiseră drept prinos sfîntului. Sub cupola întunecoasă se cuibăriseră zeci de lilieci care răspîndeau o duhoare puternică de amoniac.

Pe dună se strînsese o mulţime mare de oameni. Femeile, toate în negru, dar cu feţele descoperite, se îndreptau spre mormîntul sfîntului netezind nisipul cu trenele lor lungi. Se adunau în grupuri strînse, apoi începeau să cînte şi să danseze păstrînd toată rezerva impusă de sexul lor. Se lăsase noaptea. Puteam privi de aproape grupurile lor întunecate fără să trezim neîncrederea şi nici ura bărbaţilor.

Aceştia erau cuprinşi de o animaţie zgomotoasă, agitîndu-se în jurul negustorilor ambulanţi care-şi etalau în aer liber sărăcăciosul lor bazar. Peste tot fuseseră improvizate dughene în care se servea inevitabilul ceai de mentă şi băuturi răcoritoare din lămîie, gutui pădureţe sau flori de portocal.

Călăreţi înfipţi pe spinările cămilelor circulau cu mare viteză printre grupurile de oameni, stîrnind un colb înecăcios care, în cele din urmă, ne sili să ne depărtăm.

În seara următoare ajungem la Mahdig, un sat pitit într-o văgăună dintre stînci. Nimerim în toiul unei zarve teribile : se aud urlete, vaiete, cărora cîinii le ţin isonul cu lătrături furioase. Toată lumea pare cuprinsă de panică. Pînă la urmă aflăm pricina agitaţiei : se pare că o fetiţă a fost înţepată de un scorpion.

Tot timpul cît durează vacarmul, *omdah*, care ne primeşte pe terasa casei sale, rămîne impasibil ca o statuie, iar cei din jurul lui nu par de loc emoţionaţi. Fără îndoială că sînt obişnuiţi cu asemenea întîmplări.

În seara asta se află în vizită la el un bătrîn foarte distins. Şezînd turceşte pe o bancă, înfăşurat în *gandurah*, bătrînul trage cu nesaţ fumul dintr-o narghilea mare. Are privirea încă ageră şi, lucru rar, este foarte limbut.

În cele din urmă pricepem că i-a servit drept călăuză lui Kitchener (el pronunţă Kinetcher) în urmă cu cincizeci de ani, în epoca recuceririi Sudanului, lucru de care este foarte mîndru. Îşi aduce bine aminte de generalul însoţit întotdeauna de un maior burtos şi arţăgos despre care se pare că a păstrat o amintire mai

puţin entuziastă. Ştie că în ţara lui Kitchener se află un rege puternic, *malek*-ul George.

— În ţara ta, mă întreabă el, este un *malek* George ?

Greu de răspuns la această întrebare. Îl întreb la rîndu-mi :

— Dar aici, în ţara ta, ai un *malek* mare ?

Chipul lui capătă o expresie de nepătruns, apoi îşi reia narghileaua fără să răspundă.

Regele Faruk nu părea să se bucure de prea mare popularitate în Nubia.

Inundaţie

La 25 mai traversăm tropicul Cancerului. Nicăieri n-a fost atît de cald ca în acest cuptor în care apele Nilului stagnează.

În drumul nostru întîlnim tot mai multe temple, mai ales pe malul stîng. Aproape toate sînt pe jumătate inundate. Templul de la Dakke este inundat pînă la plafon, cel de la Kalabshe, atît de bine conservat, este înecat şi el, şi multe altele la fel.

Pentru călător este oare o consolare să afle că toate aceste minuni nu sînt osîndite să stea sub apă în tot cursul anului şi că la sfîrşitul verii, cînd stăvilarele barajului de la Assuan sînt larg deschise, lăsînd să se scurgă pe pămîntul Egiptului torentul nămolos al apelor crescute, îi rămîne un răgaz de cîteva luni ca să le admire ?

Ce se poate spune însă despre imensul baraj care, aflat în construcţie, va face să urce cu 50 m nivelul Nilului şi totodată să dispară sub apă toate templele din Nubia inferioară ! Trei sute de sate răsfirate pe o distanţă de 300 km de-a lungul Nilului şi locuite de 80 000 de nubieni vor fi şterse de pe hărţi. Proiectul acesta, care va asigura bunăstarea Egiptului îngropîndu-i totodată o parte din bogăţii în apă, ameninţă să înghită însuşi Abu Simbel, cea de-a doua cataractă.

Cu cît ne apropiem de barajul de la Assuan apa urcă şi curentul se pierde. Fluviul, ale cărui ape sînt aproape stagnante, îşi depune nămolul devenind de o limpezime aproape perfectă. Ni se întîmplă să trecem pe lîngă îngrămădiri de alge microscopice care imprimă Nilului, de obicei albastru, o nuanţă verzuie cu totul aparte.

Ajungem la El Shellal, „Cataracta", pe care anticii o numeau Marea Cataractă. Fiind, poate, cea mai frumoasă dintre toate, ea a dispărut în urmă cu cincizeci de ani în barajul de la Assuan.

Vestita insuliță Philae, împreună cu celebrul ei pavilion, sînt complet scufundate în apă. Tot ceea ce se mai poate vedea din Philae este partea superioară a pilonilor unui templu mare. John se scufundă de cîteva ori încercînd să regăsească pavilionul, dar zadarnic : apa este mult prea mare.

La El Shellal domnește acum vama, al cărui oficiu se află la capătul liniei ferate care vine din Cairo.

Vameșii din El Shellal se poartă cu multă discreție față de noi. Fapt remarcabil ! Aceşti prea simpatici vameşi ne inspiră teama pentru tot materialul fotografic şi cinematografic pe care-l transportăm în bagajele noastre şi care este foarte rău privit în Egipt.

La debarcader vameşii aruncă priviri distrate asupra caiacelor şi sacilor noştri înşiruiți în faţa lor şi ne fac semn, zîmbitori, să ne vedem de drum. Avem o surpriză plăcută.

Nu ne batem capul să aflăm cui îi datorăm acest tratament deosebit şi o ştergem cît mai repede.

Assuan

Assuanul este unul dintre cele mai frumoase locuri pe care le străbate Nilul. Mai întîi apare sub forma unui defileu îngust, ale cărui faleze coboară abrupt în apele verzi şi străvezii ale fluviului.

Caiacele noastre plutesc pe lîngă un ultim templu scufundat în apă pînă la fronton, apoi defileul se deschide spre un lac imens presărat cu insulițe, vestigiile unor înălțimi de altădată, pe care țăranii pescari şi-au instalat bordeiele.

In defileul de la Assuan, prin care năvăleau odinioară apele furioase, situau anticii faimosul abis de unde credeau că ies izvoarele Nilului ; „jumătate din apele lui curgînd spre nord, spre Egipt, ne spune Herodot, iar cealaltă jumătate spre sud, spre Etiopia".

La nord, lacul este barat de ceea ce apare în depărtare doar ca o simplă linie dreaptă, la nivelul apei : este barajul de la Assuan.

După ce ne-am transportat curajoşi în spinare caiacele de partea cealaltă a digului, care face totodată şi oficiul de pod (este al patrulea pod al fluviului pe o distanță de 4 000 km), ne pomenim pe neaşteptate în mijlocul unei oaze care oferă contrastul cel mai surprinzător faţă de sălbăticia aspră a deşertului în care ne-am pîrjolit de mai multe săptămîni.

Este un mic rai cu arbori verzi, cu flori viu colorate şi cu păsări, creat pentru personalul care deserveşte barajul.

Sosim tocmai în perioada în care se dă drumul apei din rezervor. Cele o sută optzeci de stăvilare sînt deschise, revărsînd şuvoaie de apă. Vuietul este atît de asurzitor, încît nu auzim avertismentele repetate ale soldaţilor care, cu arma la picior, ne interzic apropierea de baraj. Încă puţin şi ne-am fi pomenit străpunşi de baionete. O ploaie fină de stropi mărunţi se învîrteşte pe cer, udîndu-ne din belşug, o adevărată plăcere pentru nişte oameni care n-au mai simţit de luni de zile mîngîierea ploii pe obrazul lor.

Umplerea rezervorului începe pe la 15 octombrie, cînd creşterea apelor Nilului Albastru se apropie de sfîrşit, şi se încheie la sfîrşitul lunii ianuarie. Atunci, aproape imediat se goleşte şi, în felul acesta, Egiptul de Jos nu duce niciînd lipsă de apă. Cînd, pe la sfîrşitul lui iulie, sosesc bubuind primele ape în urma creşterii Nilului, toate stăvilarele barajului sînt deschise şi rămîn astfel pînă pe la 15 octombrie. Pe de o parte trebuie să se scurgă în întregime apele încărcate cu mîl pentru a fertiliza regiunea Egiptului de Jos, iar pe de alta, nămolul este împiedicat să se depună în rezervor şi să-l astupe încetul cu încetul.

Începînd de la sfîrşitul lui iulie şi pînă în octombrie, în amunte de Assuan, Nilul îşi recapătă nivelul normal, iar templele din Nubia inferioară devin din nou accesibile vizitatorilor.

Barajul de la Assuan este cea mai veche şi mai grandioasă realizare anglo-egipteană din valea Nilului.

Primele lucrări au fost inaugurate la începutul secolului nostru, într-o epocă în care populaţia egipteană începuse să se înmulţească în chip uimitor. Întrucît pămînturile cultivate deveniseră neîndestulătoare, a fost necesar să se dezvolte irigaţia. La Assuan terenul era deosebit de bun pentru construirea unui baraj.

Pragul de granit, de care se poticneşte fluviul formînd prima cataractă, prezenta dublul avantaj de a oferi o temelie solidă, precum şi un material excepţional pentru construcţia barajului. Granitul roz de la Assuan este vestit. El a alimentat Egiptul antic, timp de milenii, cu piatră pentru construcţii. Cele mai multe obeliscuri, îndeosebi cel de la Paris, din piaţa Concordiei, îndrăgit de toţi parizienii, sînt tăiate din granitul roz de la Assuan. La sfîrşitul călătoriei noastre vom constata că şi barajul de la Rosetta, în deltă, a fost construit tot din această piatră pe care timpul nu o atacă.

Primul baraj de la Assuan a fost terminat în 1902. Era înalt de 20 m, iar lacul lui de acumulare avea o capacitate de un miliard de metri cubi de apă. Apoi i s-au mai adăugat alte construcţii, pentru a-l înălţa, în două rînduri: în 1912 şi în 1934. S-a ajuns

astfel la o înălțime de 35 m, rezerva de apă ridicîndu-se, în zilele noastre, la peste cinci miliarde de metri cubi. Lucrările de mărire a barajului de la Assuan, de o amploare considerabilă, nu sînt totuși în măsură să satisfacă necesitățile populației egiptene, al cărei număr a crescut de la două milioane și jumătate de locuitori, în epoca lui Bonaparte, la peste douăzeci și șase de milioane în zilele noastre.

Este interesant de menționat că volumul pietrelor utilizate la construcția barajului de la Assuan este mai mic decît acela al marii piramide a lui Keops (pentru cel dintîi s-au folosit un milion și jumătate de metri cubi de piatră, pe cînd la ridicarea marii piramide au fost folosite două milioane și jumătate). Dar, în timp ce piramida a fost înălțată pentru gloria și odihna de veci a unui singur om, barajul de la Assuan a fost construit pentru a se putea hrăni milioane de oameni înfometați de pe pămîntul Egiptului.

Se știe că mai există un proiect pentru construirea unui nou baraj cu o capacitate de treizeci de ori mai mare decît a celui actual de la Assuan.

„Marele baraj" constituie un eveniment de maximă importanță în istoria Egiptului. El se construiește la cîțiva kilometri în amunte de actualul baraj și va forma un lac de acumulare de 3 000 km², ceea ce reprezintă a treia parte din suprafața Corsicii. Lacul acesta va ocupa valea Nilului pe o distanță de 500 km, din care 150 km în teritoriul sudanez. Va avea o capacitate de o sută de miliarde de metri cubi, cifră imensă dacă o comparăm cu cele cinci miliarde de metri cubi ale actualului baraj de la Assuan. El va îneca definitiv, sub o pătură de 50 m de apă, valea Nubiei inferioare, împreună cu nenumăratele ei comori arheologice, atît cele dezgropate cît și cele care mai zac încă îngropate în nisip. Dar Egiptul, a cărui populație crește cu un milion de unități la fiecare patru ani, va dispune de apă suficientă timp de treizeci de ani și va avea de zece ori mai multă electricitate, la un preț ieftin, decît consumă în prezent.

Orașul Assuan este așezat la cîțiva kilometri spre nord de actualul baraj. Este de fapt un bulevard care se întinde pe malul Nilului, cuprinzînd cîteva hoteluri mari și multe agenții și prăvălii în care se vînd „obiecte antice" confecționate anume pentru călători! Acest punct terminus al marilor itinerare turistice, activ toamna și iarna, acum este adormit din pricina căldurii care dom-

neşte în luna mai. În schimb, cartierele locuite, care se întind dincolo de marele bulevard, nu şi-au pierdut nimic din animaţia lor. Tejghelele negustorilor, care vînd în plină stradă, sînt încărcate cu fructe şi cu legume, alcătuind pentru noi o privelişte dintre cele mai plăcute, căci de luni de zile n-am mai întîlnit aşa ceva.

Însoţiţi de un arheolog egiptean consacrăm cîteva zile vizitării numeroaselor săpături care se fac prin împrejurimile Assuanului.

În antichitate, oraşele se ridicau aici cîte două, unul în faţa celuilalt : bunăoară Elefantina, situată pe o insulă înecată în verdeaţă, unde se îngrămădeau vilele înalţilor funcţionari, şi Siena, oraşul comercial.

Insula Elefantina, aproape toată brăzdată de săpături, seamănă cu un muşuroi. Pătrundem în tranşee adînci, escaladăm movile de dărîmături şi, în cele din urmă, ajungem în mijlocul întregului şantier de săpături. Ne face impresia că ne aflăm printre ruinele unui oraş distrus de un cutremur de pămînt sau de explozia unei bombe atomice. Muncitorii desprind, cu ajutorul unor macarale, blocuri de granit cîntărind fiecare cîteva tone. Pe jos zac blocuri imense de pietre sparte, sfărîmate, răsturnate, ridicate de nu se ştie ce fel de cataclism. Coloane, pe jumătate îngropate în patul lor de pămînt, înfăţişează o privelişte extraordinar de încîlcită. Vestigii înnegrite stau mărturie că insula a fost devastată de incendii. Pe aici au trecut barbari, generaţii de barbari. Arheologii se află în faţa unei şarade colosale pe care se străduiesc s-o rezolve cu mijloace ridicol de slabe. Dar timpul nu contează pentru ei.

Înalţii demnitari din Elefantina, „străjeri ai Porţii Sudului", cereau să li se sape mormintele în versanţii stîncoşi, pustii, ai văii Nilului, puţin mai departe spre nord, căci morţii nu trebuiau să-i tulbure pe vii. Necropolele lor nu se întîlnesc niciodată în nămolul fertil al văii, ci în stînca aridă de pe înălţimi. La Elefantina au fost descoperite pînă în prezent nenumărate morminte, săpăturile scoţînd la iveală mereu altele.

Îl vizităm îndeosebi pe cel al generalului Herkuf care a trăit aproximativ prin anul 2 500 î.e.n. O inscripţie de pe mormîntul lui ne informează că egiptenii din acea epocă aveau legături cu Africa Neagră.

Într-o zi, generalul Herkuf adusese cu el dintr-una din expediţiile sale îndepărtate, un omuleţ, locuitor al „Pămîntului duhurilor", un pigmeu. Cînd îi aduse la cunoştinţă tînărului său su-

veran, Pepi al II-lea, în vîrstă de opt ani, ştirea, aceasta îl încîntă nespus.

„Ia o corabie, îi porunci generalului, pleacă spre nord şi adu-mi piticul acesta. Pune paznici de nădejde să vegheze ca să nu scape peste bord. Paznicii să doarmă împreună cu el şi să controleze de zece ori în cursul nopţii ca să vadă dacă-i teafăr. Maiestatea Mea doreşte să vadă piticul acesta mai mult decît toate comorile din Sinai şi Punt".

Herkuf porni la drum, aduse tînărului faraon piticul şi ceru ca relatarea acestei întîmplări să-i fie gravată pe mormînt.

Lîngă mormîntul lui Herkuf sînt în curs de cercetare alte morminte săpate în stîncă. Tineri arheologi din Occident lucrează pasionaţi la aceste săpături. Egiptologia fiind o ştiinţă foarte dezvoltată şi precisă, fiecare dintre ei lucrează cu o minuţiozitate extraordinară. Într-adevăr, este vorba să se conserve intacte, cu ajutorul unor procedee încercate, care reclamă multă răbdare, mumii, obiecte funerare şi fresce ale căror culori îşi păstrează încă prospeţimea, dar se fărîmiţează, se prefac în pulbere de îndată ce sînt expuse la lumina zilei.

În schimb, nimeni nu se preocupă de osemintele bieţilor morţi. Muncitorii de la săpături zvîrlă, în mormanele de pămînt scos adunate la poalele falezelor, nenumărate cranii şi tibii. Nimeni nu le ia în seamă. John ridică un craniu foarte bine conservat, datînd din epoca arhaică, şi-l duce cu sine purtîndu-l subsuoară. Gestul acesta îi va atrage multe neplăceri mai tîrziu, cînd vom călători prin Egiptul de Jos, unde poliţia, sesizată de o mulţime în delir, îl va acuza că este un „profanator de cadavre". Arheologii, care curăţă cel mai mic ciob provenind din urciorul cel mai comun cu o minuţiozitate neînţeleasă de un profan, manifestă o nepăsare uluitoare faţă de rămăşiţele pămînteşti ale bieţilor egipteni ce-şi dorm somnul de milenii în mormintele lor din stînci.

După necropole ne ducem să vizităm străvechile cariere de granit roz, unde poate fi văzut un obelisc de 30 m pe jumătate tăiat în masa stîncii şi părăsit, nu se ştie din ce pricină. Datorită acestei mărturii arhitecţii din zilele noastre au putut să constate că în vechime colegii lor foloseau un procedeu ingenios de tăiere a pietrei monolite din masa unei stînci : săpau găuri în stîncă şi introduceau în ele cepuri de lemn pe care apoi le udau. Lemnul umezit făcea să crape stînca şi aceasta se despica, după dorinţa lor, pe lungimi mari şi în linii perfect netede.

Un deşert arid şi o cîmpie înverzită

La 30 mai părăsim Assuanul şi în scurt timp ajungem într-o vale largă, irigată din belşug.

De acum înainte şi pînă la mare Nilul este navigabil şi nu ne mai rezervă nici o surpriză. Vom avea de înfruntat alt gen de aventuri decît cele care ni s-au întîmplat în timpul cînd am escaladat cataractele. Crocodilii, din care am mai întîlnit cîteva exemplare întîrziate în Nubia inferioară, au dispărut şi ei cu desăvîrşire.

Începe adevăratul Egipt, acela pe care un cuceritor arab din secolul al VII-lea e.n. îl descria astfel adresîndu-se stăpînului său, califul Omar :

„O prinţ al credincioşilor ! Închipuie-ţi un deşert arid şi o cîmpie minunată aşezate între doi munţi : acesta-i Egiptul. Tot ceea ce produce şi toată bogăţia sa le datorează unui fluviu binecuvîntat care curge măreţ prin mijlocul ţinutului. Într-o anumită epocă a anului, toate izvoarele Universului îi aduc acestui rege al fluviilor tributul pe care providenţa i l-a impus. Atunci, apele cresc, ies din albie şi acoperă întreaga suprafaţă a Egiptului lăsînd, după retragerea lor, un mîl fertil... Un popor protejat de cer, care, aidoma albinei, pare sortit să muncească pentru alţii, scormoneşte uşurel măruntaiele pămîntului şi aruncă sămînţa al cărei rod îl aşteaptă de la cel ce face să crească şi să se coacă recoltele..."

Timp de milenii Egiptul a rămas acelaşi. Întreaga viaţă a ţării este concentrată de-a lungul fluviului, de o parte şi de alta a lui, pînă unde pot ajunge apele lui revărsate. Tot restul nu-i decît un deşert. Cum ar putea fi altfel într-o ţară în care ploaia este un eveniment tot atît de rar, ca şi zăpada la Marsilia.

Malurile Nilului sînt presărate cu sate, ogoare mici, grădini, bordeie făcute din mîlul adus de fluviu. *Sakieh*-ele se înmulţesc, adesea adăugîndu-li-se *şaduf*-urile şi *tunbur*-urile. Cel dintîi este un putinei sau un burduf atîrnat de capătul unei cumpene, reprezentînd un sistem vechi ca lumea care se întîlneşte în cele mai îndepărtate colţuri din Orient. Pentru a ridica apa pe terasele cele mai înalte de pe malul fluviului, felahii instalează adesea o serie întreagă de *şaduf*-uri. Fiecare aparat este mînuit de către doi oameni, uneori chiar de trei, care lucrează cu rîndul. Apa se ridică astfel de pe o terasă pe alta. O îngrozitoare risipă de mînă de lucru oferă un rezultat destul de sărăcăcios.

De asemenea, tineri țărani pun în mișcare *tunbur*-uri instalate de-a lungul canalelor de irigație. *Tunbur*-ul, sau șurubul lui Arhimede, este un cilindru gol în interiorul căruia este ajustat un sistem de șuruburi fără sfîrșit, care, învîrtindu-se, fac să se ridice apa. Debitul este fără doar și poate foarte scăzut și din această pricină mecanismul nu poate fi folosit decît pentru denivelări care nu depășesc 30 sau 40 cm.

Boii cu coarne mari din valea superioară a Nilului nu mai sînt astăzi decît o amintire. Animalul cel mai răspîndit în valea inferioară a Nilului este bivolul de apă, denumit în Egipt *gamuza*.

Pielea gamuzei este de un cenușiu murdar și pleșuvă. Animalul acesta cu spinarea scobită rătăcește pe maluri și cea mai mare parte a timpului în care nu este folosit la munci și-o petrece culcat în apă. Cînd trecem cu caiacele prin apropierea lor abia binevoiesc să-și întoarcă spre noi capetele. Cu botul înălțat din apă, rumegîndu-și dumicatul sărăcăcios ne aruncă o privire vagă și nepăsătoare. Gamuzele, la fel ca și felucile și *sakieh*-ele, fac parte din decorul Nilului.

De cînd am părăsit Assuanul ne stăpînește o grijă nouă : *bilharzioza*, cea de-a opta plagă a Egiptului.

Bilharzioza este o afecțiune primejdioasă provocată de un vierme infim, răspîndit prin apele stătute de pe malurile fluviului. Viermele trăiește cîtva timp ca parazit pe un melc minuscul, apoi în cursul numeroaselor sale metamorfoze își părăsește gazda devenind, în acest stadiu, primejdios pentru om. Pătrunde sub piele, perforează organele și vasele înmulțindu-se cu repeziciune și provocînd nenumărate ravagii în organism.

Nu este o boală nouă ; ea făcea ravagii încă pe vremea Egiptului antic. Nici măcar faraonii nu scăpau de acest flagel, după cum a dovedit examenul făcut pe unele mumii. Cercetări recente au demonstrat că nouă zecimi dintre egiptenii care locuiesc pe malurile Nilului sînt atinși de această boală.

Așadar, trebuie să fim cu băgare de seamă și să nu umblăm desculți pe malurile fluviului. Din pricina populației, care devine tot mai numeroasă, și a animalelor, care se bălăcesc în număr tot mai mare lîngă maluri, nu-i de loc recomandabil să bei apă de-a dreptul din fluviu, fie chiar și în plin curent.

Situația în care ne aflăm ne amintește de peripețiile celor trei vlăjgani de pe Tamisa, istorisite de ilustrul Jerome K. Jerome.

Am poposit tustrei pe o limbă de nisip ca să ne odihnim puțin. Ca de obicei, ne este sete. Hotărîm să fierbem o oală plină cu ceai și Jean se repede în plin curent să-și umple plosca. Ne insta-

lăm confortabil ca să ne bem ceaiul, cînd deodată John se opreşte cu cana în mîini şi strigă :

— Ce-i aia ?

— Care aia ? îl întrebăm Jean şi cu mine.

— Păi uite colo ! răspunde John privind înspre amunte.

Îi urmărim privirea şi zărim, venind spre noi, pe apele leneşe ale Nilului o gamuză, cea mai liniştită şi mai paşnică gamuză pe care am văzut-o vreodată. N-am întîlnit pînă acum vreuna cu înfăţişare mai satisfăcută, mai tihnită. Pluteşte visătoare cu pîntecele în sus, cu cele patru picioare înălţate în aer. E grasă şi are un piept bine dezvoltat. Se apropie senină, calmă, şi ajungînd în dreptul limbii de nisip pe care ne aflăm se opreşte printre trestiile de pe mal, aciuindu-se ca acasă pentru noapte.

John declară că renunţă la ceai şi răstoarnă pe neaşteptate conţinutul cănii sale pe nisip. Nici lui Jean nu îi mai este sete şi-i urmează exemplul. Eu mi-am băut jumătate din ceai, dar aş fi preferat să n-o fi făcut. Sărim în caiace, hotărîţi să ne depărtăm cît mai mult de locurile acestea.

Nemaiavînd putinţa să ne potolim setea care ne chinuie tot timpul, ne răzbunăm mîncînd pepeni verzi. Fructele acestea mari, zemoase, cu miezul roz sînt pentru noi o nouă providenţă. Le cumpărăm cu doi sau trei piaştri bucata, un preţ destul de moderat, de la felahi care-i cultivă în grădinile lor din nisipurile de pe malurile joase ale fluviului.

Felahii nu sînt însă totdeauna prea primitori. Cînd trecem pe lîngă unele sate, o ploaie de pietre se revarsă asupra noastră, ştrengarii de prin sate luîndu-ne drept ţintă. Se pare că este o distracţie favorită pentru ei. Sîntem nevoiţi să călătorim tot timpul în largul fluviului, departe de maluri. Tinerii localnici, pe care apariţia noastră îi excită pe neaşteptate, ne strigă tot soiul de ocări, printre care desluşim mereu cuvintele *inglese muci kuis* (englezi parşivi), ceea ce ne dă o idee despre starea de spirit ce domneşte în ţară.

Temple antice şi fabrici de zahăr moderne

Patru conducte mari sug zi şi noapte apele Nilului. În faţa noastră se întinde Kom Ombo, un şes imens, odinioară pustiu, transformat în urmă cu cîteva decenii într-o oază şi în plantaţii de trestie-de-zahăr.

„Cînd mă gîndesc la Kom Ombo, ne spunea mai tîrziu un inginer danez de la fabricile de zahăr, simt că mă trece un fior. Mi-am dăruit şapte ani din viaţă în acest deşert pîrjolitor care m-a stigmatizat pentru tot restul zilelor mele".

Apa Nilului a transformat un deşert pietros într-un loc plăcut de odihnă cu case impunătoare şi vile somptuoase. De pe terasele superioare se zăreşte un templu mare şi frumos, ridicat de unul dintre Ptolemei, lui Sobek, zeul apelor cu capul de crocodil.

Fabricile mari de zahăr sînt aşezate pe malurile Nilului ; vom avea astfel posibilitatea să le vedem pe toate.

Peste cîteva zile, la Ermant, cu puţin înainte de Luxor, vom avea plăcerea deosebită de a ne scălda în apa limpede a unei admirabile piscine amenajate în mijlocul unui parc cu lumini orbitoare, aparţinînd unui club ai cărui membri vorbesc toate limbile europene. Clubul are un cinematograf, un restaurant şi un loc pentru dans sub cerul liber.

Cînd vom ajunge aproape de Cairo vom poposi pentru patruzeci şi opt de ore la Nag Hammadi ca să vizităm cea mai mare fabrică de zahăr din Egipt. Întreaga populaţie a regiunii munceşte pentru a alimenta fabrica aceasta care prelucrează un milion de tone de trestie-de-zahăr într-un sezon.

Dar instalaţiile Egiptului modern reprezintă încă prea puţin, dacă le comparăm cu amintirile lăsate de Egiptul antic.

Templul lui Horus de la Edfu este unul dintre monumentele cele mai interesante pe care călătorul le întîlneşte între Assuan şi Alexandria.

Edificiul acesta imens şi magnific, mai vast decît palatul Luvrului şi cel al Tuileriilor la un loc, a fost îngropat intact sub dărîmăturile Apoloniei celei Mari, oraş în care Cleopatra s-a dus în mai multe rînduri ca să consulte ghicitorii.

În urmă cu un secol şi jumătate se zărea la suprafaţă doar terasa superioară a templului de la Edfu. Aici a fost instalat cantonamentul trupelor lui Bonaparte, care de bună seamă că nu bănuiau ce anume se găsea sub picioarele lor.

Pentru a scoate templul la suprafaţă a fost necesar să se distrugă un cartier întreg din oraşul nou.

Aceasta a fost opera lui Mariette *. Templul lui Horus, readus la viaţă, este astăzi cel mai bine conservat monument al Egiptului antic. El stă înconjurat de colnice înălţate din dărîmături pe care

* Auguste Mariette (1821—1881) — reputat arheolog francez. Timp de 30 de ani a desfăşurat vaste săpături arheologice în Egipt. — *N.T.*

se îngrămădesc locuinţele cu terase ale egiptenilor moderni. Sub aceste colnice rămîn încă îngropate uriaşe comori arheologice.

Din înălţimea marelui pilon al templului de la Edfu ai o privelişte surprinzătoare asupra unei vaste pieţe scăldate într-o lumină orbitoare, presărată cu stele, bazine şi statui, piaţă în care se îmbulzeau mulţimile în timpul marilor serbări religioase din vechiul Egipt.

Jos, după ce vizitatorul trece prin marele portic, dincolo de care se aflau capela purificării şi biblioteca cu zece mii de papirusuri (bineînţeles că toate au dispărut), pătrunde într-o a doua curte cu colonade, tot atît de imensă ca şi cea dintîi, apoi nişte galerii adînci, ajungînd în cele din urmă în sanctuarul templului. Venind de la lumina cea mai vie se trezeşte cufundat pe neaşteptate într-o beznă pe care abia de o străpunge licărirea tremurătoare a unor lămpi cu ulei. Vizitatorul rămîne profund impresionat.

Sălile prin care trecem sînt pustii şi golaşe, dar nu-i greu să-ţi imaginezi scenele de mister care, cu milenii în urmă, se desfăşurau aici. Pentru aceasta n-ai decît să-ţi rătăceşti privirea pe frizele care decorează marele fronton al templului, scene care şi-au păstrat intactă prospeţimea. Aici, faraonul, regele Egiptului de Sus şi de Jos, şi marii săi preoţi îşi puneau somptuoasele lor veşminte de ceremonie. Apoi, înaltul cortegiu trecea printr-un lung şir de capele pînă ajungea în sala cea mare din fundul templului, îngropată sub pietre, aidoma unui mormînt. În sala aceasta, faraonul şade pe tronul său de aur avînd fruntea încununată cu diadema alcătuită din două pene şi ţinînd în mînă sceptrul. Departe de privirile mulţimii, pierdut în fumul de tămîie, înconjurat de marii săi preoţi, el aduce sacrificii zeului Horus cu capul de vultur, strămoşul său.

De pe terasa templului de la Edfu se zăresc foarte departe, spre nord, colinele de la Luxor, unde vom ajunge după o călătorie de patruzeci şi opt de ore.

Teba

Teba, centrul cel mai înfloritor al Egiptului antic, s-a dezvoltat în cîmpia Luxorului, fertilizată de revărsările apelor Nilului.

După alungarea hicsoşilor, care au năvălit în Egipt pe la mijlocul celui de-al doilea mileniu î.e.n., faraonii au părăsit delta stabilindu-şi reşedinţa la Teba. Puterea egipteană ia apoi o dezvoltare nemaivăzută pînă atunci. Cuceririle făcute ulterior extind

posesiunile Egiptului în Asia şi Africa. Civilizaţia egipteană se transformă luînd forme tot mai rafinate. Toate bogăţiile se îndreaptă spre valea Nilului, fapt de care profită Teba. Homer va vorbi mai tîrziu de „Teba egipteană", unde casele gem de atîta bogăţie. Fastul care domnea în acest oraş stăpînit de preoţii zeului Amon cu capul de berbec n-a fost poate egalat vreodată în lume.

Din marele oraş care a decăzut înainte de începutul erei noastre, devenind însuşi simbolul singurătăţii (Tebaida), ne-a rămas cel mai frumos cîmp de ruine din tot Orientul.

Timp de patru zile n-am izbutit să vizităm decît cam a mia parte din ruine, umblînd prin soarele nemilos de iunie care a topit ceea ce mai rămăsese din grăsimea corpurilor noastre. Era o arşiţă atît de cumplită, încît lentilele aparatului meu de fotografiat s-au dezlipit ; toate fotografiile făcute cu aparatul acesta, începînd de la Luxor şi pînă la capătul călătoriei noastre, au fost stricate.

Cea mai impresionantă dintre ruinele vechii Teba este marele templu al lui Amon de la Karnak.

Pilonul lui cel mare, pe care arheologi francezi l-au reconstituit parţial, se înalţă cu 45 m deasupra Tebei, oraşul templelor, şi al celor o mie două sute de sfincşi ai marii alei de la Karnak. Sala hipostilă, cu cele 134 de coloane uriaşe care se aliniază pe o lungime de 100 m ar putea cuprinde fără greutate în incinta ei catedrala Notre Dame din Paris.

Te afli sub impresia a ceva peste măsură de apăsător, de supraomenesc, de aproape neomenesc.

Pe soclul unei statui de granit, din care n-a mai rămas decît un picior uriaş (cînd era întreagă era înaltă de 15 m), fiul lui Hapi, marele arhitect al Tebei, a pus să se sape următoarea inscripţie.

„Am condus aşezarea statuii uriaşe, mai înaltă decît obeliscul ei, a cărei splendoare o umbreşte pe aceea a pilonului. Ea a fost tăiată în carieră dintr-un bloc de patruzeci de metri cubi. Am pus să se aşeze statuia în templul ei cel mare, pentru ca să rămînă acolo atîta timp cît va trăi şi cerul. Veţi fi martori despre aceasta voi, cei care veţi trece pe aici mai tîrziu."

Ceea ce te uimeşte mai mult aici este grija aceasta orgolioasă de a lăsa o mărturie colosală şi nepieritoare posterităţii.

Cînd am obosit să urmărim pe zidurile templelor scenele înfăţişînd ceremoniile religioase, precum şi marile scene de război

şi de represiuni, ne ducem să ne mai recreem vizitînd sanctuarele, apartamentele regale şi mormintele nobililor, unde putem contempla multe scene încîntătoare luate din natură.

La Medinet Habu, în capela funerară a lui Ramses al III-lea, monarhul este înfăţişat ca om, fapt destul de rar atunci cînd era vorba de un faraon. Iată-l odihnind în gineceul său, mîngîind bărbia unei fete frumoase, în timp ce lîngă el două muzicante goale cîntă din harpă. Mai departe, Ramses al III-lea este înfăţişat într-un manej dresînd nişte cai admirabili. Îi face să execute paşi de dans sub supravegherea unor aghiotanţi. Cîntăreţi din flaut însoţesc aceste exerciţii savante cu sunetele instrumentelor lor.

La Teba, malul drept al Nilului, cel înspre partea unde asfinţeşte soarele, era socotit malul morţilor. Din această pricină se întîlnesc aici mii de morminte din vestita Vale a Regilor, din Valea Reginelor şi din aceea a Nobililor.

Valea Regilor a fost descrisă de atîtea ori încît nu mai este cazul să vorbesc aici despre ea. Valea Nobililor, mai puţin cunoscută, este cît se poate de interesantă, deoarece mormintele aflate aici sînt acoperite cu picturi murale executate într-un stil mult mai liber decît cele de pe mormintele regale ; poţi descifra în aceste imagini viaţa vechiului Egipt cum ai citi un roman despre viaţa intimă a unei societăţi.

Pe imensul cîmp de ruine din Teba întîlnim peste tot arheologi francezi, americani, englezi, germani, egipteni lucrînd cu o minuţiozitate de necrezut, săpînd cu multă grijă, scormonind cu cucernicie, alegînd fiecare pietricică, dezgropînd, scoţînd la suprafaţă, clasînd, combinînd şi descifrînd vestigiile oraşului antic.

Pentru a reconstitui unele edificii, specialiştii au fost nevoiţi să adune mii de blocuri cîntărind uneori cîteva sute de kilograme, să le cerceteze unul cîte unul, să le confrunte unele cu altele, să le fotografieze, să facă după ele machete din lemn de dimensiuni reduse pentru a le îmbina ca într-un joc de copii care se amuză construind o casă din cuburi.

Se citează cazul unor arheologi care şi-au dăruit cea mai mare parte a vieţii dezlegării unei singure enigme, cum a fost bunăoară arheologul german care a reconstituit palatul reginei Hatşepsut * pe malul stîng al fluviului, în dreptul Luxorului, dincolo de cei doi coloşi ai lui Memnon, fiecare din ei înalt de peste 20 m.

* Este vorba de templul Hatşepsut de la Deir el Bahari, pe care autorul îl numeşte, eronat, palat. — *N.T.*

La moartea reginei, succesorii ei, care nu se ştie pentru ce au urmărit-o cu răzbunarea lor pînă în mormînt, i-au dărîmat palatul pînă în temelii. Pietrele, de pe care au fost răzuite cu grijă inscripţiile purtîndu-i numele, au fost împrăştiate pe distanţe de kilometri. Munca de reconstituire a necesitat treizeci de ani de cercetări pline de răbdare. Astăzi, palatul reginei Hatşepsut este una din minunile de la Luxor.

Se ştie oare că la Karnak, de-a lungul marelui templu al lui Amon sînt aliniate în rînduri strînse cincizeci de mii de blocuri de piatră, unele cîntărind mai multe tone, care aşteaptă să fie identificate ?

Portal în templul zeului Ammon de la Karnak (după Ägypten, München).

Pilon şi statui ale templului lui Ammon de la Karnak (după L'Égypte de Cl. Aveline).

Obeliscul lui Tutmes I de la Karnak (după L'Égypte de Cl. Aveline).

Gamuze în Nil (după L'Égypte de Cl. Aveline).

Teba. Fresce din timpul celei de-a XVIII-a dinastie egipteană din necropola lui Seikh Abd el Gurnah (după L'Égypte de Cl. Aveline).

Vedere de pe Nil la Baliana (după L'Égypte **de Cl. Aveline**).

Instalație primitivă de irigație pe malul Nilului inferior (după L'Egypte **de Cl. Aveline**).

Piramida în trepte de la Sakkara (după L'Égypte **de Cl. Aveline**).

Felah, locuitor de pe valea Nilului Inferior (**după** L'Égypte **de Cl. Aveline**).

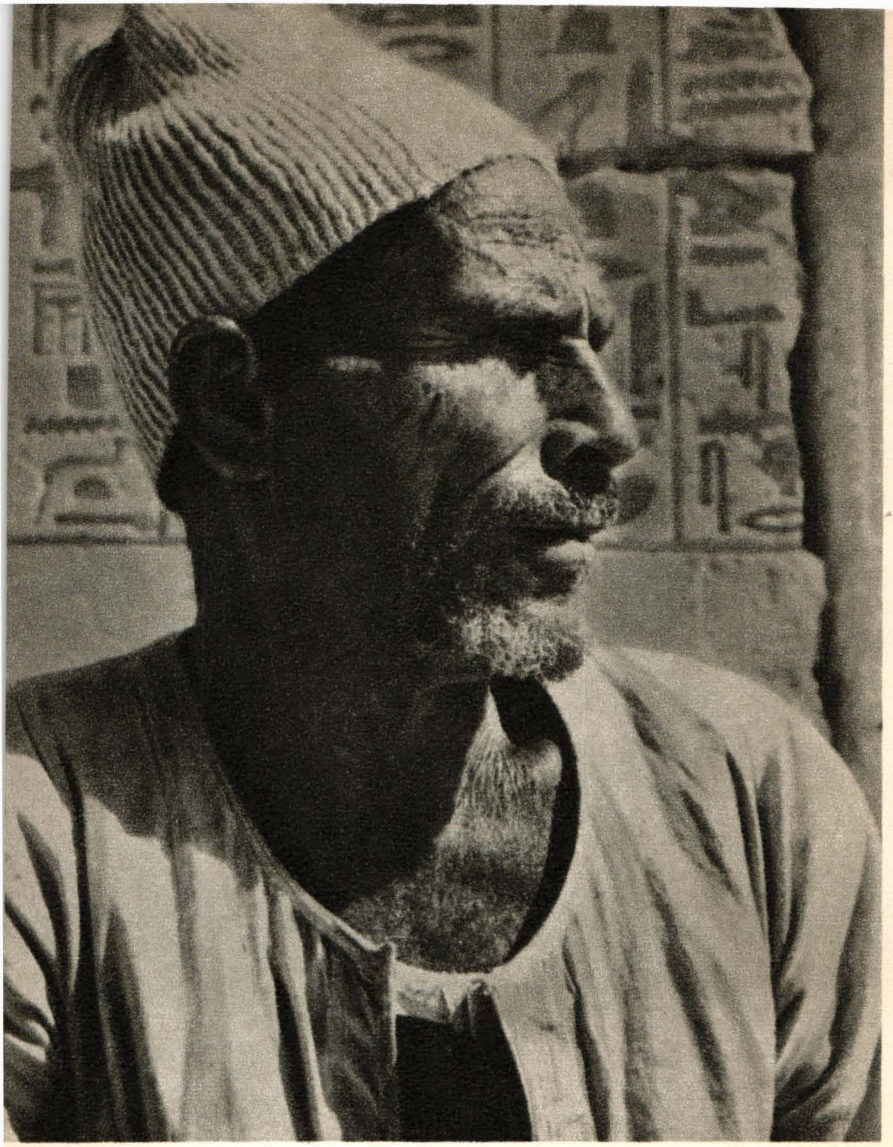

Arab (după L'Égypte de Cl. Aveline).

Sfincsul și Piramida lui Keops (după Ägypten, München).

Marea Piramidă a lui Keops de 137 m înălțime construită în urmă cu peste 4 500 de ani (după Ägypten, München).

Popas la umbra piramidei (după Ägypten, München).

Cairo, cel mai mare oraș al Africii. Vedere generală (după L'Égypte de Cl. Aveline).

Podul el-Kasr de peste Nil din Cairo (după Ägypten, **München**).

Alexandria, ultima etapă a călătoriei pe Nil (după L'Egypte **de Cl. Aveline**).

XIV

PERIPEȚIILE ULTIMEI ETAPE A CĂLĂTORIEI

La 7 iunie am părăsit Luxorul. Peste trei săptămîni am ajuns la Cairo, iar la 17 iulie am atins țărmul Mediteranei la Rosetta. Acest traseu lung de 700 km, străbătut prin Egiptul clasic, care ar fi trebuit să se desfășoare liniștit și fără peripeții, s-a dovedit a fi unul din cele mai agitate din cursul călătoriei.

Începînd de la Luxor, observăm că numeroasele convoaie fluviale care navighează pe Nil sînt totdeauna serios înarmate, iar unele vase sînt chiar blindate.

Am primit avertismente din toate părțile. Cum însă miile de kilometri pe care-i străbătusem ne dădeau o mare încredere în steaua noastră, înclinam să credem că pirații făceau parte mai curînd din domeniul legendei decît din cel al realității.

Țin să menționez că autoritățile, care nu voiau să-și recunoască incapacitatea, ne-au copleșit cu tot felul de asigurări. Prefectul din Assiut ne-a jurat pe toți sfinții că Nilul este cel puțin tot atît de sigur pe cît este bulevardul Madeleine în plină zi, bulevard pe care-l cunoștea. Prefectul este tipul însuși al marelui aristocrat egiptean, mai deprins să frecventeze localurile de noapte din bătrîna Europă decît să se intereseze de mizeria în care trăiesc cei pe care-i administrează. Este inutil să spun că vorbea o franceză fără cusur, astfel că n-am avut nevoie de interpret pentru a pricepe cuvintele de îmbărbătare pe care ni le adresa.

A doua zi dimineața părăsim Assiutul. Trecem cu caiacele prin ecluza unui nou baraj al Nilului și vîslind cu îndîrjire în direcția nordului salutăm în drumul nostru confluența cu bătrînul Bahr Iussuf care curge paralel cu Nilul la o depărtare de zece kilometri înăuntrul zonei fertile. Ne aflăm la 350 km spre nord de Cairo.

Vîntul ne bate plăcut în față, dar ne încetinește mult înaintarea și ne desparte. Ca de obicei, John se avîntă înainte și dispare curînd. Spre sfîrșitul după-amiezei îl regăsesc pe Jean a cărui siluetă se deslușește ușor de departe pe fluviu. El nu se desparte niciodată de pălăria sa de nailon cu borul mare lăsat în jos.

Vîsleşte în ritm uniform, fără grabă, cu mînecile suflecate cu ochelarii cu lentile fumurii încălecaţi pe nasul care de cîteva zile se cojeşte în chip periculos. John în schimb nu-i de găsit.

Pe-nserate oprim caiacele profitînd de un golfuleţ al fluviului, unde mai sînt agăţate cîteva feluci. Marinarii de pe Nil, deprinşi să-şi împartă primejdiile cu călătorii, ne-au primit totdeauna prietenos. Putem avea încredere în ei. În timp ce Jean pregăteşte bivuacul nostru de noapte plec în căutare de alimente proaspete.

Kaffir-ul, felahul şi omdah-ul

Nilul curge pe un şes neted acoperit de ogoare brăzdate de canale de irigaţie. Este tot atît de anevoios să umbli prin aceste ogoare ca şi prin arăturile noastre din Franţa. Puţin mai încolo se zăresc un şir de palmieri şi clădirile scunde ale unui orăşel.

Pe poteca pe care am apucat înaintează un om în vîrstă cu o puşcă în bandulieră. Este un *kaffir*, adică un paznic de cîmp egiptean. Îl rog să-mi arate drumul cel mai bun, fiind destul de greu să te descurci în reţeaua de poteci ce se îndreaptă în toate direcţiile. Mă urmează şi iată-ne acum străbătînd ogoarele în doi. Se apropie un ţăran călare pe un măgar. *Kaffir*-ul îl opreşte şi-i ţine un discurs lung, întărindu-şi spusele cu puşca pe care o agită mereu. Nu înţeleg nimic. Tot ce ştiu este că mă pomenesc călare pe măgar alături de ţăran. Bătrînul *kaffir* priveşte scena cu sentimentul datoriei împlinite. Îmi face cu mîna semne prietenesti părînd că-mi spune : „Mergi în pace, prietene. Nu trebuie să te temi de nimic. Alah este cu tine."

Poziţia nu este prea comodă, sînt totuşi fericit că am un tovarăş de drum. Noaptea se lasă repede. Din cînd în cînd, călăuza mea scoate din fundul buzunarelor un pumn de curmale pe care mi le oferă să le ronţăi, semn indiscutabil de prietenie. Mă întreabă dacă sînt *moslem* (musulman). Îi răspund la întîmplare : — Copt. Dat fiind că în regiune coptii sînt numeroşi, aceasta îmi poate sluji totuşi drept recomandaţie. Îmi arată încheietura mîinii pe care este tatuată o cruciuliţă albastră. Omul meu este un copt autentic. Îmi apucă mîna cercetîndu-i încheietura. Întrucît nu se vede nici o cruce îşi dă desigur seama că l-am minţit.

Cocoţaţi pe spinarea bravului nostru măgăruş care se încovoaie sub greutate, dar aleargă sprinten sub şfichiuirile nuielei stăpînului său, tot sporovăind şi cercetîndu-ne cu privirea unul pe celălalt,

ajungem într-un sat cu ulicioare strîmte şi forfotind de lume. Îl rog pe însoţitorul meu să mă conducă la *omdah* (primarul satului).

Locuinţa *omdah*-ului este o casă spaţioasă de piatră care pare expusă tuturor vînturilor şi nelocuită, dar nu-i decît o aparenţă, pentru că dăm în curtea interioară de un om de vreo şaizeci de ani, voinic şi gras care vorbeşte tare. Seamănă puţin cu ţăranul aspru şi viclean de pe la noi. Este *omdah*-ul.

Îl rog să-mi dea pe unul din paznicii săi ca să mă însoţească pe la prăvălii. Îmi arată cu un gest maiestos tăvile încărcate cu bucate, pe care tocmai le aduceau servitorii săi.

Nu de mult a început Ramadanul, marele post musulman care durează 30 de zile, cît ţine cea de-a noua lună a anului lunar. În răstimpul celor 30 de zile, de la răsăritul pînă la apusul soarelui, musulmanii n-au voie să mănînce, să bea, să fumeze sau să-şi îngăduie vreo libertate.

Soarele a apus şi precum se spune de obicei nu se mai poate deosebi „un fir alb de unul negru" : *omdah*-ul va putea acum să-şi umple marele gol din stomac. Îmi pare foarte rău pentru Jean care mă aşteaptă la bivuac, dar mi-este aproape cu neputinţă să mă eschivez. *Omdah*-ul ar lua-o drept o ofensă personală. De bine, de rău sînt silit să iau parte la masa, de altminteri, îmbelşugată : ouă prăjite, peşte, carne rasol, pepene verde, mulukia, toate nespus de ardeiate pentru cerul gurii unui parizian.

Încheiem cina cu ceaiul tradiţional, iar eu reîncep asaltul pentru a căpăta un paznic, dar sînt nevoit să stărui mult (bănuiesc că toţi paznicii sînt plecaţi la masă) şi abia seara tîrziu mă întorc cu doi *kaffiri* înarmaţi pînă în dinţi. *Omdah*-ul a aranjat bine lucrurile, căci mi i-a lăsat pentru noapte. Din fericire, Jean a petrecut seara în tovărăşia marinarilor care l-au invitat la bordul vasului lor.

Petrecem o noapte minunată sub cerul liber, care ne este însă oarecum scurtată. La orele patru dimineaţa nu mai e chip de dormit. Paznicii ne trezesc, fiindcă vor să se ducă să mănînce înainte de răsăritul soarelui. Vin de zece ori la rînd să ne asurzească cu strigătele lor : *Rodj, rodj !* (Scoală-te !) Pînă cînd nu ne vor vedea plecaţi nu se vor retrage nici ei. Îşi cunosc datoria, dar se gîndesc totuşi că dacă nu vor pleca numaidecît vor fi nevoiţi să aştepte pînă seara ca să pună ceva în gură. În ţara islamului nu se glumeşte cu postul.

Plecăm. Pentru prima dată ne aşternem atît de devreme la drum. În zori, briza este răcoroasă şi ne simţim foarte bine dispuşi. Totuşi ne întrebăm, nu fără îngrijorare, ce a putut să se întîmple cu John. Fără îndoială că a luat-o înaintea noastră şi o să-l regăsim curînd.

Malurile Nilului se apropie. În dreapta, o faleză abruptă coboară de-a dreptul în apă. Pe celălalt mal, cîmpia este acoperită cu ogoare parcelate prin canalele de irigaţie. Orăşelul Deirut, indicat pe hărţi în imediata apropiere a fluviului, nu trebuie să fie prea departe. Zăbovesc puţin, vrînd să cercetez mai multe grote ale falezei din dreapta, din care ţîşnesc mii de lilieci, şi-l pierd din vedere pe Jean.

Un kilometru sau doi mai departe, de o parte şi de alta a malurilor stau eşalonate şase bărci. Mă fulgeră un gînd : dacă am fi într-o ţară de tîlhari această formaţiune ar putea da de bănuit că se pregăteşte un atac. Dar nu mă gîndesc de loc la o atare eventualitate, deoarece, după cum spusese prefectul din Assiut, în Egiptul de Sus nu sînt tîlhari, „cel puţin în provincia mea", adăugase el după o scurtă pauză.

Oamenii din prima barcă îmi fac semn prietenos : „Opreşte-te ! — parcă ar vrea să spună — Cine eşti ? De unde vii ?" Cunosc cîntecul. De multă vreme îl auzim în drumul nostru pe fluviu. Şi cum, totuşi, e de preferat să nu întîrzii prea mult într-un asemenea loc, trec mai departe, răspunzîndu-le politicos, dar fără a mă opri.

Deodată răsună un semnal de luptă. Toate bărcile se năpustesc în acelaşi timp spre mine. Un bătrîn care stă în picioare la prova uneia din ele conduce manevra.

Mă avînt din toate puterile spre mijlocul fluviului, dar nu izbutesc să-mi îmbunătăţesc situaţia. Cercul bărcilor se strînge în jurul meu şi mă întreb cu spaimă dacă voi avea timp să mă strecor prin găurile plasei ale cărei dimensiuni se reduc văzînd cu ochii.

La bordul ambarcaţiilor lor tîlharii îşi împart sarcinile. Unii vîslesc cu furie în direcţia mea, alţii îşi agită ameninţător bîtele, iar alţii îmi ţin caiacul sub o ploaie de pietre, din care se pare că au la bord o încărcătură serioasă, dovadă că atacul a fost pregătit.

N-am de loc intenţia să mă dau bătut. Am faţă de ei avantajul de a înainta mai repede, în timp ce bărcile lor sînt greoaie şi în-

cete. În plus, curentul mă favorizează. Cu un pic de îndemînare pot avea norocul să ies din încurcătură. Înfipt zdravăn pe scaunul meu, nepăsător la pietroaiele care cad în jur, manevrez cu vîslele fie luînd-o pieziş la dreapta, fie deplasîndu-mă la stînga. Caiacul meu sprinten zboară, nu alta, pe apă.

Ajung astfel în dreptul ultimei bărci. Degetele îmi sînt crispate pe padele. Încep să-mi pierd suflarea. Sînt tot numai o apă. Trebuie să trec cu orice preţ. Barca se apropie de caiac. Ploaia de proiectile nu încetează. Sînt la capătul puterilor, dar mă încordez cît pot. Ţin piept. Dacă m-ar apuca acum un cîrcel totul ar fi pierdut. Dar muşchii îmi sînt oţeliţi. În picioare la prova bărcii, un om îndeamnă pe vîslaşi să-şi grăbească ritmul şi-mi zvîrle ocări homerice. Îmi menţin viteza şi-i trec pe sub nas. Am scăpat ca prin minune.

Gonesc, gonesc încă o bucată de timp, năucit cu totul de această aventură. Ceva mai departe îl întîlnesc pe Jean. I s-a întîmplat şi lui o poveste asemănătoare. Puţin mai la nord de locul unde îmi întrerupsesem drumul spre a vizita peşterile se oprise şi el ca să cerceteze nişte morminte săpate în faleză şi a fost atacat de aceiaşi agresori.

„Abia am debarcat, povesteşte el, cînd zăresc trei feluci mici cu cîte trei oameni îndreptîndu-se cu toată viteza spre caiacul meu tras pe uscat. Una din feluci venea cu cîteva sute de metri înaintea celorlalte. Doi vîslaşi sînt tineri. Cel mai vîrstnic îmi cere actele de identitate. Cum paşaportul meu nu-i pare suficient îmi face semn să rămîn pe loc. Schiţez gestul că vreau să-mi urmez drumul. Omul, rămînînd în feluca sa, mă apucă de braţ în timp ce barca lui barează drumul caiacului meu lîngă mal. Îmi dau seama că aşteaptă întăriri din partea celorlalte două bărci, ale căror echipaje vîslesc cu putere înspre mine. Intrucît refuză să-mi dea drumul înşfac un pietroi ameninţîndu-l să-l lovesc. Surprins de această mişcare bruscă îmi dă drumul. Feluca se îndepărtează puţin. Sar în caiac şi pornesc repede. Barca, urmată de celelalte două, se năpusteşte în urmărirea mea. Abia după un kilometru reuşesc să mă distanţez de urmăritorii mei. Înarmaţi cu bîte, pe care le agită în aer, vociferează cît îi ţin gura chemînd în ajutor alte două feluci care se desprind de la mal cu 500 m în aval. Iată-mă acum încercuit de cinci feluci, două din faţă şi trei din spate. Singura cale de a scăpa de abordaj şi de a nu mă lăsa răpus cu lovituri de bîtă este să folosesc un vicleşug, repezindu-mă în

josul apei asupra celei mai apropiate din feluci şi astfel depărtîndu-mă de celelalte patru.

Ajung peste puţin timp atît de aproape de felucă, încît tîlharii îşi închipuie la început că mă predau. În clipa în care cele două etrave ajung faţă în faţă fac în plină viteză o întoarcere bruscă. Pînă cînd urmăritorii mei se dezmeticesc cîştig vreo zece metri. După cîteva clipe, ce par să nu se mai sfîrşească, ajung în afara razei de acţiune a agresorilor mei care se lasă păgubaşi."

Un sfert de oră mai tîrziu am trecut eu însumi pe lîngă acest cuib de hoţi reuşind să mă strecor ca prin urechile acului.

Dar ce s-o fi întîmplat cu John care a dispărut încă de ieri după-amiază ? A căzut oare în cursă ? Începem să fim serios îngrijoraţi de soarta lui. Hotărît lucru, regiunea nu este sigură. S-ar zice că întregul ţinut este în agitaţie. Oameni cu flinte stau pe maluri, intră în apă pînă la genunchi şi trag în noi. Gloanţele ne şuieră acum pe la urechi. Nu ne vine să credem. Ce i-o fi apucat ? Au înnebunit ?

Trece o felucă, dar aceasta-i paşnică. Marinarul ei se culcă pe fundul ambarcaţiei şi nu mai mişcă. Auzim o serie de detunături. Trag iar în noi.

Situaţia noastră nu-i de invidiat. Înaintăm prin mijlocul fluviului fără a putea să debarcăm în vreun loc. Spre amiază, un om de pe mal ne face stăruitor semne. Fluieră de stă să-şi piardă suflarea. Are o puşcă în bandulieră şi cartuşiere mari care i se încrucişează pe piept. Aceasta ne mai linişteşte puţin, căci n-are înfăţişarea unui pirat. Este, fără îndoială, un *kaffir*. Întrucît pare să fie singur pe mal n-avem de ce să ne temem prea mult. Hotărîm să ne apropiem. Mai departe, dincolo de o limbă de nisip, se desluşeşte un sat mare.

Tragem la mal. Paznicul ne informează că John s-a refugiat în sat, unde ne aşteaptă. Ne conduce prin mulţimea care creşte neîncetat la *omdah*-ul satului. Ne regăsim într-adevăr tovarăşul. A trecut de aseară prin nenumărate peripeţii şi mai este încă foarte tulburat.

John dormea lîngă caiacul său eşuat pe o limbă de nisip, cînd l-au trezit cîteva împuşcături. Şi-a strîns în grabă lucrurile, a sărit în caiac şi a acostat puţin mai departe. De data aceasta l-au atacat nişte cîini. Îndepărtîndu-se iarăşi a fost din nou luat drept ţintă, fiind nevoit să-şi continue drumul pînă în faptul zilei.

Dimineaţa, uitînd incidentele din timpul nopţii, a vrut să ia contact cu un grup de felahi care lucrau pe cîmp la marginea fluviului.

Copiii s-au strîns buluc, au început să urle şi să arunce cu pietre. John şi-a închipuit că va putea domoli zarva pe care a stîrnit-o cu blîndeţe şi cuvinte binevoitoare. Mai mulţi bărbaţi s-au apropiat şi au început să se îndemne între ei. Mulţimea care se îngroşa se arăta din ce în ce mai ameninţătoare. John a sărit din nou în caiac şi a luat-o din loc.

Omdah-ul la care sîntem duşi este un avocat onorabil din Deirut. Primirea pe care ne-o face este fără cusur. Puţin mai înainte, nu lipsea mult să fim ucişi, acum însă sîntem trataţi cu toată consideraţia cuvenită unor străini de vază. Afară în stradă situaţia s-a schimbat cu desăvîrşire. Mulţimea care dimineaţa ne-a urmărit cu înverşunare, acum ne-ar aclama bucuros.

Cairo

Nenumărate convoaie de şalande şi motonave plutesc pe fluviu pe lîngă anticele şi domoalele feluci. Pe maluri traficul rutier se intensifică. Crîngurile de palmieri sînt mai mari. Uzinele şi rafinăriile se înmulţesc. La orizont se profilează piramide, dar ele nu trebuie confundate cu marile lor surori ; sînt numai replica lor care se înalţă mai la sud. Ne apropiem de Cairo.

La 26 iunie depăşim bornele metropolei lumii arabe (peste trei milioane de locuitori) şi acostăm triumfători la debarcaderul Clubului Nautic Regal, unde ne aşteaptă întreaga presă sportivă, precum şi numeroşi membri ai coloniei europene şi americane din capitală.

Mărturisim că această primire, care în cursul celor două săptămîni pe care le-am petrecut în oraş nu s-a dezminţit, ne-a consolat de necazurile îndurate mai înainte.

În dimineaţa zilei de 11 iulie, escortaţi de skifurile Clubului Nautic, de cele ale cunoscutului Yacht Club din Meadi, chestionaţi şi fotografiaţi pentru ultima oară de către presă, trecem pe sub marile poduri ale Nilului şi pătrundem în deltă.

Ne aflăm exact la 257 km de coasta Mediteranei.

La nord, în imediata apropiere de Cairo, Nilul se desface în două braţe principale, Damietta şi Rosetta, al căror curs este

reglementat cu ajutorul a trei mari canale *. De la acest sistem principal se resfiră numeroase canale care asigură irigarea uneia din cele mai populate regiuni ale lumii : circa 1 000 de locuitori pe kilometrul pătrat. Dacă vrei să-ţi faci o imagine despre ceea ce înseamnă un furnicar omenesc trebuie să vii aici.

Acest sistem de canalizare este reglementat de către Marele Baraj al lui Mehmet Ali, care datează din 1820. Este prima lucrare executată pentru reglementarea cursului Nilului. Marele Baraj n-a fost la început decît un dig de pămînt în care se practicau anual deschideri pentru a se lăsa să treacă apele mari. În acelaşi timp, reprezenta o fortificaţie care proteja capitala ţării dinspre nord. Recent, el a fost complet reconstruit din piatră masivă, păstrîndu-i-se vechea înfăţişare de dig fortificat, prevăzut cu punţi mobile, donjoane crenelate şi metereze.

Barajul îşi îndeplineşte pe deplin misiunea. El reţine întreaga cantitate de apă a braţului care curge spre Rosetta şi pe care ne propunem să călătorim. La poalele barajului fluviul este secat. N-am prevăzut aşa ceva. Peste două luni, cînd dinspre Cairo se va anunţa venirea apelor mari, toate ecluzele se vor deschide şi Nilul îşi va regăsi vechea sa albie.

Pînă atunci sîntem nevoiţi să părăsim fluviul pe o distanţă de 50 km şi să călătorim pe canalul lateral Menufyia. Primii kilometri ne mulţumesc pe deplin. Curentul apei este bun. Înaintăm repede şi plăcut pe această cale de apă îngustă.

N-am avut încă niciodată prilejul să călătorim atît de aproape de aşezările omeneşti. Gospodăriile ţărăneşti sînt aşezate chiar pe malul apei. Putem observa aievea numeroase scene din viaţa rurală.

În ochiurile de apă liniştită de pe lîngă malurile, în general împădurite, femeile cu rochiile suflecate lăsînd să li se vadă şalvarii roz sau albaştri îşi spală rufele, muncitori înalţă ziduri de argilă frămîntată cu paie mărunţită, gîşte se bălăcesc în mîl. Chioşcuri mici de lemn înălţate pe piloţi înfipţi la marginea canalului îngăduie locuitorilor să se răcorească la malul apei. Prin păpuriş nişte pescari prind peşte cu undiţa. Cîmpia aceasta înverzită, plină de crînguri, oferă o privelişte cu totul nouă. Aproape că ne credem pe malurile Marnei, pe ale cărei ape

* În antichitate, Nilul se ramifica într-o deltă alcătuită din şapte braţe. Cinci dintre ele s-au înnămolit treptat ajungînd astăzi lagune maritime. — *N.T.*

voioase ne-am început antrenamentul cu caiacele. Iată-ne sfîrşindu-ne acum călătoria pe Nil aproape în acelaşi cadru.

Populaţia se arată deosebit de liniştită. Avem cu ea raporturi prieteneşti. În fiecare clipă trebuie să răspundem marinarilor şi locuitorilor de pe mal care ne pun o sumedenie de întrebări : „Ce faceţi aici ?"... „Şi încotro vă duceţi ?"

Este obositor să porţi o conversaţie într-o limbă pe care o înţelegi anevoie. Pentru a se face mai bine înţeleşi, oamenii ne urlă de-a dreptul în obraz şi cu cît urlă mai tare cu atît îi înţelegem mai puţin.

Ne strigă *George*, luîndu-ne drept englezi, foştii ocupanţi ai ţării. Sînt de o indiscreţie fără margini. Cînd facem cîte un popas nu putem să scriem un singur rînd fără ca vreunul să se aplece peste umărul nostru ca să vadă ce facem.

Dar toate acestea nu vădesc răutate.

Întrucît nu-şi pot închipui nici măcar o singură clipă că am fi călători paşnici fac pe seama noastră tot felul de presupuneri. Unii ne iau drept contrabandişti de haşiş, stăruind să le furnizăm acest stupefiant interzis.

Într-un sat, John a avut proasta inspiraţie să spună că este student în medicină. Cumplită imprudenţă. Cît ai clipi, oamenii l-au înconjurat cerîndu-i o consultaţie. Şeful postului de jandarmi, instalîndu-se pe un scaun, şi-a ridicat cămaşa arătîndu-şi spinarea goală. Un om pleşuv, neliniştit din pricina cheliei sale vrea un produs miraculos pentru a face să-i crească din nou părul. John, aidoma ucenicului vrăjitor, este copleşit. În zadar încearcă să le spună că nu este încă medic şi că nu poate să facă nimic, parc-ar vorbi unor surzi. Stăruie toţi arătînd atîta încredere în ştiinţa lui, încît trebuie să cedeze. Examinează spinarea şefului de post făcînd eforturi desperate ca să nu pufnească în rîs, îngăimîndu-i totodată sfaturi pe care numai el singur poate să le înţeleagă. Omul însă pleacă înseninat, ca şi cum acest examen sumar a fost suficient să-i aline toate durerile.

Riscăm iar să fim alungaţi de mulţime

Buna înţelegere cu populaţia n-a durat. Mulţimea s-a dezlănţuit brusc la patruzeci şi opt de ore după ce am părăsit Cairo.

Filmăm o scenă din viaţa de toate zilele în apropierea unui pod, un podeţ simplu aruncat peste canal. Mai mult nici n-a fost

nevoie pentru ca mînia mulţimii să fie stîrnită din nou. Ne iau pur şi simplu drept spioni.

Un felah sare pe caiacul lui John riscînd să-l răstoarne şi-i smulge aparatul de filmat şi cel de fotografiat, luntraşii îşi pun felucile de-a curmezişul pentru a ne bara drumul. O ploaie de pietre cade de pe maluri.

Imobilizaţi, înconjuraţi de o gloată care gesticulează şi vociferează, gata să ne omoare în bătaie la cel mai mic gest de furie din partea noastră, ne dăm silinţa să rămînem calmi, căutînd totodată actele care ne-au fost eliberate la Cairo tocmai pentru a evita fricţiunile cu populaţia locală: autorizaţii speciale pentru a filma şi a fotografia, toate scrise în arabă, întărite cu numeroase peceţi şi fotografii de identitate. Dar toată această poliloghie scrisă este absolut inutilă. Oamenii aceştia nu ştiu să citească. Sucesc hîrtiile noastre în fel şi chip ca şi cum ar fi nişte desene.

In sfîrşit, îşi fac apariţia jandarmii. Această intervenţie a „autorităţii" nu putea să pice mai bine, căci în fiecare clipă riscăm să fim sfîşiaţi.

Jandarmii ne duc la *omdah*, care refuză să se ocupe de un caz atît de spinos. Pornim mai departe, în norul de praf stîrnit de mulţimea care vociferează. De astă dată jandarmii ne duc la poliţia locală.

Toţi sînt nedumeriţi. Nu ştiu ce să facă cu aceşti trei indivizi care se plimbă într-un chip ce dă de bănuit pe canalele ţării în nişte ambarcaţii mici şi ciudate.

Parlamentăm timp de două ore cu un fel de slujbaş, rugîndu-l să ne lase să ne vedem în linişte de drum. E vădit însă că nu vrea să-şi ia vreo răspundere. Îi sugerăm să telefoneze la o prefectură învecinată şi să raporteze superiorilor săi. După ce chibzuieşte îndelung se hotărăşte în cele din urmă să ne satisfacă dorinţa.

Cîteva ore mai tîrziu, şeful poliţiei din Menuf, un oraş important din deltă, situat la vreo 50 km spre nord de Cairo, a trimis o dubă. E ora cinci după-amiază. Am avut drept dejun un pepene verde adus de un gardian căruia i l-am plătit de trei ori cît făcea.

Peste puţin îşi face apariţia prefectul poliţiei însoţit de o suită de ofiţeri. Prefectul este în civil. Are o înfăţişare blajină şi politicoasă de om cumsecade. Răsuflăm uşuraţi. În localurile de poliţie ai totdeauna sentimentul vag al vinovăţiei, mai ales dacă eşti ne-

vinovat, sentiment sporit automat atunci cînd te afli în prezenţa unor oameni înveşmîntaţi în uniformă.

Din fericire, prefectul a înţeles dintr-o singură privire că i-a picat ceea ce s-ar putea numi „o chestie încurcată", şi ne introduce în biroul său.

Îi prezentăm deîndată actele noastre şi numai Dumnezeu ştie cîte avem! Îi punem în faţă tăieturi din presa ce apare la Cairo, în care ni se aduc elogii în termeni entuziaşti. A doua zi după sosirea noastră la Cairo, ziarele din capitală au relatat pe larg, publicînd şi numeroase fotografii, „extraordinarele isprăvi a trei sportivi tineri şi îndrăzneţi" pe apele Nilului. Noi eram cei „trei muşchetari", „eroii marelui fluviu african" şi presa de limbă arabă s-a aliniat fără rezerve la aceste relatări.

Şi iată cum se încumetă acum să-i trateze pe cei trei eroi!

Prefectul de poliţie nu ştie cum să se mai scuze. Ne ia la el dîndu-şi toată silinţa să ne îmbărbăteze. Ne îngrijorează soarta caiacelor părăsite pe malul canalului Menufyia. De-ar fi numai atîta! Prefectul ne urcă în maşina lui şi ne duce înapoi la locul dramei. Caiacele sînt intacte. Nimeni n-a îndrăznit totuşi să se atingă de ele.

Vrem să plecăm numaidecît, dar prefectul protestează:

— Cum, doar nu veţi pleca aşa. Rămîneţi astă-seară la Menuf. Am să organizez protecţia voastră şi am să anunţ toate posturile de-a lungul Nilului. Vă veţi termina în linişte călătoria.

Ne întoarcem la Menuf. Prefectul, de o politeţă desăvîrşită, ne duce să ne arate oraşul, apoi ne prezintă la clubul său, unde sîntem sărbătoriţi. Ne-au fost pregătite paturi moi. Egiptul este, fără îndoială, ţara contrastelor!

A doua zi plecăm mai departe. Mulţimea s-a îngrămădit pe malurile canalului pentru a asista la plecarea noastră, dar de data aceasta oamenii sînt liniştiţi.

O camionetă verde a poliţiei demarează în acelaşi timp cu noi. În cabină sînt doi ofiţeri, unul în uniformă — şeful districtului, celălalt în civil. În fundul vehiculului sînt înghesuiţi şase agenţi de pază.

Sîntem luaţi drept personaje importante.

La prînz mîncăm sub protecţia jandarmilor binevoitori, din proviziile puse la dispoziţie de şeful districtului. Mulţimea stă respectuoasă la o depărtare de o sută de metri de noi.

Camioneta ne însoţeşte toată ziua. O regăsim punctuală la fiecare întîlnire, în apropierea podurilor, lîngă stăvilare şi în toate centrele locuite.

În ziua următoare, şoseaua se depărtează de canal. Întrucît camioneta nu poate să ne însoţească pe acest drum ni se dă o escortă de trei călăreţi care-şi fac caii să joace pe dinaintea noastră şi nu ne slăbesc din ochi.

Insuliţele cele mai neînsemnate sînt păzite de jandarmi care fac de gardă. Sîntem opriţi din oră în oră şi întrebaţi dacă totul e în ordine, dacă n-avem nevoie de ceva.

Într-un loc ne aşteaptă subprefectul pentru a ne trata cu ceai; într-altul un *mahmur* * ne oferă în prefectura sa o cameră confortabilă pentru a înnopta în ea.

Itinerarul ne este cronometrat ca cel al unui prim-ministru, iar expediţia noastră păzită ca un cortegiu prezidenţial.

Cît de mult am prefera frumoasa libertate dinainte!

Populaţia, domolită de către paznicii noştri, se lasă filmată şi fotografiată fără a reacţiona. Este singurul avantaj al situaţiei în care ne aflăm acum.

Thalassa, thalassa!

Într-una din seri sosim la Edfina, ultimul baraj pe Nil înainte de a se ajunge la mare.

Pentru a atinge Mediterana ne mai rămîn de făcut în aval circa 30 km, treizeci de kilometri în cursul cărora peisajul se aplatizează şi devine golaş. Malurile Nilului nu mai sînt decît nişte vaste acumulări de nisip aduse de curentul apei şi pe care vîntul din larg le transformă în dune. Dunele acestea avansează în fiecare an puţin mai departe în mare, acoperind litoralul pînă la ultimul kilometru.

Mai jos de baraj apa este sărată. Nu mai este apa Nilului, ci cea a Mediteranei. Delfini veniţi din larg fac mii de acrobaţii în jurul caiacelor noastre.

Astfel, în cea mai mare parte a anului, Nilul nu se mai varsă în Mediterană: un ultim baraj opreşte apele lui şi ale canalelor pentru a fi folosite la irigarea deltei.

* Şeful unui district administrativ. — *N. T.*

Totuşi, cînd vin undele apelor mari, supravegheate fiind din Sudan pînă în Egipt, toate ecluzele barajelor se deschid larg şi apa mîloasă a fluviului se năpusteşte spre mare formînd pe aproape treizeci de kilometri o pată mare galbenă.

La 17 iulie ajungem la Rosetta, care azi nu mai este decît un orăşel mort, după ce, în urmă cu un secol, a fost detronat de Alexandria. În vechiul port, unde se joacă copii blonzi cu ochi albaştri, lăsaţi moştenire, după cîte se spune, de către soldaţii lui Bonaparte, vase cu o velatură elegantă par a ieşi dintr-un muzeu al marinei.

Un public numeros urmăreşte evoluţiile ultimei etape a călătoriei noastre pe Nil. Ne întrebăm curioşi ce primire ne rezervă. Cîteva bărci încearcă pentru ultima oară să ne bareze drumul, dar nu stăruie, fiindcă pe chei veghează garda.

Debarcăm, ne rînduim caiacele unul lîngă altul, apoi ne îmbrăţişăm. De atîta amar de vreme aşteptăm clipa aceasta.

Avem în urma noastră nouă luni pe drum şi aproape 7 000 km străbătuţi pe fluviu, din care 5 000 km cu caiacele. Putem fi satisfăcuţi.

Mulţimea aşteaptă tăcută. Jandarmii dau onorul. Persoanele oficiale din Rosetta se apropie de noi şi ne strîng mîinile. Nu cîntă nici o muzică, dar ea răsună în inimi.

Dincolo de Rosetta, în punctul cel mai înaintat al uscatului se înalţă un far scăldat de valurile Mediteranei şi o fortăreaţă ale cărei bombarde mari sînt îndreptate spre larg. Aici, în tovărăşia grănicerilor din vechiul fort, ne petrecem ultima noapte a expediţiei.

A doua zi purcedem la demontarea bunelor, bătrînelor noastre caiace. Sînt uzate, roase, decolorate, arse, pîrjolite de soare, dar au rezistat tuturor încercărilor cu o statornicie demnă de subliniat. Întreaga cinste îi revine constructorului lor, prietenul nostru Jean Chauveau.

Închidem cu grijă cele trei brave ambarcaţii în sacii lor, triem echipamentul din care ne-au mai rămas foarte puţine lucruri şi încărcăm tot ceea ce merită să fie luat într-un camion.

O caravană întreagă soseşte la Rosetta să ne ia la Alexandria, unde consulul general al Franţei ne primeşte cu cea mai mare bunăvoinţă.

Am înfăptuit ceea ce nu se întreprinsese încă pînă azi: am străbătut cu bărcile Nilul de la izvoare pînă la Marea Mediterană.

După un an, Jean a plecat într-o nouă călătorie pe Nil.

Eu mă pregăteam să plec în Indochina, spre a urmări în calitate de reporter războiul crîncen care se purta acolo, iar John a pornit să străbată cu caiacul marele canion al fluviului Colorado.

Jean, caracter dîrz şi încăpăţînat, voia să străbată cele trei mici porţiuni ale fluviului pe care nu le putusem explora în cursul primei noastre călătorii: Nilul Victoria, care curge în Uganda pe o distanţă de 60 km de la lacul Victoria la lacul Kioga; Nilul Somerset, la nord-est de lacul Albert, rămas necercetát pe o distanţă de 80 km şi cursul superior al lui Bahr el Jebel, lung de 200 km, la frontiera Sudanului, porţiune pe care John şi cu mine am străbătut-o pe jos în opt zile şi pe care Jean n-a putut s-o parcurgă fiind ţintuit la pat de o bronşită la Juba.

În această a doua expediţie, Jean avea un singur însoţitor: Jacques Blein, pictor-desenator din Alger.

„La 30 august 1952, istoriseşte Jean, un avion «Constellation» al Companiei Air France aducea la Nairobi, în Kenya, expediţia cea mai uşoară care a fost întreprinsă vreodată în Africa: doi oameni plus echipamentul a cărui greutate, inclusiv bărcile, nu depăşea 108 kg.

Startul l-am luat marţi, 16 septembrie, 1952, pornind din Jinja, pe lacul Victoria, aproape de cascada Ripon, considerată drept izvorul principal al Nilului. Pe înserate am trecut pe sub primul mare pod al Nilului, unicul pod care-i taie cursul pe primii patru mii de kilometri. Poposim ca să-nnoptăm în tabăra barajului care se construieşte la cascada Owen.

Jacques dispare în marea de ierburi

În după-amiaza zilei de 17, cele două caiace ale noastre îşi urmează drumul spre nord. Sînt primele două ambarcaţii care s-au aventurat vreodată în acest sector al Nilului.

În tot cursul zilei de 18 străbatem cele mai multe dintre pragurile care se succed aproape la fiecare 500 m, mergînd de-a lungul malurilor şi cărînd bagajele în spate, deşi singura hartă a acestei regiuni, destul de sumară, nu menţionează pe primii 60 km decît şapte grupuri de praguri sau de cascade. În trei zile distanţa străbătută nu depăşeşte 13 km.

Vineri 19, pe la opt dimineaţa, ne pregăteam să străbatem unul dintre repezişurile vijelioase de la Buyagali. O primă recunoaştere efectuată pe malul drept ne duce la concluzia că pentru a-l ocoli mergînd pe mal şi a ne croi un drum, mai bine zis un tunel prin hăţişul pădurii ecuatoriale, ne-ar trebui o zi întreagă.

După o a doua recunoaştere făcută pe o insulă situată în punctul de unde începe repezişul ne hotărîm să facem ocolul prin partea unde curentul este mai puţin violent. Ne înţelegem ca Jacques să mă urmeze imediat la o distanţă de doi-trei metri, evitînd astfel să fim despărţiţi de vreun incident neprevăzut şi pentru a avea mai multe şanse de a ne ajuta în caz că am lua apă.

Caiacele sînt bine punctate şi închise complet. Sîntem gata amîndoi. Pornesc. Jacques Blein pare să ezite, ca şi cum s-ar teme de ceea ce va veni. Cînd încep să cobor pe firul curentului mă întorc şi-i fac semn să mă urmeze. De aici înainte vegetaţia insulei mi-l ascunde. Nu-l voi mai revedea niciodată...

Douăzeci de metri mai jos cîrmesc şi mă întorc cu faţa spre curent pentru a-l aştepta. Curentul însă mă abate repede şi neputînd rămîne astfel, pentru că riscam să mă apropii de cascadă într-o poziţie nefavorabilă, sînt silit să merg înainte. Am întîrziat prea mult. O vîltoare puternică mă împinge irezistibil spre un contraval uriaş care mă răstoarnă şi cu o izbitură brutală mă desparte de caiac. În vîrtejul următor rămîn scufundat multă vreme pînă îmi pierd suflarea. «Cine a băut din apa Nilului va mai bea!»

După un minut, ţinînd padela mereu în mînă, mă caţăr cu mare greutate pe nişte stînci lunecoase la vreo sută de metri mai jos de cascadă.

De pe acest promontoriu stîncos scrutez repezişul. Jacques Blein nu se vede. Caiacul meu pluteşte răsturnat într-un contracurent.

Apoi curentul îl ia, îl depune cîteva clipe pe o stîncă ieşită la suprafaţa apei şi în cele din urmă îl împinge spre promontoriul de pe care îl urmăresc. Execut o ultimă scufundare încercînd să-l trag sus pe stînci, se pare însă că algele microscopice au făcut stîncile lunecoase, astfel că-mi este cu neputinţă să-l înşfac

şi să-l ridic. În cele din urmă, după numeroase eforturi acrobatice pun caiacul pe uscat. Echipamentul este intact.

Din pricina pădurii anevoie aş putea ajunge în partea superioară a cheilor prin care curge fluviul. Pe la orele patru după-amiază zăresc un băştinaş la o depărtare de vreo sută de metri în fundul unui golfuleţ, ceea ce-mi indică existenţa unei poteci care coboară la apă. Curentul golfului, mult mai slab, îmi permite să ajung fără dificultate pînă la el. Folosesc restul zilei încercînd să examinez pragul de la depărtarea cea mai mică pe care mi-o îngăduie rarile poteci practicate de indigeni. La o primă investigaţie nimic nu arată că Jacques Blein a rămas pe insula unde l-am văzut pentru ultima oară.

A doua zi dimineaţa, sîmbătă, 20 septembrie, am trimis printr-un om o scrisoare prietenilor şi autorităţilor din Jinja, semnalîndu-le distanţa la care se află pragul şi cerînd să mi se trimită un ajutor pentru cercetările pe care le fac în avale pe cărările ce coboară la fluviu. Băştinaşii întrebaţi de mine n-au văzut nimic. Imediat după-amiază, doi prieteni, printre care însuşi directorul şantierului de la cascada Owen, iau parte împreună cu mine la cercetări, dar în zadar.

Am stabilit cu Jinja prin telefon că un avion mic va veni a doua zi la orele opt de la Entebbe. Duminică, 21 septembrie, pragul şi insula de unde ne-am pierdut din vedere sînt cercetate temeinic din aer. Nu mai rămîne nici o îndoială : Jacques Blein a părăsit insula. După aceea, avionul zboară de-a lungul fluviului pe o distanţă de 35 km în aval, dus şi întors. Un caiac lung de 4,20 m, cu pînza sa albă, trebuie să se distingă bine, dacă nu este ascuns de vegetaţia bogată care înveşmîntează malurile. Din nefericire, zborul nu dă nici un rezultat.

Este alcătuită pe dată o echipă de indigeni care cunosc bine pădurea. Toată ziua, pe mai mulţi kilometri în aval de prag sînt deschise drumuri pe malul drept, pentru a face posibilă observarea celor două maluri.

În zilele următoare, mai rămîne speranţa că Jacques Blein a tras pe malul stîng, de unde se prea poate să-şi fi tăiat un drum prin pădure pentru a ajunge în cel mai apropiat cătun indigen.

Mă ţine o durere tot mai puternică în partea stîngă a corpului şi nu mai pot să fac nici o mişcare cu braţul stîng. Îmi dau astfel seama că am o coastă ruptă.

După o săptămînă, pierdem ultima speranţă de a-l regăsi pe Jacques Blein.

Într-o dimineaţă, pe cînd mă aflam în tabăra de la cascada Owen, unde mi s-a îngăduit să mă odihnesc, m-am trezit cu temperatură şi cu cîţiva ganglioni prinşi. Fuseserăm înţepaţi de musca-ţeţe şi primele simptome ale bolii somnului se asemănau cu ceea ce aveam eu. Consult un medic pentru a mă pune la adăpost de urmări. Seara, un examen sumar constată o criză de malaria. În ciuda tratamentului aplicat, grupuri de glande inflamate îmi apar pînă şi pe ceafă. Sînt atît de nervos, încît, deşi temperatura se urcă la 40°, nu pot să rămîn în aşternut. Medicul bănuieşte că aş avea febră tifoidă. La Jinja există aureomicină şi peste patruzeci şi opt de ore trebuie să fiu vindecat. Am senzaţia că în stomac mi s-a fixat un bloc de beton. Nu pot să înghit nici măcar un pahar de apă, mă gîndesc că am să mor de sete.

Se ia hotărîrea să fiu internat în spital. Medicul pune pe loc diagnosticul de febră tifoidă, dar spitalul dispune de cloromicetină. Două ore după administrarea primei capsule pot să mănînc o farfurie cu supă ; după aceea dorm toată noaptea".

Două luni mai tîrziu, Jean a plecat singur la cascada Murchison pentru a filma scene din savană.

„Locuiesc la o mică misiune, spre nord de lacul Albert, scrie el. În fiecare zi iau caiacul, traversez braţul dinspre nord al lacului, fie pentru a înainta de-a lungul lui, fie pentru a trage la ţărm pe celălalt mal, în căutarea elefanţilor. Umblînd pe jos în ierburile pîrjolite recent de un incendiu, mă apropii de un grup de vreo zece pahiderme. La o depărtare de 30 m apar foarte mici pe ecran. Elefanţii prinşi în obiectiv se ridică bănuitori, se întorc cu faţa spre mine făcîndu-şi vînt cu urechile lui enorme. Mă apropii pînă la 25 m, apropiere care încă nu va produce un efect remarcabil pe peliculă. Cu toate că am foarte puţine motive de a mă socoti în afara pericolului, instalez tripiedul şi aparatul. Pe neaşteptate, toată turma se pune în mişcare şi alcătuind un front impresionant înaintează spre mine. Dacă ar intenţiona să mă atace nu le-aş mai putea scăpa. Aş vrea, aşadar, să aud cît mai repede uşoara accelerare a mecanismului care mă va vesti că filmul s-a terminat. Iată, s-a sfîrşit. Strîng tripiedul. Retrăgîndu-mă mereu, fără mişcări bruşte, îl pun pe umăr depărtîndu-mă cu paşi mari. Arunc o privire în urmă. Zăresc elefanţii chiar pe locul pe care-l părăsisem. Grăbesc încetişor paşii ; dacă aş începe să fug deodată i-aşi putea îndemna să mă imite. În cele din urmă,

îndărătul unor tufişuri merg de-a lungul lor căutînd să rămîn mai departe ascuns pînă ajung în afară de orice pericol."

După aceea, Jean s-a întors în Sudan şi apoi în Egipt.

„La Juba, consemnează el, mi-am dat seama pe deplin că profit singur, doar eu singur, de o călătorie relativ confortabilă de aci înainte, pe care ar fi trebuit să o facem Jacques Blein şi cu mine într-o stare de bună dispoziţie, bogaţi de comoara imaginilor recoltate într-una din ultimele regiuni neexplorate ale Africii".

Pînă la urmă, Nilul a răpus pe unul dintre noi.

Prefață 7
Cuvînt înainte 19
Introducere 21

I. Un debut eroic pe Kagera 23
II. Cum am ajuns la izvoarele Nilului 35
Caiacele noastre 39
Un american la Paris 41
Mari manevre pe Marna 44
Prin munții din Ruanda-Urundi 45
Nașterea Nilului 52

III. De la lacul Victoria pînă la Muntele Ruwenzori 55
Lacul Victoria și cascada Ripon 62

IV. Zi și noapte prin smîrcurile lacului Kioga 66
În căutarea unei pirogi 67
Din nou la drum 69
Sîntem urmăriți de hipopotami 72
La pescarii bakedi 74
Noaptea ne surprinde în mijlocul smîrcurilor 77

V. Însoțitorii noștri de fiecare zi, elefanții, hipopotamii și crocodilii 81
Maiestatea sa elefantul 83
Boierul hipopotam 88
Un animal viclean și fricos : crocodilul 92
Cascada Murchison 95

VI. Călătorim pe cursul lui Bahr el Jebel 96
Ospitalitatea africană nu este o vorbă deșartă 96
La frontiera cu Sudanul 101
Urmînd cursul lui Bahr el Jebel 103
Hamalii noștri bari 107
Panică în desișurile savanei 108
Elefanții 109

Plecăm pe urmele unui rinocer și ucidem... un mistreț 111
Avem foc berechet fără să recurgem la amnar 114
Sate bari 115
Focuri în savană 119
Întîlnirea cu un „aducător de ploaie" 121
Dansuri bari pe malul Nilului 123

VII. În smîrcurile din regiunea Nilului sudanez trăiesc uriași goi 126
Noi întîlniri cu crocodili și hipopotami 129
Primele întîlniri cu dinka 134
Un popor de păstori 137

VIII. O nuntă la nueri în inima mlaștinilor Sudd 139
Nuerii 145
Ajungem la capătul smîrcurilor 155
Fachoda 159
Șillucii 161
O ultimă privire asupra Sudanului de sud 162

IX. Paralela a 12-a nordică 165

X. „Marsilieza" la Khartoum 183
Khartoum, Omdurman și Nilul Albastru 185
Cîteva pagini din istoria Sudanului 186
Mai avem de străbătut 3 000 km 188

XI. Marile cataracte 190
Prin canioanele celei de-a șasea cataracte 191
Primele ruine nubiene 193
Atbara 196
O furtună de nisip 199
Omdah-ul satului 201
Mai avem de înfruntat cataracte cale de 110 km 205

XII. Vechea Nubie își dezvăluie comorile 211
Napata, reședința regală a Nubiei 211
Creștinismul în Nubia 215
Un oraș mort și parfumul bătrînesc al unei orînduiri vechi 217
Vii irigate la Dongola 218
La Argo tineretul înfruntă pe bătrîni 220
Întîlnim stînci acoperite cu desene 222
Ne răsturnăm pentru a treia oară 223
Cuptorul 226
Căutătorii de aur 228
„Pîntecul de piatră" 230

XIII. În Egipt 234
Pățaniile caiacelor noastre 234
Coloșii de la Abu Simbel 235
Nenumărate temple săpate în malurile stîncoase 236
Fortăreața Ibrim 238
Locurile natale sînt totdeauna dragi 239
O nuntă țărănească și un pelerinaj 240
Inundație 243
Assuan 244
Un deșert arid și o cîmpie înverzită 249
Temple antice și fabrici de zahăr moderne 251
Teba 253

XIV. Peripețiile ultimei etape a călătoriei 257
Kaffir-ul, felahul și *omdah*-ul 258
Tîlharii 260
Cairo 263
Riscăm iar să fim alungați de mulțime 265
Thalassa, thalassa ! 268

Epilog 271

Jacques dispare în marea de ierburi 271

Redactor resp. de carte : SANDA STOIAN
Tehnoredactor : ANA SABĂU

Dat la cules 07.08.1965. Bun de tipar 27.11. 1965. Tiraj 50 000+80 ex. broşate, 10 000+50 ex. legate ½ +25 ex expoziţie. Hîrtie scris II A 63 g/m². Format 61×86/16. Coli editoriale 21,76. Coli de tipar 17,50 +3 colite. A. 9842. Indici de clasificare zecimală : pentru bibliotecile mari 91, pentru bibliotecile mici 91.

Tiparul executat sub comanda nr. 50 633 la Combinatul Poligrafic „Casa Scînteii", Piaţa Scînteii nr. 1, Bucureşti — Republica Socialistă România

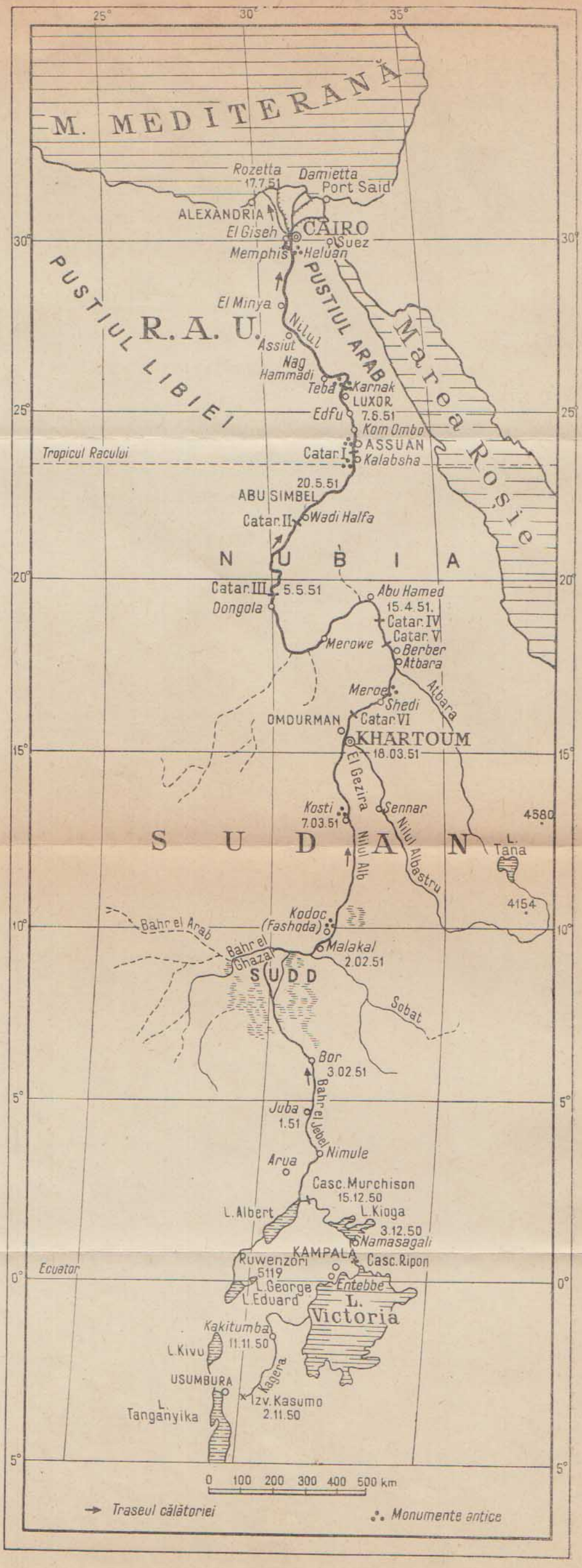
25°
30°
35°
M. MEDITERANA
Rozetta
17.7.51
Damietta
Port Said
ALEXANDRIA
El Giseh
CAIRO
Suez
Memphis
Heluan
30°
PUSTIUL ARABIC
Marea Roșie
PUSTIUL LIBIEI
El Minya
R.A.U.
Nilul
Assiut
Nag
Hammadi
Teba
Karnak
LUXOR
7.6.51
25°
Edfu
Kom Ombo
ASSUAN
Tropicul Racului
Catar I
Kalabsha
20.5.51
ABU SIMBEL
Catar II
Wadi Halfa
N U B I A
20°
Catar III
5.5.51
Dongola
Abu Hamed
15.4.51.
Catar IV
Catar V
Berber
Atbara
Merowe
Meroe
Shedi
Atbara
OMDURMAN
Catar VI
KHARTOUM
18.03.51
15°
El Gezira
Kosti
7.03.51
Sennar
4580
S U D A N
Nilul Alb
Nilul Albastru
L.
Tana
4154
Kodoc
(Fashoda)
10°
Bahr el Arab
Bahr el
Ghazal
Malakal
2.02.51
SUDD
Sobat
Bor
3.02.51
5°
Juba
1.51
Bahr el Jebel
Nimule
Arua
Casc. Murchison
15.12.50
L. Albert
L. Kioga
3.12.50
Namasagali
KAMPALA
Casc. Ripon
Ruwenzori
5119
Ecuator
0°
L. George
L. Eduard
Entebbe
L.
Victoria
Kakitumba
11.11.50
L. Kivu
Kagera
USUMBURA
Izv. Kasumo
2.11.50
L.
Tanganyika
5°
0 100 200 300 400 500 km
Traseul călătoriei
Monumente antice

ERATĂ

Pag.	Rîndul	În loc de :	Se va citi :
183	Titlul	„MARSILIEZLA“ A AKHRTOUM	„MARSILIEZA“ LA KHARTOUM
203	19 de sus	Căşmarul	Coşmarul

„Cu caiacele pe Nil“

Lei 12,50

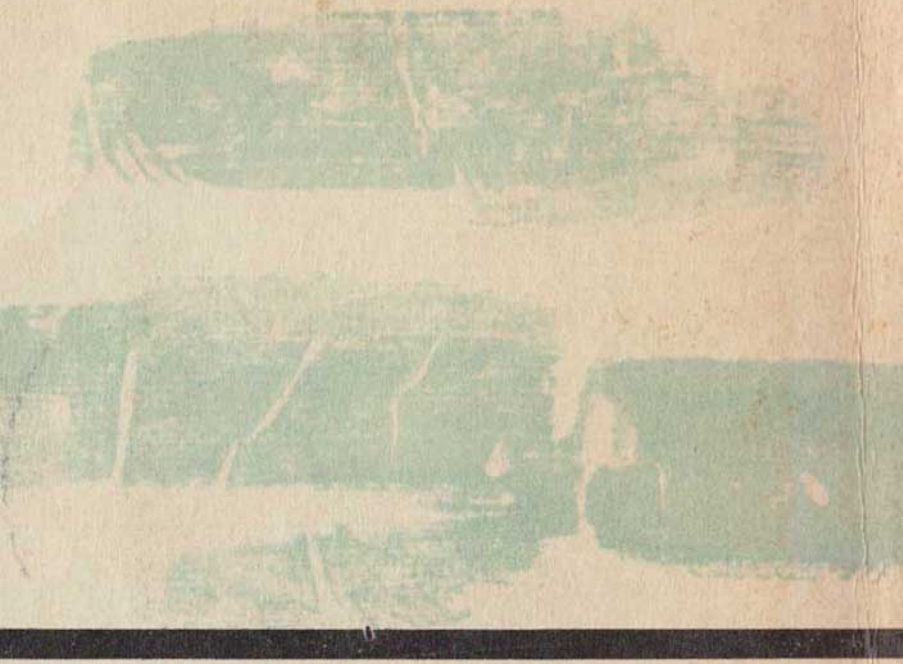

EDITURA ȘTIINȚIFICĂ